

# Jaarstukken 2018





## Inhoudsopgave

1. Jaarverslag .....	4
1.1. Inleiding .....	5
1.2 Saldo van lasten en baten en resultaat .....	8
2.0 Inleiding programma's.....	10
2.1.01 Relatie inwoners en bestuur.....	11
2.1.02 Ruimtelijke Ontwikkeling .....	17
2.1.03 Beheer leefomgeving .....	24
2.1.04 Economie en toerisme.....	32
2.1.05 Gezondheid en bevordering gezonde leefstijl .....	37
2.1.06 Jeugd, onderwijs en cultuur .....	46
2.1.07 Maatschappelijke ondersteuning en veiligheid .....	55
2.1.08 Werk en inkomen .....	64
2.2 Algemene dekkingsmiddelen .....	71
2.3 Overhead, ondersteuning organisatie en bestuur .....	73
2.4 Venootschapsbelasting .....	76
2.5 Paragrafen .....	77
Paragraaf A. Weerstandsvermogen en risicobeheersing .....	77
Paragraaf B. Onderhoud kapitaalgoederen .....	81
Paragraaf C. Financiering .....	84
Paragraaf D. Bedrijfsvoering .....	87
Paragraaf E. Verbonden partijen .....	90
Paragraaf F. Grondbeleid .....	106
Paragraaf G. Lokale heffingen .....	116
Paragraaf H. Transities Sociaal Domein .....	119
Paragraaf I. Rechtmatigheid.....	123
3. Jaarrekening .....	127
3.1 Balans per 31 december 2018 .....	128
3.2 Toelichting op de balans .....	130
3.3 Overzicht van baten en lasten over 2018 .....	149
3.4 Waarderingsgrondslagen.....	151
3.5 Programma's analyse 3e w-vraag .....	155
3.6 Overzicht incidentele baten en lasten .....	170
3.7 Structurele toevoegingen en onttrekkingen aan reserves .....	173
3.8 Wet Normering Topinkomens .....	174
3.9 Specifieke uitkeringen Sisa .....	175
3.10 Taakvelden .....	177
4. Overige bijlagen .....	178
4.1 Controleverklaring .....	179
4.2 Krediet- en projectoverzicht per 31-12-2018 .....	180

# **1. Jaarverslag**

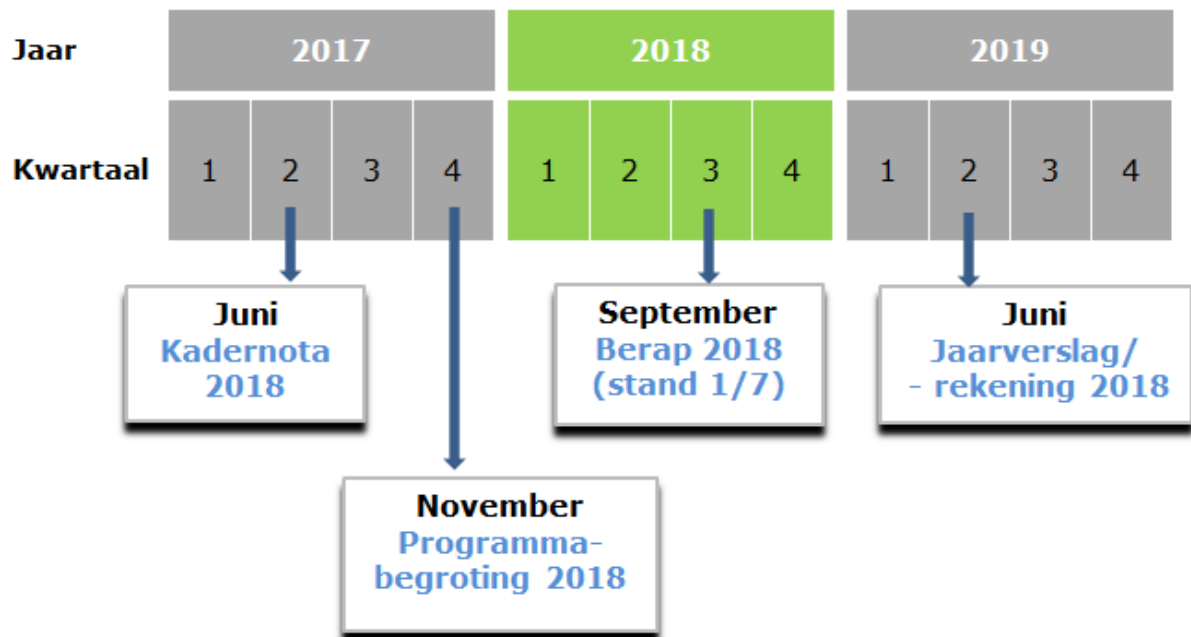
## 1.1. Inleiding

Hierbij bieden wij u, als sluitstuk van de planning en control cyclus, de jaarstukken 2018 van de gemeente Montferland aan. Wij hebben 2018 afgesloten met een negatief resultaat van € 131.000 ten opzichte van de begroting na wijziging.

Het saldo van de begroting 2018, na vaststelling op 9 november 2017, bedroeg € 103.000 positief. In de bestuursrapportage in september 2018 hebben we een verdere positief saldo gepresenteerd van € 866.000 en in december nogmaals een positief saldo van € 339.000. Deze overschotten zijn toegevoegd aan de Algemene Reserve.

Inclusief vermeld negatief resultaat dus in totaal over 2018 een voordeel van € 1.177.000. Hoewel er sinds 2015 sprake is van een lichte opleving vanwege economisch herstel, is de verwachting dat de gemeentefinanciën onder druk blijven staan. Het landelijk beeld is dat gemeenten steeds meer moeite hebben om de exploitatie sluitend te krijgen sinds ze verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van de nieuwe taken op het gebied van jeugd, zorg en werk. Uit deze jaarstukken blijkt dat dit voor Montferland niet anders is. In 2018 hebben wij een bedrag van bijna € 2,6 miljoen moeten onttrekken aan onze bestemmingsreserve voor het sociaal domein. Hiermee resteert nog een bedrag van € 144.000 in deze reserve en kan het geraamde tekort van € 0,9 miljoen in 2019 niet meer (volledig) aan deze reserve worden onttrokken. In uw vergadering van april 2019 heeft u een besluit genomen om extra maatregelen te treffen voor een bedrag van € 1.084.000. Dit moet in 2020 resulteren in budgetneutraliteit voor het sociaal domein.

De jaarstukken 2018 vormen de bestuurlijke verantwoording over de uitvoering van het voorgenomen beleid en beheer in het jaar 2018. Onderstaand is de P&C cyclus voor 2018 weergegeven.



### Resultaat

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	Bedrag
Saldo van lasten en baten	1.144
Saldo van geaccordeerde mutaties in de reserves	-1.275
<b>Resultaat</b>	<b>-131</b>

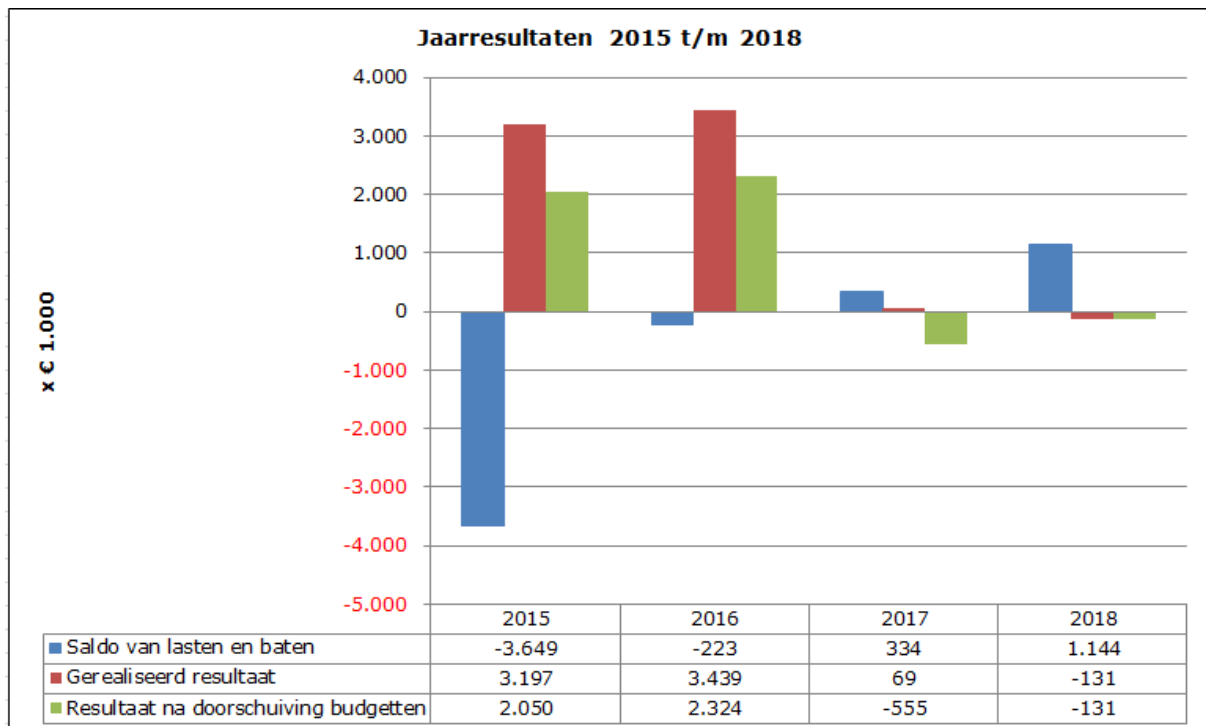
Met de vaststelling van de begroting en gedurende het jaar heeft u voor diverse zaken besloten gelden te reserveren. Deze gelden zijn in de reserves gestort. Tevens heeft u besloten tot het dekken van diverse uitgaven uit de reserves. Per saldo is er gedurende het jaar een bedrag van € 1.275.000 toegevoegd aan reserves. In de onderstaande tabel zijn de belangrijkste afwijkingen (> € 100.000) toegelicht die tot het nadelig resultaat van € 131.000 hebben geleid.

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	Onderdeel jaarstukken	Bedrag	V/N - I/S*
Vorbereidingskosten centrumplan Didam	3.5.02 (p. 156)	-107	N/I
Inkomensvoorzieningen (actualisatie balanspost dubieuze debiteuren)	3.5.08 (p. 165)	-323	N/I
Algemene uitkering gemeentefonds	3.5.40 (p. 166)	169	V/I
Personeelskosten	3.5.50 (p. 168)	98	V/I
Overig	3.5 (v.a. p 155)	32	V/I
<b>Totaal</b>		<b>-131</b>	<b>N/I</b>

\* V = voordeel, N = nadeel  
I = incidenteel, S = structureel

In het onderstaande diagram presenteren wij de jaarresultaten over de periode 2015 tot en met 2018.



Uit deze grafiek kunnen de volgende conclusies worden getrokken:

- Het saldo van lasten en baten vertoont in deze periode een stijgende lijn en dat is een positieve ontwikkeling;
- De aanwending van de reserves blijkt uit het verschil tussen de reeksen "Saldo van lasten en baten" en "Gerealiseerd resultaat". In 2018 is een bedrag van bijna € 1,3 miljoen toegevoegd aan de reserves;
- Zoals bekend schuiven we ingaande de jaarrekening 2018 geen budgetten meer door naar het volgende jaar. Dit is reeds gebeurd bij de bestuursrapportage en bij de tweede managementrapportage.

## **Resumé**

Het jaar 2018 is een jaar geweest met grote veranderingen en uitdagingen; een nieuwe gemeenteraad en een nieuw college.

Eén van de grootste uitdaging was om de transitiekortingen binnen de rijksbudgetten te verwerken in de gemeentebegroting. Voor een uitgebreide toelichting op dit onderwerp verwijzen wij u naar paragraaf H Transitie.

Naast deze uitdaging hebben we in 2018 op diverse terreinen het nodige bereikt:

- Afronding restauratieplan 't Neije Raethuys;
- Aanschaf GFT containers;
- Voorbereiding verkeerscirculatieplan in 's-Heerenberg;
- Verstrekking van duurzaamheidsleningen (€ 900.000 in 2018);
- Verdere uitwerking plannen voor herinrichting openbaar gebied centrumplan Didam;
- Verder toegankelijk maken openbare ruimte.



## 1.2 Saldo van lasten en baten en resultaat

Bedragen x1000

Exploitatie	Werkelijk 2017	Begroting 2018 (primair)	Begroting 2018 (na wijziging)	Werkelijk 2018
Lasten	-94.841	-79.622	-84.955	-90.463
Baten	95.175	79.313	83.315	91.607
<b>Saldo van lasten en baten</b>	<b>335</b>	<b>-309</b>	<b>-1.640</b>	<b>1.144</b>
Onttrekkingen	9.592	2.466	5.210	7.693
Stortingen	-9.926	-2.157	-3.570	-8.968
<b>Mutaties reserves</b>	<b>-335</b>	<b>309</b>	<b>1.640</b>	<b>-1.275</b>
<b>Gerealiseerd resultaat</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>-131</b>

### Resultaat

In de kolom "Rekening 2017" is het gerealiseerd resultaat reeds toegevoegd aan de Algemene Reserve (saldo rekening 2017).

Het saldo van de primaire begroting 2018 bedroeg € 103.000 voordelig. Dit bedrag is bij de vaststelling van de begroting toegevoegd aan de Algemene Reserve.

Bij de bestuursrapportage heeft u besloten het voordeel van € 866.000 toe te voegen aan de Algemene Reserve.

Enkele grote posten uit deze rapportage waren:

- Verkeersmaatregelen (€ 125.000 nadeel);
- Wegenonderhoud (€ 111.000 nadeel);
- Hogere Algemene uitkering uit het gemeentefonds (€ 574.000 voordeel);
- BUIG en re-integratiewerk (€ 1.492.000 voordeel);
- WMO overige (nadeel van € 1.110.000);
- Aanpassing kapitaallasten (€ 249.000 voordeel).

Bij de tweede managementrapportage hebben wij u vervolgens nog een elftal ontwikkelingen gemeld met budgettaire consequenties in 2018. Het voordeel van € 339.000 is eveneens toegevoegd aan de Algemene Reserve. De grootste posten uit deze rapportage waren:

- Algemene uitkering gemeentefonds (€ 598.000 nadeel);
- Inkomensvoorzieningen (€ 600.000 voordeel);
- Huisvesting wagenbouwers (voordeel van € 128.000 als gevolg van overheveling budget naar 2019);
- Verkoop pand Stadsplein 70 (€ 70.000 nadeel);
- Vrijval voorziening voormalig gemeentehuis Didam (€ 122.000 voordeel)

### Resultaat

Het saldo van baten en lasten van de jaarrekening 2018 bedraagt € 1.144.000 voordelig.

De geautoriseerde toevoegingen en onttrekkingen aan reserves leiden per saldo tot een nadeel van € 1.275.000.

Het gerealiseerd resultaat bedraagt daardoor € 131.000 nadelig. Volledigheidshalve melden we hierbij dat we in 2019 een negatieve correctie van € 180.000 verwachten op de Algemene uitkering 2018. Oorzaak is de onderuitputting op de rijksuitgaven 2018. Een verdere inhoudelijke toelichting is opgenomen in paragraaf 3.50.40. Deze correctie kan op grond van de BBV niet worden verwerkt in deze jaarstukken 2018, maar de middelen dienen we middels resultaatbestemming beschikbaar te stellen.

Hiermee rekening houdende bedraagt het resultaat na bestemming € 311.000 negatief.



**Resultaatbestemming**

Wij stellen u voor het resultaat als volgt te bestemmen.

- Toevoeging aan de nieuw te vormen reserve "Onderuitputting algemene uitkering" een bedrag van € 180.000.
- Een onttrekking aan de Algemene reserve van € 311.000.

<b>Omschrijving</b>	<b>Bedrag</b>
Resultaat	-131
Toevoeging reserve onderuitputting algemene uitkering	-180
<b>Onttrekking algemene reserve</b>	<b>-311</b>

## 2.0 Inleiding programma's

### Indeling programma's

In de programmaverantwoording wordt uiteengezet waar het programma uit bestaat. De volgende programma's zijn vastgesteld:

- 1 Relatie inwoners en bestuur
- 2 Ruimtelijke ontwikkeling
- 3 Beheer leefomgeving
- 4 Economie en toerisme
- 5 Gezondheid en bevordering gezonde leefstijl
- 6 Jeugd, onderwijs en cultuur
- 7 Maatschappelijke ondersteuning en veiligheid
- 8 Werk en inkomen

De twee verplichte overzichten zijn:

- Algemene dekkingsmiddelen
- Overhead, ondersteuning organisatie en bestuur

### **De programma's hebben een vaste opzet:**

#### Wat hebben we bereikt?

Hier worden per programmaonderdeel de belangrijkste doelstellingen die in de programmabegroting zijn opgenomen geëvalueerd. De nadruk ligt hierbij op de doelstellingen die genoemd zijn in het coalitieprogramma en in het nieuw beleid voor 2018. Hierbij zijn de indicatoren gekoppeld aan deze w-vraag.

#### Wat hebben we daarvoor gedaan?

Hier wordt aangegeven welke activiteiten hebben plaatsgevonden om de voorgenomen doelstellingen te realiseren.

#### Wat heeft het gekost?

De totale lasten, baten, de mutaties in de reserves alsmede het resultaat staan hier vermeld. In de jaarrekening vindt u bij het onderdeel "3.5 Programma's analyse 3e w-vraag" een analyse van de belangrijkste verschillen per programma. De gepresenteerde cijfers sluiten niet in alle gevallen exact aan, dit wordt veroorzaakt door afrondingsverschillen.

#### Indicatoren en prestatiegegevens.

Evenals in de begroting 2018 hebben we de indicatoren gekoppeld aan de w-vraag "Wat hebben we bereikt?" De prestatiegegevens zijn gekoppeld aan de activiteiten die zijn verricht om de doelstellingen te realiseren.

Schematisch ziet het bovenstaande er als volgt uit:

<b>Programmabegroting</b>	<b>Jaarstukken</b>	<b>Meetgegevens</b>
Wat willen we bereiken?	Wat hebben we bereikt?	Indicatoren
Wat gaan we daarvoor doen?	Wat hebben we daarvoor gedaan?	Prestatiegegevens
Wat mag het kosten?	Wat heeft het gekost?	€

## 2.1.01 Relatie inwoners en bestuur

### 01.1 Missie

De gemeente streeft voor haar inwoners en bedrijven naar een goede dienstverlening, die de inwoners, bedrijven en instellingen centraal stelt. Open en uniforme communicatie met hen is van wezenlijk belang. Zij zullen zo veel mogelijk vooraf worden betrokken bij belangrijke beleidsvraagstukken. Waar nodig handhaaft de gemeente wet- en regelgeving. Initiatieven vanuit de samenleving worden waar mogelijk gefaciliteerd.

### 01.2 Context en achtergronden

#### **Gemeentelijke producten en diensten**

##### *Programmadoel*

*Wij streven naar een verbetering van de dienstverlening m.b.t. de levering van producten en diensten, tot uiting komend in een hogere klantwaardering.*

Het is in 2018 voor burgers en bedrijven makkelijker geworden om producten en diensten aan te vragen. In de afgelopen jaren hebben we namelijk flink ingezet op de digitale dienstverlening. Hierdoor is het voor veel burgers en bedrijven eenvoudiger en goedkoper geworden om onze producten en diensten aan te vragen. Veel inwoners en bedrijven maakten gebruik van de digitale dienstverlening. In 2018 hebben we gezocht naar mogelijkheden om het digitale contact toch persoonlijk te maken. Dit is gelukt door de implementatie van 'live-chat' op onze website. Sinds april 2018 bieden wij, als één van de weinige gemeenten in den lande, deze service aan. Hiermee beschikt onze digitale 'winkel' nu ook over een medewerker die klanten kan helpen als ze de informatie bijvoorbeeld zelf niet kunnen vinden. Deze medewerker zal niet overkomen als een opdringerige verkoper, maar is er via een muisklik wanneer de bezoeker van de website dat wenst. Van deze service is veelvuldig gebruik gemaakt. Na afloop van de chat kan de bezoeker feedback achterlaten en uit de reacties blijkt dat deze service erg wordt gewaardeerd. Naast live-chat is later in 2018 ook nog het extra dienstverleningskanaal WhatsApp opengesteld. Door gebruik te maken van deze hedendaagse mogelijkheden trachten we de dienstverlening toegankelijker, laagdrempeliger en daarmee gemakkelijker te maken.

Naast het digitale contact blijven wij het persoonlijk contact hoog in het vaandel houden. Naast de slogan van de Belastingdienst hanteren we ook de slogan 'digitaal waar het kan, persoonlijk waar het moet'. Wij hebben gemerkt dat het voor bepaalde producten en diensten noodzakelijk en zeer gewenst is om persoonlijk contact met inwoners/bedrijven te hebben. Denk hierbij met name aan de dienstverlening die wij aanbieden op het terrein van zorg, maar ook op het vlak van bouwen en ruimtelijke ordeningsprocedures. In 2018 is een start gemaakt met het project 'lean' als strategische organisatievisie waarbij de focus van onze organisatie nog meer komt te liggen op de vraag van de inwoners en bedrijven.

Zoals u weet hanteren wij sinds enkele jaren servicenormen die wij ook monitoren. Deze servicenormen hebben betrekking op de dienstverlening aan onze inwoners en bedrijven, bijvoorbeeld door middel van een telefoon- en e-mailprotocol, maar ook op de levertijden van de gemeentelijke producten en diensten. Ons streven is er op gericht om de dienstverlening, daar waar mogelijk, sneller, prettiger en duidelijker aan te bieden en in gevallen waar deregulering mogelijk is wellicht zelfs overbodig te maken. In 2018 hebben wij wederom meegedaan aan de Burgerpeiling van 'Waar staat je gemeente'. Dit is een instrument waarmee onder andere de klanttevredenheid kan worden gemeten waarbij deze tevens wordt afgezet tegen de benchmark van Nederland. Op de onderdelen 'directe dienstverlening' en 'samenwerking met inwoners' scoorden we in 2018 exact gelijk aan de benchmark, daar waar we tijdens de voorlaatste meting nog licht onder de benchmark scoorden.

#### **Communicatie en voorlichting**

##### *Programmadoel*

*Wij trachten door inzet van goede communicatie- en voorlichtingstrajecten en participatie het draagvlak en legitimiteit van het gemeentelijk handelen te vergroten.*

Goede en duidelijke communicatie is uiteraard van groot belang voor de beleving van het imago en van de dienstverlening door de gemeente. Dit blijkt ook uit het coalitieprogramma voor de nieuwe bestuursperiode. Het is in veel gevallen namelijk de toon die de muziek maakt. In 2018 hebben wij de startnotitie communicatiebeleid vastgesteld. Deze startnotitie vormt de basis voor het communicatiebeleidsplan 2019-2023 dat volgens planning in het voorjaar 2019 gereed is.

Naast het communicatiebeleidsplan is het verandertraject 'bestuurlijke vernieuwing' van start gegaan. Daarmee willen we bereiken dat inwoners/belanghebbenden bij het ontwikkelen van plannen en bij het uitvoeren van projecten binnen de leef- en woonomgeving in een zo vroeg mogelijk stadium worden betrokken. Ook moet het vanzelfsprekend worden dat initiatieven vanuit de gemeenschap, om een publiek vraagstuk binnen de gemeenschap aan te pakken, door de gemeente worden ondersteund en gefaciliteerd. Het ultieme doel hiervan is dat de gebundelde kracht en expertise van inwoners, andere belanghebbenden en de gemeentelijke overheid gezamenlijk gaan bijdragen aan een goed woon-, leef- en werkklimaat in Montferland. Verder stond het eerste kwartaal van 2018 uiteraard in het teken van de gemeenteraadsverkiezingen en de start van de nieuwe bestuursperiode. De gemeentelijke communicatie was gericht op een correct verloop van deze verkiezingen en op bevordering van de opkomst. Wederom is het opkomstpercentage gestegen.

### **Verbonden partijen**

#### *Gemeenschappelijk Orgaan Regio Arnhem Nijmegen*

De gemeenschappelijke regeling Gemeenschappelijk Orgaan Regio Arnhem Nijmegen is het regionaal samenwerkingsverband tussen 18 gemeenten dat zich ook dit jaar heeft gericht op een structurele verbetering van het vestigingsklimaat voor inwoners en bedrijven in de regio Arnhem Nijmegen, in nationaal en internationaal perspectief. De Regio Arnhem Nijmegen is een platform van overleg en afstemming, gericht op de beleidsterreinen Duurzaamheid, Economie, Wonen en Mobiliteit. Uit de inwonerbijdrage voor het GO wordt ook de Economic Board regio Arnhem Nijmegen (stichting met regionale partners uit de overheid, onderwijs- & onderzoek- en ondernemerswereld) en bureau Brussel (regionale vertegenwoordiging in de Europese hoofdstad) gefinancierd.

#### *Euregio Rijn-Waal*

De Euregio Rijn-Waal is een Nederlands-Duits openbaar lichaam, waarbij 53 gemeenten en regionale overheden zijn aangesloten. De Euregio Rijn-Waal heeft als belangrijkste doel de grensoverschrijdende samenwerking op het gebied van economie, maatschappij te verbeteren en te intensiveren. In het werkgebied van de Euregio Rijn-Waal bestaan veel mogelijkheden voor een sterke economische en maatschappelijke ontwikkeling. De Euregio Rijn-Waal brengt partners bij elkaar om gezamenlijke initiatieven te starten en zo gebruik te maken van synergie-effecten. In 2018 participeerde de gemeente Montferland als leadpartner in de volgende Euregionale projecten: Zicht op heden en verleden met een budget van € 2.222.586 en In het spoor van de Oranjes met een budget van € 184.889.

#### *Euregio*

De Euregio (gevestigd te Gronau) is een Nederlands-Duits openbaar lichaam waarbij 129 gemeenten en regionale overheden zijn aangesloten. De Euregio maakt zich sterk voor de samenwerking tussen Nederland en Duitsland te vereenvoudigen en te komen tot meerwaarde voor beide zijden. Daarbij ziet de EUREGIO zich als draaischijf en als bemiddelende instantie tussen beide landen. In het integraal strategisch ontwikkelingsconcept EURIO 2020 zijn de speerpunten uitgewerkt hoe dat doel bereikt wordt: (1) maatschappelijke ontwikkeling - sociaal-culturele ontmoetingen, gezondheid en openbare veiligheid; (2) economie- innovatie in MKB, arbeidsmarkt en -kwalificatie en toerisme; (3) duurzame ruimtelijke ontwikkeling - ruimtelijke ontwikkeling, infrastructuur en verkeer, energie.

#### *Rekenkamercommissie Berkelland, Bronckhorst, Lochem en Montferland*

De samenwerkingsovereenkomst tussen de vier gemeenten, welke ten grondslag lag aan de rekenkamercommissie, is ingaande 1 januari 2018 geëindigd.

### **01.3 Overzicht kaderstellende (beleids)nota's**

- Het raadsprogramma 2014-2018
- Het coalitieprogramma 2018-2022
- Kwaliteitshandvest "Dienstverleners doen we zo"
- Strategische visie Montferland 2025
- Sociale mediabeleid
- Webvisie gemeente Montferland

### 0.1.4 Programmaonderdelen

Binnen dit programma herkennen wij twee speerpunten op de volgende programmaonderdelen n.l.

- Gemeentelijke producten en diensten;
- Communicatie en voorlichting.



#### 01.4.1 Gemeentelijke producten en diensten

##### Wat hebben we bereikt?

- Bij het klanttevredenheidsonderzoek van het kwaliteitsinstituut Nederlandse Gemeenten 'Waar staat je gemeente' scoren wij een 7 op het onderdeel 'Gemeentelijke dienstverlening' Bij de Burgerpeiling 2018 van Waar staat je gemeente (VNG) scoorde de gemeente Montferland op dit onderdeel een 6,8. Dit cijfer is exact gelijk aan het benchmarkcijfer van 2018. De gemeente met de hoogste score in 2018 was Kapelle die op dit onderdeel een 7,2 scoorde.

##### Cijfer klanttevredenheidsonderzoek onderdeel 'gemeentelijke dienstverlening'

	1. Streefwaarde 2018	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting (2016)
-	7	6,8	6,6

- Het aantal producten en diensten dat digitaal wordt aangevraagd stijgt naar 10.000 stuks Het aantal digitale aanvragen/meldingen etc. kwam over 2018 neer op 10.570. Voor het eerst stagneert het aantal digitale aanvragen. Veruit het overgrote deel van de aanvragen komt digitaal binnen. Bij veel producten zelfs 100%.

##### Aantal producten dat digitaal wordt aangevraagd

Het overgrote deel van de aanvragen, meldingen etc. wordt inmiddels digitaal ingediend. De enorme groei die we kennen van de laatste jaren lijkt daarmee voorbij te zijn.

	1. Streefwaarde	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting (2017)
-	10.000	10570	10620

- Dat wij in 90% van de gevallen de meetbare servicenormen naleven.

#### Percentage beantwoording binnenkomende e-mailberichten binnen de servicenorm

	1. Streefwaarde	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting (2017)
-	90	84	76

#### Percentage naleving servicenorm bij wachttijden in het geval van vooraf gemaakte afspraak

	1. Streefwaarde	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting (2017)
-	90	84	87

#### Percentage naleving servicenorm bij terugbellen

In 2018 is er enkel onderzoek gedaan naar het terugbelgedrag onder de medewerkers die de laatste jaren herhaaldelijk niet optimaal hebben gescoord bij de onderzoeken ten aanzien van de telefonische bereikbaarheid. Daarbij kwam de score op 72% terwijl de landelijke benchmark op 61% ligt.

	1. Streefwaarde	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting (2017)
-	90	72	71

#### Wat hebben we daarvoor gedaan?

- Doorzetten van de campagne 'Montferland digitaal', aantal digitale producten uitbreiden, bezien of bestaande digitale producten vereenvoudigd kunnen worden.
- Hernieuwde visie op dienstverlening opstellen.
- Monitoren van en sturen op onze servicenormen

### 01.4.2 Communicatie en voorlichting

#### Wat hebben we bereikt?

- Bij het klanttevredenheidsonderzoek van het kwaliteitsinstituut Nederlandse Gemeenten 'Waar staat je gemeente' scoren wij gelijk aan de benchmark op het onderdeel 'Relatie burger-gemeente', zijnde een 6,1.

De score van de gemeente Montferland kwam in 2018 bij dit onderzoek uit op een 6,1. Dit is exact gelijk aan de benchmark van alle gemeenten en daarmee onze streefwaarde. Het benchmarkcijfer van gemeenten tussen 25.000 en 50.000 kwam in 2018 neer op een 6,0. De gemeente met de hoogste score in 2018 op dit onderdeel is overigens Kapelle met een 6,8.

#### Cijfer klanttevredenheids-onderzoek onderdeel 'relatie burger-gemeente'

	1. Streefwaarde	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting (2016)
-	6,1	6,1	5,9

- Van de personen die wij aanschrijven vindt 90% onze brieven begrijpelijk

### Percentage van de personen die wij aanschrijven dat onze brieven begrijpelijk vindt

\* Dit is gemeten via de Burgerpeiling 2018 van Waar staat je gemeente (VNG). Op de vraag 'gebruikt de gemeente heldere taal' gaf 69% aan het er helemaal mee eens te zijn, 25% koos voor niet eens/niet oneens en 7% was het hiermee oneens. Dit is voor het eerst in 2018 gemeten en betreft afgeronde percentages.

	1. Streefwaarde	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting
-	90	69	

- De opkomst bij de gemeenteraadsverkiezingen bevorderen naar 55%.

### Bevordering opkomst gemeenteraadsverkiezingen

	1. Streefwaarde	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting
-	55	54,04	53,31

### Wat hebben we daarvoor gedaan?

- Aandacht blijven schenken aan het project 'begrijpelijke taal' waarbij ook in 2018 kritisch wordt gekeken naar onze uitgaande correspondentie om deze indien nodig korter, leesbaarder en dus begrijpelijker op te stellen
- Enquête houden om te onderzoeken welk percentage van de personen die wij aanschrijven onze brieven begrijpelijk vindt
- Inzet van nieuwe communicatiemiddelen
- Klanttevredenheidsonderzoeken uit laten voeren
- Uitgebreid aandacht besteden aan het onderwerp burgerparticipatie

### 01.5 Programmagegevens

Programmaonderdeel/omschrijving prestatiegegevens	Werkelijk 2016	Werkelijk 2017	Raming 2018	Werkelijk 2018
<b>Inwoners (per 31 december)</b>				
jonger dan 20 jaar	7.300	7.292	7.250	7.234
20 tot 65 jaar	20.139	20.254	20.170	20.467
65 jaar en ouder	7.877	8.084	7.930	8.329
<b>Totaal</b>	<b>35.316</b>	<b>35.630</b>	<b>35.350</b>	<b>36.030</b>

**01.6 Financiën***Bedragen x1000*

Exploitatie	Werkelijk 2017	Begroting 2018 (primair)	Begroting 2018 (na wijziging)	Werkelijk 2018
Lasten	-3.868	-3.954	-4.234	-4.629
Baten	2.614	2.269	2.288	2.681
<b>Saldo van lasten en baten</b>	<b>-1.254</b>	<b>-1.685</b>	<b>-1.946</b>	<b>-1.948</b>
Stortingen	0	0	0	0
<b>Gerealiseerd resultaat</b>	<b>-1.254</b>	<b>-1.685</b>	<b>-1.946</b>	<b>-1.948</b>



## 2.1.02 Ruimtelijke Ontwikkeling

### 02.1 Missie

Wij willen samen met onze inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties een aantrekkelijke en goede woon-, werk-, en leefomgeving creëren.

### 02.2 Context en achtergronden

#### Ruimtelijke Ordening

*Programmadoel:*

*Het leefbaarder en aantrekkelijker maken van het landelijk gebied en het aantrekkelijker maken van kernen*

Projecten die bijdroegen aan het aantrekkelijker maken van het landelijk gebied zijn onder andere te vinden aan de Fuukweg, de Luijnhorststraat en de Koningsweg in Didam, de Beekseweg in Kilder alsmede aan de st. Isidorusstraat in Stokkum.

In het stedelijk gebied is in Didam onder meer gewerkt aan de transformatie van de gemeentehuislocatie (incl. voormalig postkantoor en bibliotheek) naar een tweetal supermarkten. Aansluitend daaraan zijn plannen uitgewerkt voor herinrichting van het openbaar gebied in het centrum van Didam. Voorts is in Didam gewerkt aan transformatieplannen voor de Kerkstraat (voormalig pand Bolder), de Klimop (voormalige basisschool), 't Raland (voormalige sporthal), de Rekkenweg (voormalige boerderij) en aan de herstructurering van de Bloemenbuurt. In 's-Heerenberg zijn plannen ontwikkeld en begeleid aan de Emmerikseweg (entree 's-Heerenberg), de Kloosterhof gelegen aan de Plantsoensingel Zuid, de Stadswal, de voormalige Rabobank aan het stadsplein, de voormalige Chinees aan de Marktstraat en de voormalige Blokkerlocatie aan de Molenpoortstraat.

Ook in de overige kernen zijn plannen in ontwikkeling, dan wel in uitvoering. Voorbeelden hiervan zijn de voormalige schoollocaties in Nieuw Dijk en Stokkum, de tweede fase van het plan Steegseweg in Beek, de tweede fase van het plan aan de Sportlaan in Kilder en de afronding van het plan Vinkhof in Zeddam.

#### Volkshuisvesting

*Programmadoel:*

*De woningbehoefte en het woningaanbod beter op elkaar aan laten sluiten en inwoners in staat stellen langer zelfstandig thuis te wonen.*

Het afgelopen jaar is in samenwerking met betrokken partijen (bewoners, ontwikkelaars, corporaties) gewerkt aan diverse woningbouwplannen. In 2018 is een recordaantal van 218 woningen opgeleverd. In alle kernen zijn actieve plannen en wordt in meer of mindere mate gebouwd.

In de prestatieafspraken wonen heeft de gemeente met woningstichting Plavei, Woonzorg Nederland en de huurdersverenigingen afspraken vastgelegd ten aanzien van de volkshuisvestelijke opgaven de komende jaren. Er zijn afspraken gemaakt over onder andere de thema's betaalbaarheid, bereikbaarheid, verduurzaming, leefbaarheid, huisvesting van doelgroepen en wonen met zorg en leefbaarheid. Er is uitvoering gegeven aan het project Thuis in Montferland, onder meer door een subsidieregeling, huisbezoeken en informatieverstrekking. Ook is in 2018 de Blijverslening geïntroduceerd dat tot doel heeft om ouderen financieel in staat te stellen om de eigen woning te verbouwen, waardoor ze langer zelfstandig kunnen blijven.

#### Natuur- en Landschapontwikkeling

*Programmadoel*

*De verscheidenheid in landschap en natuur behouden en daar waar mogelijk versterken*

Voor het realiseren van natuur en landschapselementen zijn we afhankelijk van het enthousiasme en de medewerking van grondeigenaren. Het subsidiëren en faciliteren van de patrijzenwerkgroep heeft ook in 2018 geleid tot realisatie van een aantal ha akkerranden. Verder is gewerkt aan een ommetje en het waarborgen van landschappelijke inpassing bij initiatieven in het buitengebied. Natuur en recreatie in Montferland houdt niet op bij de grens. Het gebied op en rond de stuwwal biedt mogelijkheden voor grensoverschrijdende ontwikkelingen. Om hier meer vorm aan te geven, is samen met de gemeente Stadt Emmerich en Natuurmonumenten een visie/projectplan opgesteld met concrete maatregelen (Interreg). Diverse onderdelen zijn gerealiseerd.

## Monumenten

### Programmadoel:

#### *Het duurzaam in stand houden en verbeteren van ons lokale erfgoed*

Wij staan een actief monumenten- en archeologiebeleid voor. Dit hebben we gedaan door het behoud, de ontwikkeling en het herstel van karakteristieke en cultuurhistorisch belangwekkende elementen te stimuleren en te ondersteunen en de kennis van en belangstelling voor cultureel erfgoed te verbreden.

Voor de instandhouding van gemeentelijke monumenten in Montferland is uitvoering gegeven aan de subsidieregeling voor instandhouding van monumenten. Deze regeling richt zich op het duurzaam in stand houden en verbeteren van ons lokale erfgoed, waarmee we monumenteneigenaren hebben gestimuleerd in de vorm van de verstrekte aanvullende bijdragen voor instandhoudingswerkzaamheden aan hun monumenten.

### 02.3 Kaderstellende ( beleids ) nota's

- Raadsprogramma 2014-2018
- Coalitieprogramma 2018-2022
- Cultuurhistorisch beleid voor Montferland (2012)
- Structuurvisie Montferland (2009)
- Masterplan 's-Heerenberg (2004)
- Masterplan Didam (2016)
- Structuurvisie Didam (2009)
- Notitie Ruimte voor vernieuwing in het buitengebied (2008)
- Notitie Ruimte voor wonen in het buitengebied (2007)
- Beleidsnotitie woningbouw op inbreidingslocaties (2016)
- Nota Grondbeleid (2011)
- Nota Grip op Verandering
- Van nieuwe naobers en brood op de plank, landschapsonwikkelingsplan+ (Doetinchem, Montferland en Oude IJsselstreek)
- Montferland: Visie op de woningbouw 2005-2015 (actualisatie 2010-2020);
- Verstedelijkingsvisie Stadsregio Arnhem Nijmegen (2011)
- Regionale structuurvisie Achterhoek (2012)
- Omgevingsvisie Provincie Gelderland (2014)
- Woonvisie Montferland 2016 - 2020
- Liemerse Woonagenda 2017 - 2027
- Prestatieafspraken wonen

### 02.4 Programmaonderdelen

Naast het reguliere werk herkennen wij binnen dit programma speerpunten op de volgende programmaonderdelen:

- Ruimtelijke ordening
- Volkshuisvesting
- Natuur- en landschapsonwikkeling
- Monumenten

#### 2.4.1 Ruimtelijke ordening

##### Wat hebben we bereikt?

- Goede landschappelijke inpassing: bij minimaal 50% van de functieveranderingsinitiatieven landschappelijke inpassing toepassen

##### Functieveranderingsinitiatieven met landschappelijke inpassing

	1. Streefwaarde	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting
-	50	100	100

- Afname leegstand gebouwen buitengebied (woningen en niet-woningen)

**Afname leegstand gebouwen (woningen en niet-woningen)**

	<b>2. Meting 2018</b>	<b>3. Voorlaatste meting (2017)</b>
-		6

- Door functieverandering wordt jaarlijks 1.000 m2 bebouwing in het buitengebied gesloopt

**Bebouwing gesloopt door functieverandering**

	<b>1. Streefwaarde</b>	<b>2. Meting 2018</b>	<b>3. Voorlaatste meting (2017)</b>
-	1000	2200	2670

- Vitale bebouwing in kernen: minder leegstaande panden in het centrum

**Vermindering leegstaande panden**

In 2017 zijn de volgende projecten gefaciliteerd die bijdragen aan het streven om het aantal leegstaande panden te verminderen:

- vmg. Gemeentehuis, hoek Hofstraat - Marktstraat, 's-Heerenberg;
- vmg. pand Coop (thans Aldi/Action), Villersgengske, 's-Heerenberg;
- vmg. pand woninginrichting Bolder, Kerkstraat 9-11, Didam.

	<b>1. Streefwaarde</b>	<b>2. Meting 2018</b>	<b>3. Voorlaatste meting (2017)</b>
-	3	3	3

- Revitalisering centrum Didam: herinrichtingsplan deelgebied 1

In overleg met de klankbordgroep, buurtbewoners en bedrijven is de uitwerking van de herinrichting van deelgebied 1: de Spoorstraat, vormgegeven.



**Herinrichtingsplan deelgebied**

In overleg met de klankbordgroep, buurtbewoners en bedrijven is de uitwerking van de herinrichting van deelgebied 1, de Spoorstraat, vormgegeven.

	<b>1. Streefwaarde</b>	<b>2. Meting 2018</b>	<b>3. Voorlaatste meting (2017)</b>
-	1	1	0

**Wat hebben we daarvoor gedaan?**

- Grondtransacties en kaveluitgifte begeleiden
- Invulling geven aan functieveranderingsinitiatieven en landgoederenbeleid
- Planologische procedures voeren
- Transformatie- en herontwikkelingsplannen begeleiden
- Uitwerken herinrichtingsplan openbaar gebied voor het centrum van Didam

**2.4.2 Volkshuisvesting****Wat hebben we bereikt?**

- Een positief migratiesaldo: > 0

Op 31.12.2018 stonden er 36.028 (voorlopige cijfers) ingeschreven in de gemeentelijk basisadministratie gemeente Montferland. Er hebben zich in 2018, 1.903 mensen in gemeente Montferland gevestigd, 1.428 mensen zijn vertrokken. Dit betekent een positief migratiesaldo van 475.

**Migratiesaldo**

	<b>1. Streefwaarde</b>	<b>2. Meting 2018</b>	<b>3. Voorlaatste meting (2017)</b>
-	>0	475	373

- Evenwicht in woningvraag en woningaanbod: door uitbreiding woningvoorraad met 75 eenheden

In 2018 is de woningvoorraad met circa 200 wooneenheden gegroeid. Er zijn 218 woningen door nieuwbouw aan onze woningvoorraad toegevoegd (voorlopige cijfers). Het gaat onder meer om woningen in Beek (Steegseweg, hotel Uitzicht), Didam (Kerwijk, Klimop en Kompas), 's-Heerenberg (Emmerichseweg, Emmauskerk, Grote Nekkum), Zeddum (Kerkweg, Carpe Diem), Azewijn (Hartjenshof) en Lengel (Trambaan). Er zijn enkele woningen gesloopt en middels samenvoeging onttrokken aan de voorraad.

**Uitbreiding woningvoorraad**

	<b>1. Streefwaarde</b>	<b>2. Meting 2018</b>	<b>3. Voorlaatste meting (2017)</b>
-	75	200	140

- Inwoners stimuleren om langer zelfstandig te blijven wonen met voldoende aangepaste (levensloopbestendige) woningen

De verordening Blijverslening is op 27 september vastgesteld en op 1 november 2018 in werking getreden. Daarnaast wordt de subsidieregeling 'woningaanpassingen, monumenten en landschapselementen Montferland' toegepast. (voormalige subsidieregeling Thuis in Montferland). De subsidieregeling en de Blijverslening zijn een van de instrumenten die de gemeente toepast om mensen te stimuleren (tijdig) hun woning aan te passen zodat zij langer zelfstandig kunnen wonen.

- Door toepassing te blijven geven aan de starterslening blijven we de woningmarkt in Montferland stimuleren door meer koopwoningen bereikbaar te maken voor jonge en startende woningzoekenden

Middels de starterslening Montferland biedt de gemeente starters een betere kans op de woningmarkt in Montferland. In 2018 zijn 18 startersleningen verstrekt.

### Wat hebben we daarvoor gedaan?

- Continueren van de starterslening op basis van een 'revolving fund'
- De bouw van circa 75 woningen faciliteren
- Op sub regionaal niveau (Liemers) overleg voeren en input leveren voor afstemming en monitoring woningbouwprogramma
- Vanaf 2018 maken we gebruik van de blijverslening van Stimuleringsfonds Volkshuisvesting Nederlandse gemeenten (SVn)

## 2.4.3 Natuur- en landschapontwikkeling

### Wat hebben we bereikt?

- Uitbreiding natuur- en landschapselementen met minimaal 1 ha
- De uitbreiding bestaat naast een toename van akkerranden uit landschapselementen bij particulieren

**Ontwikkeling kenmerkende natuur en landschapselementen op basis van het LOP in ha.**  
De uitbreiding in ha is vooral toe te wijzen aan het inzaaien van akkerranden

	1. Streefwaarde	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting (2017)
-	1	5,4	13,5

- Toename van belevingsmogelijkheden van landschap en natuur
- Er is verder uitvoering gegeven aan de projecten van het Interregproject waaronder beleefpad en bebording uitkijktoren

### Toename belevingsmogelijkheden

	1. Streefwaarde	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting (2017)
-	1	2	1

- Ruimtelijke initiatieven in het buitengebied die passen in het landschap
- Om dit te realiseren kijken we bij initiatieven in het buitengebied naar de erfinrichting en vragen we een landschappelijke inpassing

### Ruimtelijke initiatieven

	1. Streefwaarde	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting
-	5	5	

### Wat hebben we daarvoor gedaan?

- Faciliteren particuliere initiatieven
- Invulling geven aan landschappelijk inpassingsbeleid
- Realisatie 1 Interreg project

## 2.4.4 Monumenten

### Wat hebben we bereikt?

- Uitbreiding van het aantal eigenaren van monumenten dat lid is van de monumentenwacht Ten opzichte van 2017, zijn in 2018 10 monumenteneigenaren meer lid geworden van de Monumentenwacht.

#### Uitbreiding leden monumentenwacht

	1. Streefwaarde	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting
-	5	5	4

- Het aantal monumenten dat een goede staat van onderhoud heeft neemt met 5% toe. In 2018 is een toename geweest in aanvragen om instandhoudingssubsidie, waardoor het aantal monumenten dat in een goede staat is gebracht toegenomen.

#### Toename monumenten met een goede staat van onderhoud

	1. Streefwaarde	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting
-	5	4	3

### Wat hebben we daarvoor gedaan?

- Bij aanvragen instandhoudingssubsidie eigenaren wijzen op nut/noodzaak inspectierapport monumentenwacht en de gemeentelijke vergoeding (abonnement) en bijdrage (subsidie) hierin
- Stimuleren instandhouding monumenten door het bieden van diverse subsidiemogelijkheden (koppelsubsidie gemeente en subsidie)
- Stimuleren van het herbestemmen van historische gebouwen
- Verbeteren van de voorlichting via de gemeentelijke website
- Voorlichting geven aan monumenteneigenaren over actualiteiten - waaronder energiebesparende maatregelen - bij het hebben en houden van monumenten

## 02.5 Programmagegevens

Programmaonderdeel/omschrijving prestatiegegevens	Werkelijk 2016	Werkelijk 2017	Raming 2018	Werkelijk 2018
<b>01. Ruimtelijke ordening</b>				
Aantal Bestemmingsplannen voorbereid (1)	16	7	15	10
<b>02 Volkshuisvesting</b>				
Totaal aantal te bouwen woningen (2)	105	128	75	218
Aandeel betaalbaar (>=50% van totaal) (prijs maximaal €172.000,- von)	50%	60%	50%	50%
Aantal woningen (2)	15.385	15525	15.600	15.727

Aantal verleende startersleningen	18	20	20	18
<b>03 Natuur- en landschapontwikkeling</b>				
Aantal verleende subsidies voor aanleg landschapselementen	16	13	10	3
<b>04 Monumenten</b>				
Uitbreiding monumentenlijst	0	2	2	0
Aantal verleende monumentensubsidies (3)	20	20	20	25
Aantal verleende monumentenvergunningen (3)	4	10	10	9

### Toelichting bij de kengetallen

(1) Het aantal voorbereide bestemmingsplannen is de laatste jaren afgenomen als gevolg van het feit dat meer en meer met verzamelplannen wordt gewerkt, bijv. bestemmingsplan kernen en veegplannen Buitengebied. Daarnaast wordt vaker gebruik gemaakt van een omgevingsvergunning in combinatie met een projectprocedure.

(2) Bron, CBS 2019

(3) Voor deze prestatiegegevens geldt dat zij mede afhankelijk zijn van initiatieven vanuit de samenleving. Daarmee hebben zij een meer indicatief karakter.

## 02.6 Financiën

Bedragen x1000

Exploitatie	Werkelijk 2017	Begroting 2018 (primair)	Begroting 2018 (na wijziging)	Werkelijk 2018
Lasten	-6.606	-1.424	-2.230	-6.137
Baten	6.321	157	842	4.672
<b>Saldo van lasten en baten</b>	<b>-285</b>	<b>-1.267</b>	<b>-1.388</b>	<b>-1.465</b>
Onttrekkingen	502	56	110	1.434
Stortingen	-1.230	0	-34	-540
<b>Mutaties reserves</b>	<b>-728</b>	<b>56</b>	<b>76</b>	<b>894</b>
<b>Gerealiseerd resultaat</b>	<b>-1.013</b>	<b>-1.211</b>	<b>-1.312</b>	<b>-571</b>

## 2.1.03 Beheer leefomgeving

### 03.1 Missie

De gemeente draagt zorg voor de inrichting en instandhouding van de openbare ruimte op een maatschappelijk verantwoorde en aanvaardbare wijze. Naast het in stand houden van de openbare ruimte is het bevorderen van een duurzaam goede kwaliteit van de leefomgeving voor mensen, dieren en planten een kerntaak.

### 03.2 Context en achtergonden

#### Afval

*Programmadoel: De gemeente streeft naar het terugdringen van de hoeveelheid huishoudelijk restafval en een toename van recycling van het huishoudelijk afval.*

De landelijke doelstelling is (tenminste) 75% recycling van het huishoudelijk afval in 2020, met verdere groei daarna. Dit betekent max. 100 kg restafval/inwoner per jaar. In Montferland bedroeg dit 134 kg in 2018. In verband met de recente herindeling Zevenaar/Rijnwaarden (1/1/2018) zijn door de RDL eventuele grotere investeringen en/of wijzigingen m.b.t. de inzamelstructuur e.d. uitgesteld tot de effecten van de herindeling bekend en verwerkt zijn (2019/2020). Dit geldt dus ook voor eventuele invoering van diftar bij hoogbouw in Montferland. In 2018 is met name ingezet op de voorbereiding van de invoering (per 1/1/2019) van de gescheiden inzameling van GFT, waarbij het GFT gratis kan worden aangeboden met een aparte minicontainer. Eind 2018 hebben onze burgers beduidend meer restafval aangeboden dan normaal. Waarschijnlijk om in 2019 met een lege restafval-container te kunnen starten i.v.m. de tariefverhoging voor restafval per 1/1/2019. Mede hierdoor is er in 2018 meer restafval aangeboden dan verwacht. Als gevolg van de lange en droge zomer is er in 2018 beduidend minder GFT ingezameld dan verwacht. O.a. door het hogere aanbod restafval en het lagere aanbod GFT vallen de afvalscheidingspercentages tegen ten opzichte van de doelstelling (66% i.p.v. tenminste 67%). De verwachting is dat het hogere tarief voor restafval in 2019 zal leiden tot betere afvalscheidingspercentages over 2019.

#### Milieu

*Programmadoel: De gemeente streeft naar beperking van de klimaatverandering. De gemeente wil vanuit haar verantwoordelijkheid maatregelen nemen die naar verwachting aan de beperking van klimaatverandering een positieve bijdrage zullen leveren.*

In december 2018 is (voor de periode t/m 2022) de uitvoeringsagenda "Montferland op weg naar energieneutraal 2030" vastgesteld. Deze notitie maakt de Montferlandse opgave m.b.t. energiebesparing en opwekking van (diverse vormen van) duurzame energie meer inzichtelijk. Om de doelstelling te realiseren zijn extra financiële middelen beschikbaar gesteld om als gemeente partners en projecten te kunnen aanjagen en faciliteren. In 2018 is verder gewerkt aan o.a. het opzetten van een postcoderoosproject (zonnepanelen) in Didam en is de voorbereiding gestart van een ruimtelijk kader voor de grootschalige opwek van duurzame energie, met bijbehorend participatieproces. Dit zal in 2019 worden afgerond.

#### Openbare ruimte

*Programmadoel: De gemeente streeft naar een efficiënter /effectiever beheer van de openbare ruimte, waarbij rekening wordt gehouden met participatie, veiligheid en duurzaamheid.*

#### IBOR

Het beheer van de diverse onderdelen van de openbare ruimte is ook in 2018 zoveel als praktisch mogelijk is, in samenhang met elkaar uitgevoerd. Hierbij moet gedacht worden aan boven- en ondergrondse infrastructuur, zoals wegen, riolering, openbare verlichting, openbaar groen, bebording, speelvoorzieningen en straatmeubilair.

Naast het zoveel mogelijk uitvoeren van integraal onderhoud in de openbare ruimte is het onderhoud uitgevoerd op basis van beeldkwaliteit (raadsbesluit IBOR 2014). De openbare ruimte is daarbij frequent geschouwd om na te gaan of aan de vastgestelde beeldkwaliteit van de openbare ruimte werd gerealiseerd. Zo nodig werd bijgestuurd in de onderhoudsfrequentie.



#### *Water*

In 2018 zijn de maatregelen uit het GRP (gemeentelijk rioleringsplan) 2016-2020 uitgevoerd. Naast het reguliere onderhoud aan de riolering is er een start gemaakt met het uitvoeren van een stresstest voor de hele gemeente. Hierbij worden de gevolgen van de klimaatontwikkeling in beeld gebracht. In de eerste helft van 2019 worden de resultaten bekend. Zonder verdere maatregelen zal wateroverlast zich vaker en op meer plaatsen gaan voordoen als gevolg van de alsnog intenser wordende regenbuien. Het is daarom van belang om bij nieuwbouw, herinrichting of rioleringswerkzaamheden (vervangingen) rekening te houden met de verwachte gevolgen van klimaatverandering. In 2018 hebben zich geen wateroverlast situaties voorgedaan vanwege de lange en extreme droogte.

#### *Verkeer*

In 2018 is verdere uitvoering gegeven aan het door de raad vastgestelde plan toegankelijkheid openbare ruimte. Hierbij zijn routes in de openbare ruimte naar specifieke bestemmingen toegankelijk gemaakt voor mensen met een functiebeperking.

#### *Communicatie*

Door communicatie met onze inwoners en belanghebbenden middels informatieavonden en via het Montferland Nieuws, internet en huis-aan-huis brieven hebben wij gemerkt dat er begrip was voor de werkzaamheden in de openbare ruimte. Denk daarbij aan grote onderhoudsprojecten aan wegen en in het groen.

#### *Energiezuinig*

In het kader van het streven naar een energiezuinigere openbare ruimte zijn ook in 2018 traditionele lampen in de openbare verlichting vervangen door LED lampen. Daarnaast hebben we houtig restmateriaal duurzaam hergebruikt als energiebron.

### **Verbonden partijen**

#### *Reinigingsdienst de Liemers (RDL)*

Met de gemeente Zevenaar wordt in deze gemeenschappelijke regeling RDL samengewerkt om de huishoudelijke afvalstoffen in de beide gemeenten op een efficiënte en kwalitatieve wijze tegen aanvaardbare kosten in te zamelen.

#### *Omgevingsdienst Achterhoek (ODA)*

De ODA voert voor de tien deelnemende gemeenten en de provincie Gelderland de vergunningverlening, toezicht en handhaving van de milieuregelgeving uit. De ODA draagt samen met haar opdrachtgevers zorg voor een gezonde, schone, veilige en duurzame leefomgeving.

#### *Vervoersorganisatie regio Arnhem Nijmegen*

In april 2016 is de Vervoersorganisatie regio Arnhem Nijmegen opgericht. Het is een gemeenschappelijke regeling, gebaseerd op een bedrijfsvoeringsorganisatie. Eén van de taken van deze Vervoersorganisatie is het regelen van het doelgroepenvervoer, waarbij sprake is van een bundeling van het doelgroepenvervoer (vooral nog WMO-vervoer en Leerlingenvervoer).

#### *Achterhoekse Groene Energie Maatschappij (AGEM)*

Wij nemen deel aan de deze coöperatie om samen met de zeven andere gemeenten in de Achterhoek in 2030 energieneutraliteit in de Achterhoek te bereiken. De AGEM jaagt de opwekking en het verbruik van groene energie in de Achterhoek aan. Ook wordt nagestreefd het geld en de werkgelegenheid in de Achterhoek te houden door met lokale partners aan de opwekking van groene energie samen te werken.

### **03.3 Kaderstellende (beleids)nota's**

- Raadsprogramma 2014-2018
- Coalitieprogramma 2018-2022
- Milieuprogramma
- Uitvoeringsagenda Montferland op weg naar Energieneutraal 2030
- Beleidsnota integrale handhaving Montferland (fysieke leefomgeving) (2013)
- Handhavingsprogramma
- Gemeentelijk Rioleringsplan Montferland (Verbreed GRP 2016 – 2020)

- Waterplan
- Groenstructuurplan "Groen met karakter" (2010)
- Integraal Gemeentelijk verkeer en Vervoerplan
- Hondenbeleidsplan
- Boombeleidsplan (2017)
- Speelbeleid (in voorbereiding)
- Wegenbeleidsplan (2018-2021)
- Wegenbeheersplan (2014 - 2018)
- Beleidsplan Civiele Kunstwerken (2015 - 2018)
- Beleidsplan Openbare Verlichting (2014 - 2018)
- Beleidsplan Toegankelijkheid Openbare Ruimte (2017 - 2021)
- Beleidsplan Gladheidsbestrijding (2016 - 2021)
- Uitvoeringsplan Gladheidsbestrijding (2017 - 2018)

### 03.4 Programmaonderdelen

Afval, Milieu en openbare ruimte

#### 3.4.1 Afval

##### Wat hebben we bereikt?

- Van de ingezamelde huishoudelijke afvalstoffen wordt tenminste 67% hergebruikt of nuttig toegepast

Voor toelichting zie "Context en achtergronden" onder "Beheer leefomgeving".

##### hergebruik/nuttige toepassing van huishoudelijke afvalstoffen

Voor toelichting zie "Context en achtergronden" onder "Beheer leefomgeving".

	1. Streefwaarde	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting (2017)
-	67	66	67

- Meer dan 89% hergebruik/nuttige toepassing afvalstromen aanbestedstation

De grens van haalbare afvalscheiding op de aanbestedstations lijkt voorlopig te zijn benaderd. Het werkelijke afvalscheidingsrendement op de aanbestedstations valt in 2018 iets lager uit dan verwacht doordat het apart ingezamelde luierafval nog niet kan worden gerecycled.

##### hergebruik/nuttige toepassing afvalstromen aanbestedstation

##### Wat hebben we daarvoor gedaan?

- Beheer en regie voeren op de inzamelstructuur huishoudelijk afval inclusief aanbestedstations
- Tijdens de jaarlijkse lokale opschoondag worden scholen, verenigingen, wijk- en dorpsraden, ondersteund met het beschikbaar stellen van inzamelmiddelen, zoals hesjes, grijpers en zakken en een attentie
- Via inhuur van Technotrend worden daarnaast scholen ondersteund in de educatie op gebied van zwerfafval en afval scheiden
- Zoveel mogelijk afval verzamelen dat geschikt is voor hergebruik en dus zo min mogelijk restafval, waarbij de kosten van afvalinzameling zo laag mogelijk zijn

#### 3.4.2 Milieu

##### Wat hebben we bereikt?

- Montferland energieneutraal in 2030; in 2020 is de energieneutraliteit 20%

Volgens de klimaatmonitor van Rijkswaterstaat (geraadpleegd begin 2019) bedroeg het aandeel hernieuwbare (duurzame) energie in Montferland in 2015 4,3% (tegen landelijk 5,4%), en in 2016 4,9% (tegen landelijk 5,8%). De resultaten van het gevoerde beleid in 2017 en 2018 zijn hierin echter nog niet zichtbaar. Dit maakt het lastig om haalbare tussendoelstellingen op te nemen voor

2019 en verder. Duidelijk is wel dat de tussendoelstelling voor 2020 (20% energieneutraal) een zware opgave wordt en dat over de mate van realisatie mogelijk pas in 2022/2023 meer bekend wordt.

### Percentage inkoop groene stroom door gemeente

	1. Streefwaarde	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting (2017)
-	100	100	100

### Aantal publicaties

	1. Streefwaarde	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting (2017)
-	15	35	31

### Uitgeleende bedrag duurzaamheidsleningen

Sinds medio 2016 worden duurzaamheidsleningen verstrekt, ook in 2018 is dit gebeurd.

	1. Streefwaarde	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting 2017 (+ 2016)
-	1000000	1200000	1600000

### Aantal postcoderoosprojecten (vanaf 2017/2018)

	1. Streefwaarde	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting (2017)
-	1	1	0

- Verduurzaming van woningen en/of opwekking van duurzame energie door inwoners om zo invulling te geven aan de gemeentelijke klimaatambitie

In 2018 is o.a. ingezet op het verstrekken van duurzaamheidsleningen, en het promoten van het duurzaamheidsloket (Verduursaam Energieloket AGEM) door publicaties .

- Sanering van asbestdaken

In verband met het verbod op asbestdaken (per eind 2024) is in 2018 gestart met de voorbereiding van een verordening als kader voor het verstrekken van asbestleningen. Het opstellen van de concept verordening en het overleg met betrokken partijen (o.a. Svn) verloopt echter moeizaam, o.a. omdat slechts weinig vergelijkbare praktijkvoorbeelden beschikbaar zijn. De voorbereiding van de verordening zal doorlopen in 2019. Daarom zijn in 2018 nog geen asbestleningen verstrekt.

- Betere naleving van wet- en regelgeving (handhaving)

In 2018 is gestart met de voorbereiding van de actualisatie van het gemeentebrede integrale handhavingsbeleid. Het is de bedoeling dat het nieuwe beleid in de loop van 2019 wordt vastgesteld door de raad. Daarnaast is in 2018 de gewijzigde APV vastgesteld door de raad. In samenhang hiermee is structureel 0,5 fte personele uitbreiding (handhaving) toegekend bij de vaststelling van de meerjarenbegroting 2019-2022. Deze vacature zal in 2019 worden ingevuld.

### Wat hebben we daarvoor gedaan?

- Inkoop groene energie
- Participeren in Achterhoekse Groene Energie Maatschappij ( AGEM ) t.b.v. opwekken duurzame energie
- Promoten duurzaamheidsloket (Verduursaam Energieloket AGEM)
- Stimuleren en faciliteren van initiatieven van burgers, instellingen en bedrijven m.b.t. duurzaamheid
- Stimuleringslening opzetten waarbij woningeigenaren een lening kunnen aanvragen voor het verwijderen van asbest

- Uitbreiden personele capaciteit om personele capaciteit beter af te stemmen op toegenomen werkaanbod (handhaving)

### 3.4.3 Openbare ruimte

#### Wat hebben we bereikt?

- 10% minder klachten in de openbare ruimte (KCC)

Het oorspronkelijke streven in het begin van de raadsperiode 2014 - 2018 was een vermindering van het aantal meldingen in de openbare ruimte met 10% in 2018. Door de betrokkenheid van onze inwoners en het gemak waarmee de meldingen kunnen worden gedaan (via social media) is deze vermindering niet gerealiseerd. Het helpt ons als organisatie dat er meldingen worden gedaan en het streven is er niet langer op gericht dit aantal te verminderen.

Het gestegen aantal meldingen is echter geen graadmeter voor een verminderde waardering van de leefomgeving. Deze neemt de laatste jaren juist toe zo blijkt uit het klanttevredenheidsonderzoek.

#### Klachten in de openbare ruimte (KCC) verkleinen met 10% in 2018

	1. Streefwaarde	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting (2017)
-	-12		-3

- 100% houtig restmateriaal gebruiken voor duurzaam verwerken

In 2018 is het houtig restmateriaal, kleine takjes, schors etc., bijna volledig hergebruikt als biomassa voor het opwekken van energie. Een klein deel wordt gebruikt om de bodem ter plaatse van het gerooide groen te verrijken en blijft dus achter.

#### Houtig restmateriaal duurzaam hergebruik 5% (2018)

	1. Streefwaarde	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting
-	5	5	4

#### Houtig restmateriaal t.b.v. co2 compensatie 95% (2018)

	1. Streefwaarde	2. Laatste meting	3. Voorlaatste meting
-	95	95	95

- 100% van alle projecten en grote onderhoudsrondes in de openbare ruimte betrekken bij de wijk- en dorpsraden

In 2018 zijn bij projecten/onderhoudswerken in de openbare ruimte de omwonenden en belanghebbenden betrokken.

#### Betrekken specifieke doelgroepen bij grote aanpassingen in de openbare ruimte

	1. Streefwaarde	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting
-	100	100	100

- 10% energiebesparing bereiken in de openbare verlichting

Ook in 2018 is, evenals in vorige jaren, een aantal verouderde armaturen met traditionele lampen vervangen door armaturen met LED lampen. Hierdoor daalt jaarlijks het energieverbruik van de openbare verlichting.

**Energie besparing OV (7.318 lampen met berekend vermogen op 01-01-2009 1.422 MWh) streefwaarde is 1.280 Mwh (2020)**

	<b>1. Streefwaarde</b>	<b>2. Meting 2018</b>	<b>3. Voorlaatste meting</b>
-	10	5,4	3

- 10% minder verkeersbewegingen in de kern Didam

In 2018 is de planvormingsfase van het Centrumplan Didam verder vorm gegeven. De uiteindelijke uitvoering zal als neven effect hebben dat het doorgaande verkeer niet langer uitgenodigd wordt door de kern van Didam te rijden.

Om bij filevorming op de A12 het doorgaande verkeer te stimuleren via de randweg te rijden is in 2018 een tekstkar ingezet die verkeer naar de randweg wijst. Deze tekstkar is opgesteld aan de Bievankweg komende vanaf de A18 voor de rotonde in de randweg.

- 5% minder verkeersongevallen

Bij inrichting van de openbare ruimte (Kerkwijk 3&4 woonrijm maken) worden de principes uit het IVVP (integraal verkeers- en vervoersplan) toegepast waarmee een verkeersveilige inrichting is gerealiseerd.

Datzelfde geldt voor bestaande situaties. Denk daarbij aan het aangelegde plateau op de kruising Langeboomsestraat - Holthuizerstraat en het project toegankelijkheid openbare ruimte.

**Vermindering van het aantal ongevallen van 5% ten opzichte van laatste meting (20% in 2020)**

	<b>1. Streefwaarde</b>	<b>2. Meting 2018</b>	<b>3. Voorlaatste meting</b>
-	5,3	4	4

- Aantrekkelijk en goed woon- en leefomgeving creëren aan de Graaf Hendrikstraat in Braamt

In 2018 zijn de woningen aan de Graaf Hendrikstraat gesloopt en is gestart met de nieuwbouw waarna in 2019 de openbare ruimte wordt heringericht. In 2018 zijn de ontwerpen daarvoor opgesteld in samenspraak met de bewoners en andere belanghebbenden.

- Veilige begaanbare weg voor voetgangers en andere weggebruikers

Verouderd straatmateriaal in rijbanen en trottoirs wordt vervangen door nieuw straatmateriaal.

- Een bomenbestand dat voldoet aan de veiligheidseisen

In 2018 is een groot deel van de achterstand in het noodzakelijke onderhoud aan het bomenbestand weggewerkt.

- Het openbaar groen moet voldoen aan de vastgestelde beeldkwaliteit (IBOR)

Het openbaar groen is onderhouden op basis van frequentie en wel zodanig dat het voldeed aan het door de raad vastgestelde beeldkwaliteitsniveau. Door middel van frequent schouwen van de openbare ruimte is nagegaan of ook het openbaar groen voldeed. Zo nodig werd in de onderhoudsfrequentie bijgesteld om aan de vastgestelde beeldkwaliteit te voldoen.

**Wat hebben we daarvoor gedaan?**

- Als uitwerking van het Masterplan Didam wordt onderzocht of de Pittelderstraat afgesloten kan worden voor gemotoriseerd verkeer tussen de Bergvredestraat en de Dijksestraat
- Bij alle nieuwe inrichtingen van de openbare ruimte in deze raadsperiode willen we de uitgangspunten van het Integraal Verkeer en Vervoer Plan hanteren
- Bij vervangen van de huidige armaturen LED toepassen ( 493 stuks t/m 2018 )
- De 10 technisch gedateerde woningen aan de Graaf Hendrikstraat worden gesloopt. Hiervoor worden 12 tot maximaal 16 duurzame levensloopbestendige en eengezinswoningen teruggebouwd. Ook het omliggende straatbeeld wordt aangepakt.
- IBOR verder professionaliseren en gemeten resultaten interpreteren omzetten naar verbeter maatregelen
- Inhuur van extra personeel om het groen te onderhouden en verouderd openbaar groen te vervangen volgens het IBOR
- Projecten en groot onderhoud publiceren in de gemeentelijke media. (website, krant, facebook en twitter)

- Reconstructie van de Sint Jansgildestraat, waarbij de bestaande bomen worden vervangen door een nieuwe bomenstructuur
- Starten Kerkwijk fase 3 Didam
- Vervangen van straatmateriaal dat 'op' is
- Voorbereiden plan afwaardering van de drie Heuvelenweg na aanbesteding van de ontbrekende schakel N316 in 2017, zodat na gereedkomen N316 de afwaardering kan worden uitgevoerd
- Wegwerken achterstand onderhoud bomen en uitvoeren van het noodzakelijke onderhoud

### 03.5 Programmagegevens

Programmaonderdeel/omschrijving prestatiegegevens	Werkelijk 2016	Werkelijk 2017	Raming 2018	Werkelijk 2018
<b>01. Milieu</b>				
Aantal duurzaamheidsleningen (vanaf 2016), 2018: mits nieuw beleid vastgesteld door raad	140	131	100	169
Aantal projecten zonne-energie (postcoderoos vanaf 2017/2018)	n.v.t.	1	1	1
<b>02 Afval</b>				
Tonnage ingezameld huishoudelijk afval:				
Restafval	4.833	4.833	4.700	4956
Groente-, Fruit- en Tuinafval	2.699	2.680	2.800	2466
Papier/Karton	2.506	2.375	2.200	2268
Glas	859	802	864	723
PMD (plastic, metaal en drankenkartons)	792	803	700	819
<b>03 Openbare ruimte</b>				
Wegen, paden etc. buiten de bebouwde kom (in km.)				
• verharde wegen	183	183	183	183
• onverharde wegen	48	48	48	48
• fietspaden	37,2	37,2	37,2	37,2
Wegen, paden etc. binnen de bebouwde kom (in km.)				
• verharde wegen	167	167	168	168
• fietspaden	9,3	9,7	9,7	9,7
Bermen (in m2)	886.976	886.976	1.001.739	1.001.739
Sloten (in m1)	109.669	109.669	149.467	149.467
Te inspecteren en reinigingen riolering (5% van het totaal van 308 km)	15 km	15 km	15 km	15 km
Totaal aantal ongevallen, waarvan met				194
• dodelijke slachtoffers	0	0	0	1
• ziekenhuis opname	31	33	25	
• overige ongevallen	139	125	120	
• uitsluitend materiële schade		185	150	

## 03.6 Financiën

*Bedragen x1000*

Exploitatie	Werkelijk 2017	Begroting 2018 (primair)	Begroting 2018 (na wijziging)	Werkelijk 2018
Lasten	-11.976	-11.746	-12.772	-11.824
Baten	7.865	7.354	7.693	7.893
<b>Saldo van lasten en baten</b>	<b>-4.110</b>	<b>-4.392</b>	<b>-5.079</b>	<b>-3.932</b>
Onttrekkingen	139	300	314	314
Stortingen	-205	0	-179	-649
<b>Mutaties reserves</b>	<b>-66</b>	<b>300</b>	<b>135</b>	<b>-335</b>
<b>Gerealiseerd resultaat</b>	<b>-4.176</b>	<b>-4.092</b>	<b>-4.944</b>	<b>-4.267</b>

## 2.1.04 Economie en toerisme

### 04.1 Missie

Wij streven naar een goed ondernemersklimaat voor alle ondernemers, waarbij er, vanwege de unieke ligging en landschappelijke kwaliteiten van onze gemeente, specifieke aandacht is voor logistiek en toerisme. Wij stimuleren het economisch klimaat en kiezen voor duurzame werkgelegenheid

### 04.2 Context en achtergronden

#### **Economie**

##### **Programmadoel:**

*Het scheppen van optimale voorwaarden en mogelijkheden voor vestiging van bedrijven. Meer werkgelegenheid en beter ondernemersklimaat, waarbij de aandacht specifiek is gericht op logistiek en midden- en kleinbedrijf.*

Voldoende werkgelegenheid is van essentieel belang voor het goed functioneren van de gemeente. De gemeente zet zich in voor een versterking van de economische structuur en een goed ondernemersklimaat. De algemene doelstelling van het economisch beleid is het scheppen van duurzame en excellente voorwaarden en het bieden van stimulansen voor bedrijven met als resultaat een duurzame economische ontwikkeling van de gemeente Montferland en het behoud en versterking van werkgelegenheid voor de inwoners van Montferland en de directe omgeving. Wij staan voor een goed ondernemersklimaat voor alle ondernemers. De ruimtelijke vestigingsvoorwaarden worden gewaardeerd met een 7,6.

Montferland is uniek gelegen aan de A12/A3, één van de belangrijkste transportassen naar het Europese achterland. Momenteel neemt 's-Heerenberg de 16e plaats in van logistieke hotspots in Nederland. Multimodaliteit van de locaties is één van de belangrijkste criteria voor de locatiekeuze van logistieke bedrijven. Uit recent onderzoek (Stecgroep april/mei 2018) blijkt dat er een behoorlijke vraag naar grotere distributiecentra blijft.

Montferland werkt samen met gemeenten in de West-Achterhoek, voor wat betreft de ontwikkeling van het A18 bedrijvenpark in Doetinchem en DocksNLD in 's-Heerenberg. Onze samenwerkingspartners hebben zich unaniem uitgesproken vóór ontwikkeling van de 2e fase van DocksNLD. Die samenwerking is in 2018 herbevestigd.

In 2018 is de beleidsnota Economie vastgesteld. Vanaf dat moment is een start gemaakt met de uitvoering van de in de nota opgenomen actiepunten. Verder participeert Montferland bij de totstandkoming van een Liemerse beleidsnota Economie. In het kader van communicatie met het bedrijfsleven, zijn in 2018 enkele bedrijfsbezoeken afgelegd.

Vanaf 2014 is een gestage groei van de werkgelegenheid waarneembaar, zowel wat betreft het aantal banen als het aantal bedrijfsvestigingen.

In het kader van het aanbestedingsbeleid wordt getracht de lokale economie zoveel mogelijk te versterken. Het aanbestedingsbeleid wordt geëvalueerd.

De projecten 'glasvezel in het buitengebied' en spoorverdubbeling tussen Didam en Zevenaar zijn in uitvoering.

#### **Recreatie & Toerisme**

##### **Programmadoel**

Het (blijven) promoten van Montferland als aantrekkelijke toeristische bestemming met als doel een grote economische spin-off en een bijdrage aan de leefbaarheid en werkgelegenheid van het gebied.

Recreatie en Toerisme is al jarenlang een belangrijke pijler voor de Montferlandse economie. Het draagt o.a. bij aan de leefbaarheid en werkgelegenheid in het gebied. Voor toeristisch beleid is samenwerking met het veld cruciaal. Daarom is er in 2018 samen met een vertegenwoordiging van het R&T veld gesproken over de invulling van het Toeristisch beleid. Onze inspanningen hebben nog niet geleid tot een nieuw RT beleid en/of structuur. Dit zal in 2019 verder uitgewerkt worden met het veld.

Montferland heeft voldoende unique selling points (USP) om zichzelf op de kaart te zetten. Deze zijn via diverse manieren in zowel Nederland als Duitsland en België bij het brede publiek gepromoot. Zo heeft Montferland zich o.a. gepresenteerd op de toeristische beurzen in Kalkar (Dld), 50+ Beurs (Nld), Vakantiebeurs Utrecht (Nld) en de Vakantiesalon Antwerpen (B). Ook is er



een Montferland Magazine uitgebracht. Dit magazine, met aandacht voor alle USP, is zowel binnen als buiten Montferland goed ontvangen.

De samenwerking met 'Stichting Achterhoek Toerisme (Stat)' is belangrijk. Montferland is toeristisch gezien een onderdeel van de Achterhoek. Daarnaast is er nauwe samenwerking met 'Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen' en buurgemeenten.

### **Verbonden partijen**

#### *Economic Board Regio Arnhem Nijmegen*

De Economic Board houdt zich bezig met het versterken van de samenwerking tussen ondernemers, kennisinstellingen en overheden op de groeisectoren Health, Energy en Food en de kruisverbanden daartussen. Het doel van de samenwerking is om de regio Arnhem Nijmegen economisch sterk te houden en te krijgen. De stichting wordt gefinancierd via het GO Regio Arnhem Nijmegen. Binnen de Economic Bord legt Montferland de nadruk op logistiek.

#### *Stichting Achterhoek Toerisme*

De kernactiviteit van de stichting is het verder uitbouwen van de marktpositie van de toeristische-recreatieve sector in de Achterhoek om maximaal rendement te halen uit de werkgelegenheids- en bestedingseffecten voor de regio. De stichting vervult ook de functie van routeontwikkelaar en -beheerder

#### *VVV Nederland*

Montferland is aangesloten bij VVV Nederland. Wij liften mee in alle algemene promotie uitingen en voeren ook mede het VVV beeldmerk.

#### *Samenwerkingsovereenkomst bedrijventerreinen West Achterhoek (SOK)*

Met de gemeenten Brockhorst, Doetinchem en Oude IJsselstreek ontwikkelen en beheren we het A18 Bedrijvenpark te Doetinchem en DocksNLD te 's-Heerenberg. Een positief saldo na verevening tussen beide bedrijvenparken genereert trekkingsrechten voor de gemeenten voor herstructureren, revitaliseren en transformeren van bedrijventerreinen in de gemeenten.

### **04.3 Kaderstellende (beleids)nota's**

- Raadsprogramma 2014-2018
- Coalitieprogramma 2018-2022: 'Samen krijgen we het voor elkaar'
- Regionaal Programma Werklocaties: 'Ruimte voor economische ontwikkeling' (Regio Arnhem-Nijmegen 2018)
- Economische beleidsnota tot 2030 (2018)
- Omgevingsvisie en -verordening provincie Gelderland (2017)
- nota Grondbeleid
- Structuurvisie Montferland (2009)
- Nota 'Grip op Verandering'.
- Vrijetijdsagenda Achterhoek 2016-2019

### **04.4 Programmaonderdelen**

Naast het reguliere werk herkennen wij binnen dit programma speerpunten op de volgende programmaonderdelen:

- Economie
- Toerisme

#### **4.4.1 Economie**

##### **Wat hebben we bereikt?**

- Jaarlijkse toename van het aantal banen per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 – 74 met 1%

Onder een baan wordt een vervulde positie verstaan. Dit betreffen zowel fulltimers, parttimers als uitzendkrachten. De indicator betreft het aantal banen per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 tot en met 74 jaar.

**Aantal banen per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar**

	1. Streefwaarde	2. Meting 2017	3. Voorlaatste meting (2016)
-		530	528

- Jaarlijkse toename van het aantal bedrijfsvestigingen per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 - 74 met 1%

Het aantal vestigingen van bedrijven, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 tot en met 74 jaar.

**Aantal bedrijfsvestigingen**

	1. Streefwaarde	2. Meting 2017	3. Voorlaatste meting (2016)
-		104	103

**Waarderingscijfer vestigingsklimaat**

	1. Streefwaarde (0-meting in 2017)	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting
-			-

**Waarderingscijfer ondernemingsklimaat**

	1. Streefwaarde (0-meting in 2017)	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting
-			-

**Funcziemenging**

De funcziemengingindex weerspiegelt de verhouding tussen banen en woningen en varieert tussen 0 (alleen wonen) en 100 (alleen werken). Bij een waarde van 50 zijn er evenveel woningen als banen.

	1. Streefwaarde	2. Meting 2017	3. Voorlaatste meting (2016)
-	50	48	48

- Toename van het aandeel lokale/regionale inkopen tot ten minste 45%

**Toename aandeel lokale/regionale inkopen op totaal**

	1. Streefwaarde	2. Meting 2017	3. Voorlaatste meting (2016)
-	45	38	42

**Wat hebben we daarvoor gedaan?**

- Bestuurlijk en ambtelijk overleg en gezamenlijke activiteiten met (m.n.) onze bureaus uit Emmerich
- Bevorderen van het voorzien in voldoende werk- en stageplekken bij het bedrijfsleven
- Interne voorlichting over mogelijkheden lokale inkoop
- Lokale/regionale bedrijven actief benaderen om mee te doen aan onze aanbestedingen
- Opstellen van een economische visie op de ontwikkeling van Montferland
- Structureel in overleg met (o.a.) MKB over mogelijkheden toename werkgelegenheid
- Verkoop van Docks NLD
- Via actieve acquisitie stimuleren van verkoop van bedrijfsterreinen
- Voorbereidingen treffen voor realisering van dubbel spoor tussen Zevenaar en Didam

## 4.4.2 Toerisme

### Wat hebben we bereikt?

- Toename van het aantal toeristische overnachtingen met tenminste 5% per jaar

De overnachtingen in 2018 zijn ten opzichte van 2017 flink gestegen. De precieze oorzaak is niet te herleiden aangezien hier geen onderzoek aan ten grondslag ligt, echter is de verwachting dat de inzet van de brede (online) promotie van Montferland in samenwerking met VVV Montferland aan de stijging heeft bijgedragen.

#### Aantal overnachtingen

	1. Streefwaarde	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting (2017)
-	345.000	308.623	300.702

- Toename van het aantal arbeidsplaatsen in de sector T&R tot tenminste 45 per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 – 74

De cijfers zijn, in verband met een wijziging van de statistische meetgegevens en aanpassing van de leeftijdscategorie in de landelijke database, niet te vergelijken met de cijfers uit de begroting 2018. Vanaf de rekening 2018 wordt uitgegaan van de volgende cijfers:

#### Aantal banen per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-74 jaar

	1. Streefwaarde	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting
-	45	44,4	44,2 (2017)

- Ontwikkeling van tenminste 2 nieuwe T&R producten per jaar

In 2018 is het Montferland magazine ontwikkeld en uitgebracht. Hierin werden de USP van Montferland op een verhalende wijze omschreven. Daarnaast hebben diverse (R&T) ondernemers zichzelf gepresenteerd.

In samenwerking met 'De Vrienden van de Nevelhorst' is er een nieuwe routefolder ontwikkeld en deze door middel van een brede campagne op de markt gezet.

In navolging van het NK Wielrennen in Montferland is er een NK fietsroute ontwikkeld. Deze is opgenomen in diverse uitingen en is als aparte route te verkrijgen bij de VVV informatiepunten in Montferland.

#### Aantal ontwikkelde nieuwe T&R producten per jaar

	1. Streefwaarde	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting
-	2	3	-

### Wat hebben we daarvoor gedaan?

- Geen verhoging van de toeristenbelasting t/m 2018
- Ontwikkeling en promotie van het TR-product Montferland i.s.m. de VVV
- Samen met het toeristisch veld zal het huidige R&T beleid verder worden uitgewerkt tot een gedegen toeristisch beleid (o.a. de promotie van Montferland en de inrichting van camperplaatsen)

#### 04.5 Programmagegevens

Programmaonderdeel/omschrijving prestatiegegevens	Werkelijk 2016	Werkelijk 2017	Raming 2018	Werkelijk 2018
<b>Overzicht mutaties voorraad bedrijventerreinen (in m2)</b>				
Voorraad per 1/1	336.501	223.929	220.736	220.736
Toevoegingen	0	0	0	0
Verkopen	112.572	3.193	5.000	7.639
Voorraad per 31/12	223.929	220.736	215.736	213.097

#### 04.6 Financiën

Bedragen x1000

Exploitatie	Werkelijk 2017	Begroting 2018 (primair)	Begroting 2018 (na wijziging)	Werkelijk 2018
Lasten	-7.250	-790	-849	-1.218
Baten	8.868	402	479	3.743
<b>Saldo van lasten en baten</b>	<b>1.618</b>	<b>-388</b>	<b>-370</b>	<b>2.525</b>
Onttrekkingen	1.679	0	0	0
Stortingen	-3.128	0	0	-3.027
<b>Mutaties reserves</b>	<b>-1.449</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>-3.027</b>
<b>Gerealiseerd resultaat</b>	<b>169</b>	<b>-388</b>	<b>-370</b>	<b>-502</b>

## 2.1.05 Gezondheid en bevordering gezonde leefstijl

### 5.1 Missie

Inwoners van de gemeente Montferland zijn zich bewust van het belang van een mentaal en fysiek gezonde leefstijl, en integreren dit in hun dagelijkse leven. Inwoners kunnen daarbij gebruik maken van een adequaat voorzieningenniveau.

### 5.2 Context en achtergronden

Een goede gezondheid blijft voor veel mensen bovenaan hun wensenlijst staan. Ook voor de gemeente geldt dit, zodat ook in 2018 met een aantal activiteiten en investeringen ingezet is op het bevorderen van gezondheid en een gezonde leefstijl.

#### **Sportbevordering/sportstimulering**

*Programmadoel: De gemeente streeft naar een toename van het aantal mensen dat sport/beweegt, met nadruk op jeugd, senioren en mensen met een beperking.*

Sporten en bewegen is goed voor de lichamelijke, maar zeker ook voor de mentale gezondheid van mensen. Ook in 2018 lag de nadruk daarbij op de jeugd, op senioren en op mensen met een beperking. Via het dagelijks werk van combinatiefunctionarissen (basisscholen) en sportbuurtcoaches (senioren) kreeg dit aandacht. Belangrijke rol spelen ook de sportverenigingen, die zorgen voor sport in georganiseerd verband, met positieve effecten voor de gezondheid, gedrag en leefbaarheid. Met name voetbalverenigingen zijn zich hiervan bewust, richten zich op de toekomst en zoeken samenwerking met elkaar en met andere partijen. (groeien richting de Open Club). Het beweeggedrag van mensen met een verstandelijke beperking kreeg een impuls door de organisatie van de Special Olympics in de Achterhoek.

#### **Sportaccommodaties en Speellocaties**

*Programmadoel: De gemeente streeft naar :*

- een bij de vraag passend aanbod van sportaccommodaties, die veilig en goed bereikbaar zijn en een voldoende bezetting kennen;
- een groter aanbod van speelvoorzieningen , die door kinderen, maar ook andere leeftijdsgroepen als uitdagend beoordeeld worden".

Goede , veilige en betaalbare sportaccommodaties en speellocaties zijn belangrijke voorwaarden voor het sport- en beweeggedrag. Ook hiervoor is in 2018 aandacht geweest. Twee zaken kregen volop aandacht in 2018: De toekomst van het zwembad in Didam en de voetbalaccommodaties (bezuinigingen ingevolge de KTD 2014 en de aangekondigde fusies/samenwerkingsverbanden). Wat de speelvoorzieningen betreft is ook in 2018 werk gemaakt van het nieuwe speelbeleid. Verouderde speellocaties worden opgeheven en in overleg met buurten worden bestaande speellocaties omgevormd of worden nieuwe aangelegd.

#### **Leefstijlprojecten**

*Programmadoel: De gemeente streeft naar een aanbod van leefstijlprojecten voor specifieke doelgroepen om daarmee gezond gedrag te bevorderen.*

Via projecten, gericht op kinderen op basisscholen, is geïnvesteerd in activiteiten om overgewicht aan te pakken en de motoriek te verbeteren (Projecten GKGK voor basisscholen en Nijntje Beweegdiploma voor de kleuters). Meer en beter bewegen, gezonde voeding, en voorlichting voor ouders waren de belangrijkste pijlers. Maar ook senioren kregen aandacht in de vergrijzende gemeente Montferland: Bewegestimulering door buurtsportcoaches, valpreventie en gezondheidschecks via het project "Vitaal Veilig Wonen Montferland", en via beweegroutes en beweegtuinen investeerde de gemeente Montferland in deze doelgroep.

#### **Gezondheidsbeleid**

*Programmadoel: De gemeente streeft naar een integraal aanbod van activiteiten gericht op gezondheidsvoorlichting, leefstijlprojecten en eerste hulp, waardoor meer mensen de eigen regie over het leven kunnen voeren.*

*Algemeen*

Het belang van een goede gezondheid van de inwoners van de gemeente houdt ook verband met de uitgaven voor de zorg: Een gezonde en vitale bevolking maakt minder gebruik van de gemeentelijke zorgtaken. De gemeente heeft voor 2018 vooral ingezet op sportbevordering,

leefstijlprojecten en voorlichting. De gemeente richt zich daarbij vooral op de jeugd en senioren. De effecten van gezondheidsbevorderende activiteiten en projecten zijn zelden op korte termijn zichtbaar. Dit vraagt om een lange adem en geeft pas resultaten in de toekomst. Rijksmiddelen voor de aanpak van gezondheidsachterstanden (zgn. GIDS-middelen, "Gezond In De Stad") zijn gericht ingezet op kwetsbare groepen en gericht op verbetering van beweeggedrag en leefstijl. Bij dit programma zijn veel partijen verbonden: sportaanbieders, welzijnswerkers, fysiotherapeuten, gezondheidsinstellingen, onderwijs, kinderopvang, huisartsen, etc. Samenwerking is daarbij van het grootste belang.

De basis voor 'meedoen' is dat burgers gezond zijn. Daarbij gaat staat de zelfredzaamheid van burgers voorop. Het gaat dan niet om de 'afwezigheid van ziekte' maar veel meer dat mensen in staat zijn zelf regie over hun leven te voeren ('positieve gezondheid'). De gemeentelijke taak ligt vooral op het vlak van preventie. Daarom richt de aandacht zich vooral op de eerstelijnsgezondheidszorg, voorlichting en projecten die gericht zijn op een gezonde leefstijl.

Met de invoering van het project "Hartveilig wonen" en de "First Responder" taak van de Brandweer (Frb-brandweer) wordt er snel eerste hulp verleend na een melding van een hartstilstand. Daartoe is een netwerk van burgerhulpverleners en brandweervrijwilligers oproepbaar om snel actie te kunnen ondernemen. De eerste zes minuten zijn daarbij van cruciaal belang.

#### *Preventief gezondheidsbeleid*

De GGD is zowel de eerste adviseur van gemeenten alsook een van de uitvoerders, denk aan de Jeugdgezondheidszorg (4-18 jaar), van preventieve gezondheidstaken. Vierjaarlijks monitort de GGD de gezondheidstoestand van een bevolkingsgroep. In 2018 is er geen monitor (onderzoek) uitgevoerd omdat de volwassenenmonitor sinds een aantal jaren gecombineerd wordt met de ouderenmonitor. Hier is een aantal jaren terug uit bezuinigingsoverwegingen toe overgegaan. De resultaten uit een GGD monitor komen doorgaans in de eerste helft van het jaar daarna beschikbaar.

Bereikbaarheid en beschikbaarheid van gezondheidsvoorzieningen en geneeskundige hulpverlening zijn voor de inwoners van evident belang. Spoedeisende hulpverlening dient goed georganiseerd te zijn.

### **Verbonden partijen**

#### *GGD Noord- en Oost-Gelderland*

De GGD NOG is de - wettelijk verplichte - gezondheidsdienst van en voor 22 gemeenten. Het doel van de GGD is het uitvoeren van taken die de gezondheid van onze inwoners bevorderen en vallend onder de Wet publieke gezondheid. De reguliere taken die de GGD uitvoert worden gefinancierd vanuit de inwonersbijdrage.

### **5.3 kaderstellende (beleids) nota's**

- Raadsprogramma 2014-2018
- Coalitieprogramma 2018-2022
- Regionale beleidsvisie "Achterhoek in beweging
- "Beleidskaders volksgezondheid 2017-2020 Regiogemeenten Achterhoek".
- "Regionaal Preventieprogramma Sociaal Domein/Volksgezondheid 2018-2021"
- Beleidsplan "Spelen in Montferland"

### **5.4 Programmaonderdelen**

Het programma kent de volgende onderdelen:

- Sportbevordering
- Sportaccommodaties en speellocaties
- Leefstijlprojecten
- Gezondheid



## 5.4.1 Sportbevordering

### Wat hebben we bereikt?

- Percentage volwassenen dat voldoet aan de Nederlandse Norm Gezond Bewegen is gestegen naar 65%

De trend in Nederland is dat volwassenen steeds minder bewegen. (dat wordt onderzocht onder alle volwassenen via enquêtes). Reden is vooral het toenemend zitgedrag en afname lidmaatschap sportverenigingen. Hierdoor is stabilisatie al een uitdaging. Toch geven cijfers een ander beeld: Normen zijn verbeterd!

#### Percentage volwassenen dat voldoet aan de Nederlandse Norm Gezond Bewegen

	1. Streefwaarde	2. Meting 2017 (VSG Sportmonitor). Cijfers 2018 nog niet bekend.	3. Voorlaatste meting (2016)
-	52	65	52

- Percentage inwoners dat sport is gestegen.

Algemene trend in Nederland is dat het percentage afneemt. Montferland heeft geïnvesteerd in sportdeelname om te stabiliseren, maar ziet een lichte verbetering.

#### Percentage inwoners dat sport

	1. Streefwaarde	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting (2014)
-	50	54	50

### Wat hebben we daarvoor gedaan?

- Inzet van combinatiefunctionarissen en buurtsportcoaches
- Regionaal coördinator inzetten om mensen met een beperking te ondersteunen bij het vinden van een passend sportaanbod en/of evenement
- Samenwerking met Achterhoek in beweging. In dat kader is ondersteuning verleend aan bijvoorbeeld de open club bij DVC en de GKGK-programma's.
- Sportinitiatieven van verenigingen, combinatiefunctionarissen, scholen ondersteunen met financiële middelen en promotie
- Sportverenigingen ondersteunen met subsidie, informatie en samenwerkingsmogelijkheden

## 5.4.2 Sportaccommodaties en speellocaties

### Wat hebben we bereikt?

- Aandeel speellocaties dat voldoet aan de nieuwe visie op spelen stijgt naar 30% in 2018

Het percentage speellocaties dat voldoet aan de nieuwe visie is gelijk gebleven. Het geraamde percentage van 30% is niet gehaald. Gezien de omvang van het totaal aantal om te vormen speellocaties (14) is op de uitvoering een projectleider gezet. Hierdoor zal de realisatie van de omvorming later (in 2019) plaatsvinden. Met het omvormen van de locaties zal het percentage dan ook werkelijk stijgen naar 30%.

#### Percentage speellocaties van het totaalaanbod dat voldoet aan de nieuwe visie op spelen

	1. Streefwaarde	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting (2017)
-	30	15	15

- Onderzoek heeft informatie opgeleverd ten aanzien van de vraag of hoe en waar een nieuw zwembad in Didam gebouwd moet worden



Zwembad de Hoevert in Didam kan open blijven tot en met 2020 en optioneel tot 2021. Om te kunnen bepalen of in Didam na 2021 een zwemvoorziening gerealiseerd gaat worden is onderzoek nodig naar mogelijkheden (soort bad, locatie en kostenberekening).

Onderzoek heeft plaatsgevonden en de resultaten zijn gedeeld met de gemeenteraad. Er is in 2018 nog geen besluit genomen over go/no go voor een zwembad in Didam.

- In 2018 heeft de gemeente met voetbalverenigingen samengewerkt, waardoor verenigingen de stap kunnen zetten naar een daadwerkelijke fusie (waarbij gespeeld wordt op één sportpark)

Zowel bij de voetbalverenigingen als de gemeente is de wens om in de toekomst te clusteren. Het maakt de verenigingen toekomstbestendig en sluit aan bij de keuze van de gemeente om kernoverstijgende voorzieningen als voetbalaccommodaties te ondersteunen.

### Wat hebben we daarvoor gedaan?

- (Bestaande) speellocaties opheffen en (her)inrichten tot groene, natuurlijke speelplekken en/of waarbij de actieve leefstijl voor alle leeftijden wordt gestimuleerd
- Met een extern bureau voetbalverenigingen faciliteren en ondersteunen bij eventuele fusies in samenwerking met de verenigingen en de gemeente
- Met inbreng van een extern gespecialiseerd bedrijf is onderzoek uitgevoerd naar de toekomst van zwembad de Hoevert en daarbij is in ieder geval de zwemverenigingen bij betrokken.

## 5.4.3 Leefstijlprojecten

### Wat hebben we bereikt?

- Percentage kinderen met overgewicht in de leeftijd tot 12 jaar is stabiel gebleven: 15 %  
Het % overgewicht en ernstig overgewicht is niet gestegen, maar stabiel gebleven (15 % in plaats van de verwachte 17 %)

#### Percentage kinderen in de leeftijd 0-12 jaar met overgewicht

	1. Streefwaarde	2. Meting 2017	3. Voorlaatste meting (2013)
-	17	15	15

- Percentage senioren (65 -75) dat voldoende beweegt (NNGB-norm ) bedraagt 81 %  
Deze leeftijdsgroep blijft achter t.a.v. het beweeggedrag (Nederland: 73 %) Aandachtsgroep voor de aankomende jaren, gelet ook op gemeentelijk belang in de zorg.

#### Percentage senioren 65-75 dat de NNGB behaalt

	1. Streefwaarde (voor doelgroep 65-75)	2. Laatste meting onder doelgroep 65 +	3. Voorlaatste meting onder grotere doelgroep 65 +
2018	81	-	-
2016 (GGD monitor)	-	78	-
2012 (GGD Monitor)	-	-	81

- Het percentage valongelukken onder ouderen boven de 65 jaar daalt met 10 %  
Veiligheid.nl monitort het aantal valongelukken met ziekenhuisopname. T.o.v. 2014 is een jaar later het aantal weer gestegen. Heeft ook te maken met de vergrijzing, maar belangrijk om te proberen dit te beïnvloeden (valongelukken hebben grote invloed op inwoners, maar ook op de zorgkosten van o.a. de gemeente. Sinds een paar jaar loopt het project Vitaal Veilig Wonen

Montferland met een aanbod voor valbreken en/of valpreventie. Dit zal de trend moeten wijzigen. Vanaf 2018 zou dit zichtbaar moeten zijn, maar deze cijfers zijn nog niet beschikbaar.



**Aantal valongelukken met ziekenhuisopname per 10.000 inwoners vanaf 65 jaar**

	<b>1. Streefwaarde</b>	<b>2. Laatste meting</b>	<b>3. Voorlaatste meting</b>
2015	110	150	-
2014	-	-	135

- Het percentage jongeren van 13 tot 16 jaar dat op tenminste 5 dagen minstens 1 uur beweegt is gelijk gebleven

**Percentage jongeren (13 t/m 16 jaar) dat op tenminste 5 dagen minstens 1 uur beweegt**

	<b>1. Streefwaarde</b>	<b>2. Laatste meting</b>	<b>3. Voorlaatste meting</b>
2018 (in 2019 komen actuele cijfers)	65	-	-
2015	-	65	-
2011	-	-	58

## Wat hebben we daarvoor gedaan?

- Het regisseren van het project "Gezonde Kinderen in een Gezonde Kindomgeving" (GKGK).
- Het regisseren van de "Ketenaanpak Overgewicht"
- Regisseren van het project "Slimmer" (verhoogd risico op diabetes)
- Senioren stimuleren tot gezonde leefstijl en veilig huis via ontwikkeling en uitvoering project "Vitaal Veilig Wonen Montferland"

## 5.4.4 Gezondheid

### Wat hebben we bereikt?

- Het percentage inwoners dat de eigen gezondheid als goed beoordeelt is 78%  
Dit percentage wordt in 2020 door de GGD opnieuw gemeten bij de monitor volwassenen/ouderen. De resultaten van deze monitor worden in het eerste halfjaar van 2021 gepubliceerd.

#### Het percentage volwassen inwoners dat de gezondheid als goed ervaart

	1. Streefwaarde 2020	2. Meting 2016	3. Voorlaatste meting (2012)
-	78	75	78

- Het percentage volwassen inwoners dat meer alcohol gebruikt dan geadviseerd door Gezondheidsraad daalt met 2%

Dit percentage wordt in 2020 door de GGD opnieuw gemeten bij de monitor ouderen/volwassenen. De resultaten daarvan komen in het eerste halfjaar van 2021 beschikbaar.

#### Het percentage volwassen inwoners dat meer alcohol gebruikt dan geadviseerd door de Gezondheidsraad

Dit percentage wordt in 2020 door de GGD opnieuw gemeten bij de monitor ouderen/volwassenen. De resultaten daarvan komen in het eerste halfjaar van 2021 beschikbaar.

	1. Streefwaarde 2020	2. Meting 2016	3. Voorlaatste meting (2012)
-	27	29	23

- Het percentage jongeren (klas 2 en 4 voortgezet onderwijs) dat recentelijk alcohol heeft gedronken daalt met 5%

Dit percentage wordt in 2019 door de GGD opnieuw gemeten bij de 'Jeugdmonitor'. Die wordt afgenomen in klas 2 en 4 van het voortgezet onderwijs én in alle klassen van het praktijkonderwijs. Daarnaast is er de 'jongvolwassenen monitor'. Die wordt afgenomen onder ca. 200 deelnemers per gemeente in de leeftijdscategorie 16-25 jaar. Voor de zomer van 2020 (juni) komen de resultaten uit deze monitors beschikbaar. Dat inzicht ondersteunt scholen, organisaties en gemeenten bij de ontwikkeling, uitvoering en evaluatie van hun gezondheidsbeleid.

#### Het percentage jongeren (klas 2 en 4 voortgezet onderwijs) dat recentelijk alcohol heeft gedronken.

	1. Streefwaarde (2019)	2. Meting 2015	3. Voorlaatste meting (2011)
-	34	39	38

- Percentage van gevallen, waarbij binnen 6 minuten na hartstilstand reanimatie en AED inzetbaar is, blijft 95%

De implementatie van het alarmeringssysteem "Hartveilig wonen" is nagenoeg afgerond conform besluit van de gemeenteraad in september 2015. Daarmee is een dekkend net van AED's in de gemeente die 24/7 bereikbaar zijn. Daarmee kan in ca. 95% van de oproepen eerste hulp worden verleend door burgerhulpverleners in geval van melding van een hartstilstand. Vanuit de kernen Didam en 's-Heerenberg is bovendien de Frb-brandweer (First-responder brandweer) actief.

Daarbij worden brandweervrijwilligers opgeroepen die vanuit de kazernes aldaar met een speciaal daarvoor beschikbaar voertuig + AED eerste hulp gaan verlenen bij melding van een harstilstand.

#### Percentage inzetten AED/reanimaties die binnen 6 minuten aanwezig zijn

	1. Streefwaarde	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting (2017)
-	95	95	95

- He percentage oproepen die voldoen aan de normen van de aanrijtijden van de ambulances stijgt met 5 %

Het percentage blijft met 91% nog iets onder de gewenste norm van 95%. Met de ambulancedienst zal in 2019 besproken worden of, en zo ja hoe, dit percentage verhoogd kan worden tot de gewenste norm.

#### Het percentage dat de aanrijtijd van de ambulances voldeed aan de normtijd

	1. Streefwaarde	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting (2017)
-	95	91	93

#### Wat hebben we daarvoor gedaan?

- Gerichte voorlichting geven o.a. door de GGD op scholen
- Met het opstellen van een 'Preventie –en Handavingsplan Drank –en Horecawet' het alcoholgebruik beïnvloeden
- Organiseren van voorlichtingsactiviteiten over leefgewoonten
- Overleg organiseren met ambulancevervoerders over hun resultaten t.a.v. de aanrijtijden
- Uitvoering geven aan Project Hartveilig wonen en first-respondertaak brandweer.

#### 5.5 Programmagegevens

Programmaonderdeel/omschrijving prestatiegegevens	Werkelijk 2016	Werkelijk 2017	Raming 2018	Werkelijk 2018
<b>01 Sportbevordering</b>				
Aantal verleende sportevenementsubsidies (1)	13	9	10	6
Aantal verleende subsidies sportverenigingen (2)	45	44	44	44
Aantal verenigingen dat deelneemt aan de Nationale Sportweek (3)	5	5	5	5
<b>02 Speellocaties en sportaccommodaties</b>				
Aantal bijeenkomsten met gezamenlijke voetbalverenigingen	4	6	6	1
Aantal nieuw ontwikkelde kunstgrasvelden	0	0	0	0
Aantal speellocaties dat opgeheven of heringericht wordt	7	5	6	0
<b>03 Leefstijlprojecten</b>				
Aantal bijeenkomsten i.v.m. aanpak overgewicht Jeugd (4)	2	2	2	2
Aantal door de gemeente geregisseerde beweegcursussen voor beweegaanbieders in Beweegtuinten	4	4	4	3
Aantal senioren dat thuis bezocht wordt in verband met project Vitaal Veilig Wonen Montferland	0	150	600	400

<b>04 Gezondheid</b>				
Aantal voorlichtingsactiviteiten over leefgewoontes	4	4	4	4
Aantal goedgekeurde en gecontroleerde AED's	22	31	25	43
Aantal geregistreerde vrijwilligers Project "Hartveilig Wonen"	260	365	300	561

## 5.6 Financiën

Bedragen x1000

Exploitatie	Werkelijk 2017	Begroting 2018 (primair)	Begroting 2018 (na wijziging)	Werkelijk 2018
Lasten	-3.919	-3.643	-3.862	-3.880
Baten	536	529	607	589
<b>Saldo van lasten en baten</b>	<b>-3.383</b>	<b>-3.114</b>	<b>-3.255</b>	<b>-3.292</b>
Onttrekkingen	0	0	0	30
Stortingen	-26	0	0	0
<b>Mutaties reserves</b>	<b>-26</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>30</b>
<b>Gerealiseerd resultaat</b>	<b>-3.409</b>	<b>-3.114</b>	<b>-3.255</b>	<b>-3.261</b>

## 2.1.06 Jeugd, onderwijs en cultuur

### 6.1 Missie

De gemeente Montferland wil dat inwoners een pedagogisch leefklimaat ervaren, waarin jeugdigen gezond en veilig kunnen opgroeien, waarin ruimte is om hun talenten te ontwikkelen, om een goed opleidingsniveau te behalen en om perspectief te hebben op een eigen inkomen.

De gemeente Montferland streeft naar een verhoging van het leefklimaat van haar inwoners door het optimaliseren van het aanbod van voorzieningen en activiteiten op het terrein van ontmoeting en cultuur.

### 6.2 Context en achtergronden

#### Jeugd (0 t/m 18 jaar)

*Programmadoel: De gemeente streeft naar*

- de afname van het aantal kinderen in een kwetsbare positie.
- een effectiever en efficiënter georganiseerd aanbod van jeugdhulp.

Het is van essentieel belang om deze groep kansen te geven om zich op een goede manier te ontwikkelen. Tijdens de jeugdijaren worden kennis en vaardigheden aangeleerd, die nodig zijn in het verdere leven. Ook het kunnen ontmoeten van andere leeftijdgenoten is voor de ontwikkeling van jeugdigen van belang. Deze groep neemt door de ontgroening, zoals al voorspeld in de Nota Grip op verandering de komende jaren af. Ook zal de afname gevolgen hebben voor het voorzieningenniveau voor de jeugdigen. Het beleid op het terrein van de jeugd kan onderverdeeld worden in preventie en jeugdhulp. Preventie richt zich op de totale doelgroep.

#### *Preventie*

Onder preventie vallen in dit kader: Voor- en vroegschoolse educatie, toezicht op het leerplichtverzuim, de integrale jeugdgezondheidszorg, het jongerenwerk in de jongerencentra en preventie activiteiten van het Sociaal Team Jeugd.

#### *Voor en Vroegschoolse Educatie*

Vanaf 2016 werken we met het gekanteld beleid "geld volgt kind" met als doel: Leerlingen starten zonder achterstand op het basisschool. Door het 'gekantelde beleid' is het bereik in 2018 stabiel gebleven op 95% (van alle peuters in de leeftijd van 2 tot 5 jaar).

Het aantal kinderen dat een regulier peuteropvang bezoekt is verdubbeld. De toeleiding, vanuit het consultatiebureau, is verbeterd, en ouders worden beter geïnformeerd over de voordelen van peuteropvang.

Het afgelopen jaar zijn ook alle medewerkers op de peuteropvang en vve-locaties opgeleid op 3F taalniveau (landelijke eis).

#### *Jeugdhulp*

De jeugdhulp heeft zich gericht op een kleine groep van het totaal aantal jongeren. Deze jongeren hebben wat extra hulp nodig om zich te kunnen ontwikkelen. Bij de toerekening van de budgetten is er rekening gehouden met de veronderstelling dat de gemeente de taken efficiënter kan uitvoeren en is er dus een **forse** korting doorgevoerd op het budget. Dit houdt in dat de gemeente ervoor moet zorgen dat er goede hulpverlening moet plaatsvinden maar ook dat er een efficiëncyslag moet plaatsvinden om de hulpverlening goedkoper te maken. Er zal dan ook meer ingezet worden op preventie en kortdurende ambulante zorg, om duurdere zorg te vermijden. Dit houdt in dat de gemeente ervoor moet zorgen dat er goede hulpverlening moet plaatsvinden maar ook dat er een efficiëncyslag moet plaatsvinden om de hulpverlening goedkoper te maken. Ondanks de inzet van het Sociaal Team Jeugd op kortdurende ambulante jeugdhulp zien wij in 2018 nog geen afname van het gebruik van jeugdhulpvoorzieningen en de kosten in zijn totaliteit. Dit wordt deels veroorzaakt door derden (zoals huisarts en rechters) die ook gemachtigd zijn jeugdhulp in te zetten. Nadere toelichting over de tekorten wordt gegeven in de paragraaf Sociaal Domein.

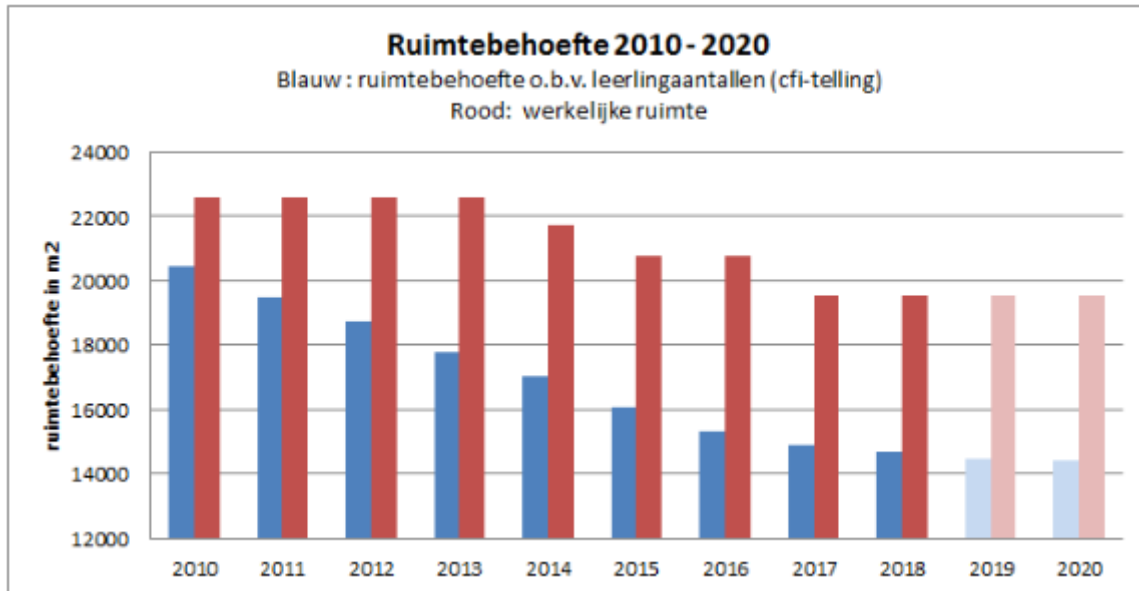
De toegangspoort voor de inwoners van Montferland vindt plaats in het Sociaal Team, en met betrekking tot de jeugd in het Sociaal Team, team Jeugd. Hier kunnen dan alle inwoners terecht en wordt de problematiek vanuit de jongere en zijn omgeving (gezin) bekeken.

## Onderwijs

*Programmadoel: De gemeente streeft naar*

- *het optimaliseren van de huisvesting van het basisonderwijs.*
- *het beperken van het aantal leerlingen dat het speciaal onderwijs bezoekt.*

Onderwijs is van essentieel belang voor de jeugd en volwassenen om hun talenten te ontwikkelen. Onderwijs is ook een onderdeel van de opvoeding van kinderen om uit te groeien tot volwaardige deelnemers aan de samenleving. Op 1 januari 2018 bedroeg het aantal leerplichtige inwoners in de leeftijd van 5 tot en met 16 jaar 4471 (t.o.v. 4609 het jaar daarvoor).



Dit aantal zal de komende jaren door de ontgroening nog licht afnemen. De grootste daling heeft al plaatsgevonden.

De gemeente heeft op 1 januari 2018, 13 basisscholen. De scholen in Loerbeek (2014), Stokkum (2015) en Nieuw-Dijk (2017) zijn inmiddels gesloten vanwege het geringe aantal leerlingen. Het aantal scholen zal op termijn nog verder dalen omdat de basisgeneratie met 30% afneemt. In de periode 2010-2017 was de afname al ruim 28%.

Dit zorgt er voor dat er in de onderwijsgebouwen sprake is van leegstand: overcapaciteit in m<sup>2</sup>. Dit is niet wenselijk, omdat geld dat bedoeld is voor het geven van onderwijs besteed wordt aan huisvesting. Door de daling van de basisgeneratie komt er druk op de instandhouding van een aantal scholen in de kleine kernen. Met de terugloop van het leerlingenaantal zal de overcapaciteit stijgen, door sluiting/fusie van scholen zal de overcapaciteit dalen (zie bovenstaande figuur).

### *Passend Onderwijs*

Een andere ontwikkeling binnen het onderwijs is de invoering van het Passend Onderwijs (2014). Om hier uitvoering aan te geven, worden door de samenwerkingsverbanden ondersteuningsplannen opgesteld. Deze plannen zijn voorgelegd aan de gemeente en met de uitgangspunten is ingestemd. De gemeente heeft hier een sturingsinstrument in handen om invulling te geven aan de ondersteuning die aan kinderen uit Montferland geboden wordt. Het aantal leerlingen dat verwezen is naar het speciaal onderwijs is in 2018 helaas niet afgenomen. Dit heeft als oorzaak dat de samenwerkingsverbanden voor het eerst in vier jaar meer kinderen hebben verwezen naar het speciaal onderwijs en het speciaal basisonderwijs. De reden hiervan is dat het regulier onderwijs handelingsverlegen is en kinderen gebaat zijn bij andere vormen van onderwijs. De kosten voor het leerlingenvervoer zijn binnen de budgetten gebleven, echter het aantal te vervoeren leerlingen is toegenomen. In 2018 zijn vijftien trajecten 'Mee op Weg' ingezet om leerlingen zelfstandig te leren reizen, hiervan zijn twaalf trajecten succesvol afgerond.

## Ontmoeting en Cultuur

*Programmadoel : De gemeente streeft naar goede leefbaarheid en sociale samenhang in de kernen, door het verder vormgeven en versterken van het cultuuraanbod in de gemeente. Wij willen daarom stimuleren dat meer inwoners meedoen aan culturele (in de brede zin) activiteiten.*

*De gemeenschappen worden meer eigen verantwoordelijkheid gegeven om huisvesting te organiseren waar ook ontmoetingsactiviteiten plaatsvinden.*

Ontmoetingsmogelijkheden en deelname aan culturele activiteiten dragen niet alleen bij aan de persoonlijke ontwikkeling van mensen, maar zijn ook van belang voor de sociale cohesie in de gemeenschap. Cultuur is een middel om mensen te betrekken bij de samenleving. In 2018 is het convenant "Meer Muziek in de Klas Lokaal" de Liemers ondertekend in aanwezigheid van Hare Majesteit Koning Maxima. Dat moet er toe leiden dat in 2020 alle kinderen in alle groepen van de basisschool in aanraking komen met muziek. In mei van datzelfde jaar heeft de gemeenteraad de 'Muziekvisie Montferland 2020' vastgesteld. Hiermee zijn de kaders geschetst voor de toekomst van het muziekonderwijs in de gemeente Montferland. Breed wordt het belang van muziek voor de ontwikkeling van het kind -en jeugdbrein onderschreven. Dat is ook nadrukkelijk in de gemeentelijke visie vastgelegd. In de komende tijd zal de uitwerking van deze muziekvisie verder plaats gaan vinden. Zo neemt de gemeente ook deel aan de uitrol van "Meer Muziek in de Klas Lokaal" in de Achterhoek. De beide in de gemeente werkzame muziekscholen: Kunstwerk! De Liemers en Muziekschool Oost-Gelderland zijn de trekkers om te komen tot implementatie van Meer Muziek in de Klas Lokaal.

Naast muziek worden ook de activiteiten als zang en dans, theater en het openbaar bibliotheekwerk in de gemeente Montferland tot Cultuur gerekend. De bibliotheek is een belangrijke partij die bijdraagt bij aan het verminderen van laaggeletterdheid onder de bevolking, het verminderen van taalachterstand en de toename van het aantal inwoners dat leest (leesbevordering). Op het gebied van mediawijsheid vervult de bibliotheek een taak, net als bij het ontwikkelen van digitale vaardigheden van inwoners die daar behoefte aan hebben. In de gemeentelijke Bibliotheekvisie is vastgelegd dat er twee vaste bibliotheekvestigingen in de gemeente zijn: in Didam en 's-Heerenberg. Voor de locatie Didam is een traject gestart om, samen met andere partijen, te komen tot herhuisvesting in de plint van Meulenvelden.

Ook activiteiten als carnaval en kermis hebben een belangrijke verbindende functie. Er is daartoe ook in 2018 subsidie verleend aan bouwgroepen van carnavalswagens. De culturele infrastructuur is vooral kleinschalig en dicht bij huis. Dat betekent dat de inwoners van Montferland voor een meer professioneel cultuur- en theateraanbod zijn aangewezen op voorzieningen in de regio. Vanuit het Cultuur -en Erfgoedpact Achterhoek 2017-2020 zijn er zowel lokale als regionale projecten ten uitvoer gebracht. Hierover worden raden van de deelnemende gemeenten ook actief geïnformeerd.

Met uitzondering van de Zomp te Loil waren eind 2018 de gemeentelijke welzijnsaccommodaties overgedragen aan private organisaties. Deze organisaties hebben zich ten doel gesteld huisvesting te bieden aan kern gebonden welzijnsactiviteiten als zang, dans en toneel. Voor de overname van de zomp bestonden eind 2018 vergevorderde plannen.

### **Verbonden partijen**

#### *GGD Noord- en Oost-Gelderland*

De GGD NOG is de - wettelijk verplichte - gezondheidsdienst van en voor 22 gemeenten. Het doel van de GGD is het uitvoeren van taken die de gezondheid van onze inwoners bevorderen en vallend onder de Wet publieke gezondheid. De reguliere taken die de GGD uitvoert worden gefinancierd vanuit de inwonersbijdrage. De GGD voert voor 21 van de 22 gemeenten (Apeldoorn niet) de Jeugdgezondheidszorg voor 4-18 jarigen uit.

#### *Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers (ECAL)*

Het ECAL is een gemeenschappelijke regeling voor de gemeenten in de Achterhoek en voert de wettelijke archieftaken uit conform de Archiefwet. Daarnaast voert de ECAL ook voor de provincie en drie andere gemeenten overige erfgoedtaken uit, zoals documentatie en onderzoek en heeft een publieksfunctie.

#### *Huisvesting Voortgezet Onderwijs in de Liemers*

De uitvoering, financiering en bekostiging van de huisvesting van het voortgezet onderwijs in de gemeenten Duiven, Montferland en Zevenaar is aan deze gemeenschappelijke regeling opgedragen.

#### *NV Cultureel Centrum Amphion*

Amphion is een belangrijk cultureel centrum voor Doetinchem en de regio en bevordert het culturele leven in oostelijk Gelderland.

### **6.3 Kaderstellende (beleids)nota's**

- Raadsprogramma 2014-2018
- Coalitieprogramma 2018-2022
- Integraal Veiligheidsbeleid 2016-2019
- Beleidsplan Jeugdbeleid



- Huisvestingsvisie 2015-2023 gemeente Montferland
- Transformatieplan Jeugdzorgregio Achterhoek 2018-2022.
- Bibliotheekvisie Montferland 2017-2020

## 6.4 Programmaonderdelen

Naast het reguliere werk herkennen wij binnen dit programma speerpunten op de volgende programmaonderdelen:

- Jeugd
- Onderwijs
- Cultuur en ontmoeting

### 6.4.1 Jeugd

#### Wat hebben we bereikt?

- Het percentage jeugdigen dat een beroep doet op de geïndiceerde jeugdhulp neemt af met 2% in de periode 2017-2020. Daarbinnen een verschuiving laten plaatsvinden van dure naar goedkope zorg.

Door in te zetten op preventie, voorliggend veld en de eigen kracht van de burger wil de gemeente Montferland op termijn minder geïndiceerde zorg verlenen. Daarnaast een verschuiving van zware naar lichte zorg. Het Sociaal team jeugd zal meer zorg gaan verlenen (lichte zorg). Niet-vrij toegankelijke zorg is een indicator voor wat zwaardere zorg en niet-vrij toegankelijke jeugdhulp met verblijf is een indicator voor de echt zwaardere zorg. In 2018 zien we een stijging van de vrij toegankelijke jeugdhulp verleend door het Sociaal Team Jeugd. Dit zou op termijn moeten resulteren in een afname van de geïndiceerde (duurdere) zorg. We zien een toename in de niet vrij toegankelijke jeugdhulp. Daarentegen een afname van jeugdzorg met verblijf. Dit zou in principe een afname in kosten voor 2018 tot gevolg moeten hebben. Dit is echter (nog) niet het geval. Een verklaring hiervoor kan zijn dat de cliënten langer in zorg hebben gezeten of dat er bij het meetmoment van 19-12-2018 sprake was van een tijdelijke dip van cliënten zorg. Het valt tot slot op dat het cijfer "percentage jeugdigen dat door de huisarts" sterk schommelt. Dit heeft te maken met veranderende registratiemethoden.

#### Percentage jeugdigen dat vrij toegankelijke hulp van het Sociaal Team jeugd ontvangt

	1. Streefwaarde	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting (2017)
-	2,4	2,1	1,6

#### Percentage jeugdigen dat niet vrij toegankelijke jeugdhulp ontvangt

	1. Streefwaarde (2020)	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting (2017)
-	10	10,4	9,9

#### Percentage jeugdigen dat niet vrij toegankelijke jeugdhulp met verblijf ontvangt

	1. Streefwaarde	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting (2017)
-	1,1	1,52	1,65

#### Percentage jeugdigen dat door huisartsen rechtstreeks verwezen is naar niet vrij toegankelijke jeugdhulp

	1. Streefwaarde	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting (2017)
-	22,8	26,2	18,7

- Het percentage kinderen dat gebruik maakt van VVE stabiliseren op 95%

In 2018 is aan 100% van de geïndiceerde peuters een aanbod voor VVE gedaan. Hiervan zijn er 95% peuters daadwerkelijk ingeschreven op een VVE groep. Geconcludeerd kan worden dat het percentage op de gewenste peil blijft.

#### Het aantal kinderen dat een VVE-traject volgt

	1. Streefwaarde	2. Meting 2016	3. Voorlaatste meting (2015)
-	95	94	72

- Het percentage vroegtijdige schoolverlaters zonder startkwalificatie neemt af met 0,3% Het percentage vroegtijdige schoolverlaters is in 2018 iets verslechterd ten opzichten van het jaar ervoor. Dat de cijfers, ook landelijk, een iets slechtere beeld geven, komt voor uit een gewijzigde meetmethodiek bij DUO. Het percentage schoolverlaters was in 2017 1,2%. In 2018 is dat 1,3 % . De landelijke en regionale cijfers hebben betrekking alleen op de uitval in het voorgezet onderwijs en middelbare beroepsonderwijs. Jongeren die zonder startkwalificaties uitstromen uit het praktijkonderwijs en speciaal voortgezet onderwijs worden niet meegeteld.

#### Aantal relatief verzuimers per 1.000 leerlingen

Hierbij geldt dat de registratie van verzuim op schoolniveau plaats vindt . De cijfers voor de gemeente Montferland zijn niet te herleiden omdat op de scholen ook leerlingen van de hele regio zijn ingeschreven.

	1. Streefwaarde	2. Laatste meting	3. Voorlaatste meting
-	45 (2018)	51 (2016)	-

#### Percentage vroegtijdige schoolverlaters zonder startkwalificatie

Zoals hierboven genoemd, is het percentage schoolverlaters zonder startkwalificaties in 2018 verslechterd met 0,1% ten opzichte van het jaar 2017. Zie toelichting. bij "Het percentage vroegtijdige schoolverlaters zonder startkwalificaties neemt af met 0,3 %"

	1. Streefwaarde	2. Laatste meting	3. Voorlaatste meting
-	1,0% (2018)	1,3% (2016)	1,9% (2015)

- Het percentage meldingen van overlast door jongeren neemt af met 10% De continue inzet van alle partners heeft ertoe geleid dat het aantal overlastmeldingen in 2018 sterk afgenomen is.

#### Aantal meldingen over overlast gevende jeugdigen (tot 18)

	1. Streefwaarde	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting (2017)
-	200	130	184

#### Wat hebben we daarvoor gedaan?

- Binnen het sociaal team-afdeling Jeugd en gezin gespecialiseerde kennis inzetten op het terrein van GGZ
- Controles uitvoeren in de openbare ruimte, op plekken waar veel jongeren tezamen komen
- De gemeente gaat investeren op lichte en goedkopere zorgvormen en voorlichtingen, om zo de vraag naar duurdere zorg te verminderen
- De gemeente subsidieert deelname aan VVE voor kinderen met een indicatie
- De gemeente subsidieert het bezoek van een voor- en vroegschoolse voorziening, aan ouders van een VVE- doelgroepkind
- De gemeente voert gesprekken met de jongeren en ouders als er sprake is van relatief of absoluut verzuim

- De huisartsen informeren over de hulpverleningstrajecten binnen het sociaal team, en de mogelijkheden om snel hulp in te zetten.
- Kortdurende ambulante hulp door het sociaal team inzetten

## 6.4.2 Onderwijs

### Wat hebben we bereikt?

- Afname van de leegstand in de basisscholen met 1100 m2 op termijn.

Door de dalende leerlingenaantallen de afgelopen jaren is de overcapaciteit flink toegenomen (gemeente breed). Nu de sterke daling is afgelopen, loopt de overcapaciteit ook minder op. In 's-Heerenberg zijn drie basisscholen met overcapaciteit. Met de komst van een nieuwe school (centrale huisvesting voor de drie scholen) zal er minder overcapaciteit zijn, omdat deze nieuwe school wordt ingericht op basis van de huidige leerlingenaantallen. De oude schoolgebouwen komen te vervallen (en daarmee ook de overcapaciteit).

#### Minder overcapaciteit

	1. Streefwaarde (2020)	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting (2017)
-	3500	4600	4600

- Het aantal leerlingen dat verwezen wordt naar het speciaal onderwijs neemt af  
Het aantal leerlingen dat verwezen worden naar het speciaal onderwijs is in 2018 niet afgenomen. Dit heeft als oorzaak dat de samenwerkingsverbanden voor het eerst in vier jaar meer kinderen hebben verwezen naar het speciaal onderwijs en het speciaal basisonderwijs. De reden hiervan is dat het regulier onderwijs handelingsverlegen is en kinderen gebaat zijn bij andere vormen van onderwijs.

#### Minder leerlingen op speciaal onderwijs

	1. Streefwaarde	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting (2017)
-	205	2014	250

- Het percentage leerlingen, dat vervoerd wordt naar scholen voor speciaal onderwijs neemt af met 10%

Er worden meer leerlingen verwezen naar het speciaal onderwijs. Hierdoor heeft het aantal leerlingen met leerlingenvervoer in 2018 voor het eerst niet afgenomen. Wel worden jaarlijks gemiddeld 15 leerlingen uit het aangepast vervoer geholpen met de stap naar het zelfstandig reizen. Ook vanuit jeugdzorg worden er kinderen vervoerd waardoor de te vervoeren leerlingen percentage toeneemt.

#### Minder leerlingen maken gebruik van vervoer

	1. Streefwaarde	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting (2017)
-	190	199	134

### Wat hebben we daarvoor gedaan?

- De mogelijkheden onderzoeken voor centrale huisvesting in s-Heerenberg voor de 3 basisscholen.
- Leerlingen extra ondersteuning bieden op het reguliere onderwijs, zodat verwijzing naar speciaal onderwijs indien mogelijk voorkomen wordt.
- Met de ouders van leerlingen die recht hebben op leerlingenvervoer, kijken naar alternatieve vormen: eigen vervoer, per fiets etc.

### 6.4.3 Cultuur & ontmoeting

#### Wat hebben we bereikt?

- Het percentage Montferlandse leerlingen dat onderwijs volgt op de muziekscholen neemt toe.

Het muziekonderwijs wordt niet alleen op de beide muziekscholen die de gemeente subsidieert gegeven. Het merendeel van het muziekonderwijs vindt plaats in de basisscholen. Op grond van de door de raad in 2018 vastgestelde "Muziekvisie Montferland 2020" zal de focus voor het muziekonderwijs meer op het binnenschoolse komen te liggen. Het project "Meer Muziek in de Klas Lokaal" fungeert daarbij als katalysator. Door gebruik te maken van subsidiegelden vanuit de 'Muziekimpuls' en van het Fonds voor Cultuurparticipatie (CMK) kunnen er extra muzieklessen worden gegeven op de basisscholen die hieraan meedoen. Dat verklaart de stijging van het aantal leerlingen voor muziekonderwijs.

#### Aantal leerlingen muziekschool (bron: jaarrekeningen muziekscholen)

Er wordt niet meer (alleen) gekeken naar de subsidiabele leerlingen van de muziekscholen, maar naar alle Montferlandse leerlingen van de muziekscholen. Hierdoor worden alle Montferlandse kinderen betrokken in de meting. Voorheen werden alleen de subsidiabele leerlingen in de meting betrokken.

	1. Streefwaarde 2020 (0-meting, andere systematiek )	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting (2017)
-		1956	1395

- Het percentage leden van de Bibliotheek Montferland blijft stabiel (niveau 2016). Het ledenaantal van de bibliotheek is licht afgenomen. Oorzaak is mogelijk de vergrijzing. Het dalende ledental bij de bibliotheken is een landelijke tendens. Daar staat tegenover dat de bibliotheken zich op andere onderdelen juist meer gaan manifesteren. De 'maatschappelijke bibliotheek'. Daarbij wordt bevordering van zelfredzaamheid van inwoners via cursussen e.d. veel meer het doel. Bibliotheek Montferland heeft in 2018, op eigen initiatief, een "Kansenscan" laten opstellen hoe zich meer te kunnen manifesteren in het Sociaal Domein. De uitwerking daarvan zal in de komende periode verder ter hand worden genomen.

#### % bevolking dat lid is van de basisbibliotheek

	1. Streefwaarde	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting (2017)
-	23,35	24,3	25,31

- De taalachterstand van onze inwoners neemt af en de digitale vaardigheden nemen toe. Door de bibliotheek worden er diverse cursussen en projecten opgezet om de zelfredzaamheid van inwoners te vergroten die hier een beroep op doen. Voorbeelden hiervan zijn: verbetering digitale vaardigheden door cursussen als 'Digisterker' en 'Klik en Tik'. Projecten ter terugdringing van taalachterstand zijn o.a. 'Taalhuis/leesclub' die in beide vaste vestigingen plaatsvindt; de 'Zomerschool', hierbij volgen gedurende vier weken lang gedurende drie dagdelen ca. 50 kinderen in de bibliotheek onderwijs. Daarnaast zijn er de groepsbezoeken van het onderwijs. Basisonderwijs. Groepen 1 en 2: 24 groepen, 407 peuters; groepen 3 t/m 8: 107 groepen ca. 3.000 leerlingen, en voortgezet onderwijs: 9 groepen 173 leerlingen. Daarnaast zijn er nog de voorleeswedstrijd en het klassikaal lenen. Totaal 5 projecten gericht op vermindering taalachterstand.

#### Meer deelnemers aan projecten gericht op verbetering digitale vaardigheden

	1. Streefwaarde (0-meting)	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting (2017)
-		206	

**Meer deelnemers aan projecten gericht op vermindering taalachterstanden**

	1. Streefwaarde	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting (2017)
-	5	5	5

- Het aantal welzijnsaccommodaties dat door de gemeenschap wordt beheerd neemt met één toe.

**Aantal gemeenschapsaccommodaties in beheer van de gemeenschap.**

	1. Streefwaarde	2. Meting 2017	3. Voorlaatste meting (2016)
-	8	7	3

**Wat hebben we daarvoor gedaan?**

- De gemeenschappen motiveren om het beheer van de gemeenschapshuizen over te nemen en daar de randvoorwaarden voor scheppen
- Wij ondersteunen de bibliotheek t.b.v. de Taalhuizen en Digisterker.
- Wij ondersteunen de bibliotheek zodat zij activiteiten kan uitvoeren ten behoeve van leesbevordering, vnl. onder de doelgroep jeugd. Daarnaast het organiseren van activiteiten voor volwassenen om mee te kunnen doen in de maatschappij.
- Wij ondersteunen de muziekscholen om daarmee muziekeducatie in het primair onderwijs te verzorgen en toegankelijk muziekonderwijs voor de jeugd aan te bieden.

**6.5 Programmagegevens**

Programmaonderdeel/omschrijving prestatiegegevens	Werkelijk 2016	Werkelijk 2017	Raming 2018	Werkelijk 2018
<b>01 Jeugd</b>				
Aantal ingezette jeugdzorgvoorzieningen	1.105	952	1.100	1.095
Sociaal team jeugd	340	365	400	139
Herindicatie/indicatie Sociaal team jeugd	-	-	-	492
Huisarts	350	187	345	278
Jeugd of kinderarts/jeugdgezondheidszorg/medisch specialist	40	57	50	64
Gedwongen kader	50	117	50	117
Verwijzer onbekend	255	226	0	1
Waardering cliënten geïndiceerde jeugdhulp (tevreden)	7,9	82%	85%	88%
Aantal preventie activiteiten		28	25	26
Afname rechtstreekse doorverwijzingen van huisartsen naar jeugdhulp	350	187	300	278

Aantal gesubsidieerde plekken VVE		52	55	59
Aantal gesubsidieerde reguliere plekken peuteropvang		54	40	80
Aantal verzuimgesprekken		139	110	126
Uitgevoerde controles in de openbare ruimte		52	45	43
<b>02 Onderwijs</b>				
Aantal leerlingen, dat het speciaal onderwijs bezoekt	255	250	205	214
Aantal leerlingen, dat vervoerd wordt	197	134	190	199
<b>03 Cultuur &amp; Ontmoeting</b>				
Percentage scholen dat de combinatiefunctionaris bezoekt	100%	100%	100%	100%
Percentage scholen dat de bibliotheek bezoekt	100%	100%	100%	100%
Aantal projecten gericht op vermindering taalachterstand-laaggeletterdheid	2	3	3	5
Aantal projecten gericht op verbetering digitale vaardigheden	2	2	2	2
Beheren welzijnsaccommodaties in gemeentelijk beheer	6	4	0	1

## 6.6 Financiën

Bedragen x1000

Exploitatie	Werkelijk 2017	Begroting 2018 (primair)	Begroting 2018 (na wijziging)	Werkelijk 2018
Lasten	-18.151	-16.281	-19.027	-20.589
Baten	2.065	1.709	1.602	2.057
<b>Saldo van lasten en baten</b>	<b>-16.086</b>	<b>-14.572</b>	<b>-17.425</b>	<b>-18.532</b>
Onttrekkingen	332	127	1.617	352
Stortingen	-206	-50	-50	-50
<b>Mutaties reserves</b>	<b>127</b>	<b>77</b>	<b>1.567</b>	<b>302</b>
<b>Gerealiseerd resultaat</b>	<b>-15.959</b>	<b>-14.494</b>	<b>-15.859</b>	<b>-18.229</b>

## 2.1.07 Maatschappelijke ondersteuning en veiligheid

### 7.1 Missie

In de gemeente Montferland kunnen alle inwoners meedoen in de samenleving. Wie daar niet op eigen kracht in slaagt kan rekenen op ondersteuning van de gemeente. Daarnaast streeft de gemeente naar verhoging van de veiligheid in zowel objectieve als subjectieve zin.

### 7.2 Context en achtergronden

#### Algemeen

De kern van de Wet maatschappelijke ondersteuning (WMO) is dat er wordt uitgegaan van de eigen kracht van inwoners en van hun sociale netwerken. Het stimuleren en ondersteunen van vrijwilligers, mantelzorgers en burgerinitiatieven op het vlak van ondersteuning is daarom belangrijk. Dit hebben we in 2018 gedaan samen met onze maatschappelijke partners. Ondersteuning vond bij voorkeur dicht bij de mensen plaats en via een vrij toegankelijke voorziening (zonder indicatie). Voor inwoners die aangewezen waren op ondersteuning bood de gemeente algemene voorzieningen. Als deze niet toereikend waren, dan kon een maatwerkvoorziening uitkomst bieden.

Maatschappelijke opvang en beschermd wonen waren ook in 2018 voorzieningen met een belangrijke waarde voor inwoners die niet op eigen kracht konden participeren.

Het domein veiligheid wordt voor een groot gedeelte bovenlokaal vormgegeven. Lokaal lag de focus op preventieve activiteiten. De visie op de maatschappelijke ondersteuning sluit aan bij onze visie op veiligheid. De inwoner heeft zelf ook een verantwoordelijkheid voor een veilige leefomgeving.

#### Vrijwilligerswerk en Mantelzorg

*Programmadoel: De gemeente streeft naar een gemeenschap die meer (vrijwillig) ondersteuning biedt aan elkaar in buurten en sociale netwerken (lichte hulp en mantelzorg).*

Vrijwilligers en mantelzorgers zijn belangrijke steunpilaren voor een samenleving waar zorg, hulp en aandacht voor elkaar als basiswaarden gelden. Vrijwilligers en mantelzorgers halen hun motivatie hiervoor uit zichzelf en uit hun directe omgeving. De gemeente steunde en waardeerde hen hierin.

Voor een groot deel is de ondersteuningstaak uitbesteed aan de Stichting Welcom die hiervoor een Steunpunt Mantelzorg heeft ingericht. Het Sociaal Team Montferland heeft een rol in het signaleren van mogelijke overbelasting bij mantelzorgers.

Vrijwilligers voeren veel en belangrijke taken uit. Zij moeten daarbij de zekerheid hebben dat zij tijdens hun vrijwilligerswerk goed verzekerd zijn. De gemeente heeft hiervoor een vrijwilligersverzekering afgesloten.

Daarnaast is het belangrijk dat vrijwilligers zich zeker voelen om hun taak uit te voeren. Begeleiding en scholing kunnen daarin voorzien. Om vrijwilligersorganisaties te ondersteunen bij het uitvoeren van hun taken hebben wij de inzet van het Vrijwilligersplein bij Welcom gecontinueerd.



### **Maatschappelijke opvang en Beschermd Wonen**

*Programmadoel: Wij streven naar een veilige en zo zelfstandig mogelijk woonsituatie van onze inwoners.*

Een zeer kwetsbare groep wordt gevormd door mensen die met psychische problemen, verslavingsproblemen en complexe zorgsituaties te maken hebben. Symptomen hiervan kunnen zijn: overlast, dakloosheid, huiselijk geweld, onaangepast gedrag en sociaal isolement. De gemeente wil deze problematiek allereerst voorkomen. De Sociale Teams speelden hierbij een belangrijke rol door lokale en regionale zorg- en hulpverleners hierbij te betrekken. Soms lukte het niet om dit te voorkomen, dan zorgde de gemeente in regionaal verband voor goede en voldoende opvang, hulp en maatregelen tot herstel. Primair gaat de indicering via de lokale Sociale Teams. De uiteindelijke beslissing tot toewijzing lag bij de centrumgemeente, die ook de financiering hiervoor vanuit het rijk ontvangt. De Commissie Toekomst Beschermd Wonen' heeft eind 2015 haar advies uitgebracht aan de VNG over de toekomst van Beschermd Wonen. Dit advies raakt ook de Maatschappelijke Opvang. Dit rapport was de opmaat om een visie te gaan vormen op beide terreinen. Begin 2018 is regionale visie Opvang en Bescherming door de gemeenten in de Achterhoek vastgesteld. Deze gezamenlijke visie waarbij een plan van aanpak is opgenomen met betrekking tot de zaken die de komende jaren verder uitgewerkt en ingeregeld moeten worden moet maken dat Montferland vanaf 1 januari 2021 klaar is voor deze verantwoordelijkheid.

### **Algemene en maatwerkvoorzieningen Wmo**

Inwoners die niet op eigen kracht of met behulp van het sociale netwerk kunnen deelnemen aan de samenleving, ontvangen ondersteuning om zo snel mogelijk weer zelfstandig deel te kunnen nemen. Ons uitgangspunt is om niet de regie over te nemen, maar het zo veel mogelijk weer terugleggen bij de inwoner. De ondersteuning vond individueel of groepsgewijs plaats en is aangepast aan de vraag van de inwoner. Daarnaast zijn er algemene voorzieningen die laagdrempelig zijn en waarvoor geen indicatie nodig is. De gemeente zette in op uitbreiding van deze algemene voorzieningen en liet zich daarbij leiden door de vraag en behoefte van inwoners. Door versterking van algemene voorzieningen kon een beroep op (dure) maatwerkvoorzieningen uitgesteld of voorkomen worden. Met name inwoners met een beperkt eigen sociaal netwerk en weinig dagstructuur hebben hier baat bij gehad.



*Programmadoel: De gemeente streeft naar stabilisering van het aantal inwoners dat zelfstandig in staat is deel te nemen aan de samenleving zonder aangewezen te zijn op maatwerkvoorzieningen vanuit de Wmo.*

### **Veiligheid**

*Programmadoel veiligheid: De gemeente streeft naar het terugdringen van de feitelijke aantastingen van de veiligheid, het verkleinen van de veiligheidsrisico's en het verminderen van onveiligheidsgevoelens bij de burgers*

Veiligheid kan worden gedefinieerd als het aanwezig zijn van een zekere mate van orde en rust in het publiek domein en van bescherming van leven, gezondheid en goederen tegen acute en dreigende aantastingen. Het is van belang dat inwoners veilig zijn (objectieve veiligheid) en zich veilig voelen (subjectieve veiligheid). Veilig voelen en veilig zijn hoeven niet perse gelijk op te gaan. Zo houdt het terugdringen van feitelijke aantastingen van de veiligheid niet per definitie meteen een verbetering van het veiligheidsgevoel in.

In eerste instantie is de burger zelf aan zet en neemt daarbij zijn/haar verantwoordelijkheid voor de veiligheid en leefbaarheid in de eigen woonomgeving. Het handhaven van de openbare orde is primair een taak van de politie. De gemeente werkte samen met politie en andere netwerkpartners aan de randvoorwaarden om de openbare orde en veiligheid voor de inwoners te bevorderen. Daarnaast zette de gemeente zich in om de gemeentelijke organisatie toe te rusten op de bestrijding van rampen en calamiteiten.

### **Verbonden partijen**

*Vervoersorganisatie regio Arnhem Nijmegen*

In april 2016 is de Vervoersorganisatie regio Arnhem Nijmegen opgericht. Het is een gemeenschappelijke regeling, gebaseerd op een bedrijfsvoeringsorganisatie. Eén van de taken van deze Vervoersorganisatie is het regelen van het doelgroepenvervoer, waarbij sprake is van een bundeling van het doelgroepenvervoer (vooralsnog WMO-vervoer en Leerlingenvervoer).

*Veiligheidsregio Noord en Oost Gelderland (VNOG)*

De gemeente maakt, samen met 21 andere gemeenten, deel uit van de VNOG. De VNOG draagt zorg voor een adequate uitvoering van de brandweezorg, rampenbestrijding, crisisbeheersing en geneeskundige hulpverlening zoals is vastgelegd in de Wet Veiligheidsregio's

## **7.3 Kaderstellende (beleids)nota's**

- Raadsprogramma 2014-2018
- Coalitieprogramma 2018-2022
- Integraal Veiligheidsbeleid 2016-2019
- Wmo beleidsplan 2017 – 2018
- Regionaal Beleids- en crisisplan

## **7.4 Programmaonderdelen**

Naast het reguliere werk herkennen wij binnen dit programma speerpunten op de volgende programmaonderdelen:

- Vrijwilligerswerk en mantelzorg
- Maatschappelijke opvang
- Voorzieningen WMO
- Veiligheid

### **7.4.1 Vrijwilligerswerk en mantelzorg**

#### **Wat hebben we bereikt?**

- Het % van de bevolking dat hulp biedt aan burens is gestegen met 2% t.o.v. 2016.

We maken gebruik van de gegevens uit de landelijke monitor: [www.Waarstaatjegemeente.nl](http://www.Waarstaatjegemeente.nl) omdat dit een gedegen monitor is. Er wordt niet jaarlijks gemeten. De laatste meting was in 2016, er zijn geen percentages beschikbaar over 2017 en 2018. Daardoor kunnen we helaas geen uitspraken doen over 2018.

#### **% hulp aan burens**

We maken gebruik van de gegevens van de landelijke monitor [www.Waarstaatjegemeente.nl](http://www.Waarstaatjegemeente.nl) omdat dit een gedegen monitor is. Er wordt niet jaarlijks gemeten. De laatste meting was in 2016, er zijn

geen percentages beschikbaar over 2017 en 2018. We kunnen daarom helaas geen uitspraken doen over 2018.

	<b>1. Streefwaarde</b>	<b>2. Meting 2016</b>	<b>3. Voorlaatste meting (2015)</b>
-	70	68	73

#### **% hulp aan buren in zorgwekkende situatie**

We maken gebruik van de gegevens van de landelijke monitor [www.Waarstaatjegemeente.nl](http://www.Waarstaatjegemeente.nl) omdat dit een gedegen monitor is. Er wordt niet jaarlijks gemeten. De laatste meting was in 2016, er zijn geen percentages beschikbaar over 2017 en 2018. We kunnen daarom helaas geen uitspraken doen over 2018.

	<b>1. Streefwaarde</b>	<b>2. Meting 2016</b>	<b>3. Voorlaatste meting (2015)</b>
-	46	46	42

- Het % van de bevolking dat hulp biedt aan een hulpbehoevende naaste (mantelzorg) stijgt met 2%.

We maken gebruik van de gegevens uit de landelijke monitor [www.Waarstaatjegemeente.nl](http://www.Waarstaatjegemeente.nl) omdat dit een gedegen monitor is. Er wordt niet jaarlijks gemeten. De laatste meting was in 2016, er zijn geen percentages beschikbaar over 2017 en 2018. We kunnen daarom helaas geen uitspraken doen over 2018.

#### **% hulp aan hulpbehoevende naaste**

	<b>1. Streefwaarde</b>	<b>2. Meting 2016</b>	<b>3. Voorlaatste meting (2015)</b>
-	50	48	50

- Het % van de bevolking dat vrijwilligerswerk stijgt met 2% t.o.v. 2016.

We maken gebruik van de gegevens van de landelijke monitor [www.Waarstaatjegemeente.nl](http://www.Waarstaatjegemeente.nl) omdat dit een gedegen monitor is. Er wordt niet jaarlijks gemeten. De laatste meting was in 2016, er zijn geen percentages beschikbaar over 2017 en 2018. We kunnen daarom helaas geen uitspraken doen over 2018.

#### **% vrijwilligers**

	<b>1. Streefwaarde</b>	<b>2. Meting 2016</b>	<b>3. Voorlaatste meting (2015)</b>
-	47	45	47

#### **Wat hebben we daarvoor gedaan?**

- Faciliteren van mantelzorgondersteuning in de vorm van begeleiding, educatie en lotgenotencontact
- Het ondersteunen van bewonersinitiatieven die informele ondersteuning door buurtgenoten bevorderen.
- Stimuleren van vrijwilligerswerk door het faciliteren van een vacaturebank, promotie-activiteiten en het aanbieden van begeleiding bij het vinden van passend vrijwilligerswerk

## 7.4.2 Maatschappelijke opvang

### Wat hebben we bereikt?

- Het handhaven van een regionaal aanbod van tenminste 60 plaatsen maatschappelijke opvang

#### Aantal regionaal gerealiseerde opvangplaatsen maatschappelijke opvang

	1. Streefwaarde	2. Laatste meting	3. Voorlaatste meting
-	60	60	60

- Het aantal inwoners dat aangewezen is op Beschermd wonen neemt met 5% af

#### Aantal Beschermd wonen cliënten lokaal

	1. Streefwaarde	2. Laatste meting	3. Voorlaatste meting
-	85	90	n.v.t.

### Wat hebben we daarvoor gedaan?

- In regionaal verband afspraken maken met Centrumgemeente Doetinchem over opvangplaatsen maatschappelijke opvang
- Sluitende afspraken over financiering en taakverdeling tussen centrumgemeente Doetinchem en de regiogemeenten rondom Beschermd Wonen

## 7.4.3 Voorzieningen WMO (algemeen en individueel)

### Wat hebben we bereikt?

- Het aantal unieke inwoners met geïndiceerde ondersteuning op grond van de Wmo blijft stabiel

De stijging van het aantal unieke inwoners met een maatwerkvoorzieningen t.o.v. april 2017 heeft vooral te maken met een steeds betere en eenduidige registratiemethode. Het is dus niet zo dat het aantal unieke inwoners met een maatwerkvoorziening daadwerkelijk is gestegen.

#### Aantal unieke inwoners met een maatwerkvoorziening Wmo

	1. Streefwaarde	2. Laatste meting	3. Voorlaatste meting
-	2.180	2758	2180

- Het aantal maatwerkvoorzieningen op grond van de Wmo blijft stabiel

De stijging van het aantal maatwerkvoorzieningen t.o.v. het aantal in 2017 wordt veroorzaakt door een betere en eenduidige registratiesysteem.

#### Aantal maatwerkvoorzieningen Wmo (ondersteuning individueel/groep, kortdurend verblijf, vervoersvoorzieningen, rolstoelen, hulp bij het huishouden en woonvoorzieningen)

	1. Streefwaarde	2. Laatste meting	3. Voorlaatste meting
-	4.200	5706	4278

- Het aanbod van algemene voorzieningen wordt versterkt en sluit aan bij de vraag.

Het aanbod van algemene voorzieningen is versterkt waarbij aangesloten is op de vraag van inwoners.

**Aantal toekenningen Thuis in Montferland**

	<b>1. Streefwaarde</b>	<b>2. Meting 2018</b>	<b>3. Voorlaatste meting (2017)</b>
-	35	45	22

- Minimaal 85% van de inwoners ervaart de kwaliteit van de ondersteuning als goed en passend bij de hulpvraag

In 2018 heeft 85% van de inwoners de kwaliteit van de ondersteuning als goed en passend bij hun hulpvraag ervaren.



**Aantal personen dat de kwaliteit van de ondersteuning als goed ervaart**

	<b>1. Streefwaarde</b>	<b>2. Meting 2018</b>	<b>3. Voorlaatste meting</b>
-	85	85	81

**Aantal personen dat de ondersteuning als passend ervaart**

	<b>1. Streefwaarde</b>	<b>2. Laatste meting</b>	<b>3. Voorlaatste meting</b>
-	85	85	81

## Wat hebben we daarvoor gedaan?

- Bij de inkoop van ondersteuning en de gesprekken met aanbieders streven wij naar kwaliteitsverbetering van de geboden ondersteuning
- De gemeente biedt kortdurende ondersteuning zelf aan om daarmee doorverwijzing naar duurdere vormen van zorg te voorkomen
- De gemeente zet in op inzet van eigen kracht, het sociaal netwerk en algemene voorzieningen.
- Het voorliggend veld waaronder de algemene voorzieningen wordt in samenwerking met de partners versterkt

## 7.4.4 Veiligheid

### Wat hebben we bereikt?

- Het aantal woninginbraken en diefstallen van fietsen neemt met 2% af  
Het aantal woninginbraken en het aantal 'diefstal van fiets, brom- en snorfietsen' samen is in 2018 met meer dan 2% afgenomen.  
In 2017 zijn 76 woninginbraken gepleegd, tegen 62 in 2018. Evenzo is het aantal 'diefstal van fiets, brom- en snorfiets' gedaald van 83 in 2017 naar 46 in 2018.

#### Aantal verwijzingen Halt per 10.000 inwoners

Op de site 'waarstaatjegemeente.nl', de bron voor deze indicator, is de definitie aangepast naar 'aantal verwijzingen Halt per 10.000 inwoners'. De genoemde cijfers bij de voorlaatste en laatste meting zijn hierop gebaseerd. De streefwaarde is destijds niet gebaseerd op deze gehanteerde definitie en wijkt daarom af van de laatste en voorlaatste meting.

	1. Streefwaarde	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting (2016)
-	minder dan 29,3	66	101

#### Harde kern jongeren per 10.000 inwoners

Op de site 'waarstaatjegemeente.nl', de bron voor deze indicatoren, is de omschrijving 'harde kern jongeren per 10.000 inwoners' niet meer vermeld. Deze gegevens zijn, rekening houdend met dezelfde definitie voor het kunnen vergelijken met voorgaande jaren, niet meer te achterhalen.

	1. Streefwaarde	2. Laatste meting (2018)	3. Voorlaatste meting (2016)
-	minder dan 0,4	Nog onbekend	0,4 (lft 12-24 jr)

#### Winkeldiefstallen per 1.000 inwoners

	1. Streefwaarde	2. Laatste meting (2018)	3. Voorlaatste meting (2016)
-	minder dan 0,7	0,6	0,6

#### Geweldsmisdrijven per 1.000 inwoners

	1. Streefwaarde	2. Laatste meting (2018)	3. Voorlaatste meting (2016)
-	minder dan 3,0	2,6	3,8

#### Diefstallen uit woningen per 1.000 inwoners

	1. Streefwaarde	2. Laatste meting (2018)	3. Voorlaatste meting (2016)
-	minder dan 2,7	2,1	2,6

**Vernielingen en beschadigingen per 1.000 inwoners**

	<b>1. Streefwaarde</b>	<b>2. Laatste meting (2018)</b>	<b>3. Voorlaatste meting (2016)</b>
-	minder dan 4,6	4,4	5,3

**Fietsdiefstallen per 1.000 inwoners**

	<b>1. Streefwaarde</b>	<b>2. Laatste meting (2018)</b>	<b>3. Voorlaatste meting (2016)</b>
-	minder dan 2,3	2,3	3,1

- Het % inwoners dat zich veilig voelt neemt met 2% toe

De site 'waarstaatjegemeente.nl', de bron voor deze gegevens, hanteert niet meer het 'veiligheidsgevoel', maar de index voor 'onveiligheidsgevoelens'. Dit vormt de maat voor de ervaren onveiligheid in de eigen buurt. Bij deze index wordt het jaar 2012 als uitgangspunt genomen en is daarmee op 100 gesteld. Deze index staat voor Montferland op 86, in de meting daarvoor op 91. Dat wil zeggen dat er een verdere vermindering (lees verbetering) is te constateren ten opzichte van 2012 in de mate waarin men 'onveiligheidsgevoelens ervaart in de eigen buurt'.

**% dat zich onveilig voelt (t.o.v. 2012=100)**

	<b>1. Streefwaarde</b>	<b>2. Laatste meting (2018)</b>	<b>3. Voorlaatste meting (2016)</b>
-	87%	86	91

- Tenminste 80 % gemeentelijke functionarissen binnen de rampenbestrijding en crisisbeheersing hebben hiervoor een opleiding, training of oefening gevolgd

Deze insteek wordt ieder jaar nagestreefd. Het blijkt echter dat niet ieder jaar voor elke functionaris een opleiding en/of oefening voor zijn/haar functie in de crisisbeheersing wordt aangeboden. Daarnaast komen de taken die de functionarissen in de crisisbeheersing vervullen, vaak overeen met hun dagelijkse werkzaamheden, waardoor een separate opleiding, training en/of oefening hiervoor niet ieder jaar noodzakelijk is.

**% gemeentelijke functionarissen binnen de rampenbestrijding en crisisbeheersing die inzetbaar zijn in de Achterhoekse gemeenten**

	<b>1. Streefwaarde</b>	<b>2. Laatste meting (2018)</b>	<b>3. Voorlaatste meting (2016)</b>
-	80%	70	80

**Wat hebben we daarvoor gedaan?**

- Actief communiceren over en met burgers over preventie om veiligheidsbewustzijn en zelfredzaamheid te vergroten
- Binnen de regionale context inzetten op het vakbekwaam worden en blijven van de functionarissen in de crisisbeheersing (college en medewerkers) uit de gemeentelijke organisatie
- Continueren van de samenwerking met de politie voor een vroegtijdige signalering van mogelijke trends om daarop actief te kunnen inzetten
- Vanuit veiligheid samenwerken in het bestaande project toezicht openbare ruimte en participeren in het Donkere Dagen Offensief (preventieve maatregelen tegen woninginbraak oktober - december) van de politie

## 7.5 Programmagegevens

Programmaonderdeel/omschrijving prestatiegegevens	Werkelijk 2016	Werkelijk 2017	Raming 2018	Werkelijk 2018
<b>01 Vrijwilligerswerk en mantelzorg</b>				
Aantal bemiddelingen naar vrijwilligerswerk	180	154	150	147
Aantal vacatures vrijwilligerswerk	86	82	75	82
Aantal begeleidingstrajecten mantelzorgondersteuning	275	238	250	263
<b>02 Maatschappelijke ondersteuning voor volwassenen</b>				
Aantal gestarte procedures huisverbod	11	2	10	11
Aantal opgelegde huisverboden	8	2	8	6
<b>03 Veiligheid</b>				
Aantal succesvolle bemiddelingen Stichting Welcom	30	31	32	34
Communicatie over preventie uitgevoerd	1	1	1	2
Indexcijfer voor onveiligheidsgevoelens (2012 = index 100, bron: www.waarstaatjegemeente.nl)	86			

\* Vanaf 2016 is er een gemeentelijke monitor vastgesteld. Vanaf komend jaar zullen werkelijke cijfers en streefwaardes kunnen worden bepaald.

## 7.6 Financiën

Bedragen x1000

Exploitatie	Werkelijk 2017	Begroting 2018 (primair)	Begroting 2018 (na wijziging)	Werkelijk 2018
Lasten	-12.279	-11.585	-12.853	-12.719
Baten	611	822	643	741
<b>Saldo van lasten en baten</b>	<b>-11.667</b>	<b>-10.763</b>	<b>-12.210</b>	<b>-11.978</b>
Onttrekkingen	2.270	1.982	2.317	4.581
Stortingen	-993	-1.809	-1.804	-1.816
<b>Mutaties reserves</b>	<b>1.277</b>	<b>174</b>	<b>513</b>	<b>2.765</b>
<b>Gerealiseerd resultaat</b>	<b>-10.390</b>	<b>-10.589</b>	<b>-11.697</b>	<b>-9.213</b>

## 2.1.08 Werk en inkomen

### 8.1 Missie

De gemeente streefde ernaar zo veel mogelijk mensen zowel sociaal als economisch te laten deelnemen aan de samenleving. Economische zelfredzaamheid is daarbij het uitgangspunt.

### 8.2 Context en achtergronden

#### Algemeen

Het aanvragen van een uitkering leidde niet automatisch tot een toekenning. De aanvrager is immers in principe zelf verantwoordelijk om zijn/haar eigen inkomen te verdienen.

De gemeente deed daarom een beroep op de eigen kracht van mensen die een uitkering aanvragen en vraagt hen om zich optimaal in te zetten om zelf in hun levensonderhoud te voorzien. Lukt dit niet, dan ondersteunt de gemeente hen tijdelijk met een uitkering.

Wij hebben ons ingezet om mensen met een uitkering zo snel mogelijk aan een betaalde baan te helpen. We doen dit bijvoorbeeld door bedrijven aan te trekken, werkgevers te benaderen en bijstandsgerechtigden op te leiden.

Voor mensen voor wie betaalde arbeid op korte termijn niet haalbaar is, kunnen maatschappelijk nuttige activiteiten een uitkomst bieden. Denk in dit verband aan de voormalige Sociale Werkvoorziening, nieuwkomers en andere mensen die een uitkering ontvangen van de gemeente. Naast inkomens- en re-integratieondersteuning bestaat een deel van ons werk uit het bestrijden van misbruik van uitkeringen. Door inzet van sociale rechercheurs en de fraude alertheid van de medewerkers bestrijden we zwart werk en andere vormen van uitkeringsfraude.

Wij ondersteunden mensen met een laag inkomen niet alleen in hun levensonderhoud. Ons armoedebeleid is erop gericht de kwetsbaren ook te ondersteunen om te kunnen participeren.

Kwam men in de problemen door schulden dan boden wij schuldhelpverlening aan, waarbij wij oog hadden voor de eigen verantwoordelijkheid.

#### Participatie en activering

*Programmadoel: Meer inwoners uit de gemeentelijke doelgroep participeren naar vermogen en zijn onafhankelijk van een bijstandsuitkering.*

De gemeente heeft op grond van de Participatiewet de taak om mensen met een bijstandsuitkering toe te leiden naar werk. Per 1 januari 2015 bestaat deze groep ook uit mensen met een (gedeeltelijke) arbeidsbeperking. Om dit doel te bereiken zetten wij verschillende instrumenten in, zoals een financiële compensatie voor de werkgever bij gedeeltelijke arbeidscapaciteit (loonkostensubsidie), social return bij aanbestedingen, het bieden van scholing en werkervaringsplekken voor onze doelgroep en andere instrumenten. Op regionale schaal werd samengewerkt aan een gezamenlijke werkgeversbenadering.

Naast de toeleiding naar werk hebben wij de groep waarvoor betaald werk nog niet haalbaar was naar maatschappelijk nuttige activiteiten toegeleid. Hierbij werd samengewerkt met maatschappelijke partners, waaronder de stichting Welcom.

#### Armoedebeleid en schuldhelpverlening

*Programmadoel:*

- *Meer inwoners met een laag inkomen kunnen participeren en kunnen, indien noodzakelijk, een beroep doen op aanvullende financiële ondersteuning.*
- *Meer inwoners zijn economisch zelfstandig en schulden vormen geen belemmering voor de participatie.*

Wij wilden dat onze inwoners ondanks een laag inkomen konden participeren in de samenleving. Hierbij hanteerde wij het principe van maatwerk en doelgerichte ondersteuning. In geval er ondersteuning nodig was, vond er individuele toetsing plaats en werden enkele de daadwerkelijk gemaakte kosten vergoed. Via de regeling 'Meedoen in Montferland' en diverse maatschappelijke organisaties, zoals Leergeld De Liemers, de Voedsel- en Kledingbank werd ondersteuning in natura geboden.

Inwoners met een laag inkomen konden in dit kader ook gebruik maken van financiële ondersteuning. Hierop kon men een beroep doen door kwijschelding van lokale belastingen aan te vragen of een financiële bijdrage in geval van bijzondere kosten of langdurig laag inkomen.

Daarnaast ondersteunden wij inwoners met problematische schulden. Daarbij houden wij wel rekening met de eigen verantwoordelijkheid van de schuldenaren. Voor de kaders is het



beleidsplan schuldhulpverlening 2016-2020 vastgesteld. Hierin is ook aandacht geschonken aan het voorkomen van schulden via lichte ondersteuning of door jongeren financieel zelfredzamer te maken.

Naast schuldhulpverlening aan natuurlijke personen via de gemeenschappelijke regeling Stadsbank Oost Nederland, ondersteunden wij ook (kleine) ondernemingen met financiële problemen. Hiervoor boden wij financiële ondersteuning op basis van het Besluit Bijstandsverlening Zelfstandigen aan.

### **Nieuwkomers**

*Programmadoel: Meer nieuwkomers participeren naar vermogen en de zelfredzaamheid wordt versterkt.*

Een goede integratie van (het toenemende aantal) nieuwkomers is een belangrijk speerpunt binnen dit programma, in het bijzonder nu de instroom verhoogd is. De samenwerking tussen de gemeente, professionals en vrijwilligers van Welcom, de bibliotheek, Taalhuis en het Graafschap college is geïntensiveerd en is voortgezet in 2018.

Taal is de grootste barrière gebleken om in de maatschappij te participeren en te integreren. Door het ontbreken van voldoende taalkwalificatie is het moeilijk om aan het werk te komen. In het Taalhuis wordt op verschillende plaatsen taalcursussen aangeboden. Momenteel wordt een dagvullend programma, denk aan vrijwilligerswerk en workshops over de Nederlandse cultuur, ontwikkeld omdat vooral de Nederlandse taal en werknemersvaardigheden na het inburgeringstraject nog onvoldoende zijn.

### **Uitvoering Wet Sociale Werkvoorziening (Wsw)**

*Programmadoel: Meer inwoners met een Wsw-indicatie zijn extern geplaatst bij reguliere werkgevers (via detachering of begeleid werken).*

Doelstellingen van de Wsw zijn:

- het realiseren van werk onder aangepaste omstandigheden voor inwoners die daarop zijn aangewezen en daarvoor zijn geïndiceerd;
- het bevorderen van de arbeidscapaciteit en arbeidsbekwaamheid van mensen met een Wsw-indicatie;
- het zo mogelijk realiseren van uitstroom naar een reguliere baan.

Als gevolg van de invoering van de participatiewet is nieuwe instroom in de Wsw vanaf 1 januari 2015 niet meer mogelijk. Alle inwoners die op 31 december 2014 een arbeidscontract onder de Wsw hadden, behouden hun bestaande rechten en plichten tot het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd. Dit betrof bij de invoering van de participatiewet ongeveer 250 personen, waarvan 190 werkzaam bij Laborijn en 60 bij Presikhaaf. Dit aantal zal de komende jaren geleidelijk afnemen tot 0.

In 2016 is besloten het aanwijzingsbesluit voor de uitvoering van de Wsw in te trekken en uit te treden uit de gemeenschappelijke regeling uitvoeringsorganisatie Laborijn. Begin 2017 is dit besluit echter herroepen en is besloten te blijven deelnemen aan gemeenschappelijke regeling uitvoeringsorganisatie Laborijn. Ook het Wsw-personeel van Presikhaaf zal uiterlijk per 1 januari 2018 in dienst komen bij Laborijn. De gemeente zal aan de medewerkers van de groenploeg (nu nog in dienst bij Laborijn) onder voorbehoud een aanbod doen om in dienst te treden bij de gemeente onder begeleid werken. Dit houdt o.a. in dat deze werknemers een terugkeergarantie bij Laborijn hebben.

Wij achten het van belang dat bij de uitvoering van de Wsw zo veel mogelijk gebruik wordt gemaakt van de mogelijkheden die de reguliere arbeidsmarkt biedt. De gemeente wil daarbij een voorbeeldrol vervullen door het aanbieden van een reguliere baan aan een grote groep Wsw-medewerkers, werkzaam in de groenploeg.

### **Verbonden partijen**

#### *Laborijn*

Laborijn is de uitvoeringsorganisatie van arbeidsparticipatie, arbeidsondersteuning en bijstand. De gemeente Montferland neemt alleen deel aan deze gemeenschappelijke regeling voor uitvoering van de Wet sociale werkvoorziening.

#### *Stadsbank Oost Nederland*

De bank is een kredietbank en heeft tot doel om een, zowel vanuit een bedrijfseconomische als ook maatschappelijke optiek gezien, verantwoord pakket van financiële dienstverlening gericht op schuldhulpverlening aan te bieden aan de inwoners van de deelnemende gemeenten.

### 8.3 Kaderstellende (beleids)nota's

- Raadsprogramma 2014-2018
- Coalitieprogramma 2018-2022
- Het beleidsplan Participatie 2015-2018
- De verordeningen en beleidsregels Participatiewet 2017
- Het uitvoeringsplan re-integratie 2018
- Het Beleidsplan Handhaving Participatiewet
- Het Armoedebeleid 2016-2019
- Het beleidsplan integrale schuldhulpverlening 2016-2019

### 8.4 Programmaonderdelen

Naast het reguliere werk herkennen wij binnen dit programma speerpunten op de volgende programmaonderdelen:

- Participatie en activering
- Minimabeleid en schuldhulpverlening
- Nieuwkomers
- Voormalige WSW

#### 8.4.1 Participatie en activering

##### Wat hebben we bereikt?

- Het aantal uitkeringen daalt met 5 gezinnen t.o.v. 2017.

Per 31 december 2018 bedraagt het aantal gezinnen met een uitkering 365. Het streefgetal van 446 uitkeringen is dus ruimschoot gehaald. In 2018 bedroeg de bestandsdaling ten opzichte van 31-12-2017 19%.

##### Aantal uitkeringen P-wet, IOAW en IOAZ

	1. Streefwaarde	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting (2017)
-	446	365	451

- Het aantal mensen dat met langdurige loonkostensubsidie arbeid verricht neemt jaarlijks toe met 10 personen

Het aantal personen die met een langdurige loonkostensubsidie arbeid verrichten is op 31-12-2018 55 personen. De streefwaarde van 39 is ruimschoots gehaald.

##### Aantal personen werkzaam met langdurige loonkostensubsidie

	1. Streefwaarde	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting (2017)
-	39	55	14

- Het aantal uitkeringsgerechtigden dat parttime inkomsten uit arbeid heeft stijgt t.o.v. 2017.

-69 uitkeringsgerechtigden hebben inkomsten uit- of in verband met werk, WW, ZW, Wajong of Wia.

-54 uitkeringsgerechtigden hebben part-time inkomsten uit arbeid

Noot: De cijfers die in de begroting 2018 zijn opgenomen zijn niet correct

##### Aantal mensen dat parttime inkomsten heeft verdiend

	1. Streefwaarde	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting
-		54	

- Het aantal mensen dat een tegenprestatie levert voor de uitkering stijgt met 5% t.o.v. 2017.

De aantallen die in de begroting 2018 zijn opgenomen zijn niet correct. De cijfers van 2018 zijn:

- 12 hebben conform artikel 9 lid 1 c een tegenprestatie voor hun uitkering verricht. Zij hebben deelgenomen aan een verkeerstelling.
- 22 mensen verrichten vrijwilligerswerk als tegenprestatie voor hun uitkering.
- 97 mensen verrichten vrijwilligerswerk als tegenprestatie voor hun uitkering.

#### Aantal inwoners met een bijstandsuitkering die een tegenprestatie leveren

	1. Streefwaarde	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting
-		131	

#### Wat hebben we daarvoor gedaan?

- Het instrument loonkostensubsidie profileren als instrument bij werkgevers om inwoners met een arbeidsbeperking ook deel te laten nemen aan het arbeidsproces
- In samenwerking met onze maatschappelijke instelling en gemeentelijke serviceteams inwoners uit de doelgroep toeleiden tot maatschappelijk nuttige activiteiten
- Instroom beperken door een uitgebreid onderzoek bij een aanvraag voor een uitkering
- Re-integratieinstrumenten benutten om mensen in de gelegenheid te stellen parttime inkomsten te verwerven
- Uitstroom bevorderen door inzet van re-integratie instrumenten

### 8.4.2 Minimabeleid en schuldhulpverlening

Ook in 2018 hebben wij ons ingezet om de regelingen in het kader van het minimabeleid bevorderen. Het gemeentelijke minimabeleid bestond en bestaat uit:

- Bijzondere bijstand
- Meedoen in Montferland
- Armoedebeleid kinderen
- Kwijtschelding gemeentelijke belastingen
- Collectieve zorgverzekering
- Schuldhulpverlening

#### Wat hebben we bereikt?

- Het aantal personen dat gebruik maakt van de regeling 'Meedoen in Montferland' neemt toe met 5% t.o.v. 2017

Het aantal personen dat deelneemt aan de regeling Meedoen in Montferland is toegenomen van 914 naar 970 deelnemen. Dit is een toename van 6%.

#### Aantal deelnemers Meedoen in Montferland

	1. Streefwaarde	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting (2017)
-	1008	970	914

- Tenminste 80 aanbieders op de webshop "meedoen in Montferland"

Op 31-12-2018 kende Meedoen in Montferland 129 leveranciers. Het aantal van tenminste 80 is dus ruimschoots gehaald.

**Aantal aanbieders webshop "meedoen in Montferland"**

	<b>1. Streefwaarde</b>	<b>2. Meting 2018</b>	<b>3. Voorlaatste meting (2017)</b>
-	80	129	

- Het percentage succesvol afgeronde minnelijke schuldregelingen stabiliseert op het niveau van 2017.

Gemeenschappelijke regeling Stadsbank Oost Nederland voert voor alle aan de gemeenschappelijke regeling deelnemende gemeenten een nieuwe set basis indicatoren in. Om deze reden is indicator gewijzigd van "percentage geslaagde trajecten schuldhulpverlening" in het "percentage succesvol afgeronde minnelijke schuldregelingen". De cijfers van de Stadsbank Oost Nederland over 2018 zijn nog niet bekend (maart 2019).

**Percentage geslaagde trajecten schuldhulpverlening**

	<b>1. Streefwaarde</b>	<b>2. Meting 2016</b>	<b>3. Voorlaatste meting (2015)</b>
-	100	91	86

- Indien noodzakelijk worden inwoners aanvullend financieel ondersteund op basis van maatwerk.

De financiële regelingen zijn uitgevoerd conform het vastgestelde beleidsplan. Hiernaast heeft er een doorontwikkeling plaatsgevonden van de participatieregeling Meedoen in Montferland. Meedoen in Montferland is een portal geworden voor het gehele gemeentelijke minimabeleid en maatschappelijke initiatieven als bijvoorbeeld: de voedselbank en stichting leergeld.

**Wat hebben we daarvoor gedaan?**

- De regeling 'Meedoen in Montferland' promoten bij de aanbieders van maatschappelijke activiteiten
- De regeling 'Meedoen in Montferland' promoten bij de doelgroep met een laag inkomen
- De schuldhulpverlening conform de gestelde kaders in het beleidsplan schuldhulpverlening 2016-2020 (i.o.) uitvoeren waarbij het project schuldhulpmaatje wordt uitgebreid
- Onze financiële regelingen uitvoeren conform het vastgestelde beleidsplan en de samenwerking met maatschappelijke initiatieven als de Voedselbank, stichting Leergeld e.d. intensiveren

**8.4.3 Nieuwkomers****Wat hebben we bereikt?**

- De taakstelling voor 2018

De taakstelling voor 2018 was het huisvesten van 50 statushouders. Dit is niet gerealiseerd. De reden hiervan is dat aan de gemeente Montferland nauwelijks statushouders gekoppeld zijn. In totaal zijn er 20 personen gehuisvest. Omdat er op 1 januari 2018 een surplus van 23 personen was, was de achterstand op 31 december 2018 7 personen.

**Taakstelling huisvesting statushouders**

	<b>1. Streefwaarde</b>	<b>2. Meting 2018</b>	<b>3. Voorlaatste meting (2017)</b>
-	50	20	66

- Minimaal 40% van de nieuwkomers verricht tijdens de inburgeringsperiode (onbetaalde) maatschappelijk nuttige activiteiten en/of participeert in het arbeidsproces naar vermogen.  
31-12-2018 : 9 statushouder inkomsten uit arbeid en uitkering  
uitgestroomd uit uitkering: 23 statushouder zijn uitgestroomd naar werk (circa 25% van de doelgroep)

instroom 5 in 2018  
 31-12-2017: 74 statushouders  
 31-12-2018: 55 statushouders

#### Percentage nieuwkomers dat part-time inkomsten uit arbeid heeft

	1. Streefwaarde	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting
-	5	0	n.v.t.

#### Percentage nieuwkomers dat is uitgestroomd uit de uitkering als gevolg van het hebben van regulier werk

	1. Streefwaarde	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting
-	15	11	n.v.t.

#### Percentage nieuwkomers dat onbetaalde maatschappelijk nuttige activiteiten verricht

	1. Streefwaarde	2. Meting 2018	3. Voorlaatste meting
-	15	8,5	n.v.t.

#### Wat hebben we daarvoor gedaan?

- Wij gaan in samenwerking met COA, de woningstichting Plavei en mogelijke particuliere verhuurders de huisvesting van statushouders organiseren
- Wij gaan in samenwerking met de maatschappelijke partners de toeleiding tot maatschappelijk nuttige activiteiten (bijv. vrijwilligerswerk) en betaalde arbeid organiseren.
- Wij gaan in samenwerking met Welcom, Graafschap college en de bibliotheek (waaronder het Taalhuis) de integratie optimaliseren

### 8.4.4 Uitvoering Wet Sociale Werkvoorziening (Wsw)

#### Wat hebben we bereikt?

- Zoveel mogelijk inwoners met een Wsw-indicatie werken bij een reguliere werkgever (via detachering of begeleid werken)

#### Aantal detacheringen / begeleid werken plaatsen extern

Vanaf 2018 wordt de Wsw volledig door Laborijn uitgevoerd.

	1. Streefwaarde	2. Laatste meting	3. Voorlaatste meting
-	81% (begr.2018 Laborijn)	75% (1e kw2017 laborijn)	78%(jaarst.2016 Laborijn)

#### Wat hebben we daarvoor gedaan?

- De medewerkers van de groenploeg zijn met ingang van 1 januari 2018 in dienst van de gemeente. De groenploeg wordt aldus ingezet als reïntegratie-instrument
- In 2019 zal Laborijn trachten met de vm. medewerkers van Presikhaaf afspraken te maken ter vergroting van hun arbeidsproductiviteit.

## 8.5 Programmagegevens

Programmaonderdeel/omschrijving prestatiegegevens	Werkelijk 2016	Werkelijk 2017	Raming 2018	Werkelijk 2018
<b>01 Participatie en activering</b>				
Instroom uitkeringen	180	131	160	85
Uitstroom uitkeringen totaal		171	185	132
Uitstroom naar werk		60	65	50
Instroom statushouders in uitkering (1)		28	40	5
<b>02 Armoedebeleid en schuldhulpverlening</b>				
Aantal aanvragen bijzondere bijstand		600	605	525
Aantal deelnemers van de Collectieve zorgkostenverzekering van Menzis	344	747	905	528
Aantal kwijtscheldingen		631	680	710
Aantal aanbieders 'Meedoen in Montferland'		115	90	129
Aantal afgeronde trajecten schuldhulpmaatje		62	80	41
Aantal schuldhulpverleningstrajecten		-	65	
Aanvragen Bbz		13	30	12
<b>03 Nieuwkomers</b>				
Aantal statushouders gehuisvest (individueen)		66	Niet bekend	
<b>04 Voormalig Wsw</b>				
Aantal SE met een dienstverband voormalig Wsw (31 december)		205,55	201,63	

## 8.6 Financiën

Bedragen x1000

Exploitatie	Werkelijk 2017	Begroting 2018 (primair)	Begroting 2018 (na wijziging)	Werkelijk 2018
Lasten	-15.653	-16.517	-15.346	-15.228
Baten	7.950	7.976	8.348	7.960
<b>Saldo van lasten en baten</b>	<b>-7.703</b>	<b>-8.542</b>	<b>-6.998</b>	<b>-7.268</b>
Onttrekkingen	995	0	0	0
Stortingen	-1.080	0	0	0
<b>Mutaties reserves</b>	<b>-85</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>
<b>Gerealiseerd resultaat</b>	<b>-7.787</b>	<b>-8.542</b>	<b>-6.998</b>	<b>-7.268</b>

## 2.2 Algemene dekkingsmiddelen

### Toelichting

Op grond van de BBV-voorschriften bevat het programmaplan ook een overzicht van de algemene dekkingsmiddelen en de post onvoorzien. In de begroting presenteren wij het overzicht tegelijk met de overige programma's.

### Algemene dekkingsmiddelen 2018

#### Verbonden partijen

##### *Alliander*

Netwerkbedrijf Alliander is verantwoordelijk voor het distribueren van gas en elektriciteit en de aansluitingen van klanten op het netwerk in onze gemeente. Dit zijn wettelijk bepaalde taken.

##### *Vitens*

Vitens levert het drinkwater in onze gemeente met zorg voor de bescherming van natuur en milieu.

##### *Bank Nederlandse Gemeenten*

Dit is de bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang. De strategische doelstelling van de bank is het behoud van substantiële marktaandeelen in het Nederlandse publieke en semipublieke domein en het behalen van een redelijk rendement voor de aandeelhouders.

### Ontwikkelingen uitkering gemeentefonds

Dit jaar was het laatste jaar dat we een integratie-uitkering sociaal domein hebben ontvangen. Deze bedroeg in 2018 ruim € 18,6 miljoen. Met ingang van 2019 wordt deze grotendeels overgeheveld naar de algemene uitkering uit het gemeentefonds.

Bij de bestuursrapportage is de algemene uitkering naar boven bijgesteld met € 574.000 (netto). Bij de tweede managementrapportage is deze uitkering juist weer naar beneden bijgesteld met € 628.000 netto op basis van de septembercirculaire. Dit geeft al de grilligheid van de uitkering weer. De daling bij de septembercirculaire is met name veroorzaakt door een lager accres als gevolg van lagere rijksuitgaven (€ 341.000). Daarnaast is ook uit diverse bronnen duidelijk geworden dat ook in de laatste maanden van 2018 de rijksuitgaven de raming waarschijnlijk niet halen. De gemeenten moeten zich dus voorbereiden op een flinke tegenvaller op het accres 2018. De afrekening over het accres over 2018 wordt pas bekend bij de meicirculaire 2019. Het verwacht nadeel voor Montferland zal ca. € 180.000 bedragen. Daarom wordt voorgesteld om bij de bestemming van het rekeningresultaat een bedrag van € 180.000 toe te voegen aan een nieuw te vormen bestemmingsreserve (Onderuitputting gemeentefonds 2018). Dit bedrag is ongeveer gelijk aan het voordeel op de algemene uitkering in deze jaarrekening (€ 170.000).

### Financiën

*Bedragen x1000*

Exploitatie	Werkelijk 2017	Begroting 2018 (primaire)	Begroting 2018 (na wijziging)	Werkelijk 2018
Lasten	-3.271	-2.436	-2.506	-2.784
Baten	57.990	57.897	59.794	60.028
<b>Saldo van lasten en baten</b>	<b>54.719</b>	<b>55.461</b>	<b>57.288</b>	<b>57.244</b>
Onttrekkingen	3.673	0	823	952
Stortingen	-3.059	-299	-1.504	-2.886
<b>Mutaties reserves</b>	<b>614</b>	<b>-299</b>	<b>-681</b>	<b>-1.934</b>
<b>Gerealiseerd resultaat</b>	<b>55.333</b>	<b>55.162</b>	<b>56.607</b>	<b>55.310</b>

**Mutaties reserves**

Bedragen x1000

Exploitatie	Werkelijk 2017	Begroting 2018 (primair)	Begroting 2018 (na wijziging)	Werkelijk 2018
<b>Onttrekkingen</b>				
(144702) Mutatie reserves programma 02 (Ruimtelijke Ontwikkeling)	502	56	110	1.434
(144703) Mutatie reserves programma 03 (Beheer leefomgeving)	139	300	314	314
(144704) Mutatie reserves programma 04 (Economie en toerisme)	1.679	0	0	0
(144705) Mutatie reserves programma 05 (Gezondheid en bevordering gezonde leefstijl)	0	0	0	30
(144706) Mutatie reserves programma 06 (Jeugd, onderwijs en cultuur)	332	127	1.617	352
(144707) Mutatie reserves programma 07 (Maatschappelijke ondersteuning en veiligheid)	2.270	1.982	2.317	4.581
(144708) Mutatie reserves programma 08 (Werk en inkomen)	995	0	0	0
(144740) Mutatie reserves programma 40	3.673	0	823	952
(144750) Mutatie reserves programma 50	0	0	30	30
<b>Totaal Onttrekkingen</b>	<b>9.592</b>	<b>2.466</b>	<b>5.210</b>	<b>7.693</b>
<b>Stortingen</b>				
(144702) Mutatie reserves programma 02 (Ruimtelijke Ontwikkeling)	-1.230	0	-34	-540
(144703) Mutatie reserves programma 03 (Beheer leefomgeving)	-205	0	-179	-649
(144704) Mutatie reserves programma 04 (Economie en toerisme)	-3.128	0	0	-3.027
(144705) Mutatie reserves programma 05 (Gezondheid en bevordering gezonde leefstijl)	-26	0	0	0
(144706) Mutatie reserves programma 06 (Jeugd, onderwijs en cultuur)	-206	-50	-50	-50
(144707) Mutatie reserves programma 07 (Maatschappelijke ondersteuning en veiligheid)	-993	-1.809	-1.804	-1.816
(144708) Mutatie reserves programma 08 (Werk en inkomen)	-1.080	0	0	0
(144740) Mutatie reserves programma 40	-2.990	-299	-1.504	-2.886
<b>Totaal Stortingen</b>	<b>-9.857</b>	<b>-2.157</b>	<b>-3.570</b>	<b>-8.968</b>
<b>Mutaties reserves</b>	<b>-265</b>	<b>309</b>	<b>1.640</b>	<b>-1.275</b>



## 2.3 Overhead, ondersteuning organisatie en bestuur

### Inleiding

In het aangepaste Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) zijn voorschriften opgenomen voor het toerekenen van kosten zoals de apparaats- en personeelskosten. Hiermee wordt getracht de financiële vergelijkbaarheid van gemeenten te verbeteren.

Uitgangspunt van de voorschriften is dat de kosten zoveel mogelijk direct aan de programma's / taakvelden worden toegerekend. Dit betekent dat alle bedrijfskosten die direct verbonden zijn aan een taak dat gericht is op de externe klant op het betreffende taakveld verantwoord moeten worden. De bedrijfskosten die dus niet verbonden zijn aan een dergelijke taak mogen niet toegerekend worden maar worden verzameld in het overzicht "kosten overhead".

### Overhead definitie

Overhead is het geheel van functies gericht op de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces. Alle functies die dit doel dienen behoren tot de overhead. Het betreffen de zogenaamde PIOFACH-taken (Personeel, Informatievoorziening, Organisatie, Financiën, Automatisering, Communicatie en Huisvesting) en de taken m.b.t. bestuurszaken, bestuursondersteuning en managementondersteuning in het primair proces.

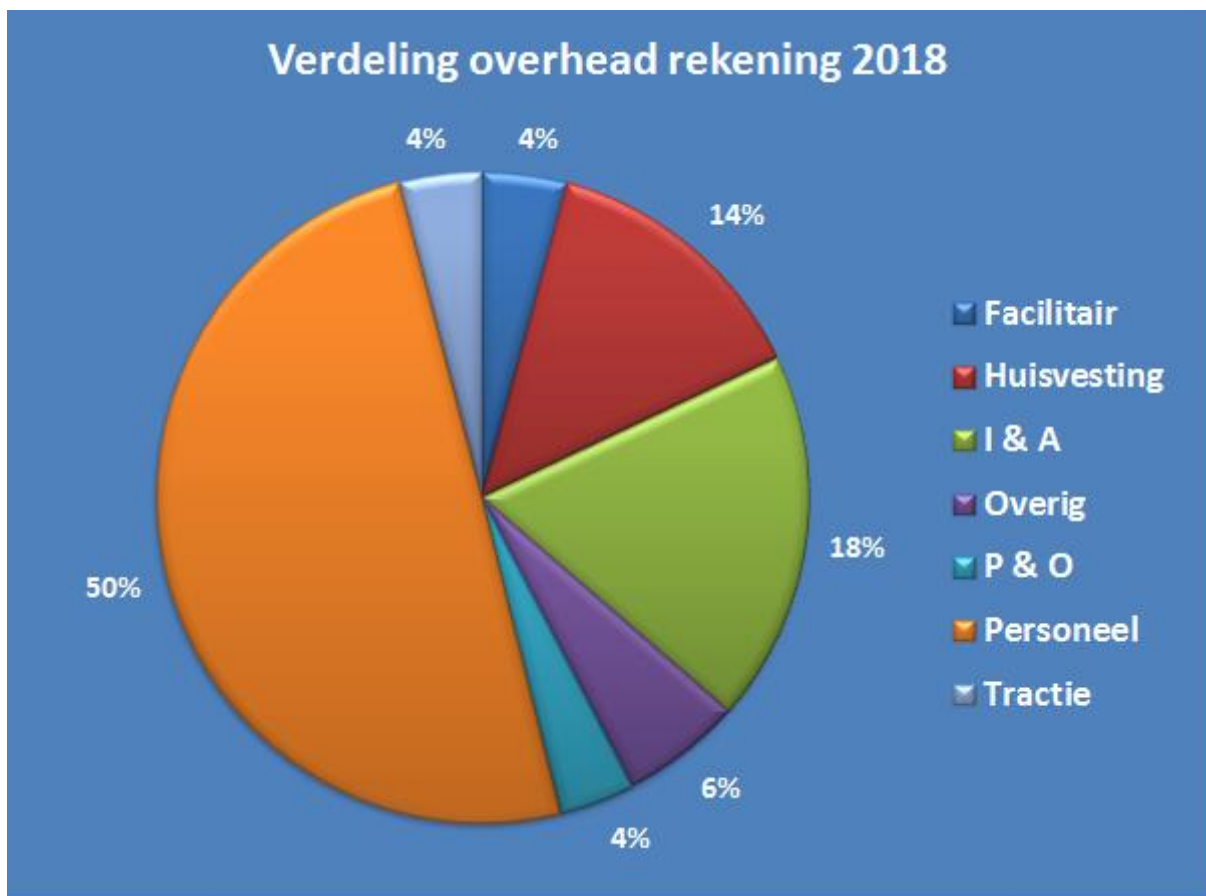
### Overheadkosten

op basis van de definitie bepaalde kosten van overhead in Montferland zijn in onderstaande tabel weergegeven.

(x € 1.000)

Kosten voor:	2018 (primaire)	2018 (na wijz)	2018 (werkelijk)
• Eigen en ingehuurd personeel	5.836	4.902	4.994
• ICT	1.888	1.836	1.852
• Huisvesting	1.446	1.422	1.379
• P&O/HRM	435	378	370
• Tractie	388	444	413
• Facilitair	280	450	421
• Overige	552	650	603
<b>Totaal</b>	<b>10.825</b>	<b>10.083</b>	<b>10.033</b>

\*) Het verschil t.o.v. het saldo van lasten en baten van dit programma (zie het onderdeel Financiën) wordt veroorzaakt door het saldo op de verrekening van de rente aan de verschillende producten in de overige programma's ten opzichte van het totaal van de begrote rente.



### Kostprijsberekening

Een gevolg van de stelselwijziging is dat op de programma's / taakvelden niet meer de integrale kosten geregistreerd worden. Tot en met de begroting 2016 werden immers de overheadkosten via een opslag verdeeld aan alle taken en programma's.

Hierdoor kan per programma/taakveld/taak niet meer de mate van kostendekkendheid vastgesteld worden en kan een dekkingsprobleem ontstaan daar geen overheadkosten aan grondexploitatie en investeringen doorberekend zouden kunnen worden.

Er zijn twee uitzonderingen m.b.t. de overhead opgenomen in de regelgeving namelijk:

1. aan lokale heffingen en leges kan fictief een aandeel in de kosten van overhead opgenomen worden (extra comptabel), en
2. aan de grondexploitatie, investeringen en projecten met een subsidiebijdrage/bijdrage van derden kan een aandeel in de overheadkosten toegerekend worden (intra-comptabel).

De methodiek van toerekenen is inmiddels verankerd in de Financiële verordening. Cf. de Financiële verordening is de volgende methodiek toegepast:

de kosten van overhead worden naar rato van de personeelslasten en kosten van inhuur van de heffing, leges, GREX of Investering en de totale personeelslasten en kosten van inhuur van alle taakvelden exclusief overhead omgeslagen.

De formule is:

$$\frac{\text{personeelslasten betreffend taakveld}}{\text{totale personeelslasten excl bestuur en overhead}} \times \text{lasten overhead} = \text{aandeel overhead}$$

Op basis van bovenstaande formule is dit percentage 73%. Dit percentage is niet **het** overheadpercentage maar een omslagpercentage over de loonkosten van extern gerichte taken.

Het overheadpercentage, zoals opgenomen bij de indicatoren is voor 2018 11,3 %. Dit is de wettelijk voorgeschreven indicator en wordt berekend over de totale lasten (excl. overhead) namelijk: (10 miljoen / 89 miljoen) x 100% = 11,3%.

Deze indicator was abusievelijk nog niet opgenomen in de tabel prestatiegegevens van de begroting 2018.

**Financiën***Bedragen x1000*

Exploitatie	Werkelijk 2017	Begroting 2018 (primair)	Begroting 2018 (na wijziging)	Werkelijk 2018
Lasten	-10.851	-11.246	-11.275	-11.476
Baten	355	198	1.019	1.242
<b>Saldo van lasten en baten</b>	<b>-10.496</b>	<b>-11.048</b>	<b>-10.256</b>	<b>-10.234</b>
Onttrekkingen	0	0	30	30
<b>Gerealiseerd resultaat</b>	<b>-10.496</b>	<b>-11.048</b>	<b>-10.226</b>	<b>-10.204</b>

## 2.4 Vennootschapsbelasting

### Vennootschapsbelasting (Vpb)

Per 1 januari 2016 zijn overheden verplicht om vennootschapsbelasting af te dragen over winstgevendende activiteiten. In 2016 en 2017 zijn de financiële en organisatorische gevolgen in kaart gebracht.

Over het belastingjaar 2016 is een nihilaangifte ingediend. De aangifte over het jaar 2017 is hierop berekend en wordt in overleg met onze belastingadviseur definitief vastgesteld. Verwacht wordt dat ook aangifte Vpb over jaar 2017 zal leiden tot een nihilaangifte.

De belastingdienst geeft de mogelijkheid aan gemeenten om een vaststellingsovereenkomst te sluiten over de waarde van de grondvoorraad voor de openingsbalans en de daarmee samenhangende toerekenbare rente. Gezien de huidige onduidelijkheid of de door ons berekende aanslagen VPB worden geaccepteerd door de Belastingdienst wordt op korte termijn berekend of deze vaststellingsovereenkomst, waarbij nieuwe regels horen, voordelig is voor de gemeente Montferland. Hieruit volgt eventueel een wijziging van de openingsbalans en aangifte Vpb over de jaren 2016 en 2017. Voordeel is dat er dan een overeenkomst is met de belastingdienst over de waarde van de openingsbalans.



### Vennootschapsbelasting

Bedragen x1000

Exploitatie	Werkelijk 2017	Begroting 2018 (primaire)	Begroting 2018 (na wijziging)	Werkelijk 2018
Lasten	-1.017	0	0	22
<b>Gerealiseerd resultaat</b>	<b>-1.017</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>22</b>

## 2.5 Paragrafen

### Paragraaf A. Weerstandsvermogen en risicobeheersing

#### 1. Missie

De missie van de gemeente Montferland is om over een weerstandsvermogen te beschikken van ten minste een ratio van 2,0.

#### 2. Context en achtergronden (test)

Het weerstandsvermogen bestaat uit de relatie tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de risico's waarvoor geen voorzieningen zijn getroffen of verzekeringen zijn afgesloten. Het weerstandsvermogen van de gemeente wordt bepaald door de mate waarin de gemeente in staat is om in de toekomst aan haar financiële verplichtingen te kunnen voldoen.

waardering	Ratio weerstandsvermogen	Kwalificatie
A	Groter dan 2,0	Uitstekend
B	1,4 tot 2,0	Ruim voldoende
C	1,0 tot 1,4	Voldoende
D	0,8 tot 1,0	Matig
E	0,6 tot 0,8	Onvoldoende
F	Kleiner dan 0,6	Ruim onvoldoende

Het financieel beleid van de gemeente Montferland is gebaseerd op drie kernindicatoren voor het nastreven van een gezonde financiële gemeente:

- een (materieel) sluitende meerjarenbegroting;
- uitstekend weerstandsvermogen;
- een houdbare schuldpositie.

#### 3. Kaderstellende (beleids)nota's

- Nota reserves en voorzieningen (2018).

#### 4. Ontwikkelingen

##### Beschikbare weerstandscapaciteit

Conform de nota reserves en voorzieningen 2018 bestaat onze weerstandscapaciteit uit de volgende componenten:

1. De Algemene reserve en de reserve "Verkoop aandelen Nuon;
2. De reserve grondexploitatie (voor zover boven de minimale buffer van € 2,5 miljoen);
3. Begrotingsruimte en de post onvoorzien.

Op grond van deze jaarstukken wordt de weerstandscapaciteit in Montferland als volgt berekend:

Verwachte weerstandscapaciteit	2017	2018
Algemene reserve	€ 4,5 mln.	€ 5,3 mln.
Reserve verkoop aandelen Nuon	n.v.t.	€ 15,1 mln.
Reserve grondexploitatie	€ 2,9 mln.	€ 2,5 mln.
Mutatie Algemene reserve (jaarrekening 2018)	-/- € 0,6 mln.	-/-€ 0,3 mln.
<b>Totaal</b>	<b>€ 6,7 mln.</b>	<b>€ 22,6 mln.</b>

Het saldo van de Algemene reserve bedraagt per eind 2022 € 5,3 mln.

Dit saldo is voornamelijk vrij besteedbaar.

Het saldo van de reserve verkoop aandelen Nuon wordt na de vaststelling van de nota reserves en voorzieningen in november 2018 meegenomen in de bepaling van de beschikbare weerstandscapaciteit.

Het saldo van de Reserve Grondexploitatie bedraagt per ultimo 2018 € 5,0 mln. Deze reserve dient als buffer voor specifieke risico's in de grondexploitatie. In de nota reserves en voorzieningen

2018 is de minimale omvang van deze reserve bepaald op € 2,5 mln. Het bedrag boven deze minimale buffer wordt meegenomen in de bepaling van de beschikbare weerstandscapaciteit. Op basis van de genoemde nota nemen we de onbenutte belastingcapaciteit niet meer mee bij de bepaling van de weerstandscapaciteit omdat deze niet direct beschikbaar is (wel latent aanwezig). Hierbij sluiten we aan bij de lijn die de provincie hanteert.

Ten opzichte van 2017 is onze weerstandscapaciteit toegenomen met € 15,9 mln. met name omdat we nu de reserve verkoop aandelen Nuon ook betrekken bij de bepaling van onze beschikbare weerstandscapaciteit.

**Benodigde weerstandscapaciteit**

Voor de bepaling van de benodigde weerstandscapaciteit heeft er een inventarisatie van individuele risico's plaatsgevonden. Omdat niet alle risico's zich in de praktijk gelijktijdig en in volle omvang zullen voordoen is een reëel risicobedrag berekend.

Het reële risicobedrag is het gemiddeld verwachte risicobedrag dat nodig is op korte termijn.

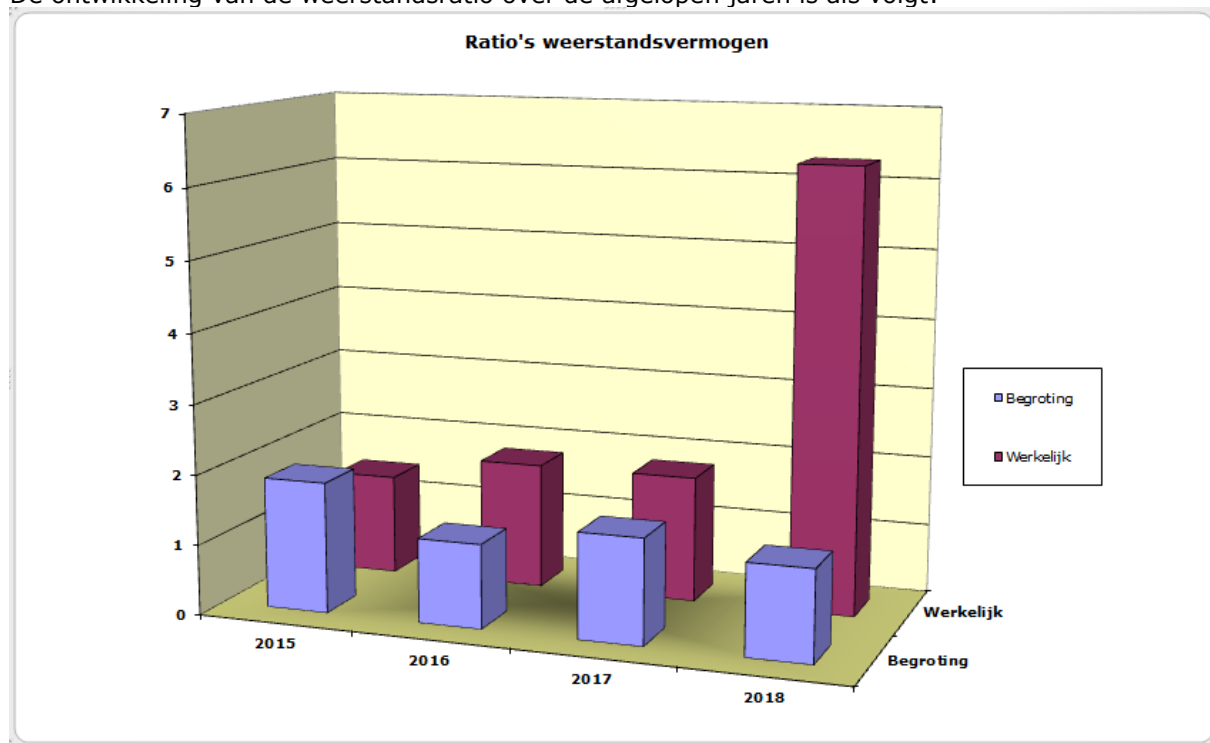
Op basis van de onlangs geactualiseerde risico-inventarisatie zijn 16 risico's in beeld gebracht en zijn tevens de beheersmaatregelen voor deze risico's aangegeven. Uit deze risico-inventarisatie en -analyse blijkt een reëel risicobedrag van afgerond € 3,4 miljoen. Hiervan kan € 2,2 mln. worden beschouwd als incidenteel en € 1,2 mln. als structureel.

Dit is de benodigde weerstandscapaciteit van de gemeente.

Indien de berekende weerstandscapaciteit (€ 22,6mln.) wordt afgezet tegen de benodigde weerstandscapaciteit (€ 3,4 mln.) dan blijkt dat de ratio 6,6 is.

Dit betekent dat de weerstandscapaciteit in Montferland per ultimo het predicaat "uitstekend" krijgt. De omvang van het eigen vermogen en de voorzieningen zijn dus op uitstekend niveau om alle mogelijke risico's op te vangen.

De ontwikkeling van de weerstandsratio over de afgelopen jaren is als volgt:



**Risico's**

Risicomanagement kijkt per definitie vooruit. Maar de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing is ook voorgeschreven in het jaarverslag. Daarom kijken we ook terug in hoeverre risico's zich hebben voorgedaan die waren opgenomen in de risico-inventarisatie voor de begroting 2018. De grootste risico's die zich in 2018 hebben voorgedaan zijn:

Sociaal domein

In 2018 waren de werkelijke uitgaven op het terrein van het sociaal domein aanzienlijk hoger dan geraamd. Een uitgebreide toelichting op deze overschrijding vindt u in de paragraaf Transitie en op onderdeel 3.5 (analyses derde w-vraag). Deze hogere uitgaven hebben geleid tot een onttrekking aan de egaliseringsreserve sociaal domein van bijna € 2,6 miljoen. Hiermee resteert nog een bedrag van € 144.000 in deze reserve en kan het geraamde tekort van € 0,9 miljoen in 2019 niet meer (volledig) aan de reserve worden onttrokken.

Gemeenschappelijke regelingen

Bij de bestuursrapportage en tweede managementrapportage is de bijdrage aan de vervoersorganisatie regio Arnhem Nijmegen per saldo voor 2018 verhoogd met € 280.000. Momenteel hebben de afrekeningen over 2016, 2017 en 2018 nog niet plaatsgevonden. De afrekening van de ODA was ook ruim € 60.000 hoger dan begroot. Wij hebben hier in 2018 meer afgenomen dan begroot en betalen daarom een hogere bijdrage.

Openbaar groen

Bij de tweede managementrapportage is het budget met € 62.000 verhoogd. Een bedrag van € 15.000 was benodigd voor externe ondersteuning bij het opstellen van het bomenvervangingsplan en een verhoging van € 47.000 was het gevolg van de langdurige hittegolf in 2018. Hierdoor zijn veel bomen en groen afgestorven en was vervanging noodzakelijk. Op rekeningbasis bedroeg de overschrijding € 23.000. Totale overschrijding ten opzichte van de primitieve begroting derhalve € 65.000.

**5. Financiële kengetallen****Toelichting financiële kengetallen**

De vijf financiële kengetallen geven samen een beeld van de financiële ontwikkelingen in de gemeente. Eén los kengetal zegt echter weinig over de totale financiële positie. Of een hoge schuldquote voor een gemeente nadelig is, hangt bijvoorbeeld af van het eigen vermogen en hoe groot de kans is dat de schuld weer wordt afgelost. Onderstaande een toelichting op de verschillende kengetallen.

**Weerbaarheid: kan de gemeente tegen een stootje?**

Netto schuldquote (ongecorrigeerd): De niet gecorrigeerde netto schuldquote geeft het risico voor de gemeente weer als derden niet aan hun verplichtingen kunnen voldoen. Denk bij voorbeeld aan een woningcorporatie, die geld heeft geleend bij de gemeente. Hoe lager, hoe beter.

Netto schuldquote (gecorrigeerd): De netto schuldquote geeft aan of de gemeente in staat is de schulden terug te betalen waarvoor zij volledig zelf aan de lat staat. Ook hier geldt: hoe lager, hoe beter.

Solvabiliteit: De mate waarin de gemeente in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Dit wordt berekend op basis van het eigen vermogen en de bezittingen van de gemeente. Hoe hoger, hoe beter.

Grondexploitatie: Het kengetal grondexploitatie geeft aan hoe groot de grondpositie (de waarde van de grond) is ten opzichte van de totale (geraamde) baten. Hier geldt: hoe lager, hoe minder risicovol.

**Wendbaarheid: kan de gemeente zich relatief snel aanpassen aan veranderende omstandigheden?**

Hierbij zijn de volgende kengetallen van belang:

Belastingcapaciteit: De belastingcapaciteit geeft inzicht in de mate waarin bij het voordoen van een financiële tegenvaller in het volgende begrotingsjaar kan worden opgevangen of ruimte is voor nieuw beleid. Hoe lager hoe beter.

Structurele exploitatieruimte: Dit kengetal geeft aan hoe groot de structurele exploitatieruimte is, door de structurele baten en structurele lasten te vergelijken met de totale baten. Hoe hoger, hoe beter.

		Indeling categorieën (%)		
Kengetal		A 'Voldoende'	B 'Matig'	C 'Onvoldoende'
1a	Netto schuldquote	< 90%	90-130%	> 130%
1b	Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	< 90%	90-130%	> 130%
2	Solvabiliteitsratio	> 50%	20-50%	< 20%
3	Structurele exploitatieruimte	> 0%	0%	< 0%
4	Grondexploitatie	< 20%	20-35%	> 35%
5	Belastingcapaciteit	< 95%	95-105%	> 105%

		<b>Financiële kengetallen Montferland (%)</b>					
<b>Kengetal</b>		<b>Rek. 2017</b>	<b>Begr. 2018</b>	<b>Rek. 2018</b>	<b>Begr. 2019</b>	<b>Begr. 2020</b>	<b>Begr. 2021</b>
1a	Netto schuldquote	85%	97%	87%	97%	105%	97%
1b	Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	79%	89%	79%	86%	93%	86%
2	Solvabiliteitsratio	24%	25%	26%	24%	23%	24%
3	Structurele exploitatieruimte	0,01%	0,23%	0,22%	-0,84%	0,27%	0,32%
4	Grondexploitatie	17%	16%	18%	9%	8%	3%
5	Belastingcapaciteit	106%	103%	103%	107%	107%	107%

<b>Voldoende</b>
<b>Matig</b>
<b>Onvoldoende</b>

De financiële kengetallen dienen in samenhang te worden gezien om onze financiële positie te beoordelen. In 2018 vallen vier kengetallen in de categorie voldoende (netto schuldquote gecorrigeerd, netto schuldquote gecorrigeerd, structurele exploitatieruimte en grondexploitatie) en twee in de categorie matig (solvabiliteitsratio en belastingcapaciteit). Ook rekening houdend met ons uitstekende weerstandsvermogen kunnen we concluderen dat de financiële positie van onze gemeente als voldoende kan worden gekwalificeerd op basis van de bovenstaande indeling. Onze solvabiliteit neemt geleidelijk toe, als blijven we op dit onderdeel nog wel achter bij het gemiddelde van de Gelderse gemeenten. Op basis van de jaarrekeningen 2017 bedroeg de gemiddelde solvabiliteit van de Gelderse gemeenten 36%. Daar zitten wij dit jaar nog 10% onder.



## Paragraaf B. Onderhoud kapitaalgoederen

### 1. Missie

De gemeente Montferland heeft een grote oppervlakte aan openbare ruimte in beheer. Veel activiteiten vinden plaats zoals wonen, recreëren en werken. Daarvoor zijn kapitaalgoederen nodig zoals wegen, rioleringen, kunstwerken, openbaar groen, verlichting en gebouwen. De kwaliteit van deze kapitaalgoederen en het onderhoudsniveau ervan is in grote mate bepalend voor het voorzieningenniveau en uiteraard de (jaarlijkse) lasten. We streven hierbij naar een voldoende onderhoud van onze kapitaalgoederen.

### 2. Context en achtergronden

In het coalitieprogramma 2018-2022 zijn diverse onderwerpen opgenomen die betrekking hebben op onze kapitaalgoederen. Dit zijn eind 2018 lopende projecten. Genoemd kunnen worden:

- Reactivering van het Groen Structuurplan
- Wateroverlast aanpakken in samenwerking met andere overheden en bewoners.
- De St. Jansgildestraat renoveren zodat deze ook voor voetgangers, welke minder goed ter been zijn, begaanbaar wordt.
- Een verkeerscirculatieplan voor het centrum van Didam opstellen.
- Goede ontsluiting van het landbouwverkeer.
- Een verkeerscirculatieplan opstellen voor 's-Heerenberg waarbij rekening wordt gehouden met de herinrichting van de Drieheuvelenweg en waarbij de 's-Heerenbergse bevolking vroegtijdig meegenomen wordt.

### 3. Kaderstellende beleidsnota's

- Het Coalitieprogramma 2018-2022
- Nota reserves en voorzieningen 2018
- Budgetkader College 2017
- Beleidsplan wegen 2018 - 2021
- Beleidsplan civiele kunstwerken 2018-2023
- Beleidsplan openbare verlichting 2014-2018
- Groenstructuurplan 2011
- Nota kunstgrasvelden
- Gemeentelijk Rioleringsplan 2016-2020
- Integraal Verkeer en Vervoersplan (i-VVP)
- IBOR (raadsbesluit 2014)
- Beleidsplan Toegankelijkheid Openbare Ruimte 2017-2021
- Beleids- en uitvoeringsplan Gladheidsbestrijding 2016-2021
- Nota vastgoedbeleid 2015

### 4. Ontwikkelingen

Onderstaand een korte toelichting per onderdeel.

#### *Openbare ruimte*

In november 2014 is het integraal beheersplan openbare ruimte (IBOR) gepresenteerd. In dit plan is het kwaliteitsniveau van onderhoud in de openbare ruimte beschreven en is een financiële vertaalslag gegeven tussen de kwaliteit van de buitenruimte en het onderhoudsniveau. In 2017 is gestart met het onderhouden van de openbare ruimte volgens de IBOR systematiek. Ook in 2018 is de openbare ruimte conform de genoemde systematiek onderhouden.

#### *Beleidsplan wegen 2018 - 2021*

De raad heeft in 2017 het beleidsplan wegen 2018 - 2021 vastgesteld. De wegen worden onderhouden volgens de minimale richtlijnen CROW en het door de raad vastgestelde beeldkwaliteitsniveau.

In 2018 is een bedrag van € 916.293 toegevoegd aan de voorziening groot onderhoud wegen. De werkelijke uitgaven voor het groot onderhoud bedroegen ruim € 1,1 mln. en dit was nagenoeg conform begroting. De stand van de voorziening groot onderhoud wegen bedraagt ultimo 2018 € 269.598. De belangrijkste wegen welke in 2018 zijn onderhouden zijn; Bievanckweg, Waalseweg, Dr J.H. van Heeklaan en het fietspad Doetinchemseweg (Wijnbergen). Voor de onverharde wegen is in 2018 begonnen met het ontwikkelen beleid, hoe om te gaan met deze wegen. In 2019 zal deze worden afgerond en aan de Raad worden voorgelegd.

### *Rioleringen*

In 2015 is het nieuwe GRP 2016-2020 vastgesteld. Hierin is opgenomen dat met ingang van 2018 een voorziening voor vervangingsinvesteringen wordt gevormd vanuit de exploitatie. Via deze voorziening wordt gespaard voor toekomstige vervangingsinvesteringen. De toevoeging aan de voorziening bedraagt in 2018 € 132.000.

### *Deltaprogramma 2018*

In het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie is opgenomen dat alle overheden ruimtelijke adaptatie uiterlijk in 2020 in hun beleid dienen te verankeren, zodat Nederland in 2050 klimaatbestendig en waterrobuust is ingericht. Om dit te bereiken moeten de overheden de kwetsbaarheden van hun gebied in beeld brengen, een uitvoeringsagenda opstellen en klimaatadaptatie opnemen in de Omgevingsvisie. De kwetsbaarheden van het gebied voor de aspecten wateroverlast, droogte, hitte en het beperken van de gevolgen van een eventuele overstroming worden in beeld gebracht met een stresstest. Hiermee zijn wij in 2018 gestart en deze zal in 2019 worden afgerond. De gewenste samenwerking vinden wij binnen het afvalwaterteam Etten, bestaande uit het waterschap Rijn & IJssel en de gemeente Doetinchem, Oude-IJsselstreek en Montferland.

### *Openbare verlichting*

Het beleidsplan Openbare Verlichting is in 2014 geactualiseerd. In 2018 is een bedrag van € 123.677 toegevoegd aan de voorziening vervanging lichtmasten. De werkelijke uitgaven bedroegen € 318.166. In 2018 zijn ruim 500 armaturen op diverse locaties vervangen voor een bedrag van € 250.000 en nog diverse masten zijn vervangen. De stand van de voorziening bedraagt eind 2018 € 173.694.

In 2018 is een begin gemaakt met het actualiseren van het beleidsplan waarin duurzaamheid en energie belangrijke thema's zijn. In 2019 zal deze worden afgerond en aan de Raad worden voorgelegd.

### *Civiele Kunstwerken*

In 2015 is het beleidsplan civiele kunstwerken 2015-2018 vastgesteld. In 2018 is, conform planning, een bedrag van ruim, € 9.254 toegevoegd aan de voorziening groot onderhoud civiele kunstwerken. De uitgave bedroegen € 7.250 voor groot onderhoud aan de brug Truisweg. De stand van de voorziening bedraagt eind 2018 € 2.362. De brug aan de Singel is vervangen met glasvezelversterkte Kunststof welke duurzamer is dan hout. In 2018 is het beleidsplan geactualiseerd.

### *Verkeer- en vervoersplan*

De IVVP werkzaamheden in Kilder zijn in 2018 afgerond.

### *Openbaar groen*

De visie voor de inrichting van het openbaar groen in de kernen van de gemeente Montferland wordt beschreven in het groenstructuurplan (gsp). Iedere kern heeft zijn eigen werkboek, waarin een werkkaart is opgenomen, Deze werkkaart geeft de uitgangspunten voor verbetering van de groenkwaliteit in de kern.

In 2019 wordt een bomenbeleidsplan opgesteld en dat wordt in dat jaar samen met het groenbeleidsplan met de financiële kaders aan de raad ter besluitvorming voorgelegd. De beleidsplannen zijn een verantwoording van het gemeentelijk beleid met betrekking tot het beheer van haar eigen bomen en het openbaar groen.

Het bomenbeleidsplan geeft daarnaast een praktische wending aan plannen als het groen structuurplan, het integraal verkeers- en vervoersplan en het landschapsontwikkelingsplan. In het kader van nieuw beleid zijn met ingang van 2018 de volgende structurele bedragen in de begroting opgenomen: voor het bomenbeleidsplan € 70.000 en voor het beheerplan groen € 80.000. Hiermee wordt een voorschot genomen op de financiële uitkomsten van de genoemde plannen.

### *Sportvelden*

Naast het regulier en groot onderhoud dat jaarlijks op de natuurvelden wordt uitgevoerd worden er jaarlijks een aantal velden gerenoveerd. De basis voor deze renovatie is een 0-meting die eens in de vier jaar wordt uitgevoerd. Hierbij worden alle velden beoordeeld, waarbij een nieuwe onderhoudsplanning wordt opgesteld. De laatste 0-meting is in 2015 uitgevoerd. In 2018 zijn geen renovaties uitgevoerd in afwachting van de invulling van de structurele bezuiniging van € 200.000 door de voetbalverenigingen ingaande 2020. Voor zowel 2018 als 2019 hebben we een bedrag beschikbaar van € 10.000 voor onderzoek naar clustering voetbalaccommodaties.

### *Onderhoud gemeentelijke gebouwen*

In uw vergadering van 28 januari 2016 heeft u de nota vastgoedbeleid 2015 vastgesteld. De meerjaren onderhoudsplanning voor de gemeentelijke gebouwen is geactualiseerd in 2016. Het groot onderhoud en de restauratie van 't Neije Raethuys zijn in 2018 afgerond. Hierbij is tevens het achterstallig onderhoud uitgevoerd. Overigens is er geen sprake van achterstallig onderhoud bij gemeentelijke gebouwen.



## Paragraaf C. Financiering

### Beleid

Voor de financiering van de programma's zijn financiële middelen nodig. Om tijdig en tegen gunstige condities gelden aan te trekken of uit te zetten is de uitvoering van de treasuryfunctie belangrijk.

De treasuryfunctie omvat het sturen, beheersen, verantwoording afleggen over en het toezicht houden op:

- De financiële vermogenswaarden;
- de financiële geldstromen;
- de financiële posities en de daaraan verbonden risico's.

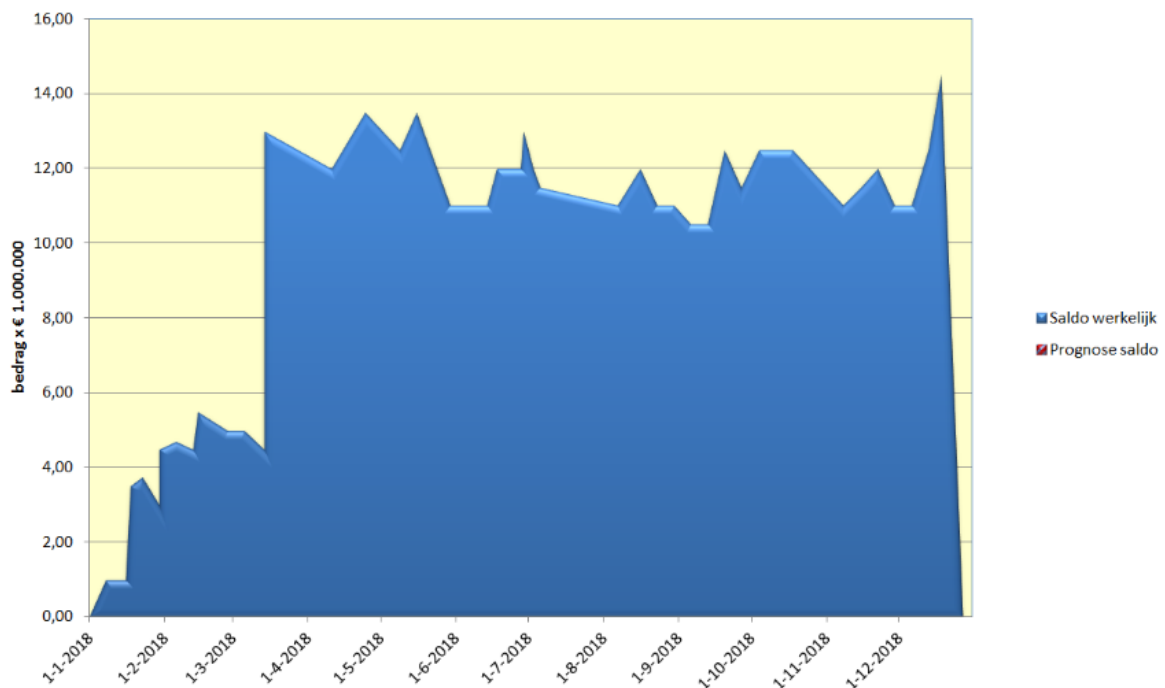
De uitvoering van de treasuryfunctie is gebaseerd op artikel 13 van de "Financiële verordening 2017". Op 16 februari 2016 is daarvoor een treasurywettelijk vastgesteld. Dit treasurywettelijk is gebaseerd op de geldende financiële verordening.

In het treasurywettelijk is onder andere geregeld dat, conform de opgelegde verplichting door de rijksoverheid, overtollige middelen moeten worden belegd bij de rijksoverheid of bij andere openbare lichamen. Een nadere uitwerking hiervan vindt plaats in het treasurywettelijk.

### Kasgeldlimiet

De Wet Financiering decentrale overheden (Fido) bevat instrumenten om de risico's te beperken die gemeenten lopen bij het lenen en het uitzetten van financiële middelen. Een belangrijk instrument is de kasgeldlimiet. Hierbij gaat het om het beperken van renterisico's op de korte schuld. Korte schuld is bedoeld voor het financieren van de lopende uitgaven. De kasgeldlimiet is 8,5% van het begrotingstotaal en bedraagt voor 2018 € 7,5 mln. (afgerond). Op 1 januari 2018 zijn we gestart met een zeer kleine financieringsbehoefte. In de 1e 3 maanden stijgt de financieringsbehoefte elk jaar met enkele miljoenen. Daarnaast is er in maart 2018 een fixe-lening van € 10 mln. afgelost. Daardoor steeg de financieringsbehoefte naar gemiddeld bijna € 11 mln. Hiervoor zijn steeds kortlopende kasgeldleningen opgenomen die, door de aanhoudende negatieve rente op kortlopende leningen, per saldo een voordeel opleverden.

Saldo kasgeld o/g 2018



Aangezien hierdoor de kasgeldnorm vanaf het 2e kwartaal ruimschoots werd overschreden, heeft er in december 2018 een consolidatie van de kortlopende schuld plaatsgevonden door het

aantrekken van een langlopende geldlening van € 15 mln. tegen een rente van 0,997 %. Hierdoor was er eind december 2018 een klein financieringsoverschot.

Incidenteel is daarnaast gebruik van het instrument "Schatkistbankieren" om kortstondig overtollige middelen te stallen. Binnen het Schatkistbankieren mag het tegoed op de bankrekeningen gemiddeld per kwartaal niet hoger zijn dan afgerond € 0,7 mln. Het meerdere dient tijdelijk te worden belegd in de schatkist. Doordat er actief maatregelen zijn getroffen, heeft er geen overschrijding van de norm voor het schatkistbankieren plaats gevonden. Als gevolg van de lage rentestanden leverde de belegging in de schatkist geen opbrengsten op.

### **Algemene ontwikkelingen**

Belangrijke ontwikkelingen die invloed hebben op de treasuryfunctie zijn de uit te voeren investeringen, de grondexploitatie, de bedrijfsvoering en de ontwikkelingen op de geld- en kapitaalmarkt.

Zoals ook reeds in de Bestuursrapportage 2018 werd verwacht, is er in 2018 geen verbetering van de financieringspositie geweest. Van de verwachte verkoop op DocksNLD is in het 4e kwartaal geen sprake meer geweest.

In tegenstelling tot de algemene verwachting, zoals ook vermeld in de Bestuursrapportage 2018, is er in het 2e halfjaar nog geen sprake geweest van een significant oplopende rentestand. Dit is met name het gevolg van de ruime geldpolitiek van de Europese Centrale Bank (ECB), waardoor in het algemeen de hoeveelheid geld op de geld- en kapitaalmarkt ruim is. Dit heeft er ook toe geleid dat de rente voor de korte-termijn financiering gedurende het afgelopen jaar negatief was. Voor het lopende jaar wordt geen tot een lichte stijging van de rente voor de financiering op middellange en lange termijn verwacht. Hoewel dit door de Brexit en de handelssituatie met de Verenigde Staten, zowel vanuit Europa als China, onzeker is. Momenteel lijkt daardoor ook de economische groei wat af te vlakken.

### **Beleid bij nieuwe leningen**

Bij het aantrekken van langlopende geldleningen wordt de looptijd van een lening afgestemd op de financieringsbehoefte behorende bij het totaal van de investeringen. Wel zullen investeringen voor de grondexploitatie in het algemeen worden gefinancierd met een lening met een kortere looptijd dan voor investeringen in gebouwen of wegen. Overigens is er in de gemeente sprake van totaalafinanciering, waarbij leningen niet worden aangetrokken voor specifieke investeringen maar voor het totaal van de financieringsbehoefte.

### **Relatiebeheer**

Met de Bank Nederlandse Gemeenten is een overeenkomst financiële dienstverlening aangegaan, op basis waarvan deze bankinstelling dagelijks onze banksaldi beoordeelt en intern verrekent met daggeld dan wel tijdelijke belegging via schatkistbankieren.

De te betalen en te ontvangen rente is gebaseerd op het zogenaamde interbancaire tarief, verhoogd c.q. verlaagd met een opslag van 0,40% en als zodanig uiterst concurrerend met andere instellingen. Alle betalingen en ontvangsten lopen via de rekeningen bij de BNG.

Bij de Rabobank loopt een bankrekening uitsluitend voor het afstorten van liquide middelen van de afdeling Publiekszaken.

### **Financieringsbehoefte**

De financieringsbehoefte is het verschil tussen de boekwaarde van de investeringen en de vaste financieringsmiddelen. Onder vaste financieringsmiddelen verstaan wij de reserves en voorzieningen plus de opgenomen vaste geldleningen. Verder wordt rekening gehouden met de reguliere aflossingen op bestaande geldleningen.

Op basis van de begroting 2018 werd de additionele financieringsbehoefte voor 2018 geraamd op € 10 mln. Bij de begroting is er van uit gegaan dat de financieringsbehoefte ten behoeve van investeringen gedekt zou kunnen worden uit de aanwezige middelen.

In werkelijkheid was er gedurende het gehele jaar sprake van een financieringstekort, variërend van + € 0 mln. begin van het jaar tot € 14 mln. medio december 2018. Per 27 december 2018 is een vaste geldlening aangetrokken van € 15 mln. Daarmee is vooreerst het grootste deel van de financieringsbehoefte afgedekt.

Op dit moment is er een beperkte financieringstekort en wordt dit tekort opgevangen door het aantrekken van kasgeldleningen. Dit is echter maar gedurende een beperkte tijd c.q. voor een beperkt bedrag mogelijk gezien de bepalingen in de wet Financiering Decentrale Overheden (FIDO). Gelet op de huidige stand van zaken zal er mogelijk in de loop van het 4e kwartaal 2019 een consolidatie van de kortlopende schuld moeten plaatsvinden. In de begroting 2019 is er

rekening mee gehouden dat de financieringspositie zou verbeteren. Dat zou met name het gevolg zijn van een verwachte grondverkoop op DocksNLD. Deze verkoop is echter nog niet gerealiseerd en het is nog niet duidelijk wanneer dit wel zal plaatsvinden. De ontwikkelingen worden nauwkeurig gevolgd tot het moment dat er besloten moet worden tot consolidatie van een deel van de kortlopende schuld.

### Leningenportefeuille

Dit onderdeel geeft inzicht in de samenstelling, de grootte en de rentegevoeligheid van de opgenomen leningen. De (verwachte) mutaties als gevolg van nieuwe leningen, (vervroegde) aflossingen, renteconversies e.d. en bijzondere transacties worden toegelicht.

<b>Bedragen x €1.000</b>	<b>Balans 1-1- 2018</b>	<b>Opname 2018</b>	<b>Aflossing 2018</b>	<b>Balans 31-12- 2018</b>	<b>Rente 2018</b>	<b>Gem. Perc.</b>
Totaal langlopende geldleningen	77.298		17.506	74.792	1.727	2,27%
Totaal woningbouwleningen	2.773	10.000	197	2575	110	4,10%

Op de balansdatum resteren voor de gemeente nog 13 langlopende leningen, waarvan er nu nog 2 leningen zijn doorgeleend aan Plavei (Woningstichting Bergh).

## Paragraaf D. Bedrijfsvoering

### Inleiding

De bedrijfsvoering omvat in algemene zin alle activiteiten, middelen en systemen waarmee de dienstverlening gerealiseerd wordt.

### Formatie en budget ambtelijke organisatie

De omvang van de loonkosten en de formatie van de totale ambtelijke organisatie is:

Formatie en budget ambtelijke organisatie	Jaarrekening 2016	Jaarrekening 2017	Begroting na wijz. 2018	Jaarrekening 2018
Loonkosten eigen en ingehuurd personeel (x € 1.000):				
• eigen personeel	16.411	17.449	19.434	18.579
• tijdelijk/extern personeel	2.137	2.053	1.303	1.487
	<b>18.548</b>	<b>19.502</b>	<b>20.737</b>	<b>20.066</b>
Formatie in fulltime eenheden (fte's):				
• vast	241,1	260,4	301,86	281,65 *
• boventallig	0,7	0,4	0,4	0,4

\* De werkelijke bezetting per 31-12-2018 is lager dan de toegestane formatie. Dit heeft te maken met niet vervulde vacatures.

De toename van kosten en formatie ten opzichte van 2017 hangt samen met de indiensttreding van de groenploeg (voorheen Laborijn). Tegenover de toename van loonkosten staat een ontvangst van loonkostensubsidie van ca. 50% (niet opgenomen in deze tabel) en een afname van de kosten van inhuur.

### Apparaatskosten

Apparaatskosten (ofwel organisatiekosten) zijn de noodzakelijke middelen voor het inzetten van personeel (loon- en overige personeelskosten), organisatie-, huisvestings-, materieel-, automatiseringskosten en dergelijke voor de uitvoering van de organisatorische taken. Apparaatskosten zijn dus alle personele en materiële kosten die verbonden zijn aan het functioneren van de ambtelijke organisatie (exclusief griffie en bestuur).

Kosten x € 1.000	Jaarrekening 2016	Jaarrekening 2017	Begroting na wijz. 2018	Jaarrekening 2018
loon- en overige personeelskosten	16.422	17.743	19.609	18.746
kosten externe inhuur	1.963	1.867	1.303	1.487
huisvestingskosten	1.814	1.494	1.422	1.379
kosten ICT	1.820	1.771	1.836	1.852
tractiekosten	359	367	444	413
facilitaire kosten	285	271	450	421
overige organisatiekosten	459	366	650	603
<b>totaal</b>	<b>23.122</b>	<b>23.879</b>	<b>25.714</b>	24.901
<b>per inwoner</b>	<b>€ 609</b>	<b>€ 676</b>	€ 723	€ 698

### Verdieping van enkele onderwerpen

#### Financiën

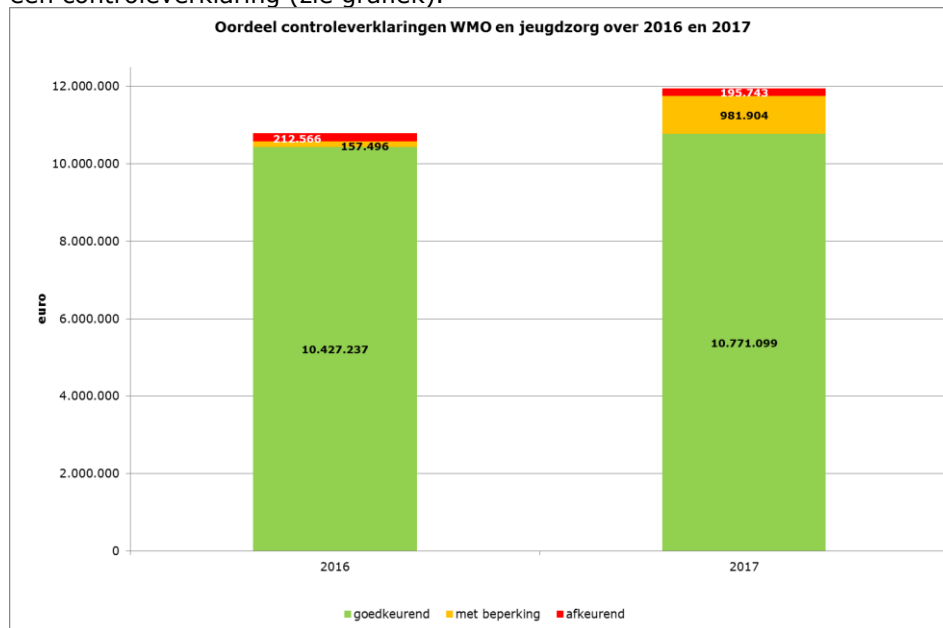
Het verslagjaar 2018 kenmerkt zich door een bestending van het bestaande beleid, met name een verdere optimalisering van de per 2017 in de financiële administratie doorgevoerde wijzigingen op grond van het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV).

Vereenvoudiging, vernieuwing en het toekomstbestendig maken van de administratie komt aan de orde zodra een nieuw of vernieuwd administratief systeem ingevoerd gaat worden. Volgens huidige planning is deze operationeel per 1 januari 2020. De voorbereidingen zijn momenteel gaande.

#### Accountantscontrole en (verbijzonderde) interne controle

De jaarrekening 2017 is voorzien van een goedkeurende controleverklaring van de accountant. De uitvoering van de controle verliep goed. Montferland was de eerste gemeente waaraan de accountant een verklaring kon afgeven (medio mei 2018).

De verantwoording van de gecontracteerde zorgaanbieders WMO en Jeugdwet over 2017 is door de getroffen maatregelen aanmerkelijk verbeterd. Over 2017 is van slechts één zorgaanbieder geen verantwoording ontvangen (in 2016 nog 35). Dit betekent dat 99,5% van de uitgaven van afgerond € 12,7 miljoen verantwoord zijn, waarvan € 11,9 miljoen voorzien is van een controleverklaring (zie grafiek).



In het verslagjaar is een begin gemaakt van het inventariseren en in beeld brengen van de rollen in functiescheiding van controlerend en autoriserend van essentiële financiële processen. In combinatie met de procesbeschrijvingen wordt daarmee een goede basis gelegd voor de verbijzonderde interne controle. Hierdoor wordt het ook mogelijk voor de accountant om over te gaan van een gegevensgerichte naar een meer organisatiegerichte controlestrategie. Daarnaast biedt het een goede grondslag voor de rechtmatigheidsverklaring van het college (vanaf 2021). In 2018 is de aanbestedingsprocedure voor de accountantscontrole van de jaarstukken 2019 en verder opgestart in nauwe samenwerking met de Auditcommissie. Alleen van de huidige accountant Baker Tilly NV is uiteindelijk een aanbieding ontvangen. De aanbieding was zowel inhoudelijk als prijstechnisch goed zodat voorgesteld is de opdracht weer aan Baker Tilly NV te verstrekken.

#### Informatiebeveiliging , ENSIA en privacy

Conform het beleid gaan we zorgvuldig om met (persoons)gegevens. We nemen beveiligingsmaatregelen en volgen adequate procedures waarmee de beschikbaarheid, integriteit en vertrouwelijkheid van informatie geborgd is. Dit vormt de basis voor een betrouwbare en continue dienstverlening.

De gemeente verantwoordt zich elk jaar over de kwaliteit van de informatieveiligheid van diverse informatiesystemen zoals Suwinet, BRP, DigiD, BAG en BGT. De BIG (Baseline Informatiebeveiliging Gemeenten) vormt daarbij de ruggengraat. Sinds 2017 verloopt de verantwoording via de Eenduidige Normatiek Single Information Audit (ENSIA). In het ENSIA-startjaar 2017 bleek de nieuwe werkwijze een intensief proces. Met de opgedane ervaring is de verantwoording over 2018 al efficiënter verlopen.

Het behalen van 100% veiligheid is onmogelijk. Door ons te richten op de veiligheidseisen en de mogelijke risico's, kunnen we de risico's zoveel mogelijk beheersen. Bewustwording binnen de organisatie speelt hierbij een belangrijke rol en hier hebben we via presentaties en nieuwsberichten aandacht aan besteed.



In 2018 heeft de gemeente conform de nieuwe AVG privacywetgeving (Algemene Verordening Gegevensbescherming) een Functionaris Gegevensbescherming aangesteld. Inmiddels wordt voldaan aan de wettelijke AVG eisen en is onder meer een Register Verwerkingen opgesteld. Er hebben zich in 2018 geen datalekken voorgedaan die consequenties hadden voor betrokkenen.

#### *Personeel en organisatie*

In 2018 heeft P&O veel geïnvesteerd in de begeleiding van de groenploeg (voormalig Wsw). Door met name het in dienst nemen van deze collega's, voldoen wij ruimschoots aan het quotum arbeid beperkten volgens de Wet banenafpraak (ruim 11%). Wettelijk is deze is voor grote werkgevers vastgesteld op 1,93%.

#### *Integriteit*

Het integriteitsbeleid is in 2018 verder ontwikkeld, waarbij bewustwording en het voorkomen van inbreuken op de integriteit voorop stonden. In het verkiezingsjaar 2018 is nadrukkelijk en actief aandacht besteed aan integriteit in het proces van werving en selectie van de (kandidaat) raads- en collegeleden. In 2018 hebben (bijna) alle medewerkers van de ambtelijke organisatie deelgenomen aan de workshops Integriteit en daarbij de ambtseed of –belofte afgelegd in handen van de burgemeester. Verder is met ingang van 2018 het nieuwe door het college vastgestelde Bibob-beleid in werking getreden, waarmee het toepassingsbereik van de Wet bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur (Wet Bibob) in deze gemeente sterk is vergroot. Dit instrument wordt ook ingezet om ondernijnde activiteiten te voorkomen.

### Paragraafgegevens

	Jaarrekening 2016	Jaarrekening 2017	Jaarrekening 2018
Formatie per 1.000 inwoners	6,9 fte	7,4 fte	8,4 fte
Bezetting per 1.000 inwoners	6,9 fte	7,2 fte	7,8 fte
Apparaatskosten per inwoner	€ 657	€ 676	€ 698
Externe inhuur (% van totale loonsom en kosten inhuur)	12%	11%	7%
Ziekteverzuim *	3,6%	4,7%	6,6%
Uitstroom medewerkers	17	9	27
Doorstroom medewerkers	3	5	5
Instroom medewerkers	17	28	48
Factuurbetaling binnen twee weken	72%	80%	85%

\* Ingaande 2018 is het percentage ziekteverzuim incl. de collega's van de groenploeg

## Paragraaf E. Verbonden partijen

### Inleiding

Verbonden partijen zijn, volgens artikel 1 Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV), die partijen (privaat- of publiekrechtelijk) waarin een gemeente zowel een bestuurlijk als een financieel belang heeft. Van een financieel belang is sprake indien aan de verbonden partij een bedrag beschikbaar is gesteld dat niet verhaalbaar is wanneer de partij failliet gaat of wanneer de gemeente aansprakelijk is voor een bepaald bedrag in de situatie dat de verbonden partij zijn verplichtingen jegens derden niet nakomt. Van een bestuurlijk belang is sprake indien een wethouder, raadslid of ambtenaar van de gemeente namens de gemeente plaatsneemt in het bestuur van de verbonden partij of namens de gemeente stemt in bijvoorbeeld een aandeelhoudersvergadering.

#### *Opdrachtgever en eigenaar*

De gemeente vervult twee rollen richting de verbonden partijen namelijk de rol van opdrachtgever en de rol van eigenaar.

- *opdrachtgever*: de gemeente is afnemer/*opdrachtgever* van de verbonden partij. De verbonden partij levert diensten of producten, is uitvoerder van gemeentelijk beleid. Vaak gaat dit in de vorm van een basispakket dat door alle deelnemers in de samenwerking wordt afgenomen met daarnaast een aanvullend (maatwerk) pakket dat voor afzonderlijke deelnemers op maat wordt afgesproken;
- *eigenaar*: in de eigenaarsrol beslist de gemeente over de oprichting, missie, de taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de verbonden partij. Het gemeentebestuur is mede *eigenaar* van de verbonden partij en draagt bestuurlijke verantwoordelijkheid (de gemeente neemt deel aan het bestuur). De rol van eigenaar richt zich vooral op de continuïteit en de levensvatbaarheid van de (samenwerking)organisatie.

Het is belangrijk dat de (beleids)doelstellingen van de gemeente ook via de verbonden partijen worden gerealiseerd. De gemeente zelf houdt uiteindelijk de verantwoordelijkheid voor het realiseren van de beoogde doelstellingen van de programma's in de begroting. In de programma's is al aangegeven welke bijdrage een verbonden partij hieraan levert. Telkens moet worden beoordeeld of een taak wordt uitgevoerd zoals de gemeente dat voor ogen staat en of er voldoende inhoudelijk en financieel toezicht is op het uitvoeren van deze taak.

#### *Kaders*

De Wet gemeenschappelijke regeling (Wgr) is er ook op gericht de invloed van de raad op het samenwerkingsverband sterk te maken. Enkele belangrijke punten zijn:

- De algemene en financiële kaders voor het volgende begrotingsjaar moeten door het samenwerkingsverband uiterlijk vóór 15 april aangeboden worden aan de raden van de deelnemers (artikel 34b Wgr). Voor de gemeente Montferland betekent dit dat deze informatie beschikbaar tijdens de behandeling van de Kadernota;
- De jaarrekening en het verslag van de accountant moet eveneens uiterlijk 15 april worden aangeboden aan de raad;
- De termijn waarbinnen de raad een zienswijze kan indienen op de ontwerpbegroting van een samenwerkingsverband is acht weken. De vastgestelde begroting van het samenwerkingsverband moet daarom uiterlijk 1 augustus toegezonden worden aan de provincie. In de praktijk betekent dit overigens dat in verband met het zomerreces dat de huidige termijn van 6 weken uitgangspunt blijft;
- Lokale rekenkamers en rekenkamercommissies kunnen ook onderzoek doen bij samenwerkingsverbanden die op grond van de Wgr zijn ingesteld;
- Een bestuur van een samenwerkingsverband kan de overgedragen bevoegdheden niet zelf uitbreiden;
- Bij een openbaar lichaam dat uitsluitend is ingesteld door de raad, is het niet toegestaan dat leden van het college zitting nemen in het algemeen bestuur;
- Een nieuwe samenwerkingsvorm is ingevoerd: de bedrijfsvoeringsorganisatie (BVO).

De huidige nota "Verbonden partijen" stamt uit 2012. In het Coalitieprogramma 2018-2022 is o.a. voor het samenwerken in gemeenschappelijke regelingen en/of andere samenwerkingsverbanden een aantal uitgangspunten opgenomen namelijk: de oriëntatie van de inwoners is leidend, helder, de te leveren resultaten moeten transparant en navolgbaar zijn met duidelijke prestatieafspraken en een zo hoog mogelijk democratische legitimiteit.

Wij willen u in 2019 een nieuwe nota Verbonden Partijen aanbieden waarin die uitgangspunten zijn uitgewerkt.

*Indexeringsmethodiek begroting gemeenschappelijke regelingen*

De Achterhoekse gemeenten hanteren één gemeenschappelijk systeem van indexering van de gemeentelijke bijdrage aan de gemeenschappelijke regelingen toe. Als norm voor de beoordeling geldt de prijsontwikkeling van het bruto binnenlands product. Deze prijsontwikkeling wordt ook gebruikt bij de basisindexatie van het gemeentefonds en wordt in de circulaire van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties gepubliceerd.

De prijsontwikkeling van het bruto binnenlands product voor het jaar 2018 is geraamd op 0,9%. Deze raming is, aldus de septembercirculaire 2016, gebaseerd op de geactualiseerde middellange termijn raming 2018-2021 van het Centraal Plan Bureau.

*Procedure zienswijzen begrotingen gemeenschappelijke regelingen*

Bij alle gemeenschappelijke regelingen stelt het algemeen bestuur de begroting vast. College en gemeenteraad hebben vooraf de mogelijkheid een zienswijze op de begroting te geven. De procedures van de diverse gemeenschappelijke regelingen lopen, ondanks de verruiming, qua tijdsperiode niet parallel aan elkaar en aan die van de reguliere besluitvormingsprocedure van de gemeenteraad. Er is daarom een extra raadsvergadering medio juni gepland met een specifieke advies- en besluitvormingsprocedure. In deze procedure adviseert de Auditcommissie de gemeenteraad een zienswijze in te dienen of niet en of daarvoor de extra geplande raadsvergadering daarvoor gebruikt moet worden.

De Auditcommissie en uiteindelijk de gemeenteraad doen dit op basis van een door het college vastgestelde notitie waarin kort en bondig geïnformeerd wordt over:

- belangrijke beleidsinhoudelijke ontwikkelingen die aanleidingen geven tot aanpassing van de koers van de regeling
- de gevolgen voor de financiën en/of financiële bijdrage
- financiële kerngegevens als verdeelsleutel financiële bijdrage, het bedrag per eenheid en het totaal, de reserve- en schuldpositie en de risico's en de beheersing daarvan
- concept advies zienswijze.

Voor de begrotingen 2018 zijn geen zienswijzen ingediend.

**Bestuurlijk belang - bezetting bestuurszetels**

De benoeming van een bestuurslid kan een bevoegdheid van de raad (raadsregeling) zijn of van het college (collegeregeling).

<b>Gemeenschappelijke regelingen</b>	<b>Programma</b>	<b>Burgemeester de Baat</b>	<b>Wethouder Som</b>	<b>Wethouder Sinderdinck</b>	<b>Wethouder van Leeuwen</b>	<b>Wethouder Gerritsen</b>	<b>Wethouder Mijnen</b>	<b>Raadslid</b>
Regio Arnhem Nijmegen (C)	1,2 en 4	bestuur	pfo economie		pfo mobiliteit en pfo duurzaamheid	pfo wonen		
Euregio Rijn-Waal (R)	1	lid euregioraad	plv lid euregioraad					euregioraad 2 leden + 2 plv leden
Euregio Gronau (R)	1							AB 3 leden + 1 plv lid
Omgevingsdienst Achterhoek (C)	3				plv AB	AB+DB		
Reinigingsdienst de Liemers (R)	3				plv AB	AB+DB		AB 3 leden + 3 plv leden
Vervoersorganisatie regio Arnhem Nijmegen (C)	3 en 7			plv bestuur	bestuur			
GGD Gelre IJssel (C)	5 en 6			AB			plv AB	
Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers (C)	6	AB en BC					plv AB	

<b>Gemeenschappelijke regelingen</b>	<b>Programma</b>	<b>Burgemeester de Baat</b>	<b>Wethouder Som</b>	<b>Wethouder Sinderdinck</b>	<b>Wethouder van Leeuwen</b>	<b>Wethouder Gerritsen</b>	<b>Wethouder Mijnen</b>	<b>Raadslid</b>
Huisvesting Voortgezet Onderwijs in de Liemers (C)	6		plv AB				AB	
Veiligheidsregio Noord en Oost Gelderland (C)	7	AB				plv AB		
Laborijn (C)	8		AB+DB	AB			plv AB	
Stadsbank Oost Nederland (C)	8		plv AB	AB				
<b>Vennootschappen en coöperaties</b>								
Alliander (C)	Alg		AA	plv AA				
Vitens (C)	Alg		AA	plv AA				
Bank Nederlandse Gemeenten (C)	Alg		AA	plv AA				
CV AGEM (C)	3				AL	plv AL		
NV Cultuur Centrum Amphion (C)	6		plv GV				GV	
<b>Overige</b>								

<b>Gemeenschappelijke regelingen</b>	<b>Programma</b>	<b>Burgemeester de Baat</b>	<b>Wethouder Som</b>	<b>Wethouder Sinderdinck</b>	<b>Wethouder van Leeuwen</b>	<b>Wethouder Gerritsen</b>	<b>Wethouder Mijnen</b>	<b>Raadslid</b>
Samenwerkingsovereenkomst West Achterhoek (C)	4					stuurgroep		

Legenda

- AA afgevaardigde algemene aandeelhoudersvergadering
- AB algemeen bestuur
- AL afgevaardigde algemene ledenvergadering
- BC bestuurscommissie
- (C) benoemd door het college
- DB dagelijks bestuur
- (R) benoemd door de raad
- GV gemeentelijk vertegenwoordiger
- plv plaatsvervangend

**Gemeenschappelijke regelingen**

Bedragen x € 1

<b>Gemeenschappelijk Orgaan Regio Arnhem Nijmegen gevestigd te Arnhem</b>			
Financieel belang	De deelnemende gemeenten dragen bij op basis van het aantal inwoners (per 1 januari voorgaand kalenderjaar).		
	Jaarrekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019
• saldo van baten en lasten	- 10.528	0	0
• gerealiseerd resultaat	- 10.528	0	0
• eigen vermogen	58.194	n.v.t.	n.v.t.
• vreemd vermogen	0	n.v.t.	n.v.t.
• oordeel accountant	goedkeurend	n.v.t.	n.v.t.
• bijdrage per inwoner	1,50	1,50	0,88
• idem totaal	52.761	52.979	20.665
Risico's	De resultaten van de risico-analyse zijn bij het afsluiten van deze jaarstukken 2018 nog niet bekend.		

Bedragen x € 1

<b>Euregio Rijn-Waal gevestigd te Kleve (Duitsland)</b>			
Financieel belang	De bijdrage van de deelnemende gemeenten is gebaseerd op het aantal inwoners.		
	Jaarrekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019
• saldo van baten en lasten	145.143	3.906	9.369
• eigen vermogen	1.315.068	n.v.t.	n.v.t.
• vreemd vermogen	1.122.510	n.v.t.	n.v.t.
• oordeel accountant	goedkeurend	n.v.t.	n.v.t.
• bijdrage per inwoner			
• totaal	7.200	7.200	7.400
Risico's	Geen informatie.		

Bedragen x € 1

<b>Euregio gevestigd te Gronau (Duitsland)</b>
--

<b>Euregio gevestigd te Gronau (Duitsland)</b>			
Financieel belang	De bijdrage van de deelnemers is gebaseerd op het aantal inwoners.		
	Jaarrekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019
• saldo van baten en lasten	299.570	35.449	33.419
• eigen vermogen	1.307.696	1.642.714	1.676.133
• vreemd vermogen	47.295.495	35.000.000	
• bijdrage per inwoner <sup>[1]</sup>	0,29 minus 10%	0,29 minus 10%	0,29 minus 10%
• idem totaal	9.180	€ 9.217	9.299
Risico's	De financiële risico's zijn geïnventariseerd met behulp van een risicotabel. Hieruit blijkt dat de risico's matig zijn en zich beperken tot personeelskosten en financiële afwikkeling van Interreg IV A-projecten van circa € 2,1 miljoen. Vanaf 2019 wordt er van uitgegaan dat de INTERREG projecten UNLOCK en Grenzeloze Toeristische Innovatie zijn beëindigd en dat er geen vervolprojecten zijn. Om een sluitende begroting met een gelijkblijvend niveau van de lidmaatschapsbijdrage te kunnen presenteren, moet bijzonder aandacht worden gelegd bij het afslanken van het algemeen bedrijfsbeheer.		

[1] Omdat de gemeente Montferland deelneemt aan twee Euregio 's ontvangen we een korting van 10% op de inwonersbijdrage.

*Bedragen x € 1*

<b>Omgevingsdienst Achterhoek gevestigd te Hengelo (Gld)</b>			
Financieel belang	Met ingang van 2017 is er sprake van outputfinanciering op basis van af te nemen / afgenomen diensten.		
	Jaarrekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019
• saldo van baten en lasten	- 931.774	0	0
• gerealiseerd resultaat	- 96.831	€0	0
• eigen vermogen	162.142	100.000	66.000
• vreemd vermogen	359.168	0	359.000
• oordeel accountant	goedkeurend	n.v.t.	n.v.t.



<b>Omgevingsdienst Achterhoek gevestigd te Hengelo (Gld)</b>			
• overige bijdragen	224.826	229.052	236.132
Risico's	De ODA heeft de risico's geïnventariseerd en berekende en per ultimo 2017 transparant weergegeven. Deze risico's zijn grotendeels normale bedrijfsrisico's. De ratio weerstandsvermogen is 1,11 en is voldoende (2016 nog 0,92 zijnde matig). Door diverse oorzaken kan het volume van door de gemeente af te nemen / afgenomen producten/diensten van de ODA groter uitvallen dan ingeschat. Hierdoor ontstaat bij de huidige outputfinanciering het risico van (achteraf) bijbetalen door de gemeente.		

Bedragen x € 1

<b>Reinigingsdienst de Liemers gevestigd te Zevenaar</b>			
Financieel belang	De kosten van de RDL worden toegerekend op basis van nacalculatie. De kosten in de begroting vormen de basis voor de voorschotten die de gemeenten Montferland en Zevenaar betalen, de uiteindelijke afrekening volgt op grond van de jaarrekening.		
	Jaarrekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019
• saldo van baten en lasten	0	0	0
• gerealiseerd resultaat	0	0	0
• eigen vermogen	0	0	0
• vreemd vermogen	€0	0	0
• oordeel accountant	goedkeurend	n.v.t.	n.v.t.
• bijdrage totaal	1.300.675	1.276.835	1.316.063
Risico's	De RDL is een puur uitvoerende regeling. De lasten en baten zijn daardoor zeer nauwkeurig te ramen en vast te stellen. Een exploitatieoverschot of -tekort wordt verrekend met de deelnemende gemeenten. De regeling beschikt daarom niet over een algemene reserve. De vaste activa zijn gefinancierd via een rekening-courant van de gemeente Zevenaar en banksaldi ; eind 2017 is de boekwaarde circa € 1.413.000.		

Bedragen x € 1

<b>Vervoersorganisatie regio Arnhem Nijmegen</b>			
Financieel belang	De kosten worden jaarlijks verdeeld: <ul style="list-style-type: none"> <li>• Organisatie o.b.v. van aantal inwoners met een drempelbedrag van € 5.000 per deelnemer</li> <li>• Regiecentrale, vraagafhankelijk vervoer o.b.v. gebruik en route gebonden vervoer een vaste vergoeding en o.b.v. gebruik</li> <li>• Vervoer o.b.v. gebruik</li> </ul>		
	Jaarrekening 2017 (concept)	Begroting 2018	Begroting 2019

<b>Vervoersorganisatie regio Arnhem Nijmegen</b>			
• saldo van baten en lasten	0	0	0
• gerealiseerd resultaat	0	0	0
• eigen vermogen	90.815	0	n.v.t.
• vreemd vermogen	€ 0	0	n.v.t.
• oordeel accountant	nog niet bekend	n.v.t.	n.v.t.
• bijdrage totaal	494.952	545.847	606.324
Risico's	De afbouw van de provinciale subsidie gaat sneller dan de verlaging van kosten door samenwerking binnen de vervoersorganisatie. De discussie over de verdeelsleutel van de kosten en het ontbreken van ervaringsgegevens van het volledige vervoerpakket veroorzaken een gebrek aan inzicht in de feitelijke kosten en de ontwikkeling daarvan. De vervoersorganisatie is een zuivere bedrijfsvoeringsregeling. Alle kosten en risico's zijn daarom voor rekening van de deelnemende gemeenten.		

Bedragen x € 1

<b>GGD Noord- en Oost-Gelderland gevestigd te Apeldoorn</b>			
Financieel belang	De indeling van de GGD-taken is: A. Wettelijke GGD-taken B. Wettelijke gemeentelijke taken C. Autonome gemeentelijke taken D. Externe taken De gemeentelijke bijdrage voor de A- en B-taken wordt berekend op basis van een bedrag per inwoner. De C-taken worden aan de gemeente doorberekend op basis van het aantal geleverde producten/diensten tegen de kostprijs. De D-taken worden doorberekend aan de externe opdrachtgevers.		
	Jaarrekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019
• saldo van baten en lasten	- 1.119.000	0	0
• gerealiseerd resultaat	193.000	0	0
• eigen vermogen	2 963.000	2.081.000	2.581.000
• vreemd vermogen	299.000	0	300.000
• oordeel accountant	goedkeurend	n.v.t.	n.v.t.

<b>GGD Noord- en Oost-Gelderland gevestigd te Apeldoorn</b>			
• bijdrage per inwoner	Publieke GZ: 7,08	Publieke GZ: 7,18	Publieke GZ: 7,34
	JGZ : 6,88	JGZ : 6,89	JGZ : 6,98
	14,02	14,07	14,32
• idem totaal	492.933	496.420	510.123
Risico's	<ul style="list-style-type: none"> <li>- De GGD werkt (volgens afspraak) met een vuistregel. De benodigde buffer (capaciteit) om risico's op te vangen wordt geschat op een vast % van de omzet. Uit deze rekensom komt € 1.596.000</li> <li>- Beschikbaar is € 1.618.000 zodat de ratio weerstandsvermogen 1,01 is. Dit lijkt daardoor redelijk, niet meer dan nodig is.</li> <li>- Opgemerkt moet worden dat van de basisproducten 50% van de benodigde weerstandscapaciteit aangehouden moet worden bij de gemeenten (samen € 257.500).</li> <li>- Een nieuwe notitie risicomangement en weerstandsvermogen is in voorbereiding.</li> </ul>		

[1] Inclusief de uitkering uit de bestemmingsreserve ontwikkelkosten GGD van € 797.000 in totaal (is € 0,9781 per inwoner).

*Bedragen x € 1*

<b>Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers gevestigd te Doetinchem</b>			
Financieel belang	De bijdrage van de deelnemende gemeenten is op basis van het aantal meters overgedragen archief. De bijdrage voor de jaren 2015 - 2018 is bepaald op € 115 per meter per jaar. (2019 - 2022 € 131,75 per meter per jaar). Voor Montferland bedragen de meters:		
	• in beheer (2015 - 2018 resp. 2019 - 2022)	753,630 m.	565,750 m.
	• collectie (2015 - 2018 resp. 2019 - 2022)	38,609 m.	23,345 m.
	• over te brengen t/m 2018	600,000 m.	380,625 m.
	• over te brengen 2019-2022		295,250 m.
	<b>totaal</b>	<b>1.392,239 m.</b>	<b>1.264,970 m.</b>
	Jaarrekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019
• saldo van baten en lasten	- 39.174	- 20.604	56.782
• gerealiseerd resultaat	- 255	- 20.604	0
• eigen vermogen	54.894	87.458	91.072
• vreemd vermogen	579.327	387.000	305.042
• oordeel accountant	goedkeurend	n.v.t.	n.v.t.
• bijdrage per meter archief (= inclusief omzetbelasting)	115,00	115,00	131,75

<b>Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers gevestigd te Doetinchem</b>			
<ul style="list-style-type: none"> <li>• idem totaal (exclusief compensabele omzetbelasting)</li> </ul>	150.000	150.000	166.660
Risico's	Een buffer van 10% van de omzet wordt noodzakelijk geacht. De relevante risico's zijn gering voor het ECAL. Een vermogen van € 20.000 wordt als voldoende geacht. Het eigen vermogen ultimo 2017 dekt ruim twee keer dit bedrag.		

Bedragen x € 1

<b>Huisvesting Voortgezet Onderwijs in de Liemers gevestigd te Zevenaar</b>			
Financieel belang	De bijdrage van de deelnemende gemeenten is afhankelijk van het aantal leerlingen van het voortgezet onderwijs dat in gemeente, voor wat betreft het voortgezet onderwijs, is gehuisvest op de teldatum 1 oktober van het voorgaande kalenderjaar. Jaarlijks wordt bij de begroting het aantal leerlingen voor het begrotingsjaar vastgesteld. Daarbij wordt de weging van de soort voortgezet onderwijs in acht genomen. Onder weging wordt verstaan de factor die het Rijk hanteert bij de berekening van de vergoeding per leerling voor huisvestingslasten in de Algemene Uitkering uit het Gemeentefonds.		
	Jaarrekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019
• saldo van baten en lasten	0	0	0
• gerealiseerd resultaat	0	0	0
• eigen vermogen	-	-	-
• vreemd vermogen	-	-	-
• oordeel accountant	goedkeurend		
• bijdrage aan	440.301	411.804	397.127
Risico's	De verrekening van de werkelijke kosten met de door de afzonderlijke gemeenten Montferland, Duiven en Zevenaar verschuldigde bijdragen aan de gemeenschappelijke regeling geschiedt via de centraal aangehouden "egaliseringsreserve huisvesting VO" bij de gemeente Zevenaar.		

Bedragen x € 1

<b>Veiligheidsregio Noord en Oost Gelderland gevestigd te Apeldoorn</b>			
Financieel belang	De deelnemende gemeenten dragen vanaf het jaar 2016 bij op basis van het nieuw ontwikkelde verdeelmodel met een overgangperiode van vier jaren. Het aandeel van Montferland is 2018 4,07%, 2019 4,12%, 2020 4,17% en 2021 4,22%		
	Jaarrekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019
• saldo van baten en lasten	389.288	0	0
• gerealiseerd resultaat	929.910	0	0
• eigen vermogen	845.210	1.386.000	1.386.000
• vreemd vermogen	32.389.418	38.436.000	38.436.000
• oordeel accountant	goedkeurend	n.v.t.	n.v.t.
• bijdrage	1.571.690	1.604.991	1.604.991

Veiligheidsregio Noord en Oost Gelderland gevestigd te Apeldoorn	
Risico's	<p>Op dit moment is landelijk beleid in ontwikkeling over 'arbeidshygiëne van brandweerlieden'. Naar verwachting komt er een nieuwe brancherichtlijn en moeten nieuwe taken en materialen worden ingevoerd. Deze ontwikkelingen brengen onvermijdelijke verplichtingen met zich mee, die op dit moment niet inzichtelijk zijn. In het land worden bedragen genoemd tussen € 800.000 en € 3,5 miljoen per veiligheidsregio.</p> <p>In het jaar 2018 kwam de financiële problematiek van de VNOG aan het licht, resulterend in een negatief resultaat van € 2,8 miljoen over 2018. Alle inspanningen zijn nu gericht op het 'in control komen' van de VNOG.</p> <p>Vooruitlopend op de begroting 2020 is de Kadernota 2020-2023 toegezonden. In deze Kadernota is aangegeven dat dit jaar wijzigingen op de begroting 2019 volgen om een financiële reparatieslag te bewerkstelligen. Ook voor de jaren 2020 en volgende zal een dergelijke slag nodig zijn.</p>

Bedragen x € 1

Laborijn gevestigd te Doetinchem			
Financieel belang	<p>De uitvoeringslasten worden op basis van twee verdeelsleutels doorberekend n.l.:</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1. sociale werkvoorziening (Wsw) voor alle vier gemeenten: op basis van het aantal Wsw'ers in fte per gemeente,</li> <li>2. niet-Wsw activiteiten voor Aalten, Doetinchem en Oude IJsselstreek: <ul style="list-style-type: none"> <li>• 50% op basis van aantal personen dat een uitkering ontvangt uit de gemeente en</li> <li>• 50% op basis van het aantal inwoners uit de gemeente.</li> </ul> </li> </ol> <p>De rijkssubsidie sociale werkvoorziening die de gemeente ontvangt wordt aan Laborijn doorbetaald op basis van de in dienst zijnde Wsw'ers uit de gemeente.</p>		
	Jaarrekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019
• saldo van baten en lasten	393.000	0	0
• gerealiseerd resultaat	108.000	0	0
• eigen vermogen	8.517.000	n.v.t.	n.v.t.
• vreemd vermogen	1.989.000	n.v.t.	n.v.t.
• oordeel accountant	goedkeurend	n.v.t.	n.v.t.
• bijdrage gemeente in dekkingstekort	€ 0	62.400	143.735
• doorbetaling rijkssubsidie	4.138.953	3.750.000	3.561.000

<b>Laborijn gevestigd te Doetinchem</b>	
Risico's	<p>Laborijn voert meer taken uit voor de andere gemeenten dan de sociale werkvoorzieningen waaraan de gemeente Montferland wel deelneemt. Een uitsplitsing van de bedrijfsvoering en financiële administratie en beheer sociale werkvoorziening en overige is daardoor niet meer mogelijk.</p> <p>Wij kunnen niet beoordelen in hoeverre de kosten van de bedrijfsvoering t.b.v. de sociale werkvoorziening rechtmatig, doelmatig en doeltreffend zijn.</p> <p>De risico's kunnen daardoor ook alleen in totaliteit beschouwd worden. Op basis van de oude methode is een benodigd weerstandsvermogen berekend op € 4,1 miljoen. De weerstandscapaciteit is € 4,4 miljoen, dus voldoende.</p> <p>De exploitatietekorten bij Laborijn lopen de komende jaren aanzienlijk op. Oorzaken hiervan zijn de afnemende rijksbijdragen en de oplopende salariskosten. Dit beeld is in 2019 reeds zichtbaar.</p>

Bedragen x € 1

<b>Stadsbank Oost Nederland gevestigd te Enschede</b>			
Financieel belang	De gemeente betaald vanaf 1 januari 2016 aan de Stadsbank naar rato van de afgenomen dienstverlening (75%) en het aantal huishoudens (25%).		
	Jaarrekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019
• saldo van baten en lasten	- 377.200	2.100	2.800
• gerealiseerd resultaat	- 113.200	0	€ 0
• eigen vermogen	1.434.300	1.540.500	1.323.900
• vreemd vermogen	3.334.900		2.698.300
• oordeel accountant	Goedkeurend	n.v.t.	n.v.t.
• bijdrage/kosten:			
standaard dienstverlening	124.059	168.103	150.474
beschermingsbewind	54.029		51.325
bestaanskosten	139.992	132.130	138.937
additionele dienstverlening	3.835	1.596	1.812
totaal	321.915	301.829	342.548

<b>Stadsbank Oost Nederland gevestigd te Enschede</b>	
Risico's	<p>De kaders voor het weerstandsvermogen en de risicobeheersing zijn in de beleidsnota "Weerstandsvermogen en Risicobeheersing Stadsbank Oost Nederland 2016-2019" vastgesteld. Periodiek wordt een integrale risicoanalyse gemaakt. Het weerstandsvermogen wordt uitgedrukt in een ratio. Een ratio tussen 1,0 en 1,4 wordt als voldoende gekwalificeerd. Ultimo 2017 is het ratio 1,27; als het voorstel tot dekking van het jaarrekeningsaldo over 2017 van € 113.200 ten laste van de algemene reserve wordt aangenomen komt de ratio uit op 1,12. Eind 2019 wordt een ratio van 1,1 verwacht. Het bestaande financiële verrekenmodel is complex en vergt veel administratieve en technisch verwerkingstijd. Er wordt daarom een nieuw financieel model ontwikkeld. Gesteld wordt dat een nieuw model niet tot kostenverhoging bij gemeenten mag leiden. Risico op verschuiving is echter aanwezig.</p>

## Vennootschappen en coöperaties

Bedragen x € 1

<b>Alliander gevestigd te Arnhem</b>			
Financiën	Jaarverslag 2015	Jaarverslag 2016	Jaarverslag 2017
• aandelen	491.120	491.120	491.120 st.
○ aantal	st. =0,36%	st. =0,36%	=0,36%
○ waarde	5,00	5,00	5,00
• jaarresultaat	234.800.000	282.000.000	203.000.000
• dividenduitkering			
○ per aandeel	0,62	0,759	0,669
totaal	305.166	372.662	328.502
• eigen vermogen	3.687.000.000	3.864.000.000	3.942.000.000
• vreemd vermogen	2.970.000.000	3.308.000.000	3.393.000.000
• solvabiliteit	56%	58%	57%

Bedragen x € 1

<b>Vitens gevestigd te Zwolle</b>			
Financiën	Jaarverslag 2015	Jaarverslag 2016	Jaarverslag 2017
• aandelen			
○ aantal	34.716 st. =0,601%	34.716 =0,601%	34.716 =0,601%
○ waarde	1,00	€ 1,00	€ 1,00
• jaarresultaat	55.400.000	48.500.000	47.700.000
• dividenduitkering			
○ per aandeel	3,83	3,36	3,30
totaal	132.962	116.646	114.562
• eigen vermogen	471.700.000	489.100.000	533.700.000
• vreemd vermogen	1.026.000.000	1.048.500.000	973.300.000

<b>Vitens gevestigd te Zwolle</b>			
• solvabiliteit	27,5%	28,1%	30,9%

Bedragen x € 1

<b>Bank Nederlandse Gemeenten gevestigd te Den Haag</b>			
Financiën	Jaarverslag 2015	Jaarverslag 2016	Jaarverslag 2017
• aandelen <ul style="list-style-type: none"> <li>○ aantal</li> <li>○ waarde</li> </ul>	19.756 st. =0,035% 2,50	19.756 st. =0,035% 2,50	19.756 st. =0,035% 2,50
• jaarresultaat	226.000.000	369.000.000	393.000.000
• dividenduitkering <ul style="list-style-type: none"> <li>○ per aandeel</li> <li>○ totaal</li> </ul>	1,02 20.151	1,64 32.400	2,53 49.982
• eigen vermogen (exclusief hybride kapitaal)	3.739.000.000	3.753.000.000	4.220.000.000
• vreemd vermogen	€45.348.000.000	149.514.000.000	135.041.000.000
• solvabiliteit (Trier 1-ratio conform de Basel II regelgeving)	27%	32%	37%

Bedragen x € 1

<b>Achterhoekse Groene Energie Maatschappij (coöperatie u.a.)</b>			
Financieel belang	De gemeente heeft een startkapitaal ingebracht van € 105.000 in een periode van vijf jaren (2012 tot en met 2016).		
	Jaarverslag 2015	Jaarverslag 2016	Jaarverslag 2017
• jaarresultaat	- 245.698	- 115.588	- 1.836
• eigen vermogen	228.944	126.783	124.719
• vreemd vermogen	0	0	0
• oordeel accountant	goedkeurend	goedkeurend	goedkeurend

Bedragen x € 1

<b>N.V. Cultureel Centrum Amphion te Doetinchem</b>			
Financiën	Jaarrekening 2015	Jaarrekening 2016	Jaarrekening 2017
• aandelen <ul style="list-style-type: none"> <li>○ aantal</li> <li>○ waarde</li> </ul>	22 st. 450	22 st. 450	22 st. € 450
• jaarresultaat	- € 57.534	55.792	- 111.992



<b>N.V. Cultureel Centrum Amphion te Doetinchem</b>			
• eigen vermogen	409.309	465.101	353.109
• vreemd vermogen	51.116	36.414	24.147

**Overig**

<b>Samenwerkingsovereenkomst bedrijventerreinen West Achterhoek</b>			
Financieel belang	De gemeenten zijn verantwoordelijk en dragen financiële risico's bij een negatieve grondexploitatie na verevening tussen RBT en EBT volgens de verdeelsleutel:		
	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Doetinchem</li> <li>• Montferland</li> <li>• Oude IJsselstreek</li> <li>• Bronckhorst</li> </ul>	35% 25% 20% 20%	
	Jaarrekening 2016	Jaarrekening 2017	Begroting 2019
• verwacht verlies A18 Bedrijventerrein Doetinchem	€ 7.960.000	€ 13.900.000	€ 13.900.000
• storting in verliesvoorziening A18 Bedrijventerrein (25%)	€ 1.968.000	€ 3.468.000	€ 3.468.000

## Paragraaf F. Grondbeleid

### 1. Missie

We willen een efficiënt en rechtvaardig verloop van activiteiten op de grondmarkt bereiken met het oog op het realiseren van publieke doelstellingen als bevordering van het maatschappelijk gewenst ruimtegebruik, het bevorderen van een rechtvaardige verdeling van kosten en opbrengsten bij gebiedsontwikkeling en het verhogen van de kwaliteit van het ruimtegebruik, de zeggenschap voor de burger en de marktwerking op de grondmarkt.

### 2. Context en achtergronden

#### Gemeentelijk grondbeleid

De hoofdlijnen van het gemeentelijk grondbeleid zijn vastgesteld in de Nota Grondbeleid 2011. In deze nota wordt nader ingegaan op:

1. Een visie op het grondbeleid in relatie tot de realisatie van de doelstellingen van de programma's die zijn opgenomen in de begroting;
2. een aanduiding van de wijze waarop de gemeente het grondbeleid uitvoert;
3. een actuele prognose van de te verwachten resultaten van de totale grondexploitatie;
4. een onderbouwing van de winstneming;
5. de beleidsuitgangspunten betreffende de reserves voor grondzaken in relatie tot de risico's voor de grondzaken.

Het grondbeleid heeft met name grote invloed op programma 2 Ruimtelijke ontwikkeling, programma 3 Beheer leefomgeving en programma 4 Economie en toerisme. De geformuleerde ambities vertalen zich vaak in een vraag naar ruimte en daarmee dus ook naar een vraag over de verdeling van gronden. Daarnaast heeft het grondbeleid een grote financiële impact. Het gaat in het grondbeleid om grote belangen en grote hoeveelheden geld. De eventuele baten, maar vooral de financiële risico's zijn van belang voor de algemene financiële positie van de gemeente. Een belangrijk uitgangspunt is, dat de gemeente afhankelijk van de financiële risico's en eigendomsverhoudingen voor een actief of een faciliterend grondinstrument kiest. Zo zal op uitbreidingslocaties bij voorkeur een actief beleid worden gevoerd. Voor herstructurerings- en inbreidingslocaties zal meer gebruik worden gemaakt van de mogelijkheden, die de Wet ruimtelijke ordening (Wro) en de daarin opgenomen afdeling grondexploitatie te bieden heeft. De gemeente zal in die gevallen over het algemeen een (actieve) faciliterende insteek kiezen en de kaders stellen. Bij een faciliterend grondbeleid moeten de gemaakte kosten worden verhaald op de grondontwikkelaar. Waar noodzakelijk kan de gemeente binnen de beschikbare financiële bandbreedte een bijdrage leveren. De besluitvorming over ontwikkelingslocaties vindt daarom plaats op basis van de volgende overwegingen:

- Wat wil de gemeente bereiken?
- Kunnen de beoogde doelen gehaald worden?
- Wat kan de gemeente financieel en organisatorisch aan?
- Hoeveel risico kan en mag de gemeente lopen in relatie tot het weerstandsvermogen?
- Over welke grondposities beschikt de gemeente en over welke posities kan de gemeente beschikken?

#### Planning & control grondexploitatie

Gebiedsontwikkeling en het voeren van een grondexploitatie gaat in fasen en heeft een (door)looptijd van meerdere jaren. Het past daardoor niet goed in de jaarlijkse budgetcyclus. Gelet op de grote financiële impact is planning & control binnen de grondexploitatie essentieel. In verband hiermee zijn in zowel de nota Grondbeleid 2011 als het Budgetkader College de volgende afspraken gemaakt:

1. De gemeenteraad stelt voor aanvang van de realisatiefase van een plan de opzet van de grondexploitatie vast en stelt dan tevens de benodigde kredieten / budgetten voor de uitvoering van het plan beschikbaar.
2. De vastgestelde grondexploitaties worden jaarlijks geactualiseerd en verwerkt in de jaarrekening. Door het vaststellen van de jaarrekening, stelt de raad ook de (herziende) exploitatieopzetten vast evenals de eventuele bijstelling van de kredieten / budgetten grondexploitatie.
3. Voor het in ontwikkeling nemen van gronden is in de begroting een budget ten aanzien van voorbereidingskosten opgenomen.
4. Het college kan strategische grondaankopen doen. Hiertoe is in de begroting een jaarbudget opgenomen van € 500.000.

5. Met in achtneming van de budgethouders regeling wijst het college op basis van de (herziende) grondexploitaties de jaarbudgetten toe aan de budgethouders binnen de door de raad gestelde budgettaire kaders.
6. Binnen de grondexploitatie wordt actief risicomanagement gevoerd door:
  - o De uitgangspunten van de planexploitatie continu te monitoren en zo nodig voorstellen tot bijstelling te doen;
  - o risicobeheersing standaard onderwerp van gesprek te maken bij projectgroep overleg;
  - o de onderdelen van de planontwikkeling realistisch in te schatten;
  - o activiteiten in het planontwikkelingsproces te toetsen aan vastgestelde financiële kaders en het planresultaat te toetsen aan de mogelijkheden en onmogelijkheden met betrekking tot het weerstandsvermogen van de gemeente.

### Grondprijsbeleid

De gemeente Montferland past marktconforme uitgifteprijsen toe. De vergelijkingsmethode (vaste prijs per m<sup>2</sup>) geldt in principe voor grondgebonden woningen en bedrijventerreinen. Voor woningbouw wordt onderscheid gemaakt in sociale / betaalbare woningbouw en overige woningen. Bij stapelbouw (woningbouw en commerciële ruimten) wordt de grondprijs situationeel bepaald met gebruikmaking van de residuele methode c.q. grondquote.

Bij nieuwe exploitaties worden eventuele afwijkende uitgifteprijsen ter vaststelling aan u voorgelegd. Per 1 december 2018 zijn 2 nieuwe woningbouw categorieën toegevoegd om te voorzien in meer variëteit in woningtypes en uitstraling en sluiten woningtypologieën en prijsstelling beter op elkaar aan. Daarnaast wordt ingespeeld op de groeiende behoefte aan kleine woonéenheden voor 1 en 2 persoons huishoudens.

De uitgifteprijsen per m<sup>2</sup> met prijspeil 2018 en exclusief belastingen zijn:

woningbouw (sociaal max. VON € 172.000)	€ 175,00	(was € 175,00)
woningbouw (sociaal max. VON € 210.00)	€ 180,00	Nieuw per 1 december 2018
woningbouw (sociaal max. VON € 280.000)	€ 190,00	Nieuw per 1 december 2018
woningbouw (overig)	€ 231,00	(was € 231,00)
woningbouw gedifferentieerd (Kerkwijk)	€ 251,50	(was € 251,50)
bedrijventerrein (EBT)	€ 124,00	(was € 124,00)
bedrijventerrein (Matjeskolk)	€ 105,00	(was € 105,00)
bedrijventerrein (DocksNLD)	€ 125,00	(was € 125,00)

### Winst- en verliesneming

Bij de jaarrekening wordt de grondexploitatie per complex geactualiseerd en - indien van toepassing - worden de ramingen van de nog te verwachten lasten en baten bijgesteld. De geraamde verliezen worden verantwoord op het moment dat deze voorzienbaar en onafwendbaar zijn. Er wordt dan per balansdatum een voorziening 'verlies' gevormd. Tot en met 2016 werd op basis van het voorzichtigheidsbeginsel de winst van een complex genomen en verantwoord als deze was gerealiseerd. Met ingang van 2017 dient volgens de richtlijnen BBV de geraamde winst van een complex tussentijds te worden genomen op basis van het realiteitsbeginsel. Voor winstneming geldt de methode "Percentage of Completion". Voor zover gronden zijn verkocht en opbrengsten zijn gerealiseerd wordt tussentijds winst genomen naar rato van de voortgang van de grondexploitatie. De tussentijdse winstneming is een waarde correctie die leidt tot een neerwaartse bijstelling van de waarde van het complex en wordt door toekomstige opbrengsten geëgaliseerd.

Tussentijdse winstneming is alleen aan de orde indien voldaan wordt aan de volgende drie randvoorwaarden, namelijk:

1. Het resultaat op de grondexploitatie kan betrouwbaar worden ingeschat; én
2. De opbrengsten zijn voldoende zeker;

3. De nog te maken kosten en risico's zijn goed in te schatten.  
In de jaarrekening 2018 heeft dit geleid tot de volgende mutaties, te weten:

### I. Winstneming in exploitatie genomen complexen

Complex	Naam complex	Winstneming POC €	Mutatie reserve Grondexploitatie €	Mutatie in:
P.440	Beek-Steensweg	-58.955	462.684	Reserve grondexploitatie
P.460	Stokkum-Eltenseweg	12.476	80.508	Reserve grondexploitatie
P.490	's-Heerenberg-Diekmanseweide	7.090	92.984	Reserve grondexploitatie
P.504	Emmerikseweg	87.569	87.569	Reserve Masterplan 's-Heerenberg
P.507	Kloosterhof 's-Heerenberg	6.126	6.126	Reserve Masterplan 's-Heerenberg
P.610	Kilder-sportveld	64.789	132.258	Reserve grondexploitatie
P.620	Azewijn-Hartenshof	2.238	72.679	Reserve grondexploitatie
P.640	Didam-Polstraat	-818	164.987	Reserve grondexploitatie
P.660	Didam-'t Raland	127.848	207.282	Reserve grondexploitatie
P.810	Euregionaal	266.419	3.815.924	Reserve grondexploitatie
P.830	Matjeskolk	893.118	1.242.305	Reserve grondexploitatie
P.840	DocksNLD	-89.486	3.980.117	Verplichting bijdrage A18 bedrijventerrein
<b>Totaal resultaat / toevoeging reserve</b>		1.318.414	10.345.423	

#### P.840 DocksNLD

De winstneming POC bedraagt € 4.069.603 – € 89.486 = € 3.980.117 en wordt onder aftrek van een latente vennootschap belastingverplichting van € 995.029,25 als verplichting opgenomen ter zake een bijdrage aan de grondexploitatie A18 Bedrijvenpark gemeente Doetinchem. De hoogte van de bijdrage in 2019 aan Doetinchem betreft derhalve € 2.985.087,75.

### II. Mutatie voorziening in exploitatie genomen complexen

Complex	Naam complex	Geraamd verliesgevend complex €	Mutatie voorziening Toekomstige verliezen €	Geraamd verlies NCW t/m 2018 €
P.040	Vinkhof-Zeddum	-409.581	139.028	-270.553
P.210	Zinderberg-Kilder	-342.666	9.068	-333.598
P.370	Kerkwijk Didam		-266.429	-266.429
P.420	Suitbertusschool Stokkum		-178.559	-178.559
P.430	Lengel-Trambaan	-65.453	-100	-65.553
P.450	Loerbeek-Mr. Vermeulenstraat	-12.033	-6.471	-18.504
P.504	's-Heerenberg-Emmerikseweg	-30.140	-30.140	
P.630	Didam-Lupinenstraat	-247.725	18.208	-229.517
P.650	Didam-'t Kompas	-25.806	1.588	-23.712
P.670	Antoniuschool	-35.294	-18.810	-54.104
<b>Totaal resultaat / mutatie voorziening</b>		-1.168.192	-272.337	-1.440.529

Voor een complex met een geraamd negatief resultaat wordt een voorziening getroffen om het verlies af te dekken. De berekening van de mutatie voorziening vindt plaats op basis van de methode "Netto Contante Waarde" (NCW) met een rekenpercentage van 2%.

### **P.630 Didam - Lupinenstraat**

Het complex Lupinenstraat wordt per 31 december 2018 afgesloten met een verlies van € 229.517.

### **P.650 Didam – 't Kompas**

Het complex 't Kompas wordt per 31 december 2018 afgesloten met een verlies van € 23.712.

### **Weerstandsvermogen**

Ten behoeve van de grondexploitaties zijn twee reserves gevormd, zijnde:

- Reserve Grondexploitatie  
De toevoeging van de reserve vindt plaats door tussentijdse winstnemering volgens de methode "Percentage of Completion" en bij het afsluiten van een complex de gerealiseerde winst respectievelijk vrijval voorziening verliesgevend complex. Daarentegen vindt een onttrekking van de reserve plaats als gevolg van een dotatie aan de voorziening verliesgevend complex. De reserve kent een ondergrens van € 2,5 mln. en een bovengrens van € 5 mln.
- Reserve Masterplan  
De reserve dient ter dekking van het tekort van het Masterplan Centrum 's-Heerenberg. Binnen de algemene reserve zijn middelen geormerkt, die kunnen dienen als buffer voor het opvangen van risico's. De risico's in de grondexploitatie moeten, indien het saldo van de reserve Grondexploitatie onvoldoende is, mede hieruit gedekt worden (naast alle andere financiële risico's). Met ingang van 2019 wordt geen rente meer toegevoegd aan de Reserve Masterplan.

## **3. Kaderstellende (beleids)nota's**

- Raadsprogramma 2014 - 2018
- Nota Grondbeleid 2011
- Budgetkader College
- Nota reserves en voorzieningen 2015
- De structuurvisie Montferland
- De structuurvisie Didam
- Het Masterplan Centrum 's-Heerenberg
- Het Masterplan Centrum Didam
- De vigerende bestemmingsplannen

## **4. Doelstellingen**

Het grondbeleid is geen doel op zich. Het is een instrument om andere gemeentelijke beleidsvelden (programma's) te ondersteunen. Binnen de kaders van het gemeentelijk grondbeleid moeten op economisch verantwoorde wijze onroerende zaken worden beheerd en (nieuwe) bouwlocaties worden (her)ontwikkeld. En wel op een zodanige manier dat ruimtelijk beleid en sectoraal beleid op het gebied van wonen, werken en recreëren kunnen worden gerealiseerd.

## **5. Ontwikkelingen**

### **Economische situatie en meerjarenperspectief**

Na een groeipercentage van 2,9% in 2017 van het bruto binnenlands product (bbp) is dit percentage in 2018 met 2,6% ook nog fors. De groei vlakt echter af. Voor zowel 2019 als ook voor 2020 wordt een bbp-groei van 1,5% voorzien, na jaren van groei boven de 2%. De internationale handel groeit in een lager tempo en dat is terug te zien in de Nederlandse uitvoer, die in 2019 en 2020 beduidend minder hard groeit dan in de afgelopen jaren. Internationale onzekerheden, zoals het handelsbeleid van de VS, de Brexit en de staat van de Chinese economie, hebben hun weerslag in de economie (bron CPB).

In lijn met deze economische groei is in 2018 een groot aantal woningbouw en – bedrijfskavels verkocht. Geconcludeerd kan worden dat, op hoofdlijnen, de uitgifte van kavels conform planning verloopt en dat op de middellange termijn ook mag worden verondersteld dat deze lijn zich zal voortzetten. In de complexen waar de gronduitgifte achter blijft op de prognose zijn als gevolg van een lage rentestand de gevolgen beheersbaar. Daarnaast heeft in veel van de complexen al gronduitgifte plaats gevonden waardoor de boekwaarde beperkte van omvang is.

Als gevolg van de verkoop van woningbouwkavels en de beperkte toevoeging van nieuwe kavels daalt het aanbod logischerwijs. Het verwachte totaal aanbod per 1-1-2019 van 212 beschikbare

woningbouw kavels zal naar verwachting met enkele jaren zijn uitgegeven. Op de middellange termijn zal, naast de mogelijkerwijs nieuw toe te voegen locaties, enkel in Kerkwijk nog woningbouw kavels kunnen worden aangeboden.

Het totaal exploitatieresultaat wordt in de jaarrekening 2018 geprognoseerd op € 11,149 mln. Het exploitatieresultaat is opgebouwd uit de genomen winstneming POC in 2018 € 1,318 mln. en het restant verwacht resultaat € 9.830 mln. (zie hoofdstuk 6; tabel 1).

### **Bouwgrond in exploitatie (BIE)**

Hieronder wordt ingegaan op de in exploitatie genomen gronden gesplitst in woningbouw (inclusief Masterplan Centrum 's-Heerenberg waar nog twee complexen resteren) en bedrijventerreinen. Het resultaat en de prognose zijn per complex gespecificeerd in de tabellen 1 en 2 van hoofdstuk 6.

#### Woningbouw

In 2018 zijn 19 complexen voor woningbouw actief, inclusief de nog twee resterende complexen behorende tot het Masterplan Centrum 's-Heerenberg. In totaal wordt een batig saldo geraamd van € 1,579 mln. Het exploitatieresultaat is per complex opgebouwd door het salderen van de kolommen "bijstelling POC 2018" en "Verwacht resultaat" (zie hoofdstuk 6, tabel 1).

Hieronder lichten we van Kerkwijk enkele specifieke financiële risico's toe:

#### Kerkwijk-Didam (P.370)

Vanwege diverse omvangrijke wijzigingen in de planvorming in 2018 (aanpassing omvang plangebied en een herverkaveling) was het verplicht om de grondexploitatie te herzien. Deze herziening van de grondexploitatie met alle wijzigingen is op 27 september 2018 vastgesteld. In deze grondexploitatie maakt de oorspronkelijke fase 8 van circa 1 hectare en een gedeelte van fase 1 van circa 0,5 hectare geen onderdeel meer uit van de grondexploitatie. Geraamde bedragen voor zaken als bouw- en woonrijpmaken, plankosten en andere investeringen, maar ook de opbrengstpotentie zijn hierdoor gewijzigd. Bij de vaststelling van de herziening van de grondexploitatie van Kerkwijk op 27 september 2018 was er een negatief exploitatieresultaat van € 247.291 Netto Contante Waarde (NCW). Bij de actualisatie van de grondexploitatie in het kader van de jaarrekening komt het negatief exploitatieresultaat van € 266.429 NCW op hoofdlijnen overeen met de herziening in 2018. Conform de BBV voorschriften dient op voorhand een voorziening getroffen te worden voor een tekort. Het tekort kan worden gedekt door een onttrekking aan de reserve grondexploitatie.

De twee voornaamste risico's bij de ontwikkeling van Kerkwijk zijn het achterblijven op de gestelde uitgifteprognose en een verstoring in de samenwerking met de ontwikkelende partijen. Indien de uitgifte van woningbouwkavels achterblijft op de gestelde prognose dan lopen kosten zoals rente en interne uren op. Om dit risico beheersbaar te maken is ingezet op een uitgifte van circa 20 woningen per jaar (voorraad van 124 woningbouwkavels per 1 jan. 2019 – resterende looptijd Kerkwijk van 6 jaar). Een verstoring in de samenwerking resulteert in het oplopen van plankosten en een mogelijke vertraging in de uitgifte. De samenwerking met ontwikkelende partijen is vastgelegd middels een gesloten Bouwclaim overeenkomst. Het vast hebben liggen van afspraken geeft zekerheid, maar garanties zijn er niet vandaar dat de samenwerking met de ontwikkelende partijen een risico is.



### Masterplan 's-Heerenberg

Het Masterplan Centrum 's-Heerenberg is een in 2003 vastgestelde toekomstvisie voor het centrum van 's-Heerenberg en directe omgeving. Het plan beoogt de sterke kanten van 's-Heerenberg verder te ontwikkelen, de kansen te benutten en de zwakke kanten om te zetten in sterke kanten.

In het Masterplan gebied zijn nog twee grondexploitaties actief. Dit betreft de locatie Emmerikseweg en Kloosterhof. Op 1 kavel na zijn alle grondopbrengsten binnen deze twee complexen gerealiseerd. Daarnaast is goed inzage in de nog uit te voeren werkzaamheden waardoor beperkt sprake is van het lopen van risico.

### Bedrijventerreinen

In totaal wordt een batig saldo geraamd van € 9,569 mln. Het exploitatieresultaat is per complex opgebouwd door het salderen van de kolommen "bijstelling POC 2018" en "Verwacht resultaat" (zie hoofdstuk 6, tabel 1).

Hieronder lichten we van DocksNLD (gemeentelijke grondexploitatie) en van het A18 Bedrijvenpark (grondexploitatie Doetinchem) enkele specifieke financiële risico's toe. De gemeenten Bronckhorst, Doetinchem, Montferland en Oude IJsselstreek hebben een Samenwerkingsovereenkomst Bedrijventerrein West-Achterhoek gesloten voor het ontwikkelen van het A18 Bedrijvenpark en DocksNLD. De resultaten van beide terreinen worden onderling verevend. De gemeente Montferland heeft een aandeel van 25% in deze samenwerking.

### DocksNLD (P.840)

Het bedrijventerrein DocksNLD heeft in lijn met de uitgifteprognose in 2018 geen grond verkocht. De verwachting is aanwezig dat in 2019 wel grond zal worden verkocht. In de loop van 2019 lopen immers alle opties af (op verzoek ook niet verlengd) waardoor het risico voor de optiehouders aanwezig is dat indien niet wordt overgaan tot aankoop van de grond deze wordt verkocht aan een derde. De mogelijkheid om de bedrijfsvoering geclusterd uit te breiden vervalt dan. Naast dat de optiehouders kunnen overgaan tot grondverwerving wordt ook gesproken met diverse overige geïnteresseerde partijen. Mocht derhalve een optiehouder niet overgaan tot afname van de grond dan kan een overige geïnteresseerde deze grond afnemen. Vanwege de beperkte lasten zijn geen risico's aanwezig voor het bedrijventerrein DocksNLD.

### A18 Bedrijvenpark

Op 28-02-2019 hebben de vier Achterhoekse gemeenteraden ingestemd met de uitwerking van de gedachtenlijnen voor de toekomst van de bedrijventerreinen in de West Achterhoek (rapport Feijtel). Voor wat betreft het A18 Bedrijvenpark betekent dat een wijziging ten opzichte van de gedachtenlijnen zoals die begin 2018 door de vier raden zijn vastgesteld.

Eén van de gedachtenlijnen in 2018 was dat het noordelijk deel uit exploitatie zou worden gehaald en financieel zou worden gesaneerd. De uitwerking van deze gedachtenlijnen betekent voor het A18 BP dat het noordelijk deel in tegenstelling tot de koers van een jaar geleden, toch weer in exploitatie wordt genomen. De reden hiervoor is de toenemende vraag naar (grote) bedrijfskavels, de concrete belangstelling en een daadwerkelijke verkoop op het noordelijk deel.

Begin 2018 is geconstateerd dat ondanks de toename van interesse in bedrijfskavels de definitieve omslag naar meer verkopen in Doetinchem nog geen feit was. Nu, één jaar later, is de verkoop van bijna 2 hectare in 2018 een feit, is er voor 2019 de zekerheid van de verkoop van 7,4 hectare op het zuidelijk deel en 4 hectare op het noordelijk deel. Daarnaast is er voor 10,5 hectare in optie uitgegeven en worden er over circa 11 hectare gesprekken gevoerd. Ook worden er met meerdere grote ruimtevragers gesprekken gevoerd over het noordelijk deel. Fasering en aanpassing grondexploitatie

Vanwege de BBV voorschriften m.b.t. de maximaal toegestane looptijd van de grondexploitatie is er voor gekozen het noordelijk deel gefaseerd in exploitatie te nemen. Een volgende fase wordt toegevoegd op het moment dat er concreet zicht is verkoop van bouwrijpe grond.

### Financiële gevolgen

Door het weer in exploitatie nemen van het noordelijk deel wordt de gewijzigde grondexploitatie in het tweede kwartaal van 2019 ter vaststelling voorgelegd aan de gemeenteraad van Doetinchem. In de jaarrekening 2018 kan hier echter nog niet op worden vooruitgelopen en zijn

met de accountant de volgende mutaties kortgesloten:

- De voorziening van € 6,2 mln. voor het noordelijk deel kan nu nog niet vrijvallen. Het besluit van de raden om het noordelijk deel weer in exploitatie te nemen vindt plaats in 2019 en heeft geen betrekking op de feitelijke situatie per balansdatum 31-12-2018.



- Voor de jaarrekening 2018 is uitsluitend de grex van het zuidelijk deel van belang. We zien daar een sterke verbetering van het verwachte exploitatieresultaat. Het tekort neemt af van -€ 1,8 mln. naar -€ 0,2 mln. De bestaande voorziening voor het zuidelijk deel kan als gevolg daarvan worden verlaagd naar € 0,2 mln. Vrijval circa € 1,6 mln. in de jaarrekening 2018 (25% aandeel gemeente Montferland).

Op basis van de twee voornoemde punten zal overeenkomstig het gemeentelijk aandeel in de samenwerking van 25% een voorziening moeten worden getroffen ter hoogte van: € 6,2 mln. plus € 0,2 mln. = € 6,4 mln. \* 25% = € 1,6 mln. Ten opzichten van de getroffen voorziening in 2017 van circa 3,5 mln. kan de voorziening derhalve met circa 1,9 mln. vrijvallen.

## 6. Financiële bijlagen grondexploitatie

Tabel 1: prognose resultaten lopende exploitaties

Complexnummer	Omschrijving complex	Resultaat 2018			Waardecorrectie 2018		Balanswaardering 2018			Prognose grondexploitatie 2019 - 2024			Te verkopen 2019 - 2024			
		Boekwaarde per 01-01-2018	Voorziening t/m 31-12-2017	Balanswaarde 31-12-2017	Lasten	Baten	bijstelling POC 2018	Poc t/m 31-12-2018	Boekwaarde per 31-12-2018	Voorziening t/m 31-12-2018	Balanswaarde 31-12-2018	Geraamde lasten	Geraamde baten	Verwacht resultaat NCW (- is positief saldo)	Looptijd t/m	m2
<b>Woningbouw</b>																
P.040	Vinkhof Zeddam	342.772	409.581	-66.809	8.216			350.988	270.553	80.435	13.892	88.935	5.392	2018	385	1
P.210	Zinderberg Kilder	791.301	342.666	448.635	16.054	17.383		790.572	333.598	456.974	67.473	504.042	20.405	2021	2.182	5
P.370	Kerkwijk Didam *1	3.311.579		3.311.579	984.487	741.223		3.554.844	266.429	3.288.415	3.643.620	6.898.430	33.605	2024	32.359	124
P.420	Sulbertus school Stokkum *2				330.980	1700		329.280	178.559	150.721	243.286	386.798	7.209	2020	2.036	12
P.430	Trambaan Lengel	217.146	65.453	151.693	17.300			234.447	65.553	168.893	19.708	185.955	2.645	2020	805	2
P.440	Steegs eweg Beek	1.235.698		1.235.698	64.713	475.054	-58.955	462.684	766.402	766.402	272.654	1315.552	-276.496	2021	6.136	21
P.450	Mr. Vermeulens tr. L'beek	529.635	12.033	517.602	12.968	93.555		449.046	18.504	430.542	313.15	460.725	1.132	2021	2.072	9
P.460	Eitens eweg Stokkum	-36.099		-36.099	625		12.476	92.984	-22.998	-22.998	62.042	18.1755	-142.712	2018	893	4
P.490	Diekmans weide 's-Hberg	50.189		50.189	33.459		7.090	19.644	90.738	90.738	20.559	248.325	-137.029	2021	1.075	5
P.500	Roncallis school Zeddam	54.594		54.594	17.995			72.589	72.589	72.589	52.285	537.768	-412.894	2020	2.328	6
P.504	Emmeriks eweg	-88.696	30.140	-118.836	52.771		87.569	87.569	51.643	51.643	41.308	115.038	-22.085	2018	498	1
P.507	Kloosterhof 's-Heerenberg *3	0		0	31.152	402.864	6.126	6.126	-365.586	-365.586	30.1610		-63.975	2020	0	0
P.610	Sportveld Kilder	394.127		394.127	13.106	497.599	64.789	182.258	-25.577	-25.577	97.312	105.207	-33.471	2018	494	3
P.620	Hartjens hof Azewijn	27.352		27.352	1828		2.238	72.679	31416	31416	23.837	30.1705	-246.452	2020	1.164	3
P.630	Lupiners traat Didam	219.343	247.725	-28.382	16.574	8.400		229.517	229.517	0			0	2018	afs luiten	0
P.640	Klimop Polstraat Didam	-39.780		-39.780	9.172		-8.18	14.987	-31406	-31406	23.661		-7.745	2018	0	0
P.650	't-Kompas Didam	14.519	25.300	-10.781	9.193			23.712	23.712	0			0	2018	afs luiten	0
P.660	't-Raland Didam	29.609		29.609	59.881	350.000	127.848	207.282	-132.661	-132.661	73.320		-59.341	2018	0	0
P.670	Antonius school Nw-Dijk	225.714	35.294	190.420	74.877	378.552		-77.982	54.104	-32.066	133.144		1078	2018	0	0
<b>Subtotaal woningbouw</b>		<b>7.279.023</b>	<b>1.168.192</b>	<b>6.110.831</b>	<b>1.757.947</b>	<b>2.966.330</b>	<b>248.364</b>	<b>1.246.214</b>	<b>6.319.004</b>	<b>1.440.529</b>	<b>4.878.475</b>	<b>5.121.026</b>	<b>11.330.234</b>	<b>-1.330.734</b>	<b>52.429</b>	<b>196</b>
<b>Bedrijventerreinen</b>																
P.810	Euregionaal Bedrijventerrein	2.302.049		2.302.049	19.591	341.740	266.419	3.815.924	2.336.319	2.336.319	316.276	3.387.060	-734.465	2022	27.315	4
P.830	Matjeskolk L'beek	12.17.525		12.17.525	36.731	522.619	893.118	1242.305	1624.755	1624.755	179.739	2.773.470	-968.976	2022	26.414	8
P.840	Docks NLD	7.168.984		7.168.984	47.1075		-89.468	3.980.117	7.550.553	7.550.553	1326.469	16.672.940	-8.795.918	2022	159.351	4
<b>Subtotaal bedrijventerreinen</b>		<b>10.688.537</b>		<b>10.688.537</b>	<b>617.397</b>	<b>864.359</b>	<b>1.070.051</b>	<b>9.038.346</b>	<b>11.511.627</b>	<b>11.511.627</b>	<b>1.822.484</b>	<b>21.833.470</b>	<b>-8.499.359</b>		<b>213.080</b>	<b>16</b>
<b>Totaal wonen en bedrijven</b>		<b>17.967.560</b>	<b>1.168.192</b>	<b>16.799.368</b>	<b>2.375.344</b>	<b>3.830.688</b>	<b>1.348.415</b>	<b>10.284.560</b>	<b>17.830.631</b>	<b>1.440.529</b>	<b>16.390.102</b>	<b>6.943.510</b>	<b>33.163.704</b>	<b>-9.830.093</b>	<b>265.509</b>	<b>212</b>

\*1 geactualiseerd op 27 sept 2018

\*2 in exploitatie per 20 december 2018

\*3 in exploitatie per 31 mei 2018

Tabel 2: prognose Masterplan 's-Heerenberg

## Tabel 2: prognose Masterplan 's-Heerenberg

Resultaat Masterplan-Centrum 's-Heerenberg						(bedragen x € 1.000)
complexnummer / omschrijving:		2018	2019	2020	2021	2022 e.v. jaren
	<b>stand reserve per 01-01:</b>	258	350	350	350	336
	rente	12				
P.504	Emmerikseweg	88			22	
P.507	Kloosterhof	6			64	
B.305	project revitalisering centrum 's-Heerenberg	-14			-100	-79
	<b>stand reserve per 31-12:</b>	<b>350</b>	<b>350</b>	<b>350</b>	<b>336</b>	<b>257</b>

cf. Nota Reserves en voorz. 2018.  
conform POC winstneming 2018  
conform POC winstneming 2018  
infra rondom Lidl locatie

## Paragraaf G. Lokale heffingen

### Algemeen

In deze paragraaf geven wij inzicht in de gerealiseerde lokale heffingen en woonlastendruk 2018 in de gemeente Montferland. De heffingen van de gemeente zijn te verdelen in:

- belastingen (algemeen dekkingsmiddel);
- rechten (vergoeding voor specifiek verrichte diensten);
- leges (vergoeding voor verrichte administratieve diensten).

### Opbrengst lokale heffingen

Bedragen x € 1.000

	Begroting 2018	Realisatie 2018
a. Belastingen		
Onroerende zaakbelastingen	6.670	6.672
Hondenbelasting	258	257
Toeristenbelasting	345	303
Reclamebelasting	42	41
<b>Totaal belastingen</b>	<b>7.315</b>	<b>7.273</b>
b. Rechten en leges		
Afvalstoffenheffing	2.397	2.386
Rioolheffing	3.978	4.135
Baatbelasting	3	3
Rechten begraafplaats	213	244
Marktgeden	29	30
Leges	2.435	2.451
<b>Totaal rechten en leges</b>	<b>9.055</b>	<b>9.249</b>

### Belastingen

#### Onroerende zaakbelastingen / WOZ

De onroerendezaakbelastingen (OZB) zijn algemene dekkingsmiddelen. Wanneer andere structurele dekkingsmiddelen, inclusief mogelijke bezuinigingsmaatregelen, ontoereikend zijn, kan deze belasting autonoom worden verhoogd. Dit in tegenstelling tot de bestemmingsheffingen zoals afvalstoffenheffing waarvan de opbrengst niet hoger dan kostendekkend mag zijn.

De tarieven 2018 zijn berekend naar de nieuwe vastgestelde WOZ-waarde met waarde peildatum 1 januari 2017.

Tarieven 2018 (% van de WOZ-waarde):

Soort tarief	Woningen	Niet-woningen
Gebruikerstarief	n.v.t.	0,1708%
Eigenarentarief	0,1460%	0,2119%

#### Hondenbelasting

Deze belasting is gebaseerd op artikel 226 van de Gemeentewet. De belasting wordt geheven naar het aantal honden dat wordt gehouden. Het tarief voor de eerste hond is lager dan het tarief voor elke volgende hond in een huishouden. Voor kennelhouders die geregistreerd staan bij de Raad van beheer op kynologisch gebied geldt een vast tarief. Er geldt een vrijstelling voor blindengeleidehonden, politiehonden en honden jonger dan drie maanden die bij de moederhond verblijven.

Tarieven 2018:

Eerste hond	€ 64,38
Tweede hond	€ 92,43
Kennel	€ 208,73

De opbrengst 2018 is € 257.000 en is nagenoeg gelijk aan de raming.

#### Toeristenbelasting

In de gemeente Montferland wordt toeristenbelasting geheven voor het overnachten in o.a.: recreatiebungalows, campings, hotels etc. De toeristenbelasting is verschuldigd als er tegen betaling een overnachting wordt aangeboden, voor personen die niet in onze gemeente staan ingeschreven. Het tarief toeristenbelasting 2018 bedroeg € 1,00 per overnachting. De opbrengst is € 303.000 en dit is lager dan de raming van € 345.000. Hier zijn meerdere redenen voor. De arbeidsmigranten worden ingeschreven en betalen dus geen toeristenbelasting meer. Tevens zijn er een paar ondernemers gestopt. De eerder toename van het aantal overnachtingen heeft maar ten dele plaatsgevonden. In de begroting 2019 is de raming inmiddels teruggebracht tot een realistisch niveau.

### Rechten en leges

#### Afvalstoffenheffing

De afvalstoffenheffing wordt ingezameld en doorberekend volgens het "Diftar-principe". Dat betekent dat naast een vast bedrag tevens een bedrag per lediging in rekening wordt gebracht. Voor de hoogbouwpercelen is het diftar systeem niet mogelijk, aangezien hiervoor nog geen goed werkend systeem bestaat. Hiervoor geldt een vast bedrag.

Tarieven 2018:

Basistarief 280 liter duobak	€ 104,00
Basistarief 180 liter duobak	€ 104,00
Bedrag per lediging 280 liter container	€ 3,50
Bedrag per lediging 180 liter container	€ 2,20
Hoogbouw eenpersoonshuishouden	€ 147,00
Hoogbouw meerpersoonshuishouden	€ 135,00

De opbrengst 2018 bedraagt € 2.386.000. De opbrengst is nagenoeg gelijk aan de raming.

#### Rioolheffing

De rioolheffing kunnen worden geheven van de eigenaar en/of de gebruiker van een perceel dat op de gemeentelijke riolering is aangesloten. In onze gemeente wordt de rioolheffing geheven, van de gebruiker, op basis van het waterverbruik.

Het tarief voor 2018 bedroeg € 2,21 per kubieke meter waterverbruik.

De opbrengst 2018 zal pas definitief bekend zijn na het opstellen van de afrekeningen door Vitens (maart en augustus 2019). Door de hete zomer is er meer water verbruikt dan op begrotingsbasis aangenomen. Vooralsnog gaan we uit van een totale ontvangst, inclusief afrekening, van € 4.135.000 en dit is € 150.000 hoger dan geraamd.

#### Marktgeden

In 's-Heerenberg kennen we een wekelijkse markt, waar voor de gemeente marktgeden in rekening brengt. In Didam heeft de gemeente geen bemoeienis met de wekelijkse markt. In Didam worden uitsluitend leges geheven voor de jaarmarkt. De tarieven zijn ten opzichte van 2017 gelijk gebleven. De opbrengsten vertonen reeds enige jaren een dalende tendens. De raming is reeds in 2018 aangepast..

#### Leges

Onder de naam leges worden rechten geheven voor het verlenen van diensten door de gemeente. De leges staan genoemd in de Legesverordening 2018 en de tarieventabel die daar bij hoort. De hogere opbrengst wordt voor een groot deel veroorzaakt door, na jaren van bouwrecessie en daardoor tegenvallende legesopbrengsten, een toename van bouwactiviteiten.

*Bedrag x € 1.000*

	<b>Begroting 2018</b>	<b>Realisatie 2018</b>
Rijbewijzen	178	184
Reisdocument/identiteitskaart	751	709
Huwelijken	42	51
Overige leges publieksbalie	100	111
Omgevingsvergunningen	1.235	1.277
Leges bestemmingsplan (wijziging/vrijstelling)	104	93
Leges overig	25	26
<b>Totaal leges</b>	<b>2.435</b>	<b>2.451</b>

### **Kwijtscheldingsbeleid**

De inwoners van de gemeente Montferland met een periodieke WWB-, A.O.W.-, W.A.O.- of A.N.W.- uitkering hebben tegelijk met de aanslag 2018 een brief ontvangen waarin vermeld stond dat zij in aanmerking kwamen voor kwijtschelding en de aanslag afvalstoffenheffing basisbedrag en rioolheffing derhalve niet hoefden te betalen. In totaal zijn dit 374 huishoudens.

In 2018 hebben 147 inwoners een toekenning ontvangen voor gehele of gedeeltelijke kwijtschelding op basis van aanvraag. In 2018 hebben 66 inwoners een afwijzing ontvangen op het kwijtscheldingsverzoek.

## Paragraaf H. Transitie Sociaal Domein

### Inleiding

Op 1 januari 2015 heeft de gemeente een groot aantal nieuwe taken gekregen door de invoering van de Jeugdwet, de uitbreiding van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) en de Participatiewet. De uitvoering van deze nieuwe taken is gepaard gegaan met in tijd oplopende bezuinigingsopgaven. De budgetten die beschikbaar zijn gesteld voor deze nieuwe taken, zijn gebundeld in één budget voor het sociaal domein. Uit dit budget moet de gemeente de volgende uitgaven bekostigen:

- Uitgaven voor re-integratie/participatie van de gemeentelijke doelgroep (o.a. burgers met een uitkering op basis van de Participatiewet).
- Uitgaven voor werknemers met een lopend SW-dienstverband (groep die voor 1-1-2015 is ingestroomd).
- Uitgaven aan nieuwe taken Wmo 2015 (o.a. individuele- en groepsondersteuning).
- Uitgaven op het vlak van de Jeugdwet (lokaal, (boven-)regionaal en landelijke ondersteuning/zorg).

### Gemeentelijke monitor Sociaal Domein

Bedragen x € 1.000

Nr.	Maatregel	Oorspronkelijk besluit 2018	Bijgesteld berap 2018	Gerealiseerd 2018
	<b>Bezuinigingen, ombuigingen en vrijval</b>			
1	Drangtraject	79	79	79
2	Extra toets op dyslexiezorg	50	50	26
3	Reiskosten inburgeraars	24	24	24
4	Meedoen in Montferland	200	200	156
5	Collectieve aanvullende verzekering	100	100	94
6	Innovatiebudget	42	42	42
7	Taakstelling inkoop			0
8	Stelpost sociale zaken	17	17	17
9	Stoppen met brede intake voor iedereen	100	0	0
	<b>Subtotaal</b>	<b>612</b>	<b>512</b>	<b>438</b>

	<b>Transformatie</b>			
10	Sprong voorwaarts, een andere manier van dagbesteding			0
11	Hulp bij het huishouden als algemene voorziening			0
12	Praktijkondersteuner huisartsen	100	100	100
13	Maatjesproject	10	10	10
14	Uitbreiding ambulante jeugdzorg			0
15	Uitbreiding preventie	25	0	0
	<b>Subtotaal</b>	<b>135</b>	<b>110</b>	<b>110</b>
	<b>Lean en mean</b>			
16	Uitvoeren fraude onderzoeken en kosten administratieve schil	98	98	98
17	Vacatureruimte afdeling ontwikkeling	65	65	65
18	Beperken telefonische bereikbaarheid			0
19	Stroomlijnen werkprocessen			
	<b>Subtotaal</b>	<b>163</b>	<b>163</b>	<b>163</b>
20	Stelpost			
	<b>Totaal</b>	<b>910</b>	<b>785</b>	<b>711</b>

\* Over deze maatregelen is in de Bestuursrapportage 2018 (en Begroting 2019) gerapporteerd dat ze niet gerealiseerd kunnen worden. De bezuinigingsbedragen zijn afgeboekt. Conclusie is dat € 711.000 is gerealiseerd, ofwel 78% t.o.v. de taakstelling (stand na de berap 2018).

### Stand van zaken budgetten en ontwikkelingen transitie

De belangrijkste financiële uitdagingen voor wat betreft de nieuwe taken liggen op het vlak van de Jeugdwet en de Participatiewet (i.c. de ontwikkelingen rond Laborijn). Dit neemt niet weg dat er sprake is van een ontschot budget. Onder de streep hebben wij een taakstelling sociaal domein breed. De Wmo-budgetten worden betrokken bij de taakstelling sociaal domein.



#### *Wmo nieuwe taken*

De nieuwe taken Wmo zijn in 2018 met de daarvoor beschikbare middelen uitgevoerd. Voor 2019 verwachten wij echter de taken niet meer met de beschikbare middelen te kunnen uitvoeren. Dit houdt onder andere verband met de invoering van het abonnementstarief. De bezuinigingstaakstelling op dit onderdeel loopt voor 2017 en verder wel minder fors op dan die voor de Jeugdwet en de Participatiewet.

Eind 2016 is het nieuwe Wmo-beleid vastgesteld voor de periode t/m 2018. Hoewel de inschatting was dat wij zouden uitkomen met de beschikbare middelen hebben we verder ingezet op meer informele zorg en op een afname van geïndiceerde zorg. Deze transformatie past immers ook bij onze visie om, los van financiële prikkels, meer verantwoordelijkheden bij de burger zelf neer te leggen. Daarnaast verwachten wij door vergrijzing een toenemende vraag naar ondersteuning. Gelijkblijvende uitgaven zijn door die autonome ontwikkeling al een opgave.

#### *Jeugdwet*

De transitie sociaal domein zijn gepaard gegaan met kortingen op het door het rijk beschikbaar gestelde budget. Dit geldt ook voor de Jeugdzorg. Daarnaast is Montferland een nadeelgemeente. Dat wil zeggen dat het verschil tussen de inkomsten uit het verdeelmodel en de historische uitgaven voor Jeugdzorg in Montferland nadelig uitpakken. Het betreft in totaal een structureel tekort van circa €2 mil. Het structurele tekort op de Jeugdzorg kan niet opgevangen worden binnen de Jeugdzorg zelf. De belangrijkste redenen hiervoor is dat het een openeinderegeling betreft in combinatie met de hoogte van de korting. Wel zijn er door de afdelingen Zorg en Ontwikkeling stappen gezet om het tekort terug te dringen. Hierbij moet gedacht worden aan het uitvoeren van ambulante hulpverlening door het sociaal team, de inzet van een praktijkondersteuner bij de huisartsen (wat indicaties naar dure zorg beperkt), de inzet van vrijwilligers en het in overleg met de zorgaanbieders steeds kritisch kijken naar de kosten van ingekochte trajecten. Een probleem is dat groot aantal verwijzingen naar Jeugdzorg gebeurt buiten de gemeente om, door rechters en huisartsen. De kosten van deze zorg kan de gemeente niet kritisch op kosten toetsen.

#### *Participatiewet; uitgaven uitvoering Wsw*

Per 1 januari 2018 werd het dienstverband van de medewerkers van Presikhaaf, die afkomstig waren uit Montferland, overgenomen door Laborijn. Tevens werd per deze datum het dienstverband van de groenploeg van Laborijn overgenomen door de gemeente. De gemeente heeft hiertoe aan deze medewerkers een vast dienstverband binnen de constructie begeleid werken aangeboden

De gemeente blijft deel uitmaken van de Gr Laborijn voor wat betreft de uitvoering van de Wsw. Het aanwijzingsbesluit wordt gecontinueerd. De rijksbijdrage is in 2018 teruggelopen met een bedrag van circa € 0,9 mln. Laborijn heeft dit verlies aan inkomsten voor een groot deel (€ 700.000,00) kunnen compenseren in hun bedrijfsvoering. Een bedrag van circa € 200.000,- is ten laste van de gemeente gekomen.

Dit was overigens exclusief de extra kosten die de gemeente moest maken voor de overname van de Wsw-werknemers van Presikhaaf en de organisatiekosten van de gemeente door overname van de groenploeg. Met Laborijn is de afspraak gemaakt dat de overname van de groenploeg door de gemeente onder begeleid werken en de overname van het personeel van Presikhaaf voor Laborijn budgettair neutraal zal verlopen. Eventuele extra kosten zullen de eerste jaren voor rekening van de gemeente komen. We mogen ervan uitgaan dat de komende jaren de gemeentelijke bijdrage voor uitvoering van de Wsw geleidelijk zal afnemen vanwege het feit dat het aantal Wsw'ers zal afnemen.

#### *Wmo: hulp bij het huishouden*

Los van de nieuwe taken waarvoor budgettaire neutraliteit het uitgangspunt is, deed zich een financiële ontwikkeling voor bij de taak hulp bij het huishouden.

Zoals bekend zijn de afgelopen jaren pogingen ondernomen om de huishoudelijke hulp op een afdoende, maar efficiëntere wijze in te zetten. Zoals bij veel gemeenten geldt heeft de rechter hier een streep doorgezet. Dit betekent dat minder beheersing van het budget mogelijk is.

Van de totale taakstelling van circa € 1,5 mln. zal naar huidige inzichten een bedrag van € 0,5 mln. niet gerealiseerd kunnen worden (een bedrag van € 1 mln. dus wel). In deze begroting wordt dit nadeel ingeboekt.

### **Toekomst**

Met een amendement op de programmabegroting besloot de raad in 2017 vast te houden aan budgetneutraliteit voor de transitie in het sociaal domein. Op 25 oktober 2017 ging de raad akkoord met een pakket van 17 maatregelen van €2.135 miljoen die in 2020 moesten leiden tot budgetneutraliteit. In 2018 is voor een bedrag van €711 omgebogen. Voor een aantal van de

voorgestelde maatregelen gold dat ze niet (of minder dan verwacht) gerealiseerd zijn. Hiervoor waren verschillende oorzaken. Van de maatregelen op het terrein van transformatie en preventie bleek het niet mogelijk om op korte termijn een verband aan te tonen tussen deze maatregelen en besparingen. De versoering van de dienstverlening (stoppen met de brede intake en beperken telefonische bereikbaarheid) bleek op korte termijn minder besparingen op te leveren dan verwacht. Mede gezien het feit dat deze versoering niet ten koste mocht gaan van de meest kwetsbare burger.

Daarnaast worden we in 2018 geconfronteerd met een incidenteel tekort van €1 mil. Het betreft de in 2018 betaalde verevening van € 600.000 over 2017 aan de regio gemeenten en €400.000 eenmalige afboeking van de voormalige berekeningsgrondslag (DBC) voor zorgproducten.

Om toch te voldoen aan het uitgangspunt van budgetneutraliteit moeten er dus extra maatregelen getroffen worden. In mei zal aan de raad een extra pakket van circa € 1 miljoen aan ombuigingen worden voorgelegd.

De ervaring leert dat de financiën binnen het sociaal domein flink kunnen fluctueren. Ondanks het feit dat we ons blijven inspannen om de kosten terug te brengen verwachten we voor 2019 een verhoging van het structurele tekort op de transitie sociaal domein. Over een aantal van deze ontwikkelingen is de raad in de loop van 2018 geïnformeerd. Denk aan de invoering van abonnementstarief voor de Wmo en de invoering van de Algemene Maatregel van Bestuur reële prijs voor Hulp bij het huishouden. Daarnaast verwachten we de dat invoering van een nieuw tariefmodel voor de inkoop van Wmo en Jeugdzorg tot kostenstijging zal leiden. Tenslotte breng de keuze om gecertificeerde instellingen Jeugdzorg voortaan te subsidiëren kostenstijging met zich mee.

## Paragraaf I. Rechtmatigheid

### Begrotingscriterium

Het begrotingscriterium houdt in dat de financiële beheershandelingen tot stand moeten zijn gekomen binnen de grenzen van de geautoriseerde begroting en hiermee samenhangende programma's. Onrechtmatige begrotingsoverschrijdingen die conform de richtlijnen van de Commissie BBV meewegen in het accountantsoordeel zijn daarom:

1. overschrijding niet passend binnen het beleid en tegen beter weten in niet gemeld;
2. overschrijding passend binnen het beleid maar tegen beter weten in niet gemeld;
3. overschrijding gecompenseerd door niet direct gerelateerde extra inkomsten waarbij de raad (nog) geen besluit heeft genomen over die extra inkomsten;
4. overschrijding door activiteiten als boetes, procedures en naheffingsaanslagen tijdens het verantwoordingsjaar;
5. overschrijding op investeringen met als gevolg hogere kapitaallasten in het jaar van investeren.

De algemene lijn is dus dat begrotingsoverschrijdingen die binnen het beleidskader van de raad passen niet worden meegewogen in het accountantsoordeel. Begrotingsafwijkingen zijn niet strijdig met het budgetrecht mits deze tussentijds of in de jaarrekening achteraf worden gemeld en toegelicht met bijvoorbeeld een verwijzing naar raadsbesluiten of informatieverstrekking aan de raad, zoals ook vastgelegd in het budgetkader college.

De lasten van jaarrekening 2018 zijn op programmaniveau beoordeeld op overschrijdingen. Vijf programma's, de algemene dekkingsmiddelen en de overhead laten een overschrijding zien. In de onderstaande tabel zijn de geraamde lasten, de werkelijke lasten, het verschil hiertussen en de soort afwijking per programma weergegeven.

*bedragen x € 1.000*

Programma's	werkelijke lasten	geraamde lasten	afwijking (V = voordelig; N = nadelig)	toelichting
1 Relatie inwoners en bestuur	4.629	4.234	395 N	de afwijking past binnen de afspraken
2 Ruimtelijke ontwikkeling	6.137	2.230	3.907 N	Betreft hogere lasten GREX-woningbouw die worden gecompenseerd door hogere baten; e.e.a. conform de budgetafspraken.
3 Beheer leefomgeving	11.824	12.772	948 V	geen overschrijding
4 Economie en toerisme	1.088	849	239 N	Betreft hogere lasten GREX-bedrijventerreinen die worden gecompenseerd door hogere baten; e.e.a. conform de budgetafspraken.
5 Gezondheid en bevordering leefstijl	3.880	3.862	18 N	de afwijking past binnen de afspraken
6 Jeugd, onderwijs en cultuur	20.454	19.027	1.427 N	de afwijkingen zijn een gevolg van open-eind-regelingen

7 Maatschappelijke ondersteuning en veiligheid	12.714	12.853	139 V	geen overschrijding
8 Werk en Inkomen	15.228	15.346	118 V	geen overschrijding
Algemene dekkingsmiddelen	2.784	2.506	278 N	de afwijkingen passen binnen de afspraken
Overhead	11.476	11.275	201 N	de afwijkingen passen binnen de afspraken
<b>Totale lasten en verschil</b>	<b>90.215</b>	<b>84.955</b>	<b>5.260 N</b>	

Toelichting overschrijding uitgaven:

Alleen de programma's en posten met een overschrijding op de lasten (het autorisatieniveau van uw raad) worden hieronder toegelicht. Het totaalbedrag van deze toelichting sluit daarom niet aan bij het totaal van de afwijking op het betreffende programma. Alleen posten die geleid hebben tot een overschrijding zijn namelijk weergegeven.

*bedragen x € 1.000*

Sub programma	Beleidsproduct	Afwijking	Toelichting
2.4 Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	107	Deel van het budget Centrumplan Didam is in de 2e marap doorgeschoven naar 2019, dit is echter een onjuiste inschatting geweest.
2.5 Ontwikkelen woongebieden	Grondexploitatie	3.966	Administratieve boeking n.l. activeren boekwaarde gronden waar tegenover ook hogere baten staan.
4.1 Economie	Economische ontwikkeling	110	Doorschuiven van het budget naar 2019 in de 2e marap is een onjuiste inschatting geweest. De kosten voor een viertal projecten zijn in 2018 volledig uitgegeven.
4.3 Ontwikkelen bedrijventerreinen	Grondexploitatie	158	Administratieve boeking n.l. activeren boekwaarde gronden waar tegenover ook hogere baten staan.
6.2 Verstrekkingen Jeugd	Jeugdzorg	1.165	Als gevolg van een open einde regeling zijn deze kosten, zoals wij ook al bij de Berap gemeld hebben, lastig te begroten.
6.3 Onderwijs	Onderwijshuisvesting	261	De hogere uitgaven betreffen een afwaardering van de boekwaarde van de Suitbertusschool dat gecompenseerd wordt door de

			verkoopopbrengst.
Algemene dekkingsmiddelen	Voormalig personeel	226	Verhoging van de voorziening; een extra storting bleek noodzakelijk.
Overhead	Hulpkostenbedrijfsvoering	289	De hogere uitvoeringskosten worden gecompenseerd door hogere baten namelijk vergoedingen uitgeleend personeel.

Bij de kredieten zijn geen overschrijdingen van € 50.000 of hoger geconstateerd (zie de bijlage Kredietoverzicht per 31 december 2018).

De geconstateerde overschrijdingen van de uitgaven passen allen binnen het door de raad vastgesteld beleid dan wel komen voort uit het opstellen van de jaarstukken en zijn een gevolg van de rekeningvoorschriften.

### Uitgangspunten van de raad

De rechtmatige totstandkoming van de uitgaven en inkomsten in de jaarrekening is, naast de getrouwheid, een aspect dat door de accountant beoordeeld moet worden. De accountant moet expliciet verklaren en dus onderzoeken dat de baten en lasten en de balansmutaties in het overzicht van baten en lasten tot stand zijn gekomen in overeenstemming met de begroting (het begrotingscriterium) en de relevante externe en interne wet- en regelgeving (het voorwaardencriterium).

In het controleprotocol 2018, vastgesteld door uw raad op 20 december 2018, geeft u nadere aanwijzingen aan de accountant over

- de reikwijdte van de accountantscontrole
- de daarvoor geldende normstellingen, en
- de daarbij te hanteren goedkeuring- en rapporteringstoleranties.

Voor de goedkeuring- en rapporteringstoleranties is uitgegaan van de wettelijk voorgeschreven maatstaven.

#### Strekking controleverklaring accountant m.b.t. de rechtmatigheid en getrouwheid

	Goedkeurend	Met beperking	Oordeelonthouding	Afkeurend
Goedkeuringstolerantie				
<ul style="list-style-type: none"> <li>• fouten in de jaarstukken (% van lasten)</li> </ul>	≤ 1%	> 1% < 3%	-	≥ 3%
<ul style="list-style-type: none"> <li>• onzekerheden in controle (% van lasten)</li> </ul>	≤ 3%	> 3% < 10%	≥ 10%	-
Rapporteringstolerantie	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. De gemeenteraad heeft als maatstaf gesteld dat de accountant elke fout en onzekerheid vanaf € 125.000 rapporteert.</li> <li>2. Voor de specifieke uitkeringen die op basis van de SISA verantwoord worden is de rapporteringstolerantie gelijk aan de BADO, namelijk voor uitkeringen met een omvang: <ul style="list-style-type: none"> <li>• tot € 125.000</li> <li>- € 12.500</li> </ul> </li> </ol>			

- € 125.000 tot € 1.000.00 - 10% van de specifieke uitkering
- vanaf € 1.000.000 - € 125.000

Uitgaande van de totale werkelijke uitgaven over 2018 van circa € 99 miljoen betekenen de genoemde percentages dat een totaalbedrag van afgerond € 990.000 aan fouten en een totaalbedrag aan onzekerheden van afgerond € 2.970.000 in de jaarrekening de goedkeurende strekking van de controleverklaring niet zullen aantasten.

### Verbijzonderde interne controle

In de werkprocessen zijn interne beheersingsmaatregelen opgenomen. Binnen een werkproces worden de mutaties getoetst aan de wettelijke en eigen gemeentelijke regels en uitvoeringsvoorschriften.

Door middel van een verbijzonderde interne controle wordt een onafhankelijke controle van buiten het proces uitgevoerd. Hierbij wordt beoordeeld of de opzet van de administratieve organisatie en interne controle (AO/IC) daadwerkelijk bestaat en werkt; met andere woorden worden de afspraken nageleefd en wordt er in overeenstemming met de regelgeving gehandeld.

De verbijzonderde interne controle is in 2018 uitgevoerd op basis van het Controleplan 2018. De omvang van het proces is van belang. In overleg met de accountant is de materialiteit bepaald op € 585.000 afgeleid van de goedkeuringstolerantie van 1 % van de geraamde lasten van circa € 85 miljoen minus de controletolerantie van 30% (dus: 70% van 1% van € 85 miljoen). Naast de omvang (in euro) van het proces / de regeling wordt ook rekening gehouden met de volgende aspecten:

- complexiteit van de regelgeving;
- bevindingen van voorgaand jaar;
- wijzigingen in wet en regelgeving;
- mate waarin IT-hulpmiddelen worden benut;
- getroffen interne beheersingsmaatregelen;
- mutaties in procedures / betrokken medewerkers;
- eventuele andere overwegingen (bijv. politieke focus).

De relevante voorwaarden van de gemeentelijke regelgeving zijn de voorwaarden m.b.t. recht, hoogte en duur.

Uitkomsten toetsing processen aan het voorwaarden criterium zijn:

Processen	Omvang	fout	onzekerheid
salarissen (personeel en bestuur)	€ 19,7 miljoen	€ 0	€ 0
uitkeringen, loonkostensubsidie en minimabeleid	€ 8,2 miljoen	€ 0	€ 0
WMO voorzieningen en huishoudelijke hulp	€ 4,6 miljoen	€ 0	€ 0
WMO ondersteuning/begeleiding	€ 2,3 miljoen	€ 0	€ 0
jeugdzorg	€ 7,7 miljoen	€ 0	€ 0
inkoop: aanbesteding, factuurverwerking, crediteuren en betaling	€ 60,0 miljoen	€ 0	€ 0
grondexploitatie	€ 5,5 miljoen	€ 0	€ 0
verstrekke subsidies	€ 6,3 miljoen	€ 0	€ 117
treasury	€ 80,0 miljoen	€ 0	€ 0
Verhuuropbrengsten	€ 1,2miljoen	€ 0	€ 0
Belastingen, rechten en leges	€ 16,2 miljoen	€ 0	€ 0

### **3. Jaarrekening**

### 3.1 Balans per 31 december 2018

<b>bedragen x 1.000</b>				
<b>ACTIVA</b>	<b>31-12-2018</b>		<b>31-12-2017</b>	
<b>Vaste activa</b>				
<i>Immateriële vaste activa</i>		<b>438</b>		<b>484</b>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Bijdragen aan activa in eigendom van derden</li> </ul>	438		484	
<i>Materiële vaste activa</i>		<b>94.942</b>		<b>97.839</b>
Investerings met een economisch nut				
<ul style="list-style-type: none"> <li>• overige investeringen met een economisch nut</li> </ul>	65.245		67.890	
<ul style="list-style-type: none"> <li>• investeringen met een economisch nut, waarvoor ter bestrijding v.d. kosten een heffing kan worden geheven</li> </ul>	29.354		29.908	
Investerings in de openbare ruimte met maatschappelijk nut	344		40	
<i>Financiële vaste activa</i>		<b>6.797</b>		<b>5.864</b>
Kapitaalverstrekkingen aan:				
<ul style="list-style-type: none"> <li>• deelnemingen</li> </ul>	97		97	
Leningen aan:				
<ul style="list-style-type: none"> <li>• woningbouwcorporaties</li> </ul>	2.575		2.772	
<ul style="list-style-type: none"> <li>• deelnemingen</li> </ul>	465		621	
Overige langlopende leningen u/g	3.660		2.375	
<b>Totaal vaste activa</b>	<b>102.177</b>		<b>104.188</b>	
<b>Vlottende activa</b>				
<i>Vorraden</i>		<b>16.399</b>		<b>16.808</b>
Grond- en hulpstoffen:				
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Onderhanden werk, waaronder gronden in exploitatie</li> </ul>	16.390		16.799	
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Gereed product en handelsgoederen</li> </ul>	9		9	
<i>Uitzettingen met een looptijd korter dan één jaar</i>		<b>5.276</b>		<b>6.572</b>
Vorderingen op openbare lichamen	3.390		3.238	
Uitzettingen in 's Rijks schatkist met een rentetypische looptijd korter dan één jaar	435		1.050	
Overige vorderingen	1.452		2.284	
<i>Liquide middelen</i>		<b>808</b>		<b>93</b>
Banksaldi	808		93	
<i>Overlopende activa</i>		<b>2.163</b>		<b>3.217</b>
De van Europese en Ned. Overheidslichamen nog te ontvangen voorschotbedragen die ontstaan door voorfinanciering op uitkeringen met specifiek bestedingsdoel	200		1.005	
Overige nog te ontvangen bedragen en vooruitbetaalde bedragen die t.i.v. volgende begrotingsjaren komen	1.963		2.212	
<b>Totaal vlottende activa</b>	<b>24.647</b>		<b>26.689</b>	
<b>Totaal-generaal</b>	<b>126.824</b>		<b>130.877</b>	



<b>bedragen x 1.000</b>				
<b>PASSIVA</b>	<b>31-12-2018</b>		<b>31-12-2017</b>	
<b>Vaste passiva</b>				
<i>Eigen vermogen</i>		<b>32.856</b>		<b>31.711</b>
Algemene reserves	27.580		5.155	
Bestemmingsreserves	5.406		26.487	
Gerealiseerde resultaat	-131		69	
<i>Vorzieningen</i>		<b>6.176</b>		<b>8.570</b>
Vorzieningen voor verplichtingen, verliezen en risico's	4.201		6.105	
Onderhoudsegalisatievoorzieningen	1.843		2.465	
Bijdragen aan toekomstige vervangingsinvesteringen	132			
<i>Vaste schulden met een looptijd van één jaar of langer</i>		<b>77.372</b>		<b>80.078</b>
Onderhandse leningen van:				
• binnenlandse banken en overige financiële instellingen	77.367		80.070	
Waarborgsommen	5		8	
<b>Totaal vaste passiva</b>	<b>116.404</b>		<b>120.359</b>	
<b>Vlottende passiva</b>				
<i>Netto vlottende schulden looptijd korter dan één jaar</i>		<b>4.161</b>		<b>3.797</b>
Overige kasgeldleningen	-		-	
Banksaldi	-		-	
Overige schulden	4.161		3.797	
<i>Overlopende passiva</i>		<b>6.259</b>		<b>6.721</b>
<b>Totaal vlottende passiva</b>	<b>10.420</b>		<b>10.518</b>	
<b>Totaal generaal</b>	<b>126.824</b>		<b>130.877</b>	
<b>Buiten balansstelling</b>				
Borgstellingen waarborgfondsen met achtervang gemeente Montferland	71.729		77.415	
Garanties volkshuisvesting particulieren	46		50	
Garanties t.b.v. rechtspersonen	2.003		2.025	

## 3.2 Toelichting op de balans

(bedragen x € 1.000. Door deze afronding op veelvoud van duizend kunnen afrondingsverschillen optreden).

### ACTIVA

#### Immateriële vaste activa

Omschrijving	Boekwaarde 31-12-2017	Investerings	Desinvesterings	Afschrijvingen	Boekwaarde 31-12-2018
Bijdragen aan activa in eigendom van derden	484			46	438
<b>Totaal</b>	<b>484</b>			<b>46</b>	<b>438</b>

#### Materiële vaste activa

Omschrijving	Boekwaarde 31-12-2017	Boekwaarde 31-12-2018
Overige investeringen met een economisch nut	67.890	65.245
Investerings met een economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven	29.908	29.354
Investerings in de openbare ruimte met uitsluitend maatschappelijk nut	40	344
<b>Totaal</b>	<b>97.839</b>	<b>94.942</b>

Het onderstaande overzicht geeft het verloop van de boekwaarde van de overige investeringen met economisch nut.

Omschrijving	Boekwaarde 31-12-2017	Investerings	Desinvesterings	Afschrijvingen	Bijdragen van derden	Boekwaarde 31-12-2018
Gronden en terreinen *	5.656		21			5.635
Woonruimten	98	0		2		96
Bedrijfsgebouwen	52.921	727		2.296	423	50.928
Grond-, weg- en waterbouwkundige werken	765	64		87		741
Vervoersmiddelen	656	7-		136		514
Machines, apparaten en installaties	6.328	197		906		5.619
Overige materiële vaste activa	1.467	384		139		1.712
<b>Totaal</b>	<b>67.890</b>	<b>1.365</b>	<b>21</b>	<b>3.567</b>	<b>423</b>	<b>65.245</b>

\* In 2018 zijn gronden MVA P420 en P507 overgebracht naar Vlottende activa ; bouwgronden in exploitatie

### Specificatie van de overige investeringen met economisch nut

Omschrijving	Beschikbaar gesteld krediet	Werkelijk besteed 2018	Cumulatief besteed 2018
Woonruimten; Plan bouw woningen Wilhelminastraat	39 -	0	69
Bedrijfsgebouwen; restauratie Neije Raethuijs	556	691	796
Bedrijfsgebouwen; vervanging vloer de Ziep	65	21	65
Bedrijfsgebouwen; verbouwen bestuurskamer 2e verdieping	25	15	24
Grond-weg waterbouw; vervangen houten brug	35	35	35
Grond-weg waterbouw; aanleg drainagesysteem Peeske	28	28	28
Vervoersmiddelen; 2 Iveco Daily BPM teruggave, Peugeot	130	7-	173
Apparaten; inrichting bestuurskamer 2e verdieping	40	46	46
Apparaten; inrichting uitwijk 2018	22	27	27
Apparaten; I-phones 2017 en I-pads	193	40	157
Apparaten; computerapparatuur raad/college	35	15	15
Apparaten; snippermachine van Daele	28	21	21
Apparaten; McConnel armmaaiër	30	24	24
Apparaten; aanschaf Tekstkar	22	22	22
Installaties; zonnepanelen Willem v.d. Berghcentrum	52	3	57
Overige MVA; aanschaf dranghekken	15	16	16
Overige MVA; aanschaf GFT containers	445	311	311
Overige MVA; document en record management systeem	75	56	56
Overige MVA; programmatuur Midoffice	100	1	85
<b>Totaal</b>	<b>1.857</b>	<b>1.365</b>	<b>2.027</b>

Het onderstaande overzicht geeft het verloop van de boekwaarde van de investeringen met economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven weer.

Omschrijving	Boekwaarde 31-12-2017	Investerings	Desinvesteringen	Afschrijvingen	Boekwaarde 31-12-2018
Grond-, weg- en waterbouwkundige werken	29.908	400	17	937	29.354
<b>Totaal</b>	<b>29.908</b>	<b>400</b>	<b>17</b>	<b>937</b>	<b>29.354</b>

Specificatie investeringen met economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven.

Omschrijving	Beschikbaar gesteld krediet	Werkelijk besteed in 2018	Cumulatief besteed t/m 2018
Knelpunten wateroverlast 2017	50	9	26
Knelpunten wateroverlast 2018	50	8	8
BRP maatregelen Didam 2012	131	10	74
rioolvervangning Meursweg	86	8	14
Renovatie drukriolering 2018	275	331	314
Vervanging rioolgemalen 2018	20	29	25
Verruiming overstortriool Stokkum	280	3	213
<b>Totaal</b>	<b>892</b>	<b>400</b>	<b>674</b>

Het onderstaande overzicht geeft het verloop van de boekwaarde van de investeringen in de openbare ruimte met maatschappelijk nut.

Omschrijving	Boekwaarde 31-12-2017	Investerings	Desinvesteringen	Afschrijvingen	Boekwaarde 31-12-2018
--------------	-----------------------	--------------	------------------	----------------	-----------------------

Grond-, weg- en waterbouwkundige werken	40	303		344
<b>Totaal</b>	<b>40</b>	<b>303</b>		<b>344</b>

### Specificatie van de investeringen in de openbare ruimte met maatschappelijk nut.

Omschrijving	Beschikbaar gesteld krediet	Werkelijk besteed in 2018	Cumulatief besteed t/m 2018
reconstructie Drieheuvelenweg	858	89	113
vervanging straatmateriaal 2018	530	71	71
herinrichting Graaf Hendrikstraat Braamt	280	34	34
reconstructie Sint Jansgildestraat Beek	900	19	19
Centrumplan Didam		90	90
<b>Totaal</b>	<b>2.568</b>	<b>303</b>	<b>327</b>

### Het verloop van de boekwaarde van de financiële vaste activa wordt in het onderstaande overzicht weergegeven.

Omschrijving	Boekwaarde 31-12-2017	Investeringen	Desinvesteringen	Aflossingen	Boekwaarde 31-12-2018
<b>Kapitaalverstrekkingen aan:</b>					
Deelnemingen	97				97
<b>Leningen aan:</b>					
Woningbouwcorporaties	2.772			197	2.575
Deelnemingen	621			155	465
Overige langlopende leningen	2.375	1.300		15	3.660
<b>Totaal</b>	<b>5.864</b>	<b>1.300</b>		<b>367</b>	<b>6.797</b>

### De in de balans opgenomen voorraden worden uitgesplitst naar de volgende categorieën.

Omschrijving	Boekwaarde 31-12-2017	Boekwaarde 31-12-2018
Onderhanden werk, waaronder bouwgronden in exploitatie	19.094	17.831
AF: voorziening verlies diverse projecten	-2.295	-1.441
Balanswaarde	<b>16.799</b>	<b>16.390</b>
Gereed product en handelsgoederen	9	9
<b>Totaal</b>	<b>16.808</b>	<b>16.399</b>

## Gronden in exploitatie

complex / omschrijving	balanswaarde 31-12-2017	boekwaarde 01-01-2018	mutaties 2018			boekwaarde 31-12-2018	voorziening verlieslatend complex		balanswaarde 31-12-2018
			lasten	baten	Winstneming		t/m 2017	2018	
<b>I: WONINGBOUW:</b>									
P.040 Vinkhof Zeddam	-67	343	8	0		351	410	-139	80
P.210 Zinderberg Kilder	449	791	17	17		791	343	-9	457
P.370 Kerkwijk Didam	3.312	3.312	984	741		3.555	0	266	3.289
P.420 Suibertusschool Stokkum	0	0	331	2		329	0	179	150
P.430 Trambaan Lengel	152	217	17	0		234	65	0	169
P.440 Steegseweg Beek	1.236	1.236	65	475	-59	766	0	0	766
P.450 Mr.Vermeulenstr. L'beek	518	530	13	94		449	12	6	431
P.460 Eltenseweg Stokkum	-36	-36	1	0	12	-23	0	0	-23
P.490 Diekmansweide 's-Hberg	50	50	33	0	7	91	0	0	91
P.500 Roncallischool Zeddam	55	55	18	0		73	0	0	73
P.504 Emmerikseweg 's-Hberg	-119	-89	53	0	88	52	30	-30	52
P.507 Kloosterhof 's-Heerenberg	0	0	31	403	6	-366	0	0	-366
P.610 Sportveld Kilder	394	394	13	498	65	-26	0	0	-26
P.620 Hartjenshof Azewijn	27	27	2	0	2	31	0	0	31
P.630 Lupinenstraat Didam	-28	219	19	8		230	248	-18	0
P.640 Klimop Polstraat Didam	-40	-40	9	0	-1	-31	0	0	-31
P.650 't Kompas Didam	-11	15	9	0		24	25	-2	1
P.660 't Raland Didam	30	30	60	350	128	-133	0	0	-133
P.670 Antoniuschool Nieuw Dijk	190	226	75	379		-78	35	19	-132
<b>subtotaal woongebieden</b>	<b>6.111</b>	<b>7.280</b>	<b>1.758</b>	<b>2.967</b>	<b>248</b>	<b>6.319</b>	<b>1.168</b>	<b>273</b>	<b>4.878</b>
<b>II: BEDRIJVENTERREIN:</b>									
P.810 Euregionaal Bedrijventerrein	2.302	2.302	110	342	266	2.336			2.336
P.830 Matjeskolk Loerbeek	1.218	1.218	37	523	893	1.625			1.625
P.840 DocksNLD	7.169	7.169	471	0	-89	7.551			7.551
<b>subtotaal bedrijventerreinen</b>	<b>10.689</b>	<b>10.689</b>	<b>618</b>	<b>865</b>	<b>1.070</b>	<b>11.512</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>11.512</b>
<b>Totaal wonen en bedrijven</b>	<b>16.799</b>	<b>17.969</b>	<b>2.376</b>	<b>3.832</b>	<b>1.318</b>	<b>17.831</b>	<b>1.168</b>	<b>273</b>	<b>16.390</b>

## Gereed product en handelsgoederen

Hierin zijn de volgende onderdelen opgenomen:

- Voorraad diesel Openbare Werken
- Voorraad Eigen Verklaringen Publiekszaken

## Uitzettingen met een looptijd korter dan één jaar

Omschrijving	Saldo per 31-12-2018	Voorziening oninbaarheid	Gecorrigeerd saldo	
			31-12-2018	31-12-2017
Vorderingen op openbare lichamen	3.390		3.390	3.238
Overige vorderingen	3.078	1.626	1.452	2.284
<b>Totaal</b>	<b>6.468</b>	<b>1.626</b>	<b>4.842</b>	<b>5.522</b>

De vorderingen op openbare lichamen zijn niet meegenomen bij de bepaling voorziening oninbaarheid. Dit is niet noodzakelijk.

Omschrijving	31-12-2018	31-12-2017
Deposito schatkistbankieren	435	1.050
<b>Totaal</b>	<b>435</b>	<b>1.050</b>

Overige vorderingen	Saldo per 31-12-2018	Voorziening oninbaarheid
Debiteuren algemeen	313	9
Debiteuren belastingen	293	11
Debiteuren sociale zaken	2.472	1.606
<b>Totaal</b>	<b>3.078</b>	<b>1.626</b>

Liquide middelen	31-12-2018	31-12-2017
Banksaldi	808	93
<b>Totaal</b>	<b>808</b>	<b>93</b>

## Overlopende activa

Omschrijving	31-12-2018	31-12-2017
Van overheid nog te ontvangen voorschotten uitkeringen specifiek bestedingsdoel	200	1.005
Overige nog te ontvangen bedragen	1.597	1.924
Vooruitbetaalde bedragen	366	288
<b>Totaal</b>	<b>2.163</b>	<b>3.217</b>

## Nog te ontvangen vorderingen met een specifiek bestedingsdoel

Omschrijving	saldo 31-12-2017	toevoegingen	vrijgev. bedragen	saldo 31-12-2018
Provinciale subsidie HRT fonds	1.000		1.000	0
Provinciale subsidie instandhouding gemeentelijke monumenten 2017	5		5	0
Provinciale subsidie riolering spoorverdubbeling		161		161
Min SZW afrekening BBZ declaratiedeel 2018		15		15
Min BZK afrekening Algemene Uitkering 2018		24		24
<b>Totaal</b>	<b>1.005</b>	<b>200</b>	<b>1.005</b>	<b>200</b>

## Specificatie overige nog te ontvangen bedragen

Omschrijving	bedrag
Vitens rentevergoeding lening 2018	12
Afrekening rioolheffing 2018	160
Afvalstoffenheffing afrekening DIFTAR 2018	787
Toeristenbelasting 2018	303
Afrekening afval Nedvang plastic	105
Afrekening doelgroepenvervoer 2017-2018	76
Detachering - correctie personeelslasten	47
Bijdrage GHRVOL gem regeling huisvesting voortgezet onderwijs Liemers	10
Subsidie afrekening Welcom, Puck en co	56
PGB, WMO en Jeugdwet 2018	47
Ontvangsten niet bestemd voor Montferland	-5
<b>Totaal</b>	<b>1.597</b>

## Specificatie vooruitbetaalde bedragen

Omschrijving	bedrag
Automatisering service- onderhouds- en leasecontracten 2019 ev	94
Lidmaatschappen, abonnementen en contributies 2019	71
Service- onderhouds- dienstverlening en leasecontracten 2019	39
Pensioenpremie wethouders 2019	10
Doelgroepenvervoer Arnhem-Nijmegen voorschot 1eKW2019	152
<b>Totaal</b>	<b>366</b>

## PASSIVA

### Eigen vermogen

Omschrijving	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Algemene reserves *	27.580	5.155
Bestemmingsreserves	5.406	26.487
<b>Subtotaal</b>	<b>32.986</b>	<b>31.642</b>
Gerealiseerde resultaat	- 131	69
<b>Totaal</b>	<b>32.856</b>	<b>31.711</b>

\* Op grond van de Nota reserves en voorzieningen 2018 vallen m.i.v. 2018 de reserves "Grondexploitatie" en "Verkoop aandelen NUON" onder de Algemene reserves. In de kolom "Boekwaarde 31-12-17" maken deze reserves deel uit van de bestemmingsreserves. Voor een verloopoverzicht per reserve wordt verwezen naar de toelichting op de reserves.

## Voorzieningen

Omschrijving	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Risicovoorzieningen	4.201	6.105
Egalisatievoorzieningen	1.843	2.465
voorziening bijdr. toek. vervangingsinvest. waarv. een heffing wordt geheven	132	0
<b>Totaal</b>	<b>6.176</b>	<b>8.570</b>

Voor een verloopoverzicht per voorziening wordt verwezen naar de toelichting op de voorzieningen.

## Toelichting reserves

Bedragen x € 1.000

Reserve	Saldo per 31-12-2017	Resultaat bestemming 2017	Vermeerdering wegens inflatiecorrectie	overige vermeerderingen	verminderingen	Saldo per 31-12-2018
<b>Algemene reserves</b>						
Algemene Reserve	5.155	-555		2.143		6.743
Grondexploitatie	2.912		58	3.380	-1.351	5.000
Saldo rekening 2017	69				-69	0
Verkoop aandelen NUON	15.837					15.837
<b>Totaal Algemene reserves</b>	<b>23.973</b>	<b>-555</b>	<b>58</b>	<b>5.523</b>	<b>-1.420</b>	<b>27.580</b>
<b>Bestemmingsreserves</b>						
<i>Bestedingsfunctie</i>						
Monumentenzorg Svn	90					90
Masterplan 's-Heerenberg	258		12	94	-14	350
Schenking prins Wim 1	1		0		-1	
Volkshuisvesting	33		1		-34	0
OLIE	250				-225	25
<i>Egalisatiefunctie</i>						
Kwaliteitsimpuls gem.organisatie	191		4	552	-347	400
Egalisatiereserve Afvalstoffenheffing	549		11		-300	260
Egalisatiereserve decentralisaties Sociaal Domein	2.654		53		-2.564	144
Onderhoud riolering en rioolrenovaties	30		1	649		680



Reserve kunstgrasvelden	50			50		100
Speellocaties	159		3		-30	132
<i>Dekkingsreserve kapitaallasten</i>						
Onderwijshuisvesting	1.321		26	1.816	-2.017	1.146
Kap.lasten Sportcompl. Montferland (SCM)	1.152		55		-127	1.080
Centrumplan Didam	1.000					1.000
<b>Totaal bestemmingsreserves</b>	<b>7.738</b>		<b>166</b>	<b>3.161</b>	<b>-5.659</b>	<b>5.406</b>
<b>Eindtotaal</b>	<b>31.711</b>	<b>-555</b>	<b>224</b>	<b>8.684</b>	<b>-7.078</b>	<b>32.986</b>

Hierna worden de mutaties 2018 toegelicht.

### **ALGEMENE RESERVE**

#### Algemene reserve

De Algemene reserve fungeert als algemeen dekkingsmiddel. De overschotten dan wel tekorten van de jaarrekening worden gemuteerd in de Algemene Reserve.

<b>Saldo per 1 januari 2018</b>	<b>5.155</b>
<i>Toevoegingen</i>	
Positief saldo begroting 2018	103
Saldo berap 2018	866
Saldo 2e marap 2018	339
Vrijval reserve volkshuisvesting conform nota reserves en voorzieningen 2018	34
Vrijval reserve Prins Wim I conform nota reserves en voorzieningen 2018	1
Vrijval reserve grondexploitatie in verband met overschrijding maximale omvang van € 5 miljoen	801
<b>Subtotaal toevoegingen</b>	<b>2.143</b>
<i>Onttrekkingen</i>	
Bestemming saldo jaarrekening 2017	- 555
<b>Subtotaal onttrekkingen</b>	<b>- 555</b>
<b>Saldo per 31 december 2018</b>	<b>6.743</b>

Het saldo van de Algemene Reserve voor bestemming bedraagt per 31 december 2018 € 6.743.000 positief. Dit bedrag is exclusief het saldo van de jaarrekening 2018.

Wij verwachten voor de komende jaren de volgende toevoegingen en onttrekkingen:

#### *Toevoegingen*

- vrijval voorziening afwaardering grondexploitatie Lengel-'s-Heerenberg Oost ad € 740.000;
- positieve saldi begrotingen 2020-2022 van € 890.000.

#### *Onttrekkingen*

- bijdrage voor kunstgras voor twee voetbalverenigingen voor een bedrag van € 514.000;
- negatief saldo begroting 2019 van € 836.000

#### Reserve grondexploitatie

Deze reserve fungeert als buffer voor de risico's van de grondexploitatie. De reserve wordt gevoed door voordelige resultaten op grondexploitaties. Voor deze reserve is bij de Nota Reserves en Voorzieningen 2018 een minimaal gewenste omvang van € 2,5 mln. vastgesteld en een maximale omvang van € 5.000.000. In 2018 is een bedrag van ruim € 0,8 mln. vrijgevallen en toegevoegd aan de Algemene reserve.

<b>Saldo per 1 januari 2018</b>	<b>2.912</b>
<i>Toevoegingen</i>	
Rentetoevoeging 2018	58
Verlaging verliesvoorzieningen	198
Vrijval voorziening bedrijvenpark A18 Doetinchem	1.868
Winstnemingen diverse complexen woningbouw	155
Winstnemingen diverse complexen bedrijfsterreinen	1.159
<b>Subtotaal toevoegingen</b>	<b>3.438</b>
<i>Onttrekkingen</i>	
Rentelasten ruilgronden	- 8
Advieskosten voorbereiding bouwgrondexploitatie	- 41
Kosten voorbereiding en doorontwikkeling DocksNLD	- 20
Toename diverse verliesvoorzieningen	- 470
Kosten softwarepakket grondexploitatie	-10
Vrijval reserve in verband met overschrijding maximale omvang van € 5 mln.	- 801
<b>Subtotaal onttrekkingen</b>	<b>- 1.351</b>
<b>Saldo per 31 december 2018</b>	<b>5.000</b>

Saldo rekening 2017

Jaarlijks wordt het jaarresultaat van het voorgaande dienstjaar tijdelijk geparkeerd op deze reserve. Na het raadsbesluit in het volgende dienstjaar wordt het saldo verrekend met de Algemene Reserve.

<b>Saldo per 1 januari 2018</b>	<b>69</b>
<i>Toevoegingen</i>	
Geen	0
<b>Subtotaal toevoegingen</b>	<b>69</b>

<i>Onttrekkingen</i>	
Onttrekking gerealiseerd resultaat 2017	- 69
<b>Subtotaal onttrekkingen</b>	<b>- 69</b>
<b>Saldo per 31 december 2018</b>	<b>0</b>

Verkoop aandelen NUON

Deze reserve is gevormd uit verkoop van de aandelen Nuon in 2009. In 2018 hebben geen mutaties plaatsgevonden.

**BESTEMMINGSRESERVES (bestedingsfunctie)**Monumentenzorg SVn

Doel van deze reserve is tegenhanger van het revolving fund bij het Bouwfonds welke laagrentende leningen verstrekt voor groot onderhoud en restauraties van monumenten. Voeding heeft eenmalig plaatsgevonden. Inmiddels is er een provinciale subsidieregeling waar eigenaren van monumenten gebruik van kunnen maken. De laatste lening wordt afgelost in 2026.

In 2018 hebben er geen mutaties plaatsgevonden.

Masterplan 's-Heerenberg

Deze reserve dient ter afdekking van tekorten van de ontwikkeling van het masterplan te 's-Heerenberg (project revitalisering 's-Heerenberg). De betreffende deelgebieden van het masterplan zijn naar verwachting eind 2019 afgerond.

<i>Toevoegingen</i>	
Rentetoevoeging	12
Winstnemingen projecten Emmerikseweg en Kloosterhof	94
<b>Totaal</b>	<b>106</b>

<i>Onttrekkingen</i>	
Project revitalisering centrum 's-Heerenberg	- 14
<b>Totaal</b>	<b>- 14</b>

Schenking prins Wim 1

In 1990 heeft prins Wim I (voormalig wethouder in de gemeente Bergh) de gemeente een bedrag van € 152,17 geschonken. Dit geld is weggezet en jaarlijks is rente bijgeschreven. De opzet was dit te doen gedurende een periode van 100 jaar. Uiteindelijk zou in 2090 het saldo worden uitgekeerd aan carnavalsvereniging "d'Olde Waskupen" met als bestemming het openbaar carnaval in 's-Heerenberg. In 2009 is de reserve gevormd en is de speciale spaarrekening hiervoor opgeheven.

<i>Onttrekkingen</i>	
Vrijval op basis van de nota reserves en voorzieningen 2018	- 1
<b>Totaal</b>	<b>- 1</b>

Volkshuisvesting

Deze reserve is bestemd voor algemeen volkshuisvestelijke doelen en specifieke projecten voor starters en senioren op de woningmarkt. Bij de vaststelling van de nota reserves en voorzieningen 2018 is besloten deze reserve vrij te laten vallen bij de jaarrekening 2018 en toe te voegen aan de Algemene reserve.

<i>Toevoegingen</i>	
Rentetoevoeging 2018	1
<b>Totaal</b>	<b>1</b>

<i>Onttrekkingen</i>	
Vrijval conform nota reserves en voorzieningen	- 34
<b>Totaal</b>	<b>- 34</b>

OLIE

Deze reserve is gevormd bij het vaststellen van de begroting 2017. De reserve OLIE (Ondersteuning Leefbaarheids Initiatieven d.m.v. Euro's) is ingesteld om projecten aan te jagen en te stimuleren in het kader van leefbaarheid. Hiervoor is een gedeelte van de Algemene reserve aangewezen als bestemmingsreserve (€ 250.000).

<i>Onttrekkingen</i>	
Uitvoering motie OLIE	-25
Leefbaarheidsinitiatieven	-200
<b>Totaal</b>	<b>-225</b>

**BESTEMMINGSRESERVES (egalisatiefunctie)**Kwaliteitsimpuls gemeentelijke organisatie

De reserve is gevormd ter bekostiging van de aanpak van knelpunten bij de verbetering van de gemeentelijke organisatie. Beschikbaar voor maatwerk aanpassingen en dekking van aanvullende stortingen in de voorziening verplichtingen personeel. In de nota reserves en voorzieningen 2015 is de maximale omvang van deze reserve bepaald op € 400.000.

<i>Toevoegingen</i>	
Rentetoevoeging	4
Voordelig saldo loonkosten 2018	552
<b>Totaal</b>	<b>556</b>

<i>Onttrekkingen</i>	
Project Lean afdeling Zorg	-75
Nadelig saldo voeding voorziening knelpunten personeel	-154

Uitbreiding functionaris gegevensbescherming	-20
Indiensttreding medewerker bij re-integratiebedrijf	-98
<b>Totaal</b>	<b>-347</b>

#### Egalisatiereserve afvalstoffenheffing

Deze egalisatiereserve is in het verleden gevormd uit het voordelig saldo kosten afvalinzameling etc. / opbrengst afvalstoffenheffing. Het saldo van de reserve zal de komende jaren worden ingezet en komt ten gunste van de tarieven afvalstoffenheffing.

<i>Toevoegingen</i>	
Rentetoevoeging	11
<b>Totaal</b>	<b>11</b>

<i>Onttrekkingen</i>	
Kostendekking 2018	-300
<b>Totaal</b>	<b>-300</b>

#### Reserve decentralisaties sociaal domein

Deze reserve dient om fluctuaties in de uitgaven op het sociaal domein op te vangen. De jaarlijkse resultaten op het gebied van Participatie, Jeugdzorg en WMO worden verrekend met deze reserve.

<i>Toevoegingen</i>	
Rentetoevoeging	53
<b>Totaal</b>	<b>53</b>

<i>Onttrekkingen</i>	
Bijdrage ter dekking tekorten sociaal domein 2018	- 2.564
<b>Totaal</b>	<b>- 2.564</b>

#### Onderhoud riolering en rioolrenovaties

In 2015 is het GRP geactualiseerd. Alle kosten van onderhoud en vervanging van riolering zijn hierin opgenomen over een periode van 60 jaar. Op basis van de notitie riolering van de commissie BBV van november 2014 kunnen alleen gerealiseerde efficiency resultaten op de riolering aan deze reserve worden toegevoegd.

<i>Toevoegingen</i>	
Rentetoevoeging 2018	1
Kostendekking riolering 2018	649
<b>Totaal</b>	<b>650</b>

In 2018 hebben geen onttrekkingen aan deze reserve plaatsgevonden.

#### Kunstgrasvelden

Deze reserve dient ter dekking van de bijdrage van de gemeente aan de voetbalverenigingen DVC'26 en MvR in 's-Heerenberg ter vervanging van de kunstgrasvelden. Voor beide verenigingen gaat het om 1 kunstgrasveld.

<i>Toevoegingen</i>	
Jaarlijkse toevoeging	50
<b>Totaal</b>	<b>50</b>

#### Reserve speellocaties

Bij de vaststelling van het beleidsplan "Spelen in Montferland" op 17 december 2015 heeft de gemeenteraad besloten om met ingang van de jaarrekening 2015 een bestemmingsreserve (met egalisatiefunctie) voor speellocaties te vormen. De overschotten op rekeningbasis worden aan deze reserve toegevoegd. Conform het beleidsplan wordt vanaf 2019 actief ingestoken op de aanleg van nieuwe kansen. De extra lasten kunnen dan worden gedekt middels een onttrekking aan deze bestemmingsreserve.

<i>Toevoegingen</i>	
Rente	3
<b>Totaal</b>	<b>3</b>

<i>Onttrekkingen</i>	
Nadelig saldo 2018	- 30
<b>Totaal</b>	<b>- 30</b>

**Dekkingsreserves**Onderwijshuisvesting

Deze reserve is bedoeld om uitgaven inzake onderwijshuisvesting gelijkmatig over de verschillende jaren te verdelen. Het saldo van baten en lasten op onderwijshuisvesting wordt verrekend met deze reserve. De uitgaven betreffen met name kapitaallasten.

<i>Toevoegingen</i>	
Rentetoevoeging	26
Toevoeging fictief budget	1.816
<b>Totaal</b>	<b>1.842</b>

<i>Onttrekkingen</i>	
Verrekening saldo lasten en baten	- 1.394
Vrijval	-623
<b>Totaal</b>	<b>- 2.017</b>

Reserve kapitaallasten nieuwbouw SCM

Deze reserve is bestemd voor dekking van de optredende kapitaallasten van het Sportcomplex Montferland in 's-Heerenberg.

<i>Toevoegingen</i>	
Rentetoevoeging	55
<b>Totaal</b>	<b>55</b>

<i>Onttrekkingen</i>	
Kapitaallasten	- 127
<b>Totaal</b>	<b>- 127</b>

Centrumplan Didam

De reserve Centrumplan Didam dient ter dekking van een deel van de kapitaallasten van de investeringen voor het centrumplan in Didam. Bij de vaststelling van de jaarrekening 2015 is besloten om een bedrag van € 1 miljoen toe te voegen aan deze reserve.

In 2018 hebben geen mutaties plaatsgevonden.

## Toelichting voorzieningen

Bedragen x € 1.000

Naam voorziening	Saldo per 31-12-2017	overige vermeerderingen	aanwending	vrijval	Saldo per 31-12-2018
<i>Risicovoorziening</i>					
Afwikkeling grondexploitatie	66			-66	
Verplichtingen personeel	355	262	-101	-7	509
Verplichtingen wethouders	1.797	468	-174		2.092
Voorziening grondexploitatie A18 bedrijvenpark D'chem	3.468			-1.868	1.600
Geluidwerende maatregelen Zuidelijke Randweg	11		-5	-6	
Latente belastingverplichtingen	408		-372	-36	
<b>Totaal Risicovoorzieningen</b>	<b>6.105</b>	<b>730</b>	<b>-651</b>	<b>-1.984</b>	<b>4.201</b>
<i>Egalisatievoorzieningen</i>					
Groot onderhoud sportcomplex	308	63	-20		352
Openbare ruimte	823	1.049	-1.427		446
Onderhoud gebouwen en accommodaties	1.333	284	-352	-220	1.045
<b>Totaal Egalisatievoorzieningen</b>	<b>2.465</b>	<b>1.397</b>	<b>-1.798</b>	<b>-220</b>	<b>1.843</b>
<i>Bijdrage aan toekomstige vervangingsinvesteringen, waarvoor een heffing wordt geheven</i>					
Riolering (vervangingsinv.)		132			132
<b>Totaal Bijdrage aan toekomstige vervangingsinvesteringen, waarvoor een heffing wordt geheven</b>		<b>132</b>			<b>132</b>
<b>Eindtotaal</b>	<b>8.570</b>	<b>2.259</b>	<b>-2.449</b>	<b>-2.204</b>	<b>6.176</b>

## RISICOVOORZIENINGEN

Afwikkeling grondexploitatie

Deze voorziening is gevormd ten behoeve van nog aan te leggen voorzieningen voor woonrijp maken in reeds afgesloten grondexploitatie. Deze specifieke voorziening geldt voor de exploitatie Sportcomplex Montferland. De werkzaamheden zijn inmiddels afgerond.

<i>Verminderingen</i>	
Vrijval	- 66
<b>Totaal</b>	<b>- 66</b>

Verplichtingen personeel

Deze voorziening is gevormd ter oplossing van personele problemen waarvan de financiële omvang bekend is. Op basis van berekening van de verwachte uitgaven wordt de voorziening gevoed, waarna in de volgende jaren de afwikkeling plaatsvindt

<i>Vermeerderingen</i>	
Aanvullende storting 2018	262
<b>Totaal</b>	<b>262</b>

<i>Verminderingen</i>	
Uitgaven 2018	- 108
<b>Totaal</b>	<b>- 108</b>

Verplichtingen wethouders

Deze voorziening is gevormd om het berekende risico bij wettelijke verplichtingen (pensioenen) af te dekken.

<i>Vermeerderingen</i>	
Reguliere storting 2018	176
Storting waardeoverdracht	292
<b>Totaal</b>	<b>468</b>

<i>Verminderingen</i>	
Onttrekking i.v.m. werkelijke pensioenuitkeringen t.b.v. gewezen wethouders	- 174
<b>Totaal</b>	<b>- 174</b>

Grondexploitatie A18 Bedrijvenpark

Het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) bepaalt dat voor voorziene verliezen direct een voorziening moet worden getroffen ter grootte van dit verlies. De gemeente Doetinchem heeft voor het Bedrijvenpark A18 in de jaarrekening 2018 de gevormde voorziening kunnen verlagen. De andere drie gemeenten (Bronckhorst, Oude IJsselstreek en Montferland) moeten voor hun aandeel voor de verplichting tot betaling aan de gemeente Doetinchem de voorziening navent verlagen. Voor Montferland gaat het om een verlaging van € 1.867.685. Dit bedrag kan vrijvallen.

<i>Verminderingen</i>	
Vrijval 2018	-1.868
<b>Totaal</b>	<b>-1.868</b>

Geluidwerende maatregelen zuidelijke randweg

Het project "aanleg zuidelijke randweg" is in 2015 afgerond. Er is een voorziening gevormd voor de afwikkeling van enkele geluidwerende maatregelen. De voorziening kan in 2018 vrijvallen omdat de maatregelen in 2018 zijn afgerond.

<i>Verminderingen</i>	
Uitgaven 2018	-5
Vrijval 2018	-6
<b>Totaal</b>	<b>-11</b>

Latente belastingverplichtingen

Middels een concept-onderzoeksrapport heeft de belastingdienst haar bevindingen kenbaar gemaakt over de aangiften BTW en opgaaf BCF (BTW compensatiefonds) voor het tijdvak 2012 tot en met 2016. De bevindingen zouden leiden tot een aanslag over deze jaren. Hiervoor hebben wij een voorziening gevormd. Het betreft 3 fiscale onderwerpen die sinds enige jaren de aandacht hebben van de belastingdienst, namelijk BTW leerlingenvervoer, BTW sporthallen en BCF van de schoolpleinen Brede Scholen Zuid en Noord. De financiële afwikkeling heeft in 2018 plaatsgevonden. Het restant bedrag van

<i>Verminderingen</i>	
Diverse naheffingsaanslagen inclusief rente	-372
Vrijval	-36
<b>Totaal</b>	<b>-408</b>

**EGALISATIEVOORZIENINGEN**Groot onderhoud sportcomplex

Deze voorziening is gevormd om de kosten van groot onderhoud van het Sportcentrum Montferland gelijkmatig over de jaren te spreiden.

<i>Vermeerderingen</i>	
Reguliere storting 2018	63
<b>Totaal</b>	<b>63</b>

<i>Verminderingen</i>	
Uitgaven 2018	-20
<b>Totaal</b>	<b>-20</b>

Openbare Ruimte

Bij de vaststelling van de nota reserves en voorzieningen 2015 is besloten de volgende voorzieningen samen te voegen tot de voorziening openbare ruimte: groot onderhoud wegen, vervanging lichtmasten en groot onderhoud civiele kunstwerken. Deze voorziening is gevormd om de betreffende kosten gelijkmatig over de jaren te spreiden. De bijbehorende beleidsplannen zijn in de jaren 2014 en 2015 geactualiseerd.

<i>Vermeerderingen</i>	
Reguliere storting 2018	1.049
<b>Totaal</b>	<b>1.049</b>

<i>Verminderings</i>	
Uitgaven 2018 op basis van de beheers- en beleidsplannen.	-1.427
<b>Totaal</b>	<b>-1.427</b>

#### Onderhoud gebouwen en accommodaties

Deze voorziening is gevormd om kosten van groot onderhoud van gemeentelijke accommodaties gelijkmatig over de jaren te spreiden. In 2016 is het meerjarig onderhoudsplan geactualiseerd.

<i>Vermeerderingen</i>	
Conform onderhoudsplanningen	284
<b>Totaal</b>	<b>284</b>

<i>Verminderings</i>	
Uitvoering groot onderhoud 2018	- 352
Vrijval voorziening voormalige onderwijsgebouwen	-15
Vrijval voorziening voormalig gemeentehuis Didam	-122
Vrijval voorziening Meikever	-83
<b>Totaal</b>	<b>- 572</b>

#### **Bijdragen aan toekomstige vervangingsinvesteringen, waarvoor een heffing wordt geheven.**

##### Riolering (kapitaallasten)

Op basis van artikel 44, lid 1 BBV mag een voorziening worden gevormd door bijdragen voor toekomstige vervangingsinvesteringen riolering. Deze voorziening is gevormd conform het GRP 2015-2020 uit de ontvangen rioolheffingen en dient om de kapitaallasten voor de riolering op de langere termijn te drukken.

<i>Vermeerderingen</i>	
Reguliere storting 2018 conform GRP	132
<b>Totaal</b>	<b>132</b>

#### **Vaste schulden met een looptijd langer dan één jaar**

De onderverdeling van de in de balans vaste schulden met een looptijd langer dan een jaar is als volgt:

Omschrijving	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Onderhandse leningen:		
Binnenlandse banken en overige financiële instellingen	77.367	80.070
Subtotaal	<b>77.367</b>	<b>80.070</b>
Waarborgsommen	5	8
<b>Totaal</b>	<b>77.372</b>	<b>80.078</b>

In het onderstaand overzicht wordt het verloop weergegeven van de vaste schulden over het jaar 2018:

Omschrijving	Saldo 31-12-2017	Vermeerderingen	Aflossingen	Saldo 31-12-2018
Onderhandse leningen	80.070	15.000	17.703	77.367
Waarborgsommen	8	2	5	5
<b>Totaal</b>	<b>80.078</b>	<b>15.002</b>	<b>17.708</b>	<b>77.372</b>

De totale rentelast voor het jaar 2018 met betrekking tot de vaste schulden bedraagt: 1.837



## Flottende passiva

Omschrijving	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Schulden < 1 jaar	4.161	3.797
Banksaldi		
Overlopende passiva	6.259	6.721
<b>Totaal</b>	<b>10.420</b>	<b>10.518</b>

## Netto vlottende schulden met een looptijd korter dan één jaar

Omschrijving	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Overige kasgeldleningen		
Overige schulden	4.161	3.797
Banksaldi		
<b>Totaal</b>	<b>4.161</b>	<b>3.797</b>

## Overlopende passiva

Omschrijving	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Nog te betalen bedragen	6.056	6.017
Vooruit ontvangen bedragen	133	156
Ontvangen voorschotten Rijk (art.49)		415
Ontvangen voorschotten EU	70	133
<b>Totaal</b>	<b>6.259</b>	<b>6.721</b>

## Specificatie nog te betalen bedragen

Omschrijving	bedrag
Transitorische rente	459
Personeel van derden ca.	52
Afrekening energiekosten div locaties	7
Werkzaamheden derden, adviezen, diensten etc	119
Afrekening VNOG	121
Afvalinzameling verwerking, rioolwerkzaamheden c.a.	96
te betalen BTW	9
Diverse bijdragen en (exploitatie) subsidies	212
Bijdrage en VPB DocksNLD	3.980
Kosten WMO - Jeugd	712
Doelgroepenvervoer	108
afrekening ODA	63
afrekening Laborijn	131
Voorschotten-Inhoudingen SOZA	13-
<b>Totaal</b>	<b>6.056</b>

### Nog te betalen jeugdzorg:

Op basis van de door zorgaanbieders, gemeenten in de regio Achterhoek en de Bovenregionaal Jeugdhulp G7 verstrekt facturen, productieverantwoordigen en opgaven onderhanden werk is een zo goed als mogelijk onderbouwde inschatting van de lasten van de jeugdhulp gemaakt en verwerkt in deze jaarrekening. Voor een meer uitgebreide toelichting wordt u verwezen naar paragraaf H Rechtmatigheid van het jaarverslag.

## Specificatie vooruitontvangen bedragen

Omschrijving	bedrag
bijdrage gemeenten Stresstest wateroverlast	20
bijdrage zwerfafvalvergoeding	55
Compensatiebedrag Puck en Co 2019	37
Directeuren Netwerk Achterhoek saldo 2018 naar 2019	9
Onderwijs gerelateerde zorg	5
Bijdragen gemeenten project in Spoor van Oranjes	6
Huur kantoorruimte politie 1e h/j 2019	1
<b>Totaal</b>	<b>133</b>

## Specificatie ontvangen voorschotten Rijk (art.49)

Omschrijving	Saldo per 31-12-2017	Toevoegingen	Vrijgevallen bedragen	Saldo per 31-12-2018
SU: Bodemdata op orde en synchr. Montferland subs. prov. Gelderland	15		15	
SU: Neije Raethuys subsidie prov. Gelderland	400		400	
<b>Totaal</b>	<b>415</b>		<b>415</b>	

## De ontvangen voorschotten EU kunnen als volgt worden gespecificeerd:

Omschrijving	Saldo per 31-12-2017	Toevoegingen	Vrijgevallen bedragen	Saldo per 31-12-2018
SU: Interreg V Zicht op heden en verleden	133		63	70
<b>Totaal</b>	<b>133</b>		<b>63</b>	<b>70</b>

## Niet uit de balans blijvende verplichtingen

Nadat in 2016 de gemeenteraad had besloten voor zwembad de Hoevert in Didam de exploitatieovereenkomst met Sportfondsen voort te zetten voor een periode van 4 jaar (tot en met 2020) is in 2018 gehandeld op grond van de overeenkomst. In de nieuwe overeenkomst geldt dat de gemeente vaste bedragen beschikbaar stelt (€ 156.577 voor de exploitatie en € 35.000,- voor het onderhoud). De risico's worden gedragen door Sportfondsen en niet meer door de gemeente. De overeenkomst eindigt per 1-1-2021, maar opgenomen is een optionele verlenging tot 1-1-2022. Of er vanaf 2022 verplichtingen blijven is afhankelijk van het raadsbesluit over de toekomst van het zwembad (besluit verwacht in 2019).

Voor sportcomplex Montferland bestaat een exploitatieovereenkomst. De overeenkomst loopt door tot 2030. In de afrekening 2018 is een bedrag opgenomen van € 419.000.

### Afvalverwerking:

De verwerking van al het restafval uit huishoudens in Montferland geschiedt per 1-1-2015 door Sita ReEnergy Roosendaal B.V.. Daarvoor loopt een contract tot 31-12-2019. In samenwerking met gemeenten in de regio Arnhem wordt een nieuwe aanbesteding gestart voor de verwerking van fijn en grof restafval. Per 1-1-2019 bedraagt het tarief € 75,35 per ton. Het tarief wordt jaarlijks geïndexeerd (loon en prijspeilwijzigingen) overeenkomstig artikel 4.4. van de overeenkomst. Indien er veranderingen optreden inzake verbranden van afval in de Wet belastingen op milieugrondslag zal het eerder genoemde tarief voor 2019 navenant worden aangepast. Het tarief afvalstoffenbelasting 2019 bedraagt € 32,12 per 1.000 kilogram.

Voor de verwerking van het groente-, fruit- en tuinafval loopt sedert 1-1-2018 een contract met Remondis Dusseldorp BV. Per 1 januari 2018 bedraagt het tarief € 44,66 per ton.

Het tarief wordt jaarlijks geïndexeerd (loon en prijspeilwijzigingen) overeenkomstig artikel 5.4. van de overeenkomst. Het contract eindigt op 31-12-2019 en kan met maximaal 2 jaar worden verlengd.

#### Vakantiedagen:

Eind 2018 bedraagt het saldo verlofuren 10.900.

Dit vertegenwoordigt een bedrag van € 392.000, uitgaande van een gemiddeld uurloon.

### Opgenomen bedrag voor verstrekte waarborgen aan natuurlijke- en rechtspersonen

Geldnemer	Aard/Omschrijving	Oorspronkelijk bedrag	Percentage Borgstelling	Restant 31-12-2017	Restant 31-12-2018	waarvan door gemeente gewaarborgd
Sportverenigingen	uitbr./bouw park/clubgebouw	869	100%	460	426	426
Sportverenigingen	sportleningen 50% SWS	157	50%	100	92	46
Stg Huis Bergh	restauratie kasteel	173	100%	81	75	75
Vitens NV	aansl.sup.onrend.panden	189.200		7.374	6.807	185
Stg Plavei	vervolg BNG lening 68857	1.743	100%	1.743	1.743	1.743
Stg Plavei	woningb.achtervang WSW	146.620	50%	141.628	130.584	65.292
Stg Woonzorg Nederland	woningb.achtervang WSW	11.013	50%	10.282	10.021	5.011
Stg Vestia	woningb.achtervang WSW	2.000	50%	2.000	2.000	1.000
<b>Gewaarborgde leningen</b>		<b>351.775</b>		<b>163.668</b>	<b>151.748</b>	<b>73.778</b>

### Ontwikkelingen na balansdatum

Op 28 februari 2019 hebben de raden van de gemeenten Doetinchem, Bronckhorst, Oude IJsselstreek en Montferland besloten om het noordelijk deel van het bedrijvenpark weer in exploitatie te nemen. Op 25 april hebben deze raden de grondexploitaties (zuid en 1<sup>e</sup> fase noord) vastgesteld. Na deze besluiten kan de voorziening voor het noordelijk deel van het bedrijvenpark van € 6,2 miljoen vrijvallen. Tegelijkertijd zal een nieuwe voorziening moeten worden getroffen ter hoogte van het tekort van de aangepaste grondexploitatie. De huidige prognose van dit tekort is € 3,8 mln.

Het besluit om het noordelijke deel weer in exploitatie te nemen is genomen in het nieuwe jaar (2019). Dit heeft geen betrekking op de feitelijke situatie per balansdatum 31 december 2018. De financiële gevolgen van deze raadsbesluiten in 2019 zijn dan ook niet verwerkt in deze jaarrekening 2018.

## Schatkistbankieren

<b>Berekening benutting drempelbedrag schatkistbankieren (bedragen x € 1000)</b>				
	Verslagjaar			
<b>Drempelbedrag</b>	<b>662</b>			
	Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
<b>Kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen</b>	<b>391</b>	<b>618</b>	<b>561</b>	<b>510</b>
Ruimte onder het drempelbedrag	270	44	101	152
Overschrijding van het drempelbedrag	-	-	-	-
<b>(1) Berekening drempelbedrag</b>				
	Verslagjaar			
Begrotingstotaal verslagjaar	88.256			
Het deel van het begrotingstotaal dat kleiner of gelijk is aan € 500 miljoen	88.256			
Het deel van het begrotingstotaal dat de € 500 miljoen te boven gaat	-			
Drempelbedrag	662			
<b>(2) Kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen</b>				
	Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
Som van de per dag buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen (negatieve bedragen tellen als nihil)	35.235	56.259	51.582	46.965
Dagen in het kwartaal	90	91	92	92
Kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen	391	618	561	510

### **3.3 Overzicht van baten en lasten over 2018**

## Programmarekening over het jaar 2018

(Bedragen x € 1.000)

Omschrijving programma	Realisatie 2017			Begroting 2018 voor wijziging			Begroting 2018 na wijziging			Realisatie 2018		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
Relatie inwoners en bestuur	-3.868	2.614	-1.254	-3.954	2.269	-1.685	-4.234	2.288	-1.946	-4.629	2.681	-1.948
Ruimtelijke ontwikkeling	-6.606	6.321	-285	-1.424	157	-1.267	-2.230	842	-1.388	-6.137	4.672	-1.465
Beheer leefomgeving	-11.976	7.865	-4.110	-11.746	7.354	-4.392	-12.772	7.693	-5.079	-11.824	7.893	-3.932
Economie en toerisme	-7.250	8.868	1.618	-790	402	-388	-849	479	-370	-1.218	3.743	2.525
Gezondheid en bevord. gezonde leefstijl	-3.919	536	-3.383	-3.643	529	-3.114	-3.862	607	-3.255	-3.880	589	-3.292
Jeugd, onderwijs en cultuur	-18.151	2.065	-16.086	-16.281	1.709	-14.572	-19.027	1.602	-17.425	-20.589	2.057	-18.532
Maatsch. ondersteuning en veiligheid	-12.279	611	-11.667	-11.585	822	-10.763	-12.853	643	-12.210	-12.719	741	-11.978
Werk en inkomen	-15.653	7.950	-7.703	-16.517	7.976	-8.542	-15.346	8.348	-6.998	-15.228	7.960	-7.268
<b>Sub-totaal programma's</b>	<b>-79.702</b>	<b>36.831</b>	<b>-42.871</b>	<b>-65.940</b>	<b>21.218</b>	<b>-44.722</b>	<b>-71.174</b>	<b>22.502</b>	<b>-48.672</b>	<b>-76.225</b>	<b>30.337</b>	<b>-45.888</b>
Algemene dekkingsmiddelen	-3.271	57.990	54.719	-2.436	57.897	55.461	-2.506	59.794	57.288	-2.784	60.028	57.244
Overhead en ondersteuning	-10.851	355	-10.496	-11.246	198	-11.048	-11.275	1.019	-10.256	-11.476	1.242	-10.234
Vennootschapsbelasting	-1.017	0	-1.017	0	0	0	0	0	0	22	0	22
<b>Sub-totaal overig</b>	<b>-15.139</b>	<b>58.345</b>	<b>43.206</b>	<b>-13.682</b>	<b>58.095</b>	<b>44.413</b>	<b>-13.781</b>	<b>60.813</b>	<b>47.032</b>	<b>-14.238</b>	<b>61.270</b>	<b>47.032</b>
<b>Saldo van lasten en baten</b>	<b>-94.841</b>	<b>95.175</b>	<b>335</b>	<b>-79.622</b>	<b>79.313</b>	<b>-309</b>	<b>-84.955</b>	<b>83.315</b>	<b>-1.640</b>	<b>-90.463</b>	<b>91.607</b>	<b>1.144</b>
<b>Mutaties reserves</b>												
Relatie inwoners en bestuur	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ruimtelijke ontwikkeling	-1.230	502	-728	0	56	56	-34	110	76	-540	1.434	894
Beheer leefomgeving	-205	139	-66	0	300	300	-179	314	135	-649	314	-335
Economie en toerisme	-3.128	1.679	-1.449	0	0	0	0	0	0	-3.027	0	-3.027
Gezondheid en bevord. gezonde leefstijl	-26	0	-26	0	0	0	0	0	0	0	30	30
Jeugd, onderwijs en cultuur	-206	332	127	-50	127	77	-50	1.617	1.567	-50	352	302
Maatsch. ondersteuning en veiligheid	-993	2.270	1.277	-1.809	1.982	174	-1.804	2.317	513	-1.816	4.581	2.765
Werk en inkomen	-1.080	995	-85	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Algemene dekkingsmiddelen	-2.990	3.673	684	-299	0	-299	-1.504	823	-681	-2.886	952	-1.934
Overhead en ondersteuning	0	0	0	0	0	0	0	30	30	0	30	30
<b>Sub-totaal mutaties reserves</b>	<b>-9.857</b>	<b>9.592</b>	<b>-265</b>	<b>-2.157</b>	<b>2.466</b>	<b>309</b>	<b>-3.570</b>	<b>5.210</b>	<b>1.640</b>	<b>-8.968</b>	<b>7.693</b>	<b>-1.275</b>
Saldo dienstjaar	-69	0	-69	0	0	0	0	0	0	0	0	0
<b>Resultaat</b>	<b>-104.767</b>	<b>104.767</b>	<b>0</b>	<b>-81.779</b>	<b>81.779</b>	<b>0</b>	<b>-88.524</b>	<b>88.524</b>	<b>0</b>	<b>-99.431</b>	<b>99.300</b>	<b>-131</b>

## 3.4 Waarderingsgrondslagen

### 3.4 Waarderingsgrondslagen

Bij het samenstellen van de rekening zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

1. wettelijke bepalingen inzake jaarverslaglegging;
2. waarderingsgrondslagen;
3. grondslagen ter bepaling van het saldo c.q. resultaat.

Zowel de verschillen tussen de jaarrekening 2017 en de jaarrekening 2018 alsmede de verschillen tussen de begroting 2018 en de jaarrekening 2018 zijn op de beleidstaken afzonderlijk toegelicht.

### Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

#### Afschrijvingstermijnen

<b>Materiële vaste activa</b>	
<i>Activa derden</i>	
nieuwbouw	40 jaar
verbouw / uitbreiding	25 jaar
bijdrage restauratie	25 jaar
<i>Gronden en terreinen</i>	
ondergrond gebouwen, sportvelden en overige ondergrond	geen afschrijving
<i>Woningen/bedrijfsgebouwen</i>	
nieuwbouw	40 jaar
verbouw/uitbreiding en restauratie	25 jaar
(kleinere) bouwkundige aanpassingen (w.o. ARBO voorzieningen)	10 jaar
aankoop bestaand gebouw	25 jaar
semipermanente gebouwen	15 jaar
technische installaties gebouwen (CV installaties, liften, afzuigers)	15 jaar
airconditioning en beveiliging	10 jaar
terreininrichting (hekwerken, tuin, parkeerruimte)	20 jaar
meubilair/stoffering (bureaustoelen, koffieautomaten, gordijnen, etc.)	10 jaar
bureaus, kasten	20 jaar
paternosterkasten	15 jaar
<i>Woonwagens</i>	
nieuwbouw en standplaatsen	25 jaar
<i>Schoolgebouwen/gymnastiekaccommodaties</i>	
1e inrichting gebouw/lokaal	20 jaar
Overige (zie onder woningen / bedrijfsgebouwen)	
<i>Vervoermiddelen</i>	
overige voertuigen	8 tot 15 jaar
<i>Machines, apparaten en installaties</i>	
computerapparatuur (servers, printers, etc.)	4 jaar

computerprogrammatuur (incl. implementatiekosten)	5 jaar
verbindingsmiddelen (C2000, telefooncentrale, mobilfoon)	7 jaar
overige apparatuur	8 tot 10 jaar
<i>Overige activa</i>	
containers vuilverzameling, afvalbakken	10 jaar
luchtfoto's	3 jaar
<i>Grond, weg- en waterbouw</i>	
aanleg/herinrichting wegen incl. fiets- en voetpaden (max.)	20 jaar
openbare verlichting (armaturen)	20 jaar (max.)
openbaar groen (parken etc.)	20 jaar (max.)
straatmeubilair	10 jaar (max.)
verkeerslichtinstallaties	15 jaar (max.)
aanleg sportvelden (groene sportvelden, tennisbanen, wetravelden)	15 jaar (max.)
<i>Riolering</i>	
GRP aanleg en vervanging riool	60 jaar
GRP drukriolering	45 jaar
GRP elektromechanisch	15 jaar

#### Overig

Verder wordt rekening gehouden met de volgende uitgangspunten:

- Activa met een verkrijgingprijs van minder dan € 15.000 worden niet geactiveerd, uitgezonderd gronden en terreinen. Deze worden altijd geactiveerd.
- Onder activa met een meerjarig maatschappelijk nut, zoals bedoeld in artikel 35 lid 1c van het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten, worden verstaan investeringen in aanleg en onderhoud van: (inrichting) wegen, waterwegen; civiele kunstwerken, groen en kunstwerken.
- Investeringen voor aankoop en vervaardiging van activa met een meerjarig maatschappelijk nut, waartoe is besloten na 1 januari 2017, worden onder aftrek van bijdragen van derden geactiveerd. Het actief wordt lineair afgeschreven over de verwachte levensduur van het actief met een maximum van 20 jaar.
- De immateriële en materiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen de verkrijgingprijs, verminderd met eventueel ontvangen bijdragen of onttrekkingen aan voorzieningen en afschrijvingen.
- Afschrijving van de activa vindt plaats op lineaire of annuïteiten basis met in achtname van de verwachte gebruiksduur of nuttigheidsduur van het object.
- Het komt voor dat een (vervanging)investering pas in de loop van het jaar plaatsvindt. Het is dan niet reëel om over een volledig jaar af te schrijven. Als uitgangspunt is genomen dat over investeringen die plaatsvinden in de loop van het jaar niet wordt afgeschreven. De eerste afschrijving vindt plaats in het volgende boekjaar.
- Bij de behandeling van de begroting 2016 is een nieuw gemeentelijke rioleringsplan (GRP) voor de gemeente Montferland vastgesteld voor de jaren 2016 t/m 2020.
- De waardering van de overige activa en passiva geschiedt in het algemeen tegen de nominale waarden. Wanneer hiervan wordt afgeweken, is dit in de toelichting van de desbetreffende post vermeld.
- De in de grondexploitatie ingebrachte gronden zijn geactiveerd als onderhanden werken; Deze zijn verantwoord op basis van de vervaardigingkosten verminderd met de opbrengst van grondverkoop. Het saldo van per 31 december 2015 "Nog niet in exploitatie genomen gronden" zijn, voorzover er vooruitzichten zijn om deze alsnog voor 1 januari 2019 in exploitatie te nemen, gewaardeerd als Maatschappelijke vaste activa. Inmiddels zijn al deze gronden in exploitatie genomen.



- De financiële vaste activa worden gewaardeerd tegen de nominale waarde. Hierop wordt in beginsel geen afschrijving toegepast. Wanneer hiervan wordt afgeweken, is dit in de toelichting bij de betreffende post vermeld.
- De debiteuren zijn opgenomen voor de nominale waarde. Oninbare posten < 1 jaar en kwijtgescholden belastingen worden functioneel geboekt, d.w.z. rechtstreeks ten laste van de exploitatierekening; oninbare privaot- en publiekrechtelijke vorderingen (>1 jaar) zijn ten laste geboekt van de voorziening dubieuze debiteuren.
- Reserves worden gevormd conform door de raad ter zake genomen besluiten. Ook onttrekkingen aan deze reserves geschieden door conform daartoe strekkende raadsbesluiten. Afwijkingen ten opzichte van de begroting lopen via de winstbestemming.
- Bestemmingsreserves zijn voor een specifiek doel afgezonderde bestanddelen van het eigen vermogen.
- Voorzieningen worden op grond van meerjarenramingen gevormd om fluctuaties in exploitatiekosten en risico's te kunnen opvangen. Jaarlijks worden de voorzieningen, zo nodig via extra dotaties, op het gewenste niveau gebracht. Het gewenste niveau betekent niet te hoog, maar zeker niet te laag. Voorzieningen kunnen geen negatief saldo hebben (ook niet tijdelijk).
- Ter gelijkmatige verdeling van de kosten over langere perioden zijn onder voorzieningen posten opgenomen die het karakter dragen van een egalisatierekening. Alleen de dotaties aan voorzieningen worden functioneel verantwoord.

### **Grondslagen voor winst - en resultaatbepaling**

De lasten en baten worden tegen de nominale waarde zoveel mogelijk toegerekend naar de periode waarop zij betrekking hebben.

- Verliezen worden genomen op het moment dat deze voorzienbaar zijn.
- Winsten worden eerst verantwoord nadat deze daadwerkelijk gerealiseerd zijn. Voor winsten in de grondexploitatie wordt met ingang van 2017 de "Percentage of completion"-methode toegepast.
- De dividenduitkeringen, de vakantiegeldverplichtingen aan het personeel, de FPU uitkeringen en een gedeelte van de wethouders pensioenen zijn verwerkt op basis van het kasstelsel. Het restant van de wethouders pensioenen is ten laste van een voorziening gebracht.
- De afschrijvingen worden conform de afschrijvingstermijn berekend. Indien de boekwaarden bedrijfseconomisch niet meer rendabel zijn worden extra afschrijvingen toegepast. De rentelasten van investeringen worden via het voorcalculatorische renteomslag percentage ten laste van de exploitatie geboekt.
- Aan de reserves is, overeenkomstig het vastgestelde percentage in de begroting, rente toegevoegd.

### **Kostenplaatsen**

De verdeling van de kosten van de hoofdkostenplaatsen geschiedt via een voorcalculatorische verdeling.

- De directe kosten van salarissen en sociale lasten, met uitzondering van de leidinggevenden en de medewerkers in de "Piofach"-functies, worden zodanig verdeeld dat deze kosten zoveel mogelijk rechtstreeks op de producten worden verantwoord.
- De uurbesteding van medewerkers ten behoeve van investeringen en grondexploitaties is op basis van de werkelijk gewerkte uren verantwoord.
- Prijsverschillen (salariskosten) zijn bij de bestuursrapportage, indien bekend, zoveel mogelijk bijgeraamd.
- Hoeveelheidverschillen zijn niet bijgeraamd en komen tot uiting op de afzonderlijke producten. In totaliteit (balans en exploitatie) hebben deze hoeveelheidverschillen geen gevolgen.
- Het restant van de niet verdeelde kosten blijft ten laste van het programma "Overhead". Verder worden de volgende kostensoorten integraal getoetst en niet afzonderlijk toegelicht op de afzonderlijke producten:
  - loonkosten
  - advertentiekosten
  - abonnementen
  - kosten voor studie en congressen
  - kapitaallasten

In de jaarrekening zijn uitsluitend de directe kosten toegelicht, niet de doorbelastingen per product.

**Wettelijke bepalingen inzake de jaarverslaglegging**

De jaarstukken bestaan uit het jaarverslag en de jaarrekening. Het jaarverslag betreft de inhoudelijke verantwoording over hetgeen al dan niet is gerealiseerd. Bij de jaarrekening ligt de nadruk op de financiële verantwoording.

## 3.5 Programma's analyse 3e w-vraag

### 01. Wat heeft het gekost?

Bedragen x1000

Exploitatie	Werkelijk 2017	Begroting 2018 (primair)	Begroting 2018 (na wijziging)	Werkelijk 2018
Lasten	-3.868	-3.954	-4.234	-4.629
Baten	2.614	2.269	2.288	2.681
<b>Saldo van lasten en baten</b>	<b>-1.254</b>	<b>-1.685</b>	<b>-1.946</b>	<b>-1.948</b>
Stortingen	0	0	0	0
<b>Gerealiseerd resultaat</b>	<b>-1.254</b>	<b>-1.685</b>	<b>-1.946</b>	<b>-1.948</b>

### Verschillenanalyse

De belangrijkste verschillen (> € 50.000) ten opzichte van de jaarrekening 2017 en de begroting 2018 na wijziging worden hierna toegelicht.

	t.o.v. jaarrek. 2017	V/N	t.o.v. begroting 2018	V/N
Bestaand beleid:				
Bestuurlijke samenwerking				
<ul style="list-style-type: none"> <li>In 2017 hebben we een eindafrekening van de Stadsregio ontvangen van € 125.000.</li> </ul>	-125	N		
<ul style="list-style-type: none"> <li>Met ingang van 2018 ontvangen we via de Algemene uitkering uit het gemeentefonds een bijdrage voor het Fonds Gezamenlijke Gemeentelijke Uitvoering (GGU) en voor het A&amp;O (Arbeidsmarkt en Opleiding) fonds. Deze bedragen zijn in 2018 doorbetaald aan de VNG en de Stichting A&amp;O. Voor 2018 liep deze vergoeding rechtstreeks van het Ministerie naar de betreffende instellingen.</li> </ul>	-105	N		
College van B&W				
<ul style="list-style-type: none"> <li>De lasten zijn hoger dan in 2017 in verband met de overgang van 4 naar 5 wethouders.</li> </ul>	-54	N		
Omgevingsvergunning aanvraag				
<ul style="list-style-type: none"> <li>De baten omgevingsvergunning zijn in 2018 lager uitgevallen dan in 2017.</li> </ul>	-72	N		
Diverse producten				
<ul style="list-style-type: none"> <li>Overige</li> </ul>	-94	N	-2	N
Diverse producten bedrijfsvoering				
<ul style="list-style-type: none"> <li>Doorbelasting uren etc.</li> </ul>	-229	N		
<b>Totaal</b>	<b>-679</b>	<b>N</b>	<b>-2</b>	<b>N</b>
Nieuw beleid:				
<ul style="list-style-type: none"> <li>Opkomstbevordering gemeenteraadsverkiezingen</li> </ul>	-15	N		
<b>Saldo van lasten en baten</b>	<b>-694</b>	<b>N</b>	<b>-2</b>	<b>N</b>

## 02. Wat heeft het gekost?

Bedragen x1000

Exploitatie	Werkelijk 2017	Begroting 2018 (primaire)	Begroting 2018 (na wijziging)	Werkelijk 2018
Lasten	-6.606	-1.424	-2.230	-6.137
Baten	6.321	157	842	4.672
<b>Saldo van lasten en baten</b>	<b>-285</b>	<b>-1.267</b>	<b>-1.388</b>	<b>-1.465</b>
Onttrekkingen	502	56	110	1.434
Stortingen	-1.230	0	-34	-540
<b>Mutaties reserves</b>	<b>-728</b>	<b>56</b>	<b>76</b>	<b>894</b>
<b>Gerealiseerd resultaat</b>	<b>-1.013</b>	<b>-1.211</b>	<b>-1.312</b>	<b>-571</b>

### Verschillenanalyse

De belangrijkste verschillen (> € 50.000) ten opzichte van de jaarrekening 2017 en de begroting 2018 na wijziging worden hierna toegelicht.

	t.o.v. jaarrek. 2017	V/N	t.o.v. begroting 2018	V/N
Bestaand beleid:				
Volkshuisvesting				
<ul style="list-style-type: none"> <li>In 2018 is het pand Stadsplein 70 verkocht. Het verwachte voordeel bedraagt de verkoopprijs verminderd met de kosten en de boekwaarde op de balans. Bij de 2e marap 2018 is dit reeds gemeld aan uw raad. T.o.v. de jaarrekening 2017 betekent dit een voordeel.</li> </ul>	87	V	6	V
<ul style="list-style-type: none"> <li>Voor de voorbereiding van het Centrumplan Didam is voor 2018 een werkbudget beschikbaar gesteld van € 216.200 (incl. resultaatbestemming 2017 voor een bedrag van € 90.000). Bij de bestuursrapportage was de verwachting dat niet het gehele budget in 2018 aangewend zou worden en is een bedrag van € 50.000 doorgeschoven naar 2019. Deze inschatting is niet juist gebleken, want de doorgeschoven € 50.000 is in 2018 helemaal aangewend. Daarnaast is eind 2018 een kort geding aangespannen door Didam Have (eigenaar van Albert Heijn) Didam, gecombineerd met een Wob-verzoek. Kosten van rechtszaken zijn in het voorbereidingsbudget voor het Centrumplan dan ook niet opgenomen (circa € 53.000).</li> </ul>	-252	N	-107	N
Grondexploitatie (woningen)				
<ul style="list-style-type: none"> <li>Voor een toelichting verwijzen wij u naar de paragraaf grondbeleid. Zowel winstnemingen als mutaties in voorzieningen zijn verrekend met de reserve grondexploitatie. Zoals bekend wordt met ingang van 2017 de winst genomen op basis van het realisatiebeginsel in plaats van het voorzichtigheidsbeginsel. Daarnaast is de voorziening "Afwikkeling grondexploitatie Sportcomplex Montferland" volledig vrijgevallen (€ 66.000).</li> </ul>	-616	N	279	V
Diverse producten				
<ul style="list-style-type: none"> <li>Overig</li> </ul>	-74	N	-23	N
Diverse producten bedrijfsvoering				
<ul style="list-style-type: none"> <li>Doorbelasting uren, etc.</li> </ul>	-191	N		
<b>Saldo van lasten en baten</b>	<b>-1.046</b>	<b>N</b>	<b>155</b>	<b>V</b>

### 03. Wat heeft het gekost?

Bedragen x1000

Exploitatie	Werkelijk 2017	Begroting 2018 (primair)	Begroting 2018 (na wijziging)	Werkelijk 2018
Lasten	-11.967	-11.737	-12.763	-11.814
Baten	7.847	7.337	7.676	7.873
<b>Saldo van lasten en baten</b>	<b>-4.120</b>	<b>-4.400</b>	<b>-5.087</b>	<b>-3.942</b>
Onttrekkingen	139	300	314	314
Stortingen	-205	0	-179	-649
<b>Mutaties reserves</b>	<b>-66</b>	<b>300</b>	<b>135</b>	<b>-335</b>
<b>Gerealiseerd resultaat</b>	<b>-4.186</b>	<b>-4.100</b>	<b>-4.952</b>	<b>-4.277</b>

#### Verschillenanalyse

De belangrijkste verschillen (> € 50.000) ten opzichte van de jaarrekening 2017 en de begroting 2018 na wijziging worden hierna toegelicht.

	t.o.v. jaarrek. 2017	V/N	t.o.v. begroting 2018	V/N
Bestaand beleid:				
Afvalverwijdering en -verwerking				
<ul style="list-style-type: none"> <li>Ten opzichte van de jaarrekening 2017 bedraagt het nadeel € 561.000. De baten afvalstoffenheffing zijn € 470.000 lager dan geraamd. Daarnaast zijn de opbrengsten verkoop oud papier € 90.000 lager dan in 2017.</li> <li>Het nadeel ten opzichte van de begroting bedraagt € 73.000 en dat wordt met name veroorzaakt door de inzameling van kunststoffen. Bij de 2e marap zijn deze uitgaven abusievelijk niet bijgesteld omdat er meer kunststoffen worden ingezameld dan geraamd. De vergoeding van Nedvang is wel opwaarts bijgesteld. Op rekeningsbasis is ook het geraamde bedrag van € 300.000 onttrokken aan de egalisatiereserve afvalstoffenheffing. Hiermee bedraagt de kostendekking in de jaarrekening 93%, terwijl deze in de begroting 100% bedroeg.</li> </ul>	-561	N	-73	N
Begraafplaatsen				
<ul style="list-style-type: none"> <li>De begraafrechten zijn in 2018 hoger uitgevallen dan in 2017, met name omdat er meer verlengingen hebben plaatsgevonden.</li> </ul>	74	V		
Groenvoorzieningen				
<ul style="list-style-type: none"> <li>Rekening houdend met de uitgaven voor het bomenbeleidsplan en het beheerplan groen (zie onder nieuw beleid) bedraagt het voordeel € 216.000 ten opzichte van 2017. In 2017 zijn er de nodige renovaties en vervangingen van openbaar groen geweest. Genoemd kunnen worden het vervangen van damwanden bij het speelterrein bij de Hangaarts en de omvorming van de grindpaden op de begraafplaats in 's-Heerenberg.</li> </ul>	216	V		
Riolering				
<ul style="list-style-type: none"> <li>Ten opzichte van 2017 bedraagt het voordeel € 492.000. De baten voor de rioolheffing waren € 272.000 hoger dan in</li> </ul>	492	V	411	V

<p>2017 als gevolg van een stijging van de tarieven en als gevolg het hogere waterverbruik in verband met de droge zomer. De lasten en baten voor vrijvervalriolering en drukriolering vielen per saldo € 220.000 lager uit dan in 2017. Dit wordt mede veroorzaakt door provinciale subsidies voor de projecten riolering spoorverdubbeling Dijksestraat/Pittelderstraat voor een bedrag van € 161.000 en afkoppelen Nekkum in 2016 van € 18.000.</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>Ten opzichte van de begroting zien we een voordeel van € 157.000 op de rioolheffing. De exploitatielasten zijn € 254.000 lager dan geraamd als gevolg van lagere advieskosten (€ 98.000), minder formatie dan waarmee in het GRP (Gemeentelijk Rioleringsplan) rekening is gehouden (€ 59.000) en per saldo lagere lasten voor vrijvervalriolering voor een bedrag van € 97.000. De werkzaamheden voor het project riolering spoorverdubbeling Dijksestraat/Pittelderstraat konden voor een deel binnen het reguliere budget worden opgevangen. In de jaarrekening bedraagt de kostendekking 100%, evenals in de begroting. Een bedrag van € 649.446 is toegevoegd aan de reserve onderhoud riolering en rioolrenovaties.</li> </ul>				
<b>Verkeersmaatregelen</b>				
<ul style="list-style-type: none"> <li>In 2017 zijn grote projecten afgewikkeld zoals aan de Hoofdstraat in Kilder (€ 110.000) en aanpassingen aan de rotonde Bievanckweg (€ 50.000) en de inrichting van schoolzones in Loil en Braamt (€ 17.000).</li> </ul>	177	V		
<b>Wegen, straten en pleinen</b>				
<ul style="list-style-type: none"> <li>In 2018 is een hoger bedrag (€ 59.000) toegevoegd aan de voorziening groot onderhoud wegen als gevolg van het beleidsplan wegen (€ 45.000) en inflatiecorrectie (€ 14.000). Daarnaast zijn meer projecten uitgevoerd dan in 2017 zoals werkzaamheden aan de Ettemastraat in Zeddam (€ 21.000), de Hoofdstraat in Kilder (€ 45.000) en diverse overige werkzaamheden (€ 45.000).</li> </ul>	-170	N		
<b>Milieu algemeen</b>				
<ul style="list-style-type: none"> <li>Onze bijdrage aan de ODA (Omgevingsdienst Achterhoek) is in 2018 € 96.000 hoger geweest dan in 2017 omdat we meer hebben afgenomen dan in 2017 (€ 66.000) en in 2017 is een voordelige afrekening over 2016 opgenomen van € 30.000. De aantrekkende economie leidt tot toenemende vergunningverlening en advisering. Het overige nadeel betreft hogere advieskosten van € 22.000, met name voor klimaat en duurzaamheid.</li> </ul>	-118	N		
<b>Diverse producten</b>				
<ul style="list-style-type: none"> <li>Overig</li> </ul>	64	V	-3	N
<b>Diverse producten bedrijfsvoering</b>				
<ul style="list-style-type: none"> <li>Doorbelasting uren etc. De loonkostensubsidie van Laborijn van ca. € 700.000 zat in de begroting niet verwerkt in de uurtarieven. Deze waren daardoor te hoog. Dit is op rekeningbasis gecorrigeerd. Verloopt per saldo budgettair neutraal.</li> </ul>	215	V	813	V
<b>Totaal</b>	<b>389</b>	<b>V</b>	<b>1.148</b>	<b>V</b>
<b>Nieuw beleid:</b>				
<ul style="list-style-type: none"> <li>Bomenbeleidsplan</li> </ul>	-70	N		
<ul style="list-style-type: none"> <li>Beheerplan groen</li> </ul>	-80	N		
<ul style="list-style-type: none"> <li>Personele capaciteit Handhaving (BOA's)</li> </ul>	-60	N		
<b>Saldo van lasten en baten</b>	<b>179</b>	<b>V</b>	<b>1.148</b>	<b>V</b>

## 04. Wat heeft het gekost?

Bedragen x1000

Exploitatie	Werkelijk 2017	Begroting 2018 (primair)	Begroting 2018 (na wijziging)	Werkelijk 2018
Lasten	-7.250	-790	-849	-1.218
Baten	8.868	402	479	3.743
<b>Saldo van lasten en baten</b>	<b>1.618</b>	<b>-388</b>	<b>-370</b>	<b>2.525</b>
Onttrekkingen	1.679	0	0	0
Stortingen	-3.128	0	0	-3.027
<b>Mutaties reserves</b>	<b>-1.449</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>-3.027</b>
<b>Gerealiseerd resultaat</b>	<b>169</b>	<b>-388</b>	<b>-370</b>	<b>-502</b>

### Verschillenanalyse

De belangrijkste verschillen (> € 50.000) ten opzichte van de jaarrekening 2017 en de begroting 2018 na wijziging worden hierna toegelicht.

	t.o.v. jaarrek. 2017	V/N	t.o.v. begroting 2018	V/N
Bestaande beleid:				
Economische ontwikkeling				
<ul style="list-style-type: none"> <li>Voor het innovatiefonds is voor 2018 een budget beschikbaar gesteld van € 150.000 (incl. winstbestemming 2017 voor een bedrag van € 50.000). Bij de bestuursrapportage was de verwachting dat niet het gehele budget in 2018 aangewend zou worden en is een bedrag van € 75.000 doorgeschoven naar 2019. Deze inschatting is niet juist gebleken, want het volledige geraamde bedrag is nagenoeg uitgegeven (4-tal projecten). Het overige bedrag heeft betrekking op diverse overige kleine nadelen (o.a. opstellen economische visie de Liemers).</li> </ul>	-173	N	-93	N
Grondexploitatie industrieterreinen				
<ul style="list-style-type: none"> <li>Voor een toelichting verwijzen wij u naar de paragraaf grondbeleid. In 2018 is een bedrag van bijna € 1,9 miljoen vrijgevallen uit de voorziening grondexploitatie A18 Bedrijvenpark. Dit bedrag is toegevoegd aan de reserve grondexploitatie. Op grond van het BBV zijn de winstnemingen ingaande 2017 gebaseerd op het realisatiebeginsel in plaats van op het voorzichtigheidsbeginsel. De winstnemingen zijn toegevoegd aan de reserve grondexploitatie. Op basis van de vastgestelde nota Reserves en voorzieningen 2018 is het bedrag boven de vastgestelde maximale omvang van de reserve grondexploitatie ad. € 5 miljoen vrijgevallen en toegevoegd aan de Algemene reserve. Dit betreft een bedrag van € 801.000. Tegenover de winstneming op de grondexploitatie DocksNLD staat een bijdrage aan de gemeente Doetinchem (75%) en een verplichting vennootschapsbelasting (25%). Een en ander is expliciet besloten bij de vaststelling van de begroting 2017.</li> </ul>	440	V	2.961	V
Toerisme en recreatie				
<ul style="list-style-type: none"> <li>Het voordeel ten opzichte van de jaarrekening 2017 bedraagt</li> </ul>	585	V		

€ 585.000. Een bedrag van € 566.000 heeft betrekking op het NK Wielrennen dat in 2017 is georganiseerd. Daarnaast is in 2017 een subsidie van € 10.000 betaald voor 's-Heerenberg Kasteelstad via het project Revitalisering centrum 's-Heerenberg. Dit bedrag is in 2017 gedekt middels een onttrekking aan de reserve Masterplan 's-Heerenberg. Een bedrag van € 9.000 heeft betrekking op diverse overige kleine voordelen ten opzichte van 2017.				
Diverse producten				
• Overig	6	V	27	V
Diverse producten bedrijfsvoering				
• Doorbelasting uren, etc.	49	V		
<b>Saldo van lasten en baten</b>	<b>907</b>	<b>V</b>	<b>2.895</b>	<b>V</b>

## 05. Wat heeft het gekost?

Bedragen x1000

Exploitatie	Werkelijk 2017	Begroting 2018 (primair)	Begroting 2018 (na wijziging)	Werkelijk 2018
Lasten	-3.919	-3.643	-3.862	-3.880
Baten	536	529	607	589
<b>Saldo van lasten en baten</b>	<b>-3.383</b>	<b>-3.114</b>	<b>-3.255</b>	<b>-3.292</b>
Onttrekkingen	0	0	0	30
Stortingen	-26	0	0	0
<b>Mutaties reserves</b>	<b>-26</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>30</b>
<b>Gerealiseerd resultaat</b>	<b>-3.409</b>	<b>-3.114</b>	<b>-3.255</b>	<b>-3.261</b>

### Verschillenanalyse

De belangrijkste verschillen (> € 50.000) ten opzichte van de jaarrekening 2017 en de begroting 2018 na wijziging worden hierna toegelicht.

	t.o.v. jaarrek. 2017	V/N	t.o.v. begroting 2018	V/N
Bestaand beleid:				
Groene sportvelden en terreinen				
<ul style="list-style-type: none"> <li>Het nadeel ten opzichte van 2017 bedraagt € 65.000. In 2017 is een bedrag van € 30.000 niet meer opgenomen als nog te betalen subsidie, wat in dat jaar een voordeel opleverde. Het restant van € 35.000 heeft betrekking op diverse exploitatielasten.</li> </ul>	-65	N		
Sportaccommodaties				
<ul style="list-style-type: none"> <li>In het kader van de kerntakendiscussie 2015 is een taakstellende bezuiniging ingeboekt voor zwembad Sportcentrum Montferland van € 50.000. Deze taakstelling is voor 2018 niet gerealiseerd.</li> <li>T.o.v. 2017 zijn er geen onderhoudskosten meer bij zwembad de Hoevert (risico is bij Sportfondsen neergelegd) en zijn de kapitaallasten lager bij de zwembaden en sporthallen doordat een renteverlaging is toegepast van 2% naar 1,5%. Dit alles resulteert in een voordeel t.o.v. 2017 van ruim € 100.000.</li> </ul>	109	V	-56	N



Sportbevordering				
<ul style="list-style-type: none"> <li>In 2017 heeft er een definitieve afrekening over 2016 plaatsgevonden aan sportfondsen Didam B.V., waardoor de oude overeenkomst helemaal is afgewikkeld. Met ingang van 2017 is de nieuwe overeenkomst van kracht gegaan, waarbij het (financiële) risico bij Sportfondsen ligt. Verder zijn er in 2017 onderzoekskosten gemaakt voor een onderzoek naar de toekomst van zwembad de Hoevert en kosten voor begeleiding van voetbalverenigingen in fusietrajecten.</li> <li>In 2018 is € 25.000 beschikbaar gesteld voor gezonde leefstijl ouderen. Dit budget is voor 2018 niet nodig gebleken. Het overige bedrag heeft betrekking op diverse overige kleine voordelen (o.a. combinatiefuncties).</li> </ul>	112	V	51	V
Diverse producten				
<ul style="list-style-type: none"> <li>Overig</li> </ul>	-99	N	-34	N
Diverse producten bedrijfsvoering				
<ul style="list-style-type: none"> <li>Doorbelasting uren, etc.</li> </ul>	44	V		
<b>Totaal</b>	<b>-55</b>	<b>N</b>	<b>-34</b>	<b>N</b>
Nieuw beleid:				
Onderzoek toekomst zwembad	-3	N	-2	N
Onderzoek clustering voetbalaccommodaties	-6	N	4	V
<b>Saldo van lasten en baten</b>	<b>92</b>	<b>V</b>	<b>-37</b>	<b>N</b>

## 06. Wat heeft het gekost?

Bedragen x1000

Exploitatie	Werkelijk 2017	Begroting 2018 (primair)	Begroting 2018 (na wijziging)	Werkelijk 2018
Lasten	-18.151	-16.281	-19.027	-20.589
Baten	2.065	1.709	1.602	2.057
<b>Saldo van lasten en baten</b>	<b>-16.086</b>	<b>-14.572</b>	<b>-17.425</b>	<b>-18.532</b>
Onttrekkingen	332	127	1.617	352
Stortingen	-206	-50	-50	-50
<b>Mutaties reserves</b>	<b>127</b>	<b>77</b>	<b>1.567</b>	<b>302</b>
<b>Gerealiseerd resultaat</b>	<b>-15.959</b>	<b>-14.494</b>	<b>-15.859</b>	<b>-18.229</b>

### Verschillenanalyse

De belangrijkste verschillen (> € 50.000) ten opzichte van de jaarrekening 2017 en de begroting 2018 na wijziging worden hierna toegelicht.

	t.o.v. jaarrek. V/N 2017		t.o.v. begroting V/N 2018	
Bestaand beleid:				
Accommodatiebeheer				
<ul style="list-style-type: none"> <li>Bij de bestuursrapportage 2018 is € 250.000 gevoteerd om de kleine kernen leefbaar te houden. Aan dorpsraden is gevraagd om plannen in te dienen voor leefbaarheidsinitiatieven. € 225.000 is uitgegeven in 2018.</li> </ul>	-120	N	62	V

<ul style="list-style-type: none"> <li>Stokkum zal in 2019 worden uitbetaald.</li> <li>In 2017 is Dorpshuis Zeddam verkocht. Daarnaast zijn door de nieuwe tarievenregeling de huuropbrengsten van Willem van de Berghcentrum hoger t.o.v. 2017. In 2018 waren de onderhoudskosten lager.</li> </ul>				
<b>Jeugdgezondheidszorg</b>				
<ul style="list-style-type: none"> <li>In 2017 is er minder geld uitgegeven aan preventie voor de jeugd, omdat vooraf bestemde projecten zoals familieonderwijs en lokale dagbesteding op een andere manier zijn gefinancierd (uit de reserves van de stichting Welcom).</li> </ul>	-77	N	11	V
<b>Overige gemeenschappelijke uitgaven / inkomsten</b>				
<ul style="list-style-type: none"> <li>In 2017 is het gebouw NME, Zeddamseweg 77 verkocht. Dit was een incidenteel voordeel van circa € 160.000.</li> </ul>	-157	N		
<b>Sociaal cultureel werk</b>				
<ul style="list-style-type: none"> <li>In 2018 zijn advieskosten gemaakt voor de concept ontwikkeling in Meulenvelden (ruim € 40.000). Met de samenwerkingspartners is afgesproken dat de gemeente de regie zou voeren over het traject Meulenvelden tot en met de fase van het ondertekenen van de intentieovereenkomst. Om dit traject goed te laten verlopen is gebruik gemaakt van externe expertise, onder andere een architect en een bouwkundige. Overigens is abusievelijk vergeten om in de jaarrekening op te nemen dat bij slagen van het traject de samenwerkingspartners een deel van kosten aan de gemeente terug betalen. Het betreft €15.000. Verder is in 2018 een eenmalige subsidie buurtcirkel verstrekt.</li> </ul>	-76	N	-35	N
<b>Bibliotheek Montferland</b>				
<ul style="list-style-type: none"> <li>In 2017 heeft de gemeente, conform afgesloten vaststellingsovereenkomst met de stichting Plavei, een bijdrage gedaan van € 180.000 voor de verbouwing van de voormalige bibliotheek en een gedeelte van de algemene ruimte tot twee appartementen in De Averhof te Beek.</li> </ul>	174	V	6	V
<b>Onderwijs achterstandenbeleid</b>				
<ul style="list-style-type: none"> <li>Bij de jaarrekening 2017 is voorgesteld om € 54.000 over te hevelen naar 2018 voor scholing pedagogische medewerkers in het VVE. Echter het budget voor 2018 is toereikend geweest om ook de scholing te bekostigen. Daarom is voor 2018 een incidenteel voordeel ingeboekt.</li> </ul>	1	V	63	V
<b>Onderwijshuisvesting</b>				
<ul style="list-style-type: none"> <li>Eind 2017 is de boekwaarde van de St. Antoniuschool ingebracht in de grondexploitatie. Deze locatie wordt herontwikkeld. Alle huisvestingslasten zijn verrekend met de reserve onderwijshuisvesting.</li> </ul>	427	V	12	V
<b>Leerlingenvervoer</b>				
<ul style="list-style-type: none"> <li>Eerste helft van 2018 heeft er een aanbesteding plaatsgevonden binnen het leerlingenvervoer (kosten € 20.000). Dit heeft geresulteerd in hogere tarieven vanaf het schooljaar 2018 / 2019 (augustus). De meerkosten zijn circa € 40.000. De meerkosten ten opzichte van 2017 bedragen € 63.000.</li> </ul>	-63	N		
<b>Jeugdzorg</b>				
<ul style="list-style-type: none"> <li>Vanaf 1 januari 2015 is de gemeente verantwoordelijk geworden voor o.a. de uitvoering van de Jeugdzorg. De Jeugdzorg vertoont binnen Montferland grote tekorten. Voor 2018 is het tekort ruim € 3 mln., waarvan € 1 mln. incidenteel is. Alle drie de transities (Jeugd, Wmo en</li> </ul>	-2.255	N	-1.301	N

Participatiewet) lopen budgettair neutraal door de jaarrekening 2018. Per saldo vindt er voor het totaal op de transities een onttrekking plaats ten laste van de bestemmingsreserve decentralisaties Sociaal Domein. Per ultimo 2018 is de reserve nagenoeg leeg.				
Diverse producten				
• Overig	-25	N	91	V
Diverse producten bedrijfsvoering				
• Doorbelasting uren, etc.	-275	N	-15	N
<b>Totaal</b>	<b>-2.446</b>	<b>N</b>	<b>-1.106</b>	<b>N</b>
Nieuw beleid:				
• Onderzoek naar realisatie centrale huisvesting basisonderwijs 's-Heerenberg. Bij de bestuursrapportage 2018 is deze afgeaamd en overgeheveld naar 2019.	0		0	
<b>Saldo van lasten en baten</b>	<b>-2.446</b>	<b>N</b>	<b>-1.106</b>	<b>N</b>

## 07. Wat heeft het gekost?

Bedragen x1000

Exploitatie	Werkelijk 2017	Begroting 2018 (primair)	Begroting 2018 (na wijziging)	Werkelijk 2018
Lasten	-12.279	-11.585	-12.853	-12.719
Baten	42	22	43	173
<b>Saldo van lasten en baten</b>	<b>-12.236</b>	<b>-11.563</b>	<b>-12.810</b>	<b>-12.546</b>
Onttrekkingen	2.270	1.982	2.317	4.581
Stortingen	-993	-1.809	-1.804	-1.816
<b>Mutaties reserves</b>	<b>1.277</b>	<b>174</b>	<b>513</b>	<b>2.765</b>
<b>Gerealiseerd resultaat</b>	<b>-10.959</b>	<b>-11.389</b>	<b>-12.297</b>	<b>-9.781</b>

### Verschillenanalyse

De belangrijkste verschillen (> € 50.000) ten opzichte van de jaarrekening 2017 en de begroting 2018 na wijziging worden hierna toegelicht.

	t.o.v. jaarrek. 2017	V/N	t.o.v. begroting 2018	V/N
Bestaand beleid:				
Regionale brandweer en rampenbestrijding				
• De VNOG verkeert in grote financiële problemen. Over 2018 is een tekort geconstateerd van bijna € 3 mln. Voor Montferland betekent dit een nabetaling van € 121.000. U bent als raad hierover reeds nader geïnformeerd via een raadsbrief. Voor 2019 en verdere jaren moet voor de VNOG ook rekening gehouden met structurele extra financiële middelen.	-158	N	-2	N
WMO - Beleid en toeleiding				
• De uitgaven die op begrotingsbasis op dit product worden geraamd worden daadwerkelijk op diverse andere producten/programma's verantwoord. Het vermeld voordeel t.o.v. begrotingsraming treedt niet daadwerkelijk op.			92	V

WMO - Voorziening mensen met een beperking				
<ul style="list-style-type: none"> <li>In 2018 is er wederom een groter beroep gedaan op de regelingen. Dit geldt voor alle voorzieningen (rolstoelen, woonvoorzieningen en vervoersvoorzieningen).</li> </ul>	- 266	N		
WMO - nieuwe taken				
<ul style="list-style-type: none"> <li>Het beroep op de WMO nieuwe taken (m.n. ondersteuning en begeleiding) is in 2018 verder toegenomen. Toch resteert er nog een voordeel t.o.v. de (bijgestelde) raming in de begroting, welke wordt verrekend met de reserve sociaal domein.</li> </ul>	- 132	N	114	V
WMO - hulp bij het huishouden (HbH)				
<ul style="list-style-type: none"> <li>Het beroep op de regeling, Zorg in Natura (ZIN), is in 2018 wederom toegenomen</li> </ul>	- 282	N	- 33	N
<ul style="list-style-type: none"> <li>De uitgaven PGB vertonen een voordeel t.o.v. 2017. Hierbij moet in aanmerking worden genomen dat 2017 negatief werd beïnvloedt door een nabetaling over eerdere jaren</li> </ul>	187	V	29	V
Diverse producten				
<ul style="list-style-type: none"> <li>Overig</li> </ul>	- 50	N	32	V
Diverse producten bedrijfsvoering				
<ul style="list-style-type: none"> <li>Doorbelasting uren, etc.</li> </ul>	391	V	0	
<b>Totaal</b>	<b>- 310</b>	<b>N</b>	<b>232</b>	<b>V</b>
<b>Saldo van lasten en baten</b>	<b>- 310</b>	<b>N</b>	<b>232</b>	<b>V</b>

## 08. Wat heeft het gekost?

Bedragen x1000

Exploitatie	Werkelijk 2017	Begroting 2018 (primair)	Begroting 2018 (na wijziging)	Werkelijk 2018
Lasten	-15.653	-16.517	-15.346	-15.228
Baten	7.950	7.976	8.348	7.960
<b>Saldo van lasten en baten</b>	<b>-7.703</b>	<b>-8.542</b>	<b>-6.998</b>	<b>-7.268</b>
Onttrekkingen	995	0	0	0
Stortingen	-1.080	0	0	0
<b>Mutaties reserves</b>	<b>-85</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>
<b>Gerealiseerd resultaat</b>	<b>-7.787</b>	<b>-8.542</b>	<b>-6.998</b>	<b>-7.268</b>

### Verschillenanalyse

De belangrijkste verschillen (> € 50.000) ten opzichte van de jaarrekening 2017 en de begroting 2018 na wijziging worden hierna toegelicht.

Bedragen x € 1.000

	t.o.v. jaarrek. 2017	V/N	t.o.v. begroting 2018	V/N
<i>Bestaand beleid:</i>				
Gemeentelijk minimabeleid				
<ul style="list-style-type: none"> <li>De uitgaven zijn t.o.v. 2017 afgenomen, m.n. op het terrein van kwijtscheldingen en bijzondere bijstand. In 2017 waren er incidenteel hoge kosten t.b.v. de statushouders. T.o.v. de</li> </ul>	87	V	- 48	N

begroting 2018 treedt er een nadeel op. Grotendeels door een balansherwaardering van de (dubieuze) debiteuren Sociale Zaken (onderdeel leningen bijzondere bijstand).				
<b>Inkomensvoorzieningen</b>				
<ul style="list-style-type: none"> <li>Het voordelig saldo op de uitvoering (Rijksbudget BUIG vs uitgaven) is evenals in 2016 en 2017 aanzienlijk: afgerond € 2,3 mln. In de Berap, en verder geactualiseerd in de 2e marap, is dit voordeel ingeboekt</li> </ul>	602	V	44	V
<ul style="list-style-type: none"> <li>De jaarlijkse actualisatie van de balanspost (dubieuze) debiteuren heeft een negatief effect op het resultaat 2018</li> </ul>			- 323	N
<b>Statushouders</b>				
<ul style="list-style-type: none"> <li>In 2018 worden geen rijksbijdragen meer ontvangen voor de opvang en begeleiding van statushouders. Het aantal gevestigde statushouders is aanzienlijk lager dan in de jaren 2015 t/m 2017. Dat verklaart de lagere uitgaven t.o.v. 2017.</li> <li>Ook t.o.v. begroting 2018 leidt het aantal gevestigde statushouders tot een voordeel. Zo is de subsidie aan de st. Welcom gebaseerd op dit aantal.</li> </ul>	90	V	48	V
<ul style="list-style-type: none"> <li>Het beschikbare budget en derhalve de uitgaven waren lager dan in 2017. Niet alle uitgaven worden onder dit programma verantwoord. Budgettair hebben de afwijkingen geen impact op de algemene middelen</li> </ul>	131	V		
<b>Uitvoeringsplan (re-integratie)</b>				
<ul style="list-style-type: none"> <li>Het beschikbare budget en derhalve de uitgaven waren 2017 incidenteel hoog. Overigens worden niet alle uitgaven onder dit programma verantwoord. Budgettair hebben de afwijkingen t.o.v. Rekening 2017 geen impact op de algemene middelen</li> </ul>	145	V		
<b>Begeleide participatie (vm WSW)</b>				
<ul style="list-style-type: none"> <li>de uitgaven voor de vm. WSW, uitgevoerd door Laborijn, wordt geleidelijk aan lager doordat geen nieuwe instroom meer plaatsvindt. Dit geldt dientengevolge ook voor de rijksbijdrage. Deze rijksbijdrage verloopt via het Gemeentefonds (Algemene dekkingsmiddelen). Het nadeel t.o.v. 2017 is administratief van aard. Door de overgang van de Presikhaaf medewerkers naar Laborijn zitten deze WSW ´ers ook in onze Gemeentefondsuitkering (programma 40) en in de doorbetaling (dit programma).</li> </ul>	- 380	N		
<b>Diverse producten</b>				
<ul style="list-style-type: none"> <li>Overige</li> </ul>	- 117	N	10	V
<b>Diverse producten bedrijfsvoering</b>				
<ul style="list-style-type: none"> <li>Doorbelasting uren etc.</li> </ul>	- 123	N		
<b>Totaal</b>	<b>435</b>	<b>V</b>	<b>- 269</b>	<b>N</b>
<b>Saldo van lasten en baten</b>	<b>435</b>	<b>V</b>	<b>- 269</b>	<b>N</b>

## 40. Wat heeft het gekost?

Bedragen x1000

Exploitatie	Werkelijk 2017	Begroting 2018 (primair)	Begroting 2018 (na wijziging)	Werkelijk 2018
Lasten	-1.068	-519	-627	-933
Baten	55.552	55.634	57.807	58.029
<b>Saldo van lasten en baten</b>	<b>54.484</b>	<b>55.115</b>	<b>57.180</b>	<b>57.096</b>
Onttrekkingen	3.673	0	823	952
Stortingen	-3.059	-299	-1.504	-2.886
<b>Mutaties reserves</b>	<b>614</b>	<b>-299</b>	<b>-681</b>	<b>-1.934</b>
<b>Gerealiseerd resultaat</b>	<b>55.099</b>	<b>54.817</b>	<b>56.499</b>	<b>55.162</b>

### Verschillenanalyse

De belangrijkste verschillen (> € 50.000) ten opzichte van de jaarrekening 2017 en de begroting 2018 na wijziging worden hierna toegelicht.

Bedragen x € 1.000

	t.o.v. jaarrek. 2017	V/N	t.o.v. begroting 2018	V/N
<i>Bestaand beleid:</i>				
Gemeentefonds				
<ul style="list-style-type: none"> <li>Ten opzichte van 2017 bedraagt het voordeel ruim € 2,5 miljoen. Hiervan is ruim € 1,9 miljoen gereserveerd voor het sociaal domein. Daarnaast kunnen worden genoemd accessontwikkelingen ter grootte van € 0,4 miljoen, een hogere vergoeding voor WMO (HbH) van € 112.000 en hoeveelheidsverschillen en aanpassing maatstaven voor een bedrag van € 133.000.</li> <li>Het voordeel ten opzichte van de begroting bedraagt € 169.000. Bij de resultaatbestemming wordt voorgesteld een bedrag van € 180.000 toe te voegen aan een nieuw te vormen reserve "Onderuitputting Algemene uitkering". In verband met verwachte onderuitputting bij het rijk moeten gemeenten zich voorbereiden op een flinke tegenvaller op het accres 2018. Dit nadeel zal voor Montferland ca. € 180.000 bedragen. Bij een voorzien nadeel bij de jaarrekening mogen gemeenten op grond van het BBV geen bedrag opnemen als "Nog te betalen". Wel mag een bestemmingsreserve worden opgenomen. Rekening houdend met de vorming van deze reserve bedraagt het nadeel ten opzichte van de begroting € 11.000. Dit bedrag betreft met name hoeveelheidsverschillen en aanpassing maatstaven.</li> </ul>	2.512	V	169	V
Kapitaallasten				
<ul style="list-style-type: none"> <li>T.o.v. jaarrekening 2017: In feite zijn er minder rentelasten betaald in 2018, o.a. door de betaalde rente over de bestaande vaste geldleningen (worden jaarlijks lager) en het optimaal gebruik maken van de gunstige omstandigheden op de geldmarkt (kort-geld financiering). Ook is er meer doorbelast aan de Grex (V € 95.000), dit door de hogere boekwaarde per 1-1-2018. Administratief worden, o.g.v. de BBV, de rentelasten verdeeld naar de diverse producten op de overige programma's. T.o.v. 2017 hebben we dit percentage moeten</li> </ul>	- 86	N		

bijstellen (1,50% i.p.v. 2,00%) en dus minder verdeeld naar de andere programma's.				
<ul style="list-style-type: none"> <li>T.o.v. begroting 2018: We hebben in 2018 optimaal gebruik kunnen maken van de (negatieve) rente op de geldmarkt. O.a. treedt er een voordeel op omdat de consolidatie van de kortlopende schuld pas heeft plaatsgevonden op 27 dec. In de Berap was nog uitgegaan van consolidatie (en dus hogere rentelasten) in het 3e kwartaal .</li> </ul>			40	V
Overige algemene dekkingsmiddelen				
<ul style="list-style-type: none"> <li>Voormalig personeel: Bij dit onderdeel komen de lasten tot uitdrukking van voormalig personeel (bijstelling WW-verplichtingen, premieafdrachten e.d.) voor zover deze verplichtingen niet zijn geraamd in de voorziening "Verplichtingen personeel". Het saldo wordt betrokken bij het totaal aan loonkosten van de ambtelijke organisatie. Zie hiervoor de toelichting bij programma 50, bedrijfsvoering. Het uiteindelijke voordeel hiervan bedraagt € 98.000.</li> </ul>	- 320	N	- 276	N
<ul style="list-style-type: none"> <li>Algemene baten lasten: In 2017 heeft voor latente belastingverplichtingen inz. de BTW over de jaren 2012-2016 een bijstorting in de voorziening plaatsgevonden. Deze is 2018 afgewikkeld en het restant van de voorziening is vrijgevallen</li> </ul>	268	V	29	V
Onroerende Zaakbelasting (OZB) / uitvoering wet WOZ				
<ul style="list-style-type: none"> <li>In 2018 zijn de tarieven verhoogd en is het WOZ-voorraad woningen en niet-woningen toegenomen</li> </ul>	193	V		
Diverse producten				
<ul style="list-style-type: none"> <li>Overig</li> </ul>	- 1	N	- 6	N
Diverse producten bedrijfsvoering				
<ul style="list-style-type: none"> <li>Doorbelasting uren etc.</li> </ul>	- 41	N		
Totaal	2.525	V	- 44	N
Nieuw beleid				
<ul style="list-style-type: none"> <li>N.v.t</li> </ul>				
<b>Saldo van lasten en baten</b>	<b>2.525</b>	<b>V</b>	<b>- 44</b>	<b>N</b>

## 50. Wat heeft het gekost?

Bedragen x1000

Exploitatie	Werkelijk 2017	Begroting 2018 (primair)	Begroting 2018 (na wijziging)	Werkelijk 2018
Lasten	-10.851	-11.246	-11.275	-11.476
Baten	355	198	1.019	1.242
<b>Saldo van lasten en baten</b>	<b>-10.496</b>	<b>-11.048</b>	<b>-10.256</b>	<b>-10.234</b>
<b>Gerealiseerd resultaat</b>	<b>-10.496</b>	<b>-11.048</b>	<b>-10.256</b>	<b>-10.234</b>

### Verschillenanalyse

De belangrijkste verschillen (> € 50.000) ten opzichte van de jaarrekening 2017 en de begroting 2018 na wijziging worden hierna toegelicht.

Bedragen x € 1.000

	t.o.v. jaarrek. 2017	V/N	t.o.v. begroting 2018	V/N

Facilitaire zaken				
<ul style="list-style-type: none"> <li>De vm. telefooncentrale is in 2018 versterkt afgeschreven. T.o.v. de jaarrekening 2017 leidt dit tot een nadeel. In de Berap 2018 was dit reeds verwerkt.</li> </ul>	- 127	N		
Informatie en automatisering				
<ul style="list-style-type: none"> <li>In 2018 zagen we een verdere groei van de digitale informatiebehoefte en diensgevolge een toename van kosten voor ICT. Ook voor de aanbesteding van de vervanging van de telefonie zijn kosten gemaakt. In de begroting 2018 was dit reeds voorzien.</li> </ul>	- 80	N		
Planning & Control				
<ul style="list-style-type: none"> <li>Ten opzichte van de jaarrekening 2017 bedraagt het voordeel € 71.000. De betreft eenmalige kosten die in 2017 zijn verrekend met de reserve Ontvlechtingkosten KTD (Kerntakendiscussie) 2014.</li> <li>Bij de 2e marap 2018 is een bedrag van € 50.000 opgevoerd voor bestuurlijke vernieuwing. Deze uitgaven volgen nog in 2019 en worden opnieuw opgevoerd bij de berap 2019. Ook advieskosten woonkernvisies zijn in 2018 niet volledig uitgegeven en worden opnieuw opgevoerd in 2019 (€ 6.000).</li> </ul>	71	V	56	V
Personeelskosten				
<ul style="list-style-type: none"> <li>Loonkosten: T.o.v. 2017 per saldo een toename van loonkosten. Diverse ontwikkelingen, nadelen en voordelen, liggen hieraan ten grondslag. Genoemd kunnen worden de indiensttreding van de groenploeg Laborijn en extra loonkosten in 2017 i.v.m. uitdiensttreding. T.o.v. de begroting 2018 is er een aanzienlijk voordeel. Dit is echter maar een deel van het verhaal. Het voordeel van € 774.000 wordt deels teniet gedaan door verplichtingen voor voormalig personeel (€ 276.000, onderdeel van programma 40). Verder wordt de reserve Kwaliteitsimpuls gevoed met € 400.000, zijnde de maximaal toegestane omvang. Na aftrek van deze verplichtingen resteert er een voordeel van € 98.000 ten gunste van het rekeningsresultaat 2018.</li> </ul>	-57	N	774	V
Diverse producten				
<ul style="list-style-type: none"> <li>Overig</li> </ul>	- 8	N	- 7	N
Diverse producten bedrijfsvoering				
<ul style="list-style-type: none"> <li>Doorbelasting uren etc. Ingaande 2017 vindt het grootste deel van de doorbelasting plaats op basis van voorcalculatie. Uitzonderingen daarop zijn de grondexploitatie en de investeringen. De cijfers laten zich moeilijk vergelijken. In 2018 is de groenploeg Laborijn daadwerkelijk in dienst getreden (niet geraamd op begrotingsbasis), waardoor administratief de nodige verschuivingen zijn opgetreden. Budgettair zijn er nagenoeg geen consequenties.</li> </ul>	463	V	- 859	N
<b>Totaal</b>	<b>262</b>	<b>V</b>	<b>22</b>	<b>V</b>
Nieuw beleid				
•				
<b>Saldo van lasten en baten</b>	<b>262</b>	<b>V</b>	<b>22</b>	<b>V</b>



## 60. Wat heeft het gekost?

Bedragen x1000

Exploitatie	Werkelijk 2017	Begroting 2018 (primair)	Begroting 2018 (na wijziging)	Werkelijk 2018
Lasten	-1.017	0	0	22
<b>Gerealiseerd resultaat</b>	<b>-1.017</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>22</b>

### Verschillenanalyse

De belangrijkste verschillen (> € 50.000) ten opzichte van de jaarrekening 2017 en de begroting 2018 na wijziging worden hierna toegelicht.

	t.o.v. jaarrek. 2017	V/N	t.o.v. begroting 2018	V/N
Vennootschapsbelasting (Vpb)				
<ul style="list-style-type: none"> <li>Betreft de verwachte aanslag Vpb op basis van de in deze jaarstukken opgenomen bijgestelde winstverwachting exploitatie DocksNLD. Deze bijgestelde winstneming, een verplichting op grond van het BBV, zal na aftrek van de verschuldigde Vpb worden doorbetaald aan de gemeente Doetinchem. De hier gepresenteerde verschillen hebben per saldo geen invloed op het resultaat.</li> </ul>	1.040	V	23	V
<b>Saldo van baten en lasten</b>	<b>1.040</b>	<b>V</b>	<b>23</b>	<b>V</b>

### 3.6 Overzicht incidentele baten en lasten

Onderstaande tabel geeft een specificatie van de incidentele baten en lasten. Dit overzicht is voorgeschreven in de BBV en geeft inzicht in hoeverre ons begrotingsbeeld wordt beïnvloed door incidentele ontwikkelingen.

Bedragen x €1.000)

Programma	Primaire Begroting	Begroting na wijziging	Realisatie begrotingsjaar
<b>1. Bestuur</b>			
<i>Lasten</i>			
Wachtgeldverplichtingen	-78	-165	-130
Wijk- en kerngericht werken (doorschuiving budget 2017)	-25	-25	-14
GEO informatie	-28	-28	0
Opkomstbevordering gemeenteraadsverkiezingen	-15	-15	-15
Wijk- en kerngericht werken (regulier budget 2018 niet beschikbaar stellen)	47	47	47
<b>2. Wonen</b>			
<i>Lasten</i>			
Masterplan Didam	-123	-73	-180
Toevoeging aan Algemene reserve vrijval reserve volkshuisvesting	0	-34	-34
<i>Baten</i>			
Vrijval reserve volkshuisvesting	0	34	34
Vrijval reserve grondexploitatie i.v.m. overschrijding maximum omvang	0	0	801
<b>3. Beheer leefomgeving</b>			
<i>Baten</i>			
Onttrekking reserve afvalstoffenheffing	250	250	250
<b>4. Economie en toerisme</b>			
<i>Lasten</i>			
Topsportevenementen (vervallen budget)	100	100	100
Realisatie innovatiefonds	-100	-25	-118
Toevoeging aan reserve grondexploitatie vrijval	0	0	-1.868

Programma	Primaire Begroting	Begroting na wijziging	Realisatie begrotingsjaar
voorziening Bedrijvenpark A18			
<i>Baten</i>			
Vrijval voorziening Bedrijvenpark A18 Doetinchem	0	0	1.868
<b>5. Gezondheid en bevordering gezonde leefstijl</b>			
<i>Lasten</i>			
Onderzoek clustering voetbalaccommodaties	-10	-10	-6
Uitstel bezuiniging voetbalaccommodaties 2018/2019	-125	-125	-125
Uitstel bezuiniging sportaccommodatie de Zomp	-27	-27	-27
<b>7. Jeugd en onderwijs</b>			
<i>Lasten</i>			
Huisvesting carnavalswagens	-100	0	0
Onderzoek naar realisatie centrale huisvesting basisonderwijs 's-Heerenberg	-45	0	0
<b>8. Werk en inkomen</b>			
<i>Lasten</i>			
Actualisatie voorziening dubieuze debiteuren sociale zaken	0	0	-323
<b>40. Bedrijfsvoering</b>			
<i>Lasten</i>			
Toevoeging aan Algemene reserve vrijval reserve grondexploitatie	0	0	-801
Informatie en automatisering. Uitbreiding modules en begeleiding aanbesteding telefonie	-40	-40	-26
<b>50. Algemene dekkingsmiddelen</b>			
<i>Lasten</i>			
Verlaging risicostelpost Kerntaken Discussie (KTD) in verband met onderzoek clustering voetbalaccommodaties	10	10	6
Incidentele verlaging stelpost KTD op basis van quick scan	73	73	73
Verlaging stelpost KTD in verband met uitstel bezuiniging voetbalaccommodaties 2018/2019	125	125	125
Verlaging stelpost KTD in verband met uitstel taakstelling accommodatie de Zomp	27	27	27
<b>Totaal</b>	<b>-84</b>	<b>99</b>	<b>-336</b>

<b>Programma</b>	<b>Primaire Begroting</b>	<b>Begroting na wijziging</b>	<b>Realisatie begrotingsjaar</b>
Saldo rekening			-131

Geconcludeerd kan worden dat meer dan het gehele saldo van de jaarrekening wordt veroorzaakt door incidentele lasten.

Het in de bedrag van € 10.000 in de begroting 2018 voor onvoorzien is bij de bestuursrapportage afgeraamd.

### 3.7 Structurele toevoegingen en onttrekkingen aan reserves

Programma	Primaire begroting	Begroting na wijziging	Realisatie begrotingsjaar
<b>2. Wonen</b>			
<i>Baten</i>			
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Onttrekking reserve grondexploitatie (advieskosten voorbereiding bouwgrondexploitatie)</li> </ul>	45	45	41
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Onttrekking reserve grondexploitatie (rente ruilgronden voormalig Bergh)</li> </ul>	11	11	8
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Onttrekking egalisatiereserve afvalstoffenheffing</li> </ul>	50	50	50
<b>5. Leefbaarheid veiligheid en cultuur</b>			
<i>Baten</i>			
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Onttrekking reserve kapitaallasten nieuwbouw SCM (dekking kapitaallasten SCM)</li> </ul>	127	127	127
<b>6. Bevordering gezonde leefstijl</b>			
<i>Lasten</i>			
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Toevoeging reserve kunstgrasvelden</li> </ul>	50	50	50
<b>7. Jeugd en onderwijs</b>			
<i>Baten</i>			
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Onttrekking aan reserve Onderwijshuisvesting (verschil tussen lasten en baten onderwijshuisvesting)</li> </ul>	174	246	201
<b>Totaal (saldo toevoegingen en onttrekkingen)</b>	<b>357</b>	<b>429</b>	<b>377</b>

### 3.8 Wet Normering Topinkomens

De Wet Normering Topinkomens is van toepassing op Gemeente Montferland. Het toepasselijke bezolderingsmaximum is in 2018 € 189.000 (Algemeen Bezolderingsmaximum)  
De navolgende bedragen zijn in de jaarrekening 2018 opgenomen ten behoeve van topfunctionarissen.

<b>Functiegegevens</b>	<b>Gemeentesecretaris</b>	<b>Griffier</b>
Aanvang en einde functievervulling in 2018	01/01 - 31/12	01/01 - 31/12
Deeltijdfactor in fte	1,0	1,0
Gewezen topfunctionaris	nee	nee
(Fictieve) dienstbetrekking	nee	nee
<b>Bezoldiging</b>		
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 108.617	€ 78.787
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 17.829	€ 12.825
<i>Subtotaal</i>	<i>€ 126.447</i>	<i>€ 91.612</i>
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	€ 189.000	€ 189.000
-/- onverschuldigd betaald bedrag	n.v.t.	n.v.t.
<b>Totale bezoldiging</b>	<b>€ 126.447</b>	<b>€ 91.612</b>
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	n.v.t.	n.v.t.
<b>Gegevens 2017</b>		
Aanvang en einde functievervulling in 2017	01/01 - 31/12	01/01 - 31/12
Deeltijdfactor 2017 in fte	1,0	1,0
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 110.039	€ 76.636
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 16.682	€ 11.621
<b>Totale bezoldiging 2017</b>	<b>€ 126.721</b>	<b>€ 88.257</b>

## **3.9 Specifieke uitkeringen Sisa**



		Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties						
SiSa bijlage verantwoordingsinformatie 2018 op grond van artikel 3 van de Regeling informatieverstrekking sisa - d.d. 10 januari 2019								
OCW	D9	Onderwijsachterstanden beleid 2011-2018 (OAB)  Besluit specifieke uitkeringen gemeentelijke onderwijsachterstanden beleid 2011-2018	Besteding (jaar T) aan voorzieningen voor voorschoolse educatie die voldoen aan de wettelijke kwaliteitseisen (conform artikel 166, eerste lid WPO)	Besteding (jaar T) aan overige activiteiten (naast VVE) voor leerlingen met een grote achterstand in de Nederlandse taal (conform artikel 165 WPO)	Besteding (jaar T) aan afspraken over voor- en vroegschoolse educatie met bevoegde gezagsorganen van scholen, houders van kindcentra en peuterspeelzalen (conform artikel 167 WPO)	Opgebouwde reserve ultimo (jaar T-1)		
			Aard controle R Indicatornummer: D9 / 01	Aard controle R Indicatornummer: D9 / 02	Aard controle R Indicatornummer: D9 / 03	Aard controle R Indicatornummer: D9 / 04		
			€ 172.704	€ 0	€ 34.083	€ 0		
			Hieronder per regel één gemeente(code) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die gemeente invullen	Aan andere gemeenten (in jaar T) overgeboekte middelen (lasten) uit de specifieke uitkering onderwijsachterstandenbeleid	Hieronder per regel één gemeente(code) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die gemeente invullen	Van andere gemeenten (in jaar T) overgeboekte middelen (baten) uit de specifieke uitkering onderwijsachterstandenbeleid	Eindverantwoording Ja/Nee	
			Aard controle n.v.t. Indicatornummer: D9 / 05	Aard controle R Indicatornummer: D9 / 06	Aard controle n.v.t. Indicatornummer: D9 / 07	Aard controle R Indicatornummer: D9 / 08	Aard controle n.v.t. Indicatornummer: D9 / 09	
			1				Ja	
SZW	G2	Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Participatiewet gemeentedeel 2018  Alle gemeenten verantwoorden hier het gemeentedeel over (jaar T), ongeacht of de gemeente in (jaar T) geen, enkele of alle taken heeft uitbesteed aan een Openbaar lichaam opgericht op grond van de Wgr.	Besteding (jaar T) algemene bijstand	Baten (jaar T) algemene bijstand (exclusief Rijk)	Besteding (jaar T) IOAW	Baten (jaar T) IOAW (exclusief Rijk)	Besteding (jaar T) IOAZ	Baten (jaar T) IOAZ (exclusief Rijk)
			Gemeente	Gemeente	Gemeente	Gemeente	Gemeente	Gemeente
			I.1 Participatiewet (PW)	I.1 Participatiewet (PW)	I.2 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW)	I.2 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW)	I.3 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (IOAZ)	I.3 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (IOAZ)
			Aard controle R Indicatornummer: G2 / 01	Aard controle R Indicatornummer: G2 / 02	Aard controle R Indicatornummer: G2 / 03	Aard controle R Indicatornummer: G2 / 04	Aard controle R Indicatornummer: G2 / 05	Aard controle R Indicatornummer: G2 / 06
			€ 5.061.337	€ 204.679	€ 349.845	€ 1.106	€ 21.040	€ 0
			Besteding (jaar T) Bbz 2004 levensonderhoud beginnende zelfstandigen	Baten (jaar T) Bbz 2004 levensonderhoud beginnende zelfstandigen	Baten (jaar T) WWIK (exclusief Rijk)	Besteding (jaar T) Loonkostensubsidie o.g.v. art. 10d Participatiewet	Baten (jaar T) Loonkostensubsidie o.g.v. art. 10d Participatiewet (excl. Rijk)	Volledig zelfstandige uitvoering Ja/Nee
			Gemeente	Gemeente	Gemeente	Gemeente	Gemeente	
			I.4 Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (levensonderhoud beginnende zelfstandigen) (Bbz 2004)	I.4 Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (levensonderhoud beginnende zelfstandigen) (Bbz 2004)	I.6 Wet werk en inkomen kunstenaars (WWIK)	I.7 Participatiewet (PW)	I.7 Participatiewet (PW)	
			Aard controle R Indicatornummer: G2 / 07	Aard controle R Indicatornummer: G2 / 08	Aard controle R Indicatornummer: G2 / 09	Aard controle R Indicatornummer: G2 / 10	Aard controle R Indicatornummer: G2 / 11	Aard controle n.v.t. Indicatornummer: G2 / 12
			€ 43.525	€ 3.151	€ 0	€ 325.231	€ 0	Ja
SZW	G3	Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (exclusief levensonderhoud beginnende zelfstandigen) gemeentedeel 2018  Besluit	Besteding (jaar T) levensonderhoud gevestigde zelfstandigen (exclusief Bob)	Besteding (jaar T) kapitaalverstrekking (exclusief Bob)	Baten (jaar T) levensonderhoud gevestigde zelfstandigen (exclusief Bob) (exclusief Rijk)	Baten (jaar T) kapitaalverstrekking (exclusief Bob) (exclusief Rijk)	Besteding (jaar T) aan onderzoek als bedoeld in artikel 56 Bbz 2004 (exclusief Bob)	Besteding (jaar T) Bob
			Gemeente	Gemeente	Gemeente	Gemeente	Gemeente	Gemeente
			Aard controle R Indicatornummer: G3 / 01	Aard controle R Indicatornummer: G3 / 02	Aard controle R Indicatornummer: G3 / 03	Aard controle R Indicatornummer: G3 / 04	Aard controle R Indicatornummer: G3 / 05	Aard controle R Indicatornummer: G3 / 06
			€ 63.466	€ 16.400	€ 7.490	€ 88.795	€ 25.856	€ 0
			Baten (jaar T) Bob (exclusief Rijk)	Besteding (jaar T) aan uitvoeringskosten Bob als bedoeld in artikel 56 Bbz 2004	Volledig zelfstandige uitvoering Ja/Nee			
			Aard controle R Indicatornummer: G3 / 07	Aard controle R Indicatornummer: G3 / 08	Aard controle n.v.t. Indicatornummer: G3 / 09			
			€ 0	€ 0	Ja			



## 3.10 Taakvelden

### Overzicht van baten en lasten per taakveld

Overzicht baten en lasten per taakveld		Rekening 2018		
		<i>(bedragen x € 1.000)</i>		
Hoofdtak	Taaknaam	Baten	Lasten	Saldo
0 Bestuur en ondersteuning	Algemene uitkering en ov. ink. Gemf	50.378	0	50.378
	Beheer ov. gebouwen en gronden	159	-304	-145
	Belastingen overig	333	-81	252
	Bestuur	368	-2.171	-1.803
	Burgerzaken	1.027	-1.568	-541
	Mutaties reserves	7.693	-8.968	-1.275
	Overhead	1.059	-11.092	-10.033
	Overige baten en lasten	57	-401	-345
	OZB niet-woningen	2.115	-129	1.986
	OZB woningen	4.558	-260	4.298
	Resultaat rekening baten en lasten	0	0	0
	Treasury	2.621	-1.981	640
	Vennootschapsbelasting (Vpb)	0	22	22
<b>Totaal 0 Bestuur en ondersteuning</b>		<b>70.367</b>	<b>-26.932</b>	<b>43.435</b>
1 Veiligheid	Crisisbeheersing en brandweezorg	26	-1.891	-1.865
	Openbare orde en veiligheid	8	-538	-530
<b>Totaal 1 Veiligheid</b>		<b>34</b>	<b>-2.429</b>	<b>-2.395</b>
2 Vervoer	Openbaar vervoer	0	-65	-65
	Parkeren	20	-10	10
	Verkeer en vervoer	119	-3.118	-2.999
<b>Totaal 2 Vervoer</b>		<b>139</b>	<b>-3.193</b>	<b>-3.054</b>
3 Economie	Bedrijfsloket en bedrijfsregelingen	30	-33	-3
	Economische ontwikkeling	17	-343	-325
	Economische promotie	402	-554	-152
	Fysieke bedrijfsinfrastructuur	3.293	-288	3.005
<b>Totaal 3 Economie</b>		<b>3.743</b>	<b>-1.218</b>	<b>2.525</b>
4 Onderwijs	Onderwijsbeleid en leerlingzaken	182	-1.445	-1.263
	Onderwijshuisvesting	1.024	-2.425	-1.402
<b>Totaal 4 Onderwijs</b>		<b>1.206</b>	<b>-3.870</b>	<b>-2.665</b>
5 Sport, cultuur en recreatie	Cultureel erfgoed	28	-174	-146
	Cultuurpresentatie, -prod. en -partici	12	-504	-491
	Media	79	-739	-660
	Musea	0	-159	-159
	Openbaar groen en (openlucht)recre	393	-2.462	-2.069
	Sportaccommodaties	543	-2.030	-1.487
Sportbeleid en activering	46	-1.253	-1.208	
<b>Totaal 5 Sport, cultuur en recreatie</b>		<b>1.101</b>	<b>-7.321</b>	<b>-6.221</b>
6 Sociaal domein	Arbeidsparticipatie	42	-1.465	-1.423
	Begeleide participatie	0	-5.036	-5.036
	Geescaleerde zorg 18-	0	-729	-729
	Inkomensregelingen	7.914	-8.640	-726
	Maatwerkdienstverlening 18-	5	-9.129	-9.124
	Maatwerkdienstverlening 18+	565	-6.573	-6.008
	Maatwerkvoorzieningen (WMO)	128	-1.725	-1.596
	Samenkracht en burgerparticipatie	581	-3.331	-2.751
Wijkteams	163	-3.159	-2.996	
<b>Totaal 6 Sociaal domein</b>		<b>9.397</b>	<b>-39.787</b>	<b>-30.390</b>
7 Volksgezondheid en milieu	Afval	3.021	-2.649	372
	Begraafplaatsen en crematoria	244	-146	98
	Milieubeheer	25	-921	-896
	Riolering	4.388	-2.730	1.658
	Volksgezondheid	0	-1.587	-1.587
<b>Totaal 7 Volksgezondheid en milieu</b>		<b>7.678</b>	<b>-8.034</b>	<b>-356</b>
8 Volkshuisv, RO en sted. vernieu	Grondexploitatie (niet-bedrijventerr.)	4.026	-4.055	-29
	Ruimtelijke ordening	98	-878	-780
	Wonen en bouwen	1.510	-1.712	-202
<b>Totaal 8 Volkshuisv, RO en sted. vernieuwing</b>		<b>5.634</b>	<b>-6.646</b>	<b>-1.011</b>
<b>Saldo</b>		<b>99.300</b>	<b>-99.431</b>	<b>-131</b>

## **4. Overige bijlagen**

## **4.1 Controleverklaring**

De controleverklaring van de onafhankelijke accountant is separaat bijgevoegd.

## 4.2 Krediet- en projectoverzicht per 31-12-2018

					Krediet wordt afgesloten
					Realisatie verloopt volgens plan
					Overschrijding budget en/of planning
Omschrijving	L/B	Begroting	Werkelijk	Restant	Toelichting
Plan bouw woningen Wilhelminastraat	L	76	69	7	Onbekend is wanneer plan (baten en lasten) wordt gerealiseerd (is afhankelijk van de markt).
Plan bouw woningen Wilhelminastraat	B	-115	0	-115	
Infra-structurele voorzieningen Nieuw-Dijk	L	50	40	10	Afspraak uit verleden over infra-structurele voorzieningen na realisatie woningen noordzijde Nieuw-Dijk (Pater Smitsstraat).
Infra-structurele voorzieningen Nieuw-Dijk	B	-50	-0	-50	
Blijverslening SVn 2018	L	145	0	145	Bedrag wordt in 1 keer gestort op de rekening courant van Svn (uitvoerende organisatie). Afhankelijk van aanvragen is dit bedrag toereikend tot en met 2019.
Starterslening 2018	L	400	400	0	Afgerond.
Vervanging vloer de Ziep	L	65	65	0	Afgerond.
aanschaf computerapparatuur raad/college 2018	L	35	15	20	Lopend project gedurende deze raadsperiode
Scanners digitalisering 2016	L	15	3	12	Afgerond. Scanners voldoen nog.
Vervanging I-phones 2017	L	145	107	38	Lopend project. Restant voor 2019.
Vervanging I-pads 2017	L	48	51	3	Afgerond.
Inrichten uitwijk 2018	L	22	27	-5	Afgerond.
Plotter/scanner Openbare werken 2018	L	14	0	14	Uitgaven worden verwacht in 2020.
Document-en recordmanagementsysteem	L	75	58	17	Lopend krediet.
Programmatuur midoffice (Civ BRS)	L	100	85	15	Lopend krediet.
Programmatuur Financiën	L	100	0	100	Start in 2019, afronding in 2020.
Programmatuur Omgevingsvergunning	L	90	0	90	Vorbereiding in 2019.
Upgrade KA-software netwerksoftware 2018	L	100	0	100	Afwikkeling in 1e helft van 2019.
Programmatuur Ruimtelijke plannen	L	25	0	25	Combinatie met programmatuur omgevingsvergunning.
BRP maatregelen Didam 2012	L	131	74	57	Begin 2015 is het BRP regenwater Didam gereed gekomen. Hieruit zijn knelpunten gekomen die moeten worden aangepakt. Het resterende budget wordt hiervoor ingezet. Uitvoering mee laten lopen met planning masterplan Didam.
Reconstructie Drieheuvelenweg	L	858	112	746	De afwaardering is onderdeel van het verkeerscirculatieplan 's-Heerenberg. Nadat medio 2019 bestuurlijk een keuze is gemaakt hoe de afwaardering er uit gaat zien kan worden gestart met de uitvoering. Over de toereikendheid van het krediet kunnen we momenteel nog niets zeggen.
Verruiming overstortriool Stokkum	L	280	213	67	De werkzaamheden zijn in de tweede helft van 2016 afgerond. In overleg met Waterschap Rijn en IJssel (WRIJ) moeten nog enige duikers worden vergroot om de afvoercapaciteit van de watergangen te verbeteren (€ 40.000). Het restant van € 27.000 kan worden afgeraad.
Knelpunten wateroverlast 2017	L	50	26	24	Afgerond.

Riolvervanging Meursweg	L	86	14	72	In voorbereiding. Overwogen wordt het vervangen van het vuilwaterriool uit te breiden met een hemelwaterriool. Mogelijk leidt dit tot een aanvraag het krediet te verhogen.
Maatregelen BRP Didam kern 2017	L	245	0	245	Het budget is bestemd voor het realiseren van de afvoerroute Midden in Didam als maatregel uit het BRP regenwater Didam. Maatregel wordt betrokken bij het masterplan Didam en de uitvoering loopt mee met de planning van het Masterplan.
Riolvervanging de Bongerd	L	16	0	16	In voorbereiding
Invest voetbalaccommodaties 2017 velden	L	144	0	144	In het kader van de aanstaande bezuinigingen van 200.000,- euro in 2020 zijn de geplande renovaties van de sportvelden tijdelijk stop gezet
Knelpunten wateroverlast 2018	L	50	8	42	Afgerond. Weinig problemen gehad in 2018
Aanp. riolering Immenhorst 's-Heerenberg	L	15	0	15	Nog voor te bereiden
Riolvervanging Raadhuisstraat	L	454	0	454	Het budget wordt benut voor het realiseren van de afvoerroute Midden in Didam als maatregel uit het BRP regenwater Didam. Maatregel wordt betrokken bij het Centrumplan Didam en de uitvoering loopt mee met de planning van het Centrumplan.
Renovatieronde drukriolering 2018	L	275	331	-56	Gereed, overschrijding wordt voor een deel gedekt door de onderschrijding op het krediet vervanging pompunits drukriolering 2018 (700579). De overschrijding wordt veroorzaakt door onvoorziene uitval van pompen, leidingwerk en besturingen.
Renovatieronde drukriolering 2018	B	0	-17	-17	
Vervanging pompunits drukriolering 2018	L	20	0	20	Zie toelichting Renovatieronde drukriolering 2018
Vervanging rioolgemalen 2018	L	31	29	2	Afwikkeling begin 2019. Overschrijding wordt veroorzaakt door onvoorziene uitval van gemalen.
Vervanging houten brug 2018	L	35	35	0	De brug is in 2018 vervangen
Vervanging straatmateriaal 2018	L	530	71	459	Voorbereiding project is gaande en uitvoering volgt medio 2019
Herinrichting Graaf Hendrikstraat Braamt	L	280	34	246	De herinrichting van de openbare ruimte start medio 2019 en wordt in 2020 afgerond
Reconstructie Sint Jansgildestraat Beek	L	900	19	881	De voorbereiding van de uitvoering is in volle gang. Dit najaar start de uitvoering van de werkzaamheden
Aanschaf Tekstkar 2018	L	22	22	0	Tekstkar is aangeschaft
Grond speellocatie Tolhuisstraat 2018	L	30	0	30	De afronding wordt verwacht in de 1e helft van 2019.
Aanleg Drainagesysteem RKSv Peeske 2018	L	28	28	0	Drainagesysteem is aangelegd
Sneeuwpløeg SNK210-EPZ 20512 2017	L	13	0	13	Levering 1e helft 2019.
Sneeuwpløeg SNK210-EPZ 20513 2017	L	13	0	13	Levering 1e helft 2019.
Sneeuwpløeg SNK240-EPZ 20511 2017	L	15	0	15	Levering 1e helft 2019.
Sneeuwpløeg SNK240-EPZ 20510 2017	L	15	0	15	Levering 1e helft 2019.
VW caddy 33-BX-JF 2017	L	20	0	20	Voertuig is onderdeel van lopende aanbesteding elektrische voertuigen
VW caddy 91-BX-GF 2017	L	20	0	20	Voertuig is onderdeel van lopende aanbesteding elektrische voertuigen
Peugeot Boxer 2,2 HDI 2018	L	30	0	30	Voertuig is onderdeel van lopende aanbesteding elektrische voertuigen
Renault Master 2,5 DCI 2018	L	30	0	30	Voertuig is onderdeel van lopende aanbesteding elektrische voertuigen
VW Transporter 8-VFR-93 2018	L	30	0	30	Voertuig is onderdeel van lopende aanbesteding elektrische voertuigen
Snippermachine van Daele 2017	L	28	21	7	Afgerond.
Aanschaf dranghekken 2018	L	15	16	1	Afgerond.
Sneeuwpløeg 1006507 Vrachtwagen 00-BVV-3	L	13	0	13	Levering 1e helft 2019.
Sneeuwpløeg 1005504 Iveco VD-452-P	L	13	0	13	Levering 1e helft 2019.

Schaftwagens Wedeo	L	88	17	71	Het al dan niet vervangen hangt samen met de aangepaste bedrijfsvoering. Medio 2019 bekend.
Duurzaamheidsleningen 2016	L	2.000	2.000	0	Afgerond.
Facilitaire aanpassing ivm afdeling Zorg	L	68	68	0	Afgerond.
Duurzaamheidsleningen 2018	L	1.000	300	700	Lopend project. Afronding wordt in 2019 verwacht.
Stimuleringslening asbestverw. 2018	L	1.000	0	1.000	De verordening wordt in 2019 ter vaststelling aan de gemeenteraad aangeboden.
Aanschaf GFT containers	L	445	311	134	Restant van € 120.000 kan worden afgeraad omdat de prijs per container aanzienlijk lager is uitgevallen dan oorspronkelijk geraamd. De afwikkeling van de laatste containers zal in de eerste helft van 2019 plaatsvinden.
Restauratie Neije Raethuijs	L	756	796	-40	
Restauratie Neije Raethuijs	B	-500	-430	-70	Projectkosten is afgerond. De resterende subsidie € 100.000 volgt in 2019 na goedkeuring Provincie
Inrichting bestuurskamer 2e verdieping	L	40	46	-6	Overschrijding wordt veroorzaakt door extra werkzaamheden inbouw 4 telefooncellen
Verbouwing bestuurskamer 2e verdieping	L	25	24	1	Afgerond.

### Projectoverzicht jaarrekening 31-12-2018

					Project wordt afgesloten
					Realisatie verloopt volgens plan
					Overschrijding budget en/of planning
<b>Omschrijving</b>	<b>L/B</b>	<b>Begroting</b>	<b>Realisatie</b>	<b>Restant</b>	<b>Toelichting</b>
Revitalisering centrum 's_heerenberg	L	5.541	5.142	399	Lopend project: het profiel van de Klinkerstraat moet nog worden aangepast nadat de Lidl locatie is herontwikkeld. Resterende dekking volgt uit de nog af te ronden grondexploitaties of uit de reserve Masterplan als de grondexploitaties niet tijdig worden afgewikkeld.
Revitalisering centrum 's_heerenberg	B	-5.033	-4.200	-833	
Centrumplan Didam	L	0	53	-53	De diverse fases van het Centrumplan zijn in voorbereiding. Raadsvoorstel voor formalisering kredieten in meerjarenperspectief volgt medio 2019.
Centrumplan Didam	B	0	0	0	De diverse fases van het Centrumplan zijn in voorbereiding. Raadsvoorstel voor formalisering kredieten in meerjarenperspectief volgt medio 2019.